

“یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر.. — “وما جعل علیکم فی الدین من حرج..

اوزون کونلرده روزه

شریعتک بیوک مساعک سنه، رخصتک کیڭ لکنه طیانوب، فرضلرک اهمیتلرینی قدسیتلرینی اهمال ایتمز اهل انصافک مطالعهلرینه مخصوص اولور امیدیه تالیف قیلندی.

اجتهاد بقاسی، تقلید بطلانی، یر یوزنک عمارت، انسانیت اُبتداسی، آدم حوا خلقتی حقنک کلمش حدیثلر، عمارت حدودی، قویاش باتماز یا طوغماز یرلرده نماز وقتلری، دجال حدیثی حقنک ملاحظه، روزه، نماز کبی فرضلرک اهمیتتی، رخصتک حکمی، روزه آیتلری حقنک علمی تفصیلات، نسخ مسئلهلری، اوزون کونلرده مشقتلی حاللرده روزه حکمی “مسائل ثلاث لا جواب لها” عنوانیه شهرت کسب ایتمش مسئلهلرک جوابلری، مناسبت کادکجه ذکر قیلنور علمی مسئلهلر متعدد حدیثلر متعدد آیت کریمهلر، قرآن کریمک کلمش “امة واحدة” — “کلمه سابقه” تفسیرلری، قرآن کریمده ذکر قیلنمش ذوالقرنین قصهسی، طلوع غروب زوال ساعتلرنک نمازدن نهیڭ حکمتی، مهدی حقنک اهل علمک فکری، فینله ندیده سیاحت، سحر قویاشی، نهایتی یوق عالم وجودک اتساعی حقنک حسیات دینییه، هیئت اجتماعیه سعادتنه سبب اولور اوچ بیوک اساس کبی مهم شیلری، قیاس مسئلهلرینی بیان ایدر کتابدر.

کتابک لسانی، موضوعک اقتضاسنه کوره، طلبهلره، معلم افندیلره، محترم حضرتلره مخصوص ادبی لساندر.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نه ایچون؟ کیم ایچون؟

شریعت اسلامیہ تکلیف لریڻک! کثری— تعظیم الوهیت، تهذیب انسانیت فریضه لرینه عائددر. نماز، روزه کبی عبادت اسلامیہ لرده علی العموم— هم تعظیم الوهیت، هم تهذیب انسانیت جهتلری واردر. تکالیف اسلامیہ ده عمومیتله شو ایکی بیوک مصلحت، یعنی تعظیم الوهیت، تهذیب انسانیت مصلحتلری مقصد اساسی اولمق صفتیله معتبردر.

شو ایکی اڭ بیوک مقصد— اسلامیتهڭ هم اساسیدر، تعبیر جائز ایسه، هم فلسفه سیدر. تکلیفک اهمیتیه یالکمز شو ایکی جهتلدر. بونکله برابر، شو ایکی مقصدن برینه عائد تکالیف اسلامیہ ده بیوک مساعده لر، هم ده غایت کیڭ رخصتلر علی الاطراد بولنور. شریعت اسلامیہ ده وارد تکلیف عموماً سهولت مرکزنده قائمدر، محیطی تجاوز ایتمه مک شرطیله، تیسیر دائره سنده مستقردر.

عن ابی هریره عن النبی قال «ان الدین یسر» البخاری.

«وما جعل علیکم فی الدین من حرج.»

«یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر.»

«طه. ما انزلنا علیک القرآن لتشقی. الا تذکرة لمن یخشى.»

فرض، واجب کبی تکالیفک اڭ مؤکد صورتده اهمیتیه، حاجت اقتضاسنه کوره رخصتلرک اولدجه اتساعی— بری دیگرینک تمامیدر. او اهمیتیه، شو اتساع— اسلامیت بناسنده اڭ مهم ایکی رکندر.

فرضک مؤکد لگینه ایمان نه قدر لازم ایسه، کریم مطلق شارع حکیم

طرفندن توسيع قيلنمش مساعده لری رفاھیتلری قبول ایتمکده او قدر لازمدر .
قطعی دلیلی وار مؤکد فرضی ترک ایتمک یا انکار ایتمک نه قدر جنایت ایسه، قطعی دلیلی
وار رخصت شرعیہی کتم ایتمکده او قدر جنایتدر، احتمال، دھا بیوک خیانتدر .
«واخذ الله ميثاق الذين اتوا الكتاب لتبيننه للناس، ولا تكتمونه .
فبنوه وراء ظهورهم، واشتروا به ثمناً قليلاً فبئس ما يشترون.» (آل عمران
— ۱۸۷)

«يا ايها النبي بلغ ما انزل اليك من ربك. وان لم تفعل فما بلغت رسالاته.»
(المائدہ — ۶۷) شریعت اسلامیهده وار فرضلرک واجبلرک اهمیتلری مصلحتلری
وار ایسه البته شریعت اسلامیهده کلمش رخصتلرکده بیوک مصلحتلری بولنمق
لازم اولور .

حاجت ساعتلرنده طارغی ایدر رخصتلرک مشروعیتی — اسلامیتک
غایت بیوک بر کمالیدر، هیچ بر وقت فرضلرک تأکدینه خلل ویرمز، هیئت
اجتماعیهده بایتاق واقع اولور احوالک اقتضاسیله اوله رخصتلرک وجودی البته
لازمدر . شارع کریمک حکمتی، نهایتی یوق احسانی رحمتی البته اوله
مساعده لری حاجت ساعتلرنده منع ایتمز .

فرضلرک فرضیتلرینه نظر ایدر کوز ایله رخصت شرعیهلرده وار وسعتک
اهمیتنهده نظر ایدوب، شریعت اسلامیهده وار کیک رخصتلردن بیوک
مساعده لردن برینی بعث ایدهیم املیله، یعنی کتب فقهیه صحیفهلرنده دفن
قیلنوب قالمش بر مهم رخصت شرعیہی احیا ایدهیم قصدیله، «اوزون کونلرده
همده بیوک مشقتلی حاللرده روزه طومتق» مسئلهسی حقنده شریعت اسلامیه
قرارینی بیان یولنده بر رساله یازوب نشر ایتمگی آرزو ایتدم .

شو مسئله شو کون باشمزه کلمش مهم بر مسئلهدر . وقوعی نادر
فرضیاتدن دگل، بلکه بزم سیاره مزک بایتاق یرلرنده واقع اولور بر حادثهدر .
شریعت اسلامیهده شو مسئلهی قطعی هم آچیق صورتده حل ایدر بر جواب
بولنمق البته لازمدر . کتب فقهیه شو مسئلهده عاجز قالمش، غافل اولمش،

ياخود سكوت ايتمش ايسه، اولاي بيلور. لکن کلياتي جزئياتي کچمش هم کله جک همه حادثاتي احاطه ايدن الله رب العالمين حضرتلري طرفندن نزولي اعتقاد قيلنور شريعت اسلاميه عاجز قالمش غفلت ايتمش اولماز.

مذهب امامرينگ سکوتی، ياغفلتی، ياخود احياناً عجزلری ثابت واقعه لرده شريعت اسلاميه يي جوابدن عاجز کبی کوسترمک، بيوک مجتهدلری احترام دگل، بلکه شريعت اسلاميه حرمتنه صوگ در جهده اگ بيوک جنايتدر. بنده مجتهدلری احترام ايدر، لکن شريعت اسلاميه کمالنه تعدي اولاجق طريقه دگل.

اصول شريعتی دلالت لفظيه دائره سنه صومش فقيهلری، کتاب وسندن عالم اسلاميتی منع ايدر متفقيهلری شريعت اسلاميه اوزرينه حاکم ايتمک — شريعت اسلاميه يي تماميله الدين براقمق کبی بر حرکت اولسه کرک. هيئت اجتماعيه ده واقع اولور بيوک مسئله لرک اکثرندن سکوت ايدر کتب فقيهده جوابلری يوق مسئله لرک شريعت اسلاميه ده جوابلری يوقدر معنا سنه عائد اولور سوز او قدر گوزل سوز اولماسه کرک.

اهل اسلامک قطعی اعتقادينه کوره، شريعت اسلاميه تاقیامت باقيدر. بنمده اعتقاد شوييله در. لکن احاطه سی غایت طار کتب فقيه اعانه سيله دگل، بلکه آیات قرانیه همده سنن نبويه برکه سيله اولاجق. قران کریمده متعدد آيتلرده نازل اولمش «ليظوره علی الدين کله» بشارت عظيمه سی شوکون المزده وار کتب کلاميه لر کتب فقيه لر سایه سنده اولاجق دگل، بلکه قران کریمک اوزينگ برکه سنده اولاجق.

قران کریم، عالم انسانيت دائم ايکن، دائم فالاجق. دوامی مدتنده قران کریمک ابواب هدايتی هر آدم ايچون بلا استثناء اچيق فالاجق. دورت مذهبک يا اون مذهبک بريله، ياهمه سيله قران کریم منسوخ اولاجق دگل. اهل اسلامک افکار و اعتقادينه، اعمال و حرکاتنه قران کریمک اوزی اساس هم رهبر اولاجق. اهل علم قلميله تدوين قيلنمش کتب کلاميه يي کتب فقيهيه يي، مذهب اولمق

صفتیله بزه قالمش افکار مذهبییه بزالته احترام ایدرز، لکن اللرمزه آیاقلموزه عقلموزه قید مؤبد اولمق صفتیله دگل، بلکه علمی کتاب علمی اثر اولوب، وقت طلبده قوه عقلیه مزى تربیه ایدر گوزل بر وسیله اولمق جهتیله. یالکزشو جهتله؛ یوقسه قران کریم، سنن نبویه میدانده ایکن، اسکیدن قالمش مذهبلردن برینه تقلید هیچ بر وقت واجب اولماز.

“وار یا اولاجق مذهبلردن برینه تقلید واجبر” دیمک—دها آچیق تعبیر قیلنور ایسه—“اومذهبله قران کریم نسخ قیلندی یاقیلنور” دیمکدر.

عالم اسلامیتده ترقیات فکریه تاریخنده “تقلید” مسئلهسی کبی ضرری بیوک بر بلای عظیم ظاهر اولماش. تقلید بلیهسی کوکلرمزه دماغلرمزه کلی سکتیه ویردی، شریعت اسلامیه مزى تمامیه اشدن چیقاردی. سیاسی، اجتماعی دیگر بلیه لرك هر بری بوکنا تبعاً عالم اسلامیتی استیلا ایتدی دیه جاك اولور ایسه كده احتمال اصابت ایتمش اولو بیلورز.

یوقاریده یازلمش سطراره، بوندن صوگ بیان قیلنجهق مسئلهیه مناسبتی تعلقی جهتیله، بن بوراده فتوحات مکینه دن بر قاچ سطر نقل ایده ایم.

حیی الدین ابن عربی حضرتلری “فتوحات” ک ۲ نجی جلدنک (۷۶۲) نجی صحیفه سنده دیمش: “کانت الاحکام تحدث بحدوث السؤال عن النوازل. فكان غرض النبي حين علم ذلك ان يمتنع الناس عن السؤال، ويجرون مع طبعهم، حتى يكون الحق سبحانه هو المتولى من تنزيل الاحكام ماشاء، فكانت الواجبات والمعظورات تقل؛ وتبقى الكثرة في قبيل المباحات التي لا يتعلق بها اجر ولا وزر.”

“فابت النفوس قبول ذلك، وان تقف عند الاحكام المنصوص عليها. فاثبت لها عللا، وجعلتها مقصودة للشارع، وطردها، وقاست المسكوت عنه بالمنطوق به. ولولم يفعل لبقى على اصله من الاباحة والعفو. كثرت الاحكام بالتعليل وطردها، والقياس والرأى والاستحسان. وما كان ربك نسياً. ولكن بحمد الله جعل الله في ذلك رحمة اخرى لنا، لولا ان الفقهاء حجرت هذه الرحمة على العامة

بالزامهم مذهب شخص معين، لم يعينه الله ولا رسوله، ولا دل عليه ظاهر كتاب ولا سنة صحيحة ولا ضعيفة، ومنعوا ان يطلب رخصة نازلته في مذهب عالم آخر اقتضاه اجتهاده..»

«شدوا في ذلك، وقالوا: هذا يفضى الى التلاعب بالدين. وتخيّلوا ان ذلك دين! وقد قال النبي: ان الله تصدق عليكم، فاقبلوا صدقته. والرخص مما تصدق الله به على عباده..»

«وقد اجمعنا على تقرير حكم المجتهد، وعلى تقليد العامي له في ذلك الحكم. لانه عنده عن دليل شرعى، سواء كان صاحب قياس او غير قائل به..»
«وربط الانسان بمذهب معين لا يعدل عنه، وان يحجر عليه مالم يحجر عليه الشرع— من اعظم الطوام، واشق التكليف على عباد الله. والذي وسعه الشارع بتقرير حكم المجتهدين من هذه الامة ضيقه عوام الفقهاء. واما الائمة كابي حنيفة ومالك والشافعى فحاشا هم من ذلك..»

فتوحات مكيه صاحبى محيى الدين حضرتلرينك شو سوزلرى نه قدر گوزل نه قدر حق سوزلردر!

درست، حيات انسانيه ي طارلقدن صاقلامق هم ده اشياي مصلحت اقتضاسنه براقمق حكمتيله، شارع كريم يوقبار سؤاللى ياراتماز ايدى. اصحاب كرام حضرتلرى ده شارع كريمك شو گوزل سياستنه واقف اولدقلارينه كوره، يكرمى اوچ سنه رسالت امتدادنده يالكئز اون اوچ دفعه سؤال ايتمشلر. يعنى هر ايكى سنه ده بر سؤال! شو اون اوچ سؤال قران كريم ده «يسألونك» آيتلريله حكاييت قيلنمش!

اصحاب كرامك گوزل ادبلىرى، عجيب حر كئلىرى! بوندىن ده عجبدر كه قران كريم گويا، او اون اوچ سؤالى ده كوبسنوب، ديمش:

«يا ايها الذين آمنوا لا تسألوا عن اشياء ان تبد لكم تسؤكم. وان تسألوا عنها حين ينزل القرآن تبد لكم. عفا الله عنها. والله غفور حلیم..»
(سورة المائدة - ١٠١)

يعنى: يوقبار شيلردن صوراشماكئز! بيان قيلنهنجق ايسه، زحمتى سزه

اولور. قران اینوب طورر ایکن صورارسه گز، سزه بیان قیلنورده، تکلیف واقع اولور. الله، اونوتوب دگل، بلکه عفو طریقیله، اوشیلری براقدی. سزده براقکز! شارع کریمک سکوتی، اللهک عفو — انسانلری مصلحت مسلک رینه براقوب تکلیفلری تکثیر ایتمه مک حکمتنه مبنی ایدی. لکن فقیهلرک کوکللری بوکا راضی اولمادی: تکلیفلری ممکن قدر تکثیر ایتمک ایچون، تعلیل، قیاس، استحسان اصوللرینه التجا ایتدیلمر. درست، انکارمز یوق، شارع نظرندہ قیاس مشر وعدر؛ لکن تکلیفلری زیاده ایتمک ایچون دگل، بلکه حیات دائره لرینی توسیع ایتمک ایچون، همده رحمت اصولیلہ انسانلره تخفیف ایتمک ایچون.

اما بزم فقیهلر مزک اکثری — قیاسی مقصد شارعک تمام خلافک استخدا م ایدرلر: فقیهلر النده قیاس — تکلیف دائره لرینی ممکن قدر توسیع ایتمک، حیات مسلکلرینی ممکن قدر تضییق ایتمک مقصدلرینه خدمت ایدر.

شارع کریمک سکوتی انسانلره رحمت طریقیله ایدی؛ مجتهدلرک اجتہادلرینی شارعک تقریری ده امت اسلامیہ حقندہ بیوک رحمت ایدی: مصلحت طلب ایدر، حقیقتی آرار هر بر انسانک فکری محترمدر؛ اویلہ فکرلره انسانک حیاتی بنا قیلنه بیلور؛ عملده حرج یوقدر، معقول بر فکر اوزرینه ادا قیلنور؛ حیات طریقلرنده طارلق یوقدر، حیات طریقلری افکارک اختلافی قدر مختلفدر. مجتهدلرک اجتہادینی تقریردن شارعک مقصدی شو ایدی. لکن «فقیه» لر بونی ده ابا ایتدیلمر:

مذہبلرک بریلہ تقید وجوبی، تقلید فرضیتی، اک بیوک بر بلیه اولمق دهشتیلہ، عالم اسلامیتده «فقیه» لر همتیلہ چیقدی. مشهور دورت مذہبدن برینه تقید ایتمک انسانلرک هر برینه جبراً الزام قیلنور اولدی. انسانک باشنه بر حاجت کلمش ایکن، رخصت شرعیهدن استفادہ ایتمک منع قیلندی. «فلان آدمک سوزی سوز! لکن فلان دلیلک دلالتنه برپاره لک اعتبار یوقدر!» کبی دعوالر هر بر مذہب اربابی طرفندن بیوک جسارتلہ سویلندی. الله

طرفندن توسيع قىلىنمىش شريعتلە عملى "تلاعب بالدين" ديدىلر دە اوزلرينىڭ
طار مذهبلىرى دائىرسىدە انسانلارنى سوقمىق غىرتنە كىلدىلر .

انسانلارنى مذهبلىك بىرىنە باغلامىق بىلەسى، فتوحات صابى مىيى الدين
حضرتلارنىڭ افادەلىرى كىيى، اسلامىت باشنە قوبىمىش قىيامتلىك كىيى بىوگىدىر ،
اهل اسلام اوزرىنە كىمىش رىمىتلىك كىيى آغرىدىر . شو تىقلىد بىلەسى — امام
ابو حنىفە، امام مالك، امام شافعى، امام احمد كىيى بىوگىمىتلىرىدىن دىگىل، بىلكە
"فقىه" نامى طاقنىمىش عوامدىن چىقىدى دە دىيىي خراب ايتدى .

مىيى الدين ابن عربى حضرتلارنى فتوحاتك ۴ نجى جلدندە (۸۵) نجى
صحىفەسىدە دىيىمىش: "يحكم القطب بالعدل الذى هو حكم الحق فى النوازل.
وربما يقع فيه من خالف حكمه من اهل المذاهب. فاذا حكم بخلاف ما يقتضيه
ادلة هذه المذاهب قال اتباعها بتخطئته فى ذلك الحكم. واثموا عند الله بلا شك.
وليس لهم ان يخطئوا مجتهداً لان المصيب عندهم واحدا لا بعينه. فوالله لا
يكون داعياً الى الله الا من دعا على بصيرة، لا من دعا على ظن، وحكم به. ولا
جرم ان من هذه حاله حجر على امة محمد ما وسع الله به عليهم. فضيق الله عليهم
امرهم فى الآخرة وشد الله عليهم المطالبة يوم القيامة، والمحاسبة. لكونهم شددوا
على عباد الله ان لا ينتقلوا من مذهب الى مذهب فى نازلة طلباً لرفع الحرج.
واعتقدوا ان ذلك تلاعب بالدين. وما عرفوا انهم بهذا القول قد مرقوا من
الدين. بل شرع الله اوسع! وحكمه اجمع، وانفع. وفقوهم انهم مسئولون. ما
لكم لا تناصرون. بل هم اليوم مستسلمون. هذا حال هؤلاء الفقهاء يوم
القيامة. فلا يؤذن لهم فيعتدرون."

شو سوز مىيى الدين ابن عربى حضرتلارنىڭ حرفىيأ اوز سوزىدىر .
كورگىز، نە دىدى!

رخىست شرعىە ايله عمل ايتىمىك "تلاعب بالدين" دىگىل! بىلكە مذهبلىك

برينه تقيد ايتمك، تقليد فرضدر دعواسيله اورخصتدن منع ايتمك — اسلاميتى ترك ايتمك اولور ديمش محى الدين حضرتلرى!

غاييت طوغرى سوز! اللهاك شريعتى مذهبلك هر برندن ده، همهسندن ده نسبت ممكن دگل درجه ده، كيگ در. شريعت الهيه انسانلك فائده لرينى مصلحتلرينى دها زياده جامعدر. صاحب فتوحاتك شو سوزلرينى بز البته قبول ايدرز، «اوفقيهلر يوم قيامت ده طارلقره قالورلار، اعتدارلرى ده قبول قيلنماز!» سوزينه اشترك ايتمز ايسهك ده.

۴ نجى جلد فتوحات مكيه ده (۵۴۲) نجى صحيفه سنده محى الدين ابن عربى حضرتلرى ديمش:

«والذى اوصيك به ان كنت عالماً فحرام عليك ان تعمل بخلاف ما اعطاك دليلك ويحرم عليك تقليد غيرك، مع تمكنك من حصول الدليل. وان لم تكن لك هذه الدرجة وكنت مقلداً فاياك ان تلتزم مذهباً بعينه، بل اعمل كما امرك الله به. فان الله امرك ان تسأل اهل الذكر ان كنت لا تعلم. واهل الذكر هم العلماء بالكتاب والسنة. فان الذكر هو القران بالنص. واطلب رفع الحرج في نازلتك ما استطعت، فان الله يقول: وما جعل عليكم في الدين من حرج؛ وقال النبي دين الله يسر. فاسأل عن الرخصة ما استطعت في المسئلة حتى تجدها. فاذا وجدتها فاعمل بها. وان قال لك المفتى هذا حكم الله او حكم رسوله فخذ به، وان قال لك هذا رأي فلا تأخذ به، واسأل غيره. وان اردت ان تأخذ بالعزائم في نوازلك فافعل. ولكن فيما يختص بك. ورفع الحرج هو السنة. واذا علمت علماً من علوم الشريعة فبلغه من لا يعلمه. تكن من حملة العلم لمن لا يعلم. واياك ان تكتم ما انزله الله من البيئات للناس.»

شبيهه يوق، محى الدين ابن عربى حضرتلرينگ شو سوزلرندە!

البتہ بر دليل شرعى وار ايکن، اماملرگ برينه تقليد ايتمك البته حرامدر. شرعى بر دليلى بولمقندن عاجز قالور ايسه بر انسان، معين مذهبلردن برينه

تقلید ایده‌مز، بلکه صورار. لکن «قیل» لری، روایتلری نقل ایدر آدمدن دگل، بلکه قران کریمدن سنت نبویه‌دن تبلیغ ایدر اهل الذکردن. الله قران کریمده «فاسألوا اهل الذکر ان کنتم لاتعلمون» دیمش دگلمی؟ شو آیت کریمهده «الذکر» دن مراد قران کریمدر. زیرا خدای «انا نحن نزلنا الذکر وانا له لحافظون» دیمش.

کورگز، اسلامیت زینتی محیی‌الدین حضرتلری دیمش: «ممکن قدر حرجدن قاچ، اسلامیتده حرج یوقدر، شرعی رخصتلری آرا، بولده عمل ایت. عزیمتلری التزام ایجک ایسه‌ک، اختیارک، لکن یالکز اوز خصوصکده التزام ایت. احتیاط ایده‌یم خیالیه، دیگوره عزیمتلری الزام ایتمه. حرج یوقلق اسلامیتک گوزل بر شعاریدر. شرعی رخصتلردن برینی بیلور ایسه‌ک، بیلمه‌ینلره تبلیغ ایت، نبیلک شرفنه ایرشورسن. صاقن، الله ایندرمش رخصتلری وسعتلری بینهلری کتم ایتمه!»

«ان الذین یکتبون ما انزلنا من الیینات والهدی من بعد ما بیناه للناس فی الکتاب اولئک یلعنهم الله..» (سورة البقره — ۱۵۹).

تقلید بلیه‌سی بدعت سیئه اولمق اوزره، عالم اسلامیت افکارنده یالکز صوگ عصرلرده تورهمش ایسه‌ده، نه دندر، غایت قوتلی صورتک طامورلاشوب قالمش. بوکا کوره، بطلانی اوقدر معلوم بر بلیه مسئله‌سنده فتوحات مکیه صاحبی محیی‌الدین محمد بن علی حضرتلرینک سوزلریله استشهاد تکلفلرینه بر قدر محتاج اولدم. یوقسه، تقلیدک حراملغی قران کریمک آیتلریله، نبی محترم شارع کریمک سنتلریله، مذهب اماملرینک حدیث اماملرینک سوزلریله کون کبی معلوم بر حقیقتدر.

بنم نظرمده «تقلید جائزدر یا واجبدر» سوزیله شریعت اسلامیه تامیله تا ابد منسوخدر» سوزی بر معنی‌دهدر. تقلید وجوبیه، قران کریم بقاسی — اجتماعلری ممکن دگل ایکی نقیضدر.

درست، عالم اسلامیت ده وار کتب فقیهده وقوعی ممکن حادثه لرك هر برینه مخصوص شرعی جوابلر حاضرلنمش اولسه ایدی، اوتقدیرده دلیل آرامق، مسئلهیی حل ایتمك زحمتلریله احتمال فکرمزی یورماز ایدك؛ راحت قالمق خاطر ی ایچون گنه اولسهده تقلید ایدر ایدك.

بویله حاضرلک بولنمش اولسه ایدی، احتمال گوزل اولور ایدی. لکن حال بویله دگلدر. کتب فقیهده هیئت اجتماعیه مزه عائد مسئله لرك همه سی دگل، حتی عبادتمزه دائر بایتاق مسئله لرده حل قیلنماش. حل قیلنمش، جوابلری یازلمش مسئله لركده همه سی هیئت اجتماعیه مصلحتلرینه انسانلرك صلاحنه خدمت ایده میور.

حقیقت بویله ایکن، ایندی تقلید ممکن اولورمی؟ حل قیلنماش هم جوابی یوق مسئله لرده تقلیدك معناسی وارمی؟

یوقاری ده، انصاف طریقیله، شرف اسلامیتی محافظه قصدیله یازلمش حقیقتلر بگا بیوک برشجاعت ویردی. من القدیم بولنوبده حل قیلنماش، شو کون باشمزه کلمش مهم بر مسئله دینییه حقنک قرآن کریمدن سنن نبویه دن آلمش رأیمی عموم روسیا مسلمانلرینه کتاب صورتنده عرض ایده جک اولدم. اصابت ایدر ایسه م، بنم ایچون الك بیوک شرف! خطا ایدر ایسه م، نه ضرر؟ شأنم اودر! فقط، دیگر منهبلك خطالری کبی عالم اسلامیته ضرر ویرمز. زیرا اصابت ایدر ایسه مده، خطا ایدر ایسه مده، هیچ بر انسانی تقلید دعوت ایتمه یورم.

حقیقتی طلب یولنده خطا، نه قدر بیوک اولور ایسه ده، انسانی عصمت اسلامیه دائره سندن چیقارماز. صوابی قصد ایدر ایکن، خطا ایدر ایسه م، اوخطا، نه قدر بیوک ایسه ده شارعك مسامحه سیله عفو قیلنور.

«هدایت — الله اللهدر» اعتقادی هم گوزل هم حق اعتقاددر. انسانك وظیفه سی حقیقتی آرامقدر. «حقیقتی بولمق» انسانك وظیفه سی دگل، بلکه

غايه سيدر. انسان يالگز وظيفه سيله تكليف قيلنور، اما غايه مطلوبه سنه ايرشيك خدايك تيسيريله اولور. بر قدر عقل، طلب يولنده جديتلى ثباتلى اولمق شرطيله بيوك اجتهاد كبي اسباب تيسير بولنور ايسه، اويله آدم غايه مطلوبه سنه البته واصل اولور. «والدين جاهدوا فينا لنهدينهم سبلنا. وان الله لمع المحسنين». (العنكبوت - 69)

«اوزون كونلرده، مشقتلى حاللرده روزه» مسئله سنه دائر شوكتاب ده رايي اعتقادى تمام حريته سويلدم. كتب فقهيه ده شو مهم مسئله حقنده قطعى جواب يوقلغنه، هم ده قرآن كريم ده اينمش خطابلك لسان آكلار همه انسانلره عموميتنه كوره، فكرى عرض ايتيمه حقى دعوى ايديه بيلورم. بلكه «واذ اخذ الله ميثاق الذين اتوا الكتاب لتبيننه للناس ولا تكتمونه» آيت كريمه سنك حكمنه كوره، مكلفگمى اعتقاد ايدرم.

بوگنا كوره، بن شو كتابى نشر ايتدم. قبول قيلنورلق اولور ايسه، مطالعه ايدرلر، قبول ايدرلر. يوقسه، اعتبارسىز قالور. بن بهر تقدير:
وما على اذا ما قلت معتقدى دع الجول يظن الحق عدوانا
سوزينى سويلهميه حق قازانمش اولورم.

يازدم بوتكچون، اما كيم ايچون؟

شريعته اسلاميه ده وار رخصتلك كيكلكنه طيانوب، فرضلك اهيتلرينى اهمال ايتمز، قدسيتلرينه تعدى ايتمز قدر انصاف صاحى اهل اسلام ايچون، بن شو كتابى يازدم.

كلهك صحيفه لرده حال، زمان، مكان اقتضاسيله افطار عندرلرى بيان قيلنه جق. او عندرلردن برى مؤمنلك برنده بولنور ايسه، افطار حقنده شارع كريم طرفندن توسيع قيلنمش كيك رخصت شمولنه او مؤمن البته داخل اولور. بنم كتابم اشته اويله عندرلرى وار منصف مؤمنلك كيك رخصت شرعيه رحمتلرندن استفاده لرى ايچون تاليف قيلندى. فرضلرى اداده يالقولق ايدر

«نازلی» لره یول آچمق ایچون دگل. فرضلری اداده یالقاواق ایدر آدملر نظرندنه عدلرلرک نه اهمیتی واردر. عدری یوق ایکن، فرضلری ترک ایسهک آدلرله رخصت یوللرینی آرامق زحمتی بیهوده زحمتدر، ریاسز، تکلفسز، طوغریدن طوغری ترک ایدرسه، دهها گوزل اولور. برشرعی جنایتنه ارتکاب ایتمش اولور. جنایتلرینی دیانت بویاویله بویامق خیانتنه مرتکب اولمش اولماز.

شرع سماوی یا وجدان انسانی قاشندک منهی منفور شیلره ارتکاب قیلوبده، یالکیز ریا لباسیله بورکنمک، انسانلری ده خدایی ده آلامق ایچون، اوزینک حرکتلرینی اشلرینی دین حکملرینه توفیق ایتمک دعواسنده بولنمق، ائک بیوک جنایتلرینی دیانت بویاویله بویامق — حقیقت کوزیله نظر ایدر ایسهک، دینسزلگک ائک منفور، ائک قبیح قسمیدر: انکارینی ستر ایتمهین منکر، لاقول، همتی بیوک عالی جناب منکر اولور؛ اما ریا لباسیله بورکنمش منکر — خدایی ده، انسانلری ده آلداری، آلباق، دنی منکر اولور، رسمی صورتده نامی مؤمن ایسهده.

دنیاده ائک خائن ائک غدار مخلوق — اوزینک جنایتلرینه فسقلرینه شرعی حیللر یوقبار بهانهلر آرار «مندی» لر، همده دینلرینی اوزغرضلرینه آلت ایدر یالان صوفیلردر.

انسان — ایکیدن بری اولور: ۱) یا خالص مؤمن، ۲) یاریاسز دهری، طوغری کافر. اما ریاسیله بهانهسیله انسانلری ده خدایی ده آلداری مرئی، انسان دگل، روحی اوفاق مخلوقدر.

یر یوزنده کونلری اوزون، قویاشلری باتماز اقالیم واردر. دنیاده ائک آغر ائک مشقتلی خدمتلرده عمر ایدر انسانلر واردر: توپی یوق «ویل قویو» لرنده بیگ مشقت ایچنده یر قازر بی چاره لر، فابریقه لرده زاوودلرده جهنم کبی اوت یانلرنده یانار قاورلور مسکین «جهنیلر» کون بوی طاغ کیسه ر طاش یوک طاشور ضعیف فقیرلر، آچیق قویاشده اوزون کونلرده قر اشلریله عائللرینی بالاچاغالالرینی تریبه ایدر عاجزلر — دهها عمومیتله

تعبیر ایده‌یک — روزه‌لریله حالدن کوچدن طایاچق، اشدن برکیسهک
ایکمکدن محروم قالاچق مسکین انسانلر دنیاده آز دگل بلکه غایت کوبدر.
عالم انسانیتک عمومئه رحمت اولمق اوزره کلمش اسلامیتک کیک
رخصت‌لرینی او انسانلره، روزه‌دن ضرر کوره بیلور اومسکینلره بیان ایدر
ایسه، شریعتک بیوک بر مصلحت ایچون اینمش رخصتی احیا قیلنمش اولور،
حسابی یوق اهل اسلامک وجودلری عائله‌لری ضرردن صاقلانمش قالور،
اسلامیته محبت انسانیت کوکلنده آرتار. دین‌ده غلوحسبیله اهل اسلامی
اسلامیتدن تنفیر کبی بر حرکت بولنماز.

شو قدر مهم مصلحت‌لری بولنماسه‌ده ایدی، قران کریم‌ده اینمش گوزل
رخصت شرعیه‌یی کتم ایتمه‌مک فریضه‌سیله، البته بن یازاجغم فتوایی یازار ایدم.
یالقاولق ایدر نازلیرهر روزه‌سزلک یوللرینی آچمق محذوری بنی‌منع‌ایه‌مز ایدی.
عالم اسلامیت‌ده تقلید حسی نه قدر شدتلی صورتده طامورلاشوب
قاله‌ش که، قران کریم‌ده اینمش لکن کتب فقهیه‌ده کومولمش شرعی حکملردن
برینی احیا ایده‌یم قصدیله انسان، الله قلم آلور ایسه، مقلدلردن وقوعی احتمال
هجوملره سپر ایتمک یولنده بر قاچ صحیفه‌لری مقصد خار جنده یازمق لازم اولور.
بن‌ده شویله بر مجبوریت اقتضاسیله شو صحیفه‌لری یازدم. ایندی مقصدی
بیان نوبتی کلدی.

مقصد: قویاشلری باتماز، کونلری اوزون اقالیم‌ده نماز، روزه
مسئله‌لرینی، همده اک آغر اک مشقتلی حاللرده رمضان آینده افطار خصوصتک
شریعت اسلامیه‌ده وار رخصت شرعیه‌یی قران کریمک آیت کریمه‌لریله اثبات
ایتمکدر. شو مسئله‌لر حقنده کتب فقهیه‌ده آچیق قطعی جواب یوقدر. عشا
نمازینک فرضیتی یاسقوی حقنده من القدیم قراری یوق نزاعلر دوام ایده
کلمش ایسه‌ده روزه مسئله‌سی حقنک گوزل بیان هنوز یوق ایدی. بوکا کوره، بن
بیانمی کتب فقهیه روایتلرینه التفاتله دگل، بلکه قران کریم آیتلردن استنباطله

یازدم. اجتهاد دعواسیلده دگل، بلکه رحمت الهیه هم هدایت قاپولرینک عموم انسانلره تا ابد مفتوحیتی سائقه سیله.

رحمت الهیه دن امید اوزمک شریعت اسلامیه نظرند منهی در. بنده امید ایتدم. اللهک رحمتلری بنده لرینک برینه یا مقرر بلرینه مخصوص دگلدر. کلانمد، هولاء وهولاء من عطاء ربک. وما کان عطاء ربک محظوراً. تعظیم ربک فی تعظیم ما شرعاً * فاصدع فان سعید القوم من صدعاً.

یر یوزنده عمارت.

قران کریم عرفیله فن اصطلاحنده «عمارت» انسان یا حیوان ایله مسکونیت معناسنده در. یر معموردر دیمک — انسانله یا حیوانله مسکون دیمکدر. خانه ده انسان اقامت ایدر ایسه، او خانه معمور اولور. مسجدلرده جماعت نمازلری ادا ایدر ایسه، او مسجد معمور اولور، یوقسه، معمور دگل، خراب دینور.

«یر یوزنک عمارت» سوزندن مرادمز — یر یوزینک انسانلره مسکونیتی در. یر — عالم وجودده وار همه پلانترلر سیاره لر کبی، — کره در. یرک کره لگی — انسانلره من القدیم معلوم بر حقیقت قطعیه در. «زیج ایل خانی» شرحنده محمد خفری حضرتلرینک سوزینه کوره، یر یوزنده الک اوّل خلق قیلنمش انسانه یعنی آدم علیه السلام حضرتلرینه یرک کره لگی، سنه لراک ۳۶۵ کونده تمامی معلوم اولمش. آدم علیه السلام آفریقاده جبل القمر قله سنده بر مقیاس اوطور تمش ده، کوله گه سنک حرکتیله کوندوز ساعتلری بیلور اولمش. مقیاس کوله گه سنک کون اورتاسنده اوز و نلغنه قیسه لغنه یوغالووینه نظر قیلوب سنه کونلرینی چیقارمش.

هر حالده یرک کره لگی انسانلره من القدیم معلوم بر حقیقت قطعیه در. اویله بر حقیقت قطعیه یی اسلامیت نامندن انکار ایتمک نه قدر بیوک حماقت ایسه، یرک کره لگنه آیات قرانیله ایله استدلال ایتمکده او قدر بیهوده بر تعبدر، حاجتی یوق بر زحمتدر، بر نکلفدر.

باش کوز یله ده عقل کوز یله ده مشاهده قیلنه بیلور حقائق طبیعیہی اثبات لازم ایسه، آیات کتابیه ایله دگل، آیات طبیعیہ ایله اثبات ایتمک لازمدر. بر زمان وار ایدی، "یرک کره لگی" مسئلهسی بر مسئله نزاعیه بر مسئله حریه ایدی. دشمنله محاربه ایدر کبی حقائق عقلیه ایله محاربه ایتیمه ایثاق کوننده عهد ایتمش کلامیون اسلامیت نامندن کره لگی ابطال ایدرلر ایدی. لکن اوزمان، فکر بشرک ترقیاتی تاریخده عطالت، فترت زمانی ایدی، بلکه تأخر، انحطاط ساعتلری ایدی.

حرکات فکریه ده ساعتک سکتہ کبی اعتبار قیلنه بیلور او زمانلر کچدی کندی. من القديم انسانلره معلوم "کره لک" حقیقتی — بر قدر عقلی وار انسان قاشنده انکاری ممکن دگل حقیقت قطعیه اولدی. کره لگی ایندی کون کبی قطعی شو "یر" ک تقریباً اوچدن بری قوریلق اولوب، اوچدن ایکسی سی محیط صولر ایدر.

ازلیت طرفنه، ابتداسی انسانلره معلوم دگل زمانلرده یرک قوریلغی ذی حیات شیلرله مسکون اولا باشلامشدر. مسکونیت تاریخی غایت قدیمدر. حتی انسانلرک مدنیت درجه لرینه وصول تاریخلری ده ملیون سنه لرله تقدیر قیلنه ماز قدر قدیمدر.

قران کریمک ایکسی اوچ آیت کریمهسی شو حقیقتی بایتاق واضح صورتده افاده ایدر.

معلومدرکه، یولدوزلرک حرکتلرینه انسانلرک نظرلری، او حرکتلر اعانه سیله زمانی تقدیرلری، تقدیر مسئله سنک اوتوز کوندن عبارت "آی" لری استعماللری، آیلرک هر برینه اوزینه مخصوص اسملر حکملر تعیینلری — انسانیت ابتداسنده دگل، بلکه تاریخ مدنیت اورتاسنده حاصل اولا بیلمشدر.

مدنیتک اودرجهسی ده قران کریمده التوبه سورسنده (۳۶) نجی "ان عدة الشهور عند الله اثنا عشر شهراً فی کتاب الله یوم خلق السموات والارض" آیت کریمه سنک افاده سنه کوره، غایت قدیمدر. "کوکلری یری خلق ایتمش

كونه آيلر اون ايكي ايدى، ديمك تاريخ مدنيت — ابتداسى انسانلره معلوم
دگل قدر قديمدر ديمك. ازليت طرفنده ابتداسى يوقلق — لسان عرب عرفنده
“يوم خلق الله السماوات والارض” جمله سيله، اما ابديت طرفنده نهايتى يوقلق
“ما دامت السماوات والارض” كهي جمله لرله افاده قيلنور.

في الواقع تاريخ حيات غايت قديمدر. اللهاك قدمنه نظراً عالم وجودى
حادثر ديسه كده، ازليت طرفنده بزه معلوم ابتداسى واردر معناسيله دگل.

محيى الدين ابن عربى حضرتلورى فتوحات مكيه ده (٣) نجى جلد ينك
٣٨٨ نجى صحيفه سنده ديمش:

“قلت لادريس عليه السلام انى رأيت فى واقعته شخصاً فى الطواف اخبرنى
انه من اجدادى، وسمى لى نفسه؛ فسألته عن زمان موته، فقال لى اربعون الف
سنة! فسألته عن آدم، لما تقرر عندنا فى التاريخ من مدته. فقال تسأل عن
اى آدم؟ تسأل عن آدم الاقرب. فقال لى ادريس صدق. اننى نبى الله ولا
اعلم للعالم مدة نقى عندها بجملتها. الا انه بالجملة لم يزل خالقاً. ولا يزال دنيا ولا
آخرة. والآجال فى المخلوق بانتهاء المدد، لا فى الخلق. فالخلق مع الانفاس يتجدد.”
شوسوز عالم وجودك عمومى حقنده دگل، بلكه يريوزنده حياتك غايت
اسكيلگنه دائردر. حكيم الانبيا نبى محترم ادريس عليه السلام “نبى ايسه مده
تاريخ انسانيتك ابتداسى بكا معلوم دگلدر” ديمش.

فتوحات مكيه ده (٣) نجى جلد ينك ٦٠٧ نجى صحيفه سنده:

“ولقد ارانى الحق فيما يراه النائم وانا طائف بالكعبة مع قوم من الناس
لا اعرفهم فانشدوا بيتين ثبت عندى البيت الواحد، ومضى عنى الآخر. فكان
الذى ثبت على من ذلك:

“لقد طفنا كما طفتم سنينا بهذا البيت طراً اجمعينا.

فقال لى الواحد منهم انا من اجدادك. قلت له كم لك منذمت؟ فقال لى

بضع واربعون الف سنة. فقلت له فما لآدم هذا القدر من السنين! فقال لي
عن اي آدم تقول؟ عن هذا الاقرب لك، او عن غيره؟ فتذكرت حديثاً عن
النبي ان الله خلق مائة الف آدم. فقلت قد يكون ذلك الجد الذي نسبني
اليه من اولائك. والتاريخ في ذلك مجهول مع حدوث العالم.»

هر حالده ير يوزنه حيات تاريخي، انسانيت ابتداسي، حدوثيله برابر،
غاييت اسكيدر. احبار يهوددن نقل قيلنمش خبرلر، طبيعت عالمرينك علمي
تخمينلري — او اسكيلك قاشنده برساعتلك برسكونلك زمان كبي قيصه در.

اسلاميت زينتي فيلسوف ابو العلا حضرتلري ديمش:

قدم الزمان وعمره ان قسته فليديه اعمار النسور قصار

يعني: زمان او قدر قديمدرکه نسر يولدزلرينك عمرلري زمان قلمنه
نسبتله قيصه قالور.

فيلسوف اسلام دها ديمش:

ومولد هدى الشمس اعياك حده وخبر لب انه متقادم.

وما آدم في مذهب العقل واحداً ولكنه عند القياس اوادم.

يعني: شمسك قديمي قدر، حيات تاريخي ده قديمدر. آدم بر دگل، حکم

عقلده آدملرک حسابي يوقدر.

قران كريمك آيت كريمه سي، شارع كبيردن نقل قيلنمش “ان الله خلق

مائة الف آدم” حديثي، صوفيون رئيسي محيي الدين حضرتلرينك فتوحات مكيه ده

سوزلري، حكيم الانبيا ادريس عليه السلام حضرتلرينك “اني نبي الله، ولا

اعلم للعالم مدة نقف عندها” جمله نبويه سي، فيلسوف عالم ابو العلا حضرتلرينك

ايات لزوميه سي — شوبوك شاهدرلك همه سي برابر — تاريخ حيات مسئله سنه

اسلاميتك نظريني گوزل صورتده اثبات ايدرلر. راويلرلك روايتلري، اهل

علمك تخمينلري، باطل دگل ايسه ده، لكن قاصدر.

اسلامیت نظرند تاریخ حیات قدیم ایسه ده، انسانیت سلسله سی حیوانات سلسله سندن مترقی بر شعبه اولوق طریقله دگل. بلکه انسان ابتدای خلقت ده تمام شو کونگی صورتیله خلق قیلندی.

اهل حدیث امامی عبدالرزاق حضرتلری روایت ایتمش «ان الله خلق آدم علی صورته» حدیثی ده بوکما شاهد اولا بیلور. یعنی: انسان ابتدای خلقت ده شو صورتیله خلق قیلندی.

«ان الله خلق آدم علی صورته. والضمیر لآدم. والمعنی: اوجده علی الهیئة التي خلقه علیها. لم ينتقل فی النشأة احوالا، ولا تردد فی الادوار اطواراً. بل خلقه كاملاً سوياً من اول الخلق.»

شوح دینک تفسیرنده اهل علم اختلاف ایتمش ایسه ده، اذ گوزل تفسیر شو تفسیر اولا بیلور.

«ان الله خلق الانسان علی صورة الرحمن» روایتی بزم تفسیر مزه معارض دگلدر. زیرا رحمانه اضافه — تکریم، تشریف اضافه سیدر. کمال ده، جمال ده انسانک نظیری یوقلغنه کوره، صورت انسانیه «صورة الرحمن» اطلاق قیلنمش ایسه، اولا بیلور.

«قد ورد ان الله خلق آدم علی صورة الرحمن. وهی اضافه تشریف وتکریم. لان الله خلقه علی صورة لم يشاكلها شیء من الصور فی الکمال والجمال.»

یحیی الدین ابن عربی حضرتلری فتوحات مکیه ده ایکنجی جلدینک ۱۴۳ نجی صحیفه سنده «ان الله خلق آدم علی صورته» حدیثی حقنده اوزون بیان سوکنده دیمش:

«لو سأل مثل هذا السؤال فیلسوف اسلامی اجبناه بان الضمیر يعود علی آدم. ای انه لم ينتقل علی اطوار الخلقه، ولا انتقل من صغر جسم الی کبره»

یریوزنده تاریخ عمارتی بیان ایدر ایکن، نوع انسانک ابتداسنه دائر

فکرمرزی بیان مناسبتیله، خاطرمرزه صحابی ابو هریره رضی الله عنه حضرتلرندن روایت قیلنمش «خلق الله آدم وطوله ستون ذراعا. فلم يزل الخلق ينقص في الجمال والطول حتى الآن..» حدیثی خطور ایتدی.

امام ابن حجر العسقلانی حضرتلری فتح الباری ده دیمش:

«ويشكل على هذا ما يوجد الآن، من آثار الامم السالفة كديار ثمود. فان مساكنهم تدل على ان قلماتهم لم تكن مفرطة الطول على حسب ما يقتضيه الترتيب السابق. ولاشك ان عهدهم قديم، وان الزمان الذي بينهم وبين آدم دون الزمان الذي بينهم وبين اول هذه الامة. ولم يظهر لي الآن ما يزيل هذا الاشكال..»

امام ابن حجر حضرتلرینک شو سوزی — علمی هم غایت معقول سوزدر . او لنگی امتلردن قالمش خانه، مغاره کبی شیلرک قطعی صورتده دلالتنه کوره، او امتلرک قامتلری شو کونگی آدملرک قامتلری قدر اولمشدر . قامتده جمالده انتقاص مسئلهسی — عالم وجودده سنت الهیه اولق اوزره ثابت دائمی ترقی قانوننده بر قدر مخالفدر . هر موجود دائمی ترقی ده ایکن، او موجودلرک غایه کمالیهسی اولان انسان تدنی ده اولا بیلورمی؟

شو حدیثده، بوندن ماعدا، دها بر اشکال واردر: قامتلری تقدیرده معروف اولان ذراع — انسانک اوز ذراعیدر. اگرده اک اوّل خلق قیلنمش آدمک قامتی اوزینک ذراعیله آلمش ذراع اولور ایسه، او آدمک قیافتی غایت قبیح اولق لازم اولور. قامتی غایت اوزون، اللری غایت قیصه بر صورت تخیل قیلکنز! اللری یوق بر بدن، غایت دهشتلی یا غایت منفور بر وجود کوزکز اوکنده تمثیل ایدر!

اگرده انسانک اوز ذراعی اراده قیلنماش ایسه، او وقت ذراعک مقدارینی بیان لازم ایدی. یوقسه، حدیث افاده سز اولور. زیرا معلوم دگل مقدارله تقدیرده فائده یوقدر.

درست «ثم في سلسلة ذرعها سبعون ذراعاً» آیت کریمهسی کبی

اولسه ایدی، او تقدیرده ذراعی تعیین ایتمک البته لازم اولماز ایدی. زیرا آیت کریمهده مقصد یالکنز غایت اوزونلقدر؛ ذراعی تعیین ایتمه مک مقصده دها زیاده موافق اولور. آیتک مقامی ممکن قدر تهویل مقامیدر. اما حدیث تاریخی بر حقیقتی بیان مقامنده کلمشدر، تعیین قیلنماز ایسه، مقصد تامیله فائت اولور.

راویلری اوهامدن تزکیه ایتمکه، لسان نبوتی تنزیه ایتمک آراسنده بنی تخبیر ایدرلر ایسه، بن البته بلا تردد لسان نبوتی تنزیه طرفنه میل ایدرم. لکن سندینه طعن، راویلرینی جرح طریقله دگل. سندی صحیحدر. راویلری ده عدلدر. قصداً یالان سویله مزلر. اما، نصل ایسهده، نقلده بر آفت بولنه بیلور. یوقسه، قولاق وار ایکن، انسانک عقلنه حاجت قالماز ایدی. فیلسوف اسلام ابو العلاء حضرتلری لسان نبوتی تنزیه یولنک دیمش:

دنیاک تشبه ناضحاً متردداً	من شأنها الاقبال والادبار
آلیت ما الحبر المراد بکاذب	بل تکذب العلماء والاحبار:
زعموا رجالا کالنجیل جسمهم	ومعاشراً امانهم اشبار.
ان یصغروا وایعظموا بقدره	ولربنا الاعظام والاکبار.
ووجدت اصناف التکلم ستة	بالمین منها افرد الاخبار.

یعنی: “بویلری خورما آغاچی قدر اوزون، هم قاریش قدر قیسه انسانلر وار ایمش!” روایتی لسان نبوتدن چیقمش سوز دگل، بلکه عالمک احبار یهودک یالانلریدر؛ یاخود اسکی خلقک قوه خیالیه سیله انشا قیلنمش، سوگره آغزدن آغزه نقل قیلنه کلمش حکایتلردر. سوک کلنلر او حکایتلری—واقعی تاریخی اولمق اوزره نقل ایدر اولمشلارده، عاقبت نبیلرک لسانلرینهده وضع قیلنمش.—یوقسه، لسان نبوتی تنزیه البته لازمدر.

شو رساله دن مقصد اصلی اولان رخصت شرعیه یه مناسبتی بلکه لزومی

جهتيله "ير يوزنده عمارت" مسئلهسنده سوزى بر قدر اوزاتدق. هر نه قدر موضوع مسئلهدن خارج كى ايسهده، التزام قيلنمش مسلکمه غايت بيوك مناسبتى واردر. "كتب دينيه" ناميله متداول كتابلرده وار، لکن اصلی يوق شيلردن اسلاميتى پاكله مك فریضهسنه خدمت — بزم مسلکمزك رو حیدر، اساسیدر. اصلی يوق شیلری اسلاميته نسبتدن صافتمق یا اوتانمق — اشته بزم ادبمز شودر.

بر سوزك فلان بيوكدن صدورى، يا خود جمهور طرفندن مقبوليتى بزه او قدر دهشت ويره مز. كوكلمهزه حق كى كورنور حقيقت هم دليل بزم نظر مزده اك بيوك قوتدر. او قوت بزم طرفده ايكن، مغلوبيت احتمالى خيالمزى تشويش ايتمه يور. مسلکمزده ثبات فریضه سيله، بن بويله حاللرده محيى الدين ابن عربى حضرتلرينه تقليد بر كه سيله متشرف اولورم.

فتوحات مكيه صاحبى محيى الدين حضرتلرى "الديوان الاكبر" نكاديمش:

"لنا همة ان الثريا لدونها نعم، ولنافوق السماكين منزل."
"ولم النى صمصاماً بقدر عزائى ولو جمعوا الاسياف عزمى افضل."
"حملت به لارهب الموت والردي ولا ابتغى حمداً له النفس تعمل."
"ولكن ليعلو الدين عزاً وشرعنا الى موضع عذ الطواغيت تسفل."

يعنى: ثريادن بيوك همتمز، كوكلردن يوقارى منزلمز واردر. عزمم كى بر سيف بولامادم، عزمم فكرم سيفيله هجوم ايتدم، اولومدن هلاكدن قورقوب، يا انسانلرك ثنالرينى اميد قيلوب، دگل، بلكه دينمزك جهالت اللرى ايرشه مز قدر عزت درجه لرنده بلندلگى، همده ديگر دينلر واصل اولاماز يرلره شرعمزك وصولى ايچون.

بنده اسلاميتى يوقبار شيلردن پاكله مك ايچون، بيوك جسارتله ياخود جنون درجه سيله، علمای اسلامك جمهورينه، بيوكارينه هجوم ايدر ايسهه، اهل طلب نظرنده شايد معذور اولورم.

یر یوزنده آدمڭ ظهورینه دائر، حقیقت اولا بیلور، فکر می یازدق. بالطبع خلقت حوا مسئلهسی، او مسئله حقنده کتب اسلامیهده قبول قیلنمش فکرلر البته انسانڭ خاطرینه خطور ایدر. حقیقت طالبلرینه احتمال فائده اولور امیدیلر شومسئلهیهده دائر فکر می بوراده ثبت ایتدک. اسلامیت محبلری بئکه شاد اولور، تقلید لوئندن پاک عقللریله شاید محاکمه ایدر.

مکتب بالالرینه علم حال، تاریخ مقدس کتابلرینده «حوا—آدمڭ صول قابورغسندن خلق قیلندی» سوزی، بر مسئله اعتقادیه یاخود حقیقت واقعیه اولوق صفتیلر، تعلیم قیلنور. اهل حدیث—کتب حدیثده، اهل تفسیر—«وخلق منها زوجها» آیت کریمه سنڭ تفسیرینده «حوا—آدمڭ صول قابورغسندن خلق قیلندی» سوزینی بالاتفاق سویله مشلر.

شو سوز، هم مسئله ایمانیه هم حقیقت تاریخیه اولوق اوزره، همه کتب اسلامیه طرفندن گویا بالاجماع قبول قیلنمشدر. اهل تفسیرک بیوکلریده اوفاکلریده، متکلملریده فقیهلریده، محدثلریده ادیبلریده، بلا استثنا، شو سوزی گویا بر آغزدن سویله مشلر.

شو سطرلری بازار ایکن، تفسیرلرک بیوکلرینه اوفاکلرینه، کتب حدیثک شرحلرینه حاشیهلرینه مراجعت ایتدم، همه سنده همان بر سوز تکرار قیلنمشدر، کوردم.

قران کریمک عرفنه او قدر مخالف بر تفسیرده علمای اسلام بر آغزدن نصل اتفاق ایکن بیلنمش؟! تعجب ایتدم. بر ثانیه قدر مدت فکر صوکنک بطلانی ظاهر اولور بر سوزله قران کریم آیتلرینی تفسیر ایتمک غایت بیوک بر مساهله دگلمی؟ وهمدن ناشی، اصلی یوق سوزلرله آیت کریمه لری تفسیر ایتمک—قران کریمی تمامیلر ابطال کبی بر جنایت اولمایورمی؟

اگرده «وخلق منها زوجها» آیت کریمه سنده «من» حرفی تبعیض ایچون اولوب «منها» — «من ضلعها» معناسنک اولسه ایدی، شو تقدیرده «ومن آیاته ان خلق لکم من انفسکم ازواجاً»

« الله الذی خلقکم من ضعف »

« خلق الانسان من عجل »

« لقد من الله على المؤمنین اذ بعث فیهم رسولا من انفسهم »

« لقد جاءکم رسول من انفسکم »

کبی آیت کریمه لارک معنالی نصل اولور ایدی؟

اولگی آیت کریمه « صول قابورغه لارکزدن سزه خاتونلر خلق ایتدک »

معناسنکمی اولور؟ دیگر آیت کریمه لری ده اومشهور تفسیرله می تحریف ایدرز؟

« فاتحه سورهنندن اون بیگ مسئله استخراج ایدرم » دعواسیله بیوک

تفسیر یازار رازیلر، قراءت، اعراب، کلام مسئله لرینه او قدر همت صرف

ایدر قاضیلر، « دنیاده بنم تفسیرمگ مثلی بولنماز » سوزینه جسارت ایدر

مدعیلر، قران کریمی اوز منهبیلرینک طار دائره لرینه صومش فقیهلر — قران

کریم آیت کریمه لرینی تفسیر ایدر ایکن، بر قدر اعتنا ایدر اولسه لار

ایدی، البته گوزل اولور ایدی. روایتلرده کلمش بعض کلمه لارک ظاهرینه

آلدانوب، قران کریم آیت کریمه لرینی حقیقت واقعیه خلافیله تفسیر ایتمز

قدر اعتنا البته لازمدر.

درست، عباره سی علمای اسلامک تفسیرلرینه بر قدر موافق حدیث،

بخاری مسلم کبی الک معتمد کتابلرده، شارع کبیر علیه الصلاة والسلام حضرتلرینک

لسان تشریعلرندن اهل اسلام ایچون بیوک بر قانون اولق صفتیله روایت

قیلنمشدر. لکن سیاقی، معناسی بالکلیه باشقه حدیثله، آرالرنک هیچ بر مناسبت

یوق آیت کریمه یی تفسیر ایتدیلر دیمک علمای اسلامک بیوک شأنلرینه

همان موافق کلمز.

او حدیث شودر:

« عن ابی هریره ان النبی صلی الله علیه وعلی آله قال: من کان یؤمن بالله والیوم الاخر فلا یوذی جاره. واستوصوا بالنساء خیراً. فانهن خلقن من

ضلع. وان اعوج شىء فى الضلع اعلاه. اذا ذهب تقيمه كسرتة. وان تركته لم يزل اعوج. واستوصوا بالنساء خيراً. متفق عليه.

شو بالاتفاق صحيح حديث محترم — خاتونلرى ظلم ايتمهك، حقوقلرىنى رعايه ايتمك، وار ايسه قصورلرىنى عفو ايتمك، احياناً جفالرىنى ده تحمل ايتمك حقتك شارع كبير عليه الصلاة والسلام حضرتلرىنىڭ لسان تشرىعلرندن امتلرىنه ارشاد اولمق يوليله صدور ايتمشدر .

يعنى: الله وجودينه، جزا كونه ايمان ايدن آدم هيچ بر وقت ديگرلرى ظلم ايتمز. خاتونلرگزه گوزل معاملهي امر ايدر، قبول قىلگز. قابورغه كى بوگوريلك خاتونلرده طبيعتدر. كوچله توزتهجك اولور ايسهك، كسر ايدرسن. (يعنى فراق واقع اولور.) اوز حاللرنده براقور ايسهك، او وقت هر ايكى طرف راحت ايدر.

“وعاشروهن بالمعروف. فان كرهتموهن فعسى ان تکرهوا شيا ويجعل الله فيه خيراً كثيراً.” (سورة النساء — ۱۸) آيت كريمهسى معناسنك. شو حديثده “فانهن خلقن من ضلع” جمله بليغسى “خلق الانسان من عجل” آيت كريمهسى كى، انسانده غالب اولور طبيعتى غايت بليغ تركيله بياندر.

“انسان — عجلدن خلق قىلندى” ديمك نه معنى ده ايسه، “خاتونلر قابورغهدن، يعنى بوگوريلكدن خلق قىلندى” سوزى ده البته اومعنى ده اولور. «فانهن خلقن من ضلع» جمله نبويهسى «الله الذى خلقكم من ضعف» آيت كريمهسنىڭ ترجمهسى كىيدر. يالگز سياق مختلفدر: برى شقت، مرحمت سیرهسنه ارلرى دعوت مقصيده، اما آيت كريمه ماده انسانيهي حالدن حاله تعويل ايدر قدرت الهيهيه نسبتله بعثك امكاننه دلالت ايتدرمك يوليله. لکن هيچ برى طبيعتده وار بوگوريلك، يا اصلده وار ضعيفلك ايله خاتونلرى ارلرى ذم ايتمك تحقير ايتمك طريقيه دگل.

شارع كبير عليه الصلاة والسلام حضرتلرى مقصدلرىنى دها مؤكد دها

ابلاغ صورتده بیان ایچون. «وان اعوج شیء فی الضلع اعلاه» سوزینی ده زیاده ایتدی.

یعنی: اڭ بوگوری یر قابورغهده باش طرفی اولور. خاتونڭ طبیعتی قابورغه باشی کبی بوگوری اولور ایسهده، تحمل ایت، عائله اڭ اعضالرینی کوچله قوؤنله دگل، یومشاققله تربیه ایت. اشته عائله انتظامنده، بالالر تربیه سنه اڭ مهم اڭ طوغری قانون!

اوحدیث شودر، لکن شو حدیث ده «حوا—آدمڭ صول قابورغه سنندن خلق قیلندی» سوزینه دلالت ایده بیلور بر نقطه یوقدر.

راویلر لسان نبوتدن صادر سوزی ظاهرندن صرف ایتمش، ایکی مقصدله ایکی زمان ده سویلنمش سوزلری خلط قیلوب، بطلانی قطعاً معلوم مصنوع بر جملهی لسان نبوته وهم سائقه سیله وضع ایتمش. صوگره خلقت حادثه سنده بیوک بر معجزه الهیه اولمق اوزره نقل هم قبول قیلنوب «حدیث نبوی» اولمق شرفنده ایر شمش!

بن شو قدر سوزلره جسارت ایتدم، لسان رسالتڭ عصمت الهیه سنه طوقنماق فریضه سی یولنده، راویلرڭ اولا بیلور وهملردن نجاتلرینی فدا ایتدم. اللهڭ عنایت خصوصیه سنه مظهر دگل عادی انسانلر نسیان، خلط کبی وقوعی غایت جوق آفتلردن تامامیله البته معصوم دگلدر. لکن لسان نبوتله اسلامیت البته اوهامدن پاکدر.

راوی عدلدر، ثقهدر، امیندر. لکن هر حال ده بشردر، انساندر. اونوتور، خلط ایدر، وهم ایدر، ایکی مقصدله ایکی زمان ده سویلنمش سوزلری جمع ایدر ایسه، یالان سویله مش اولماز.

قواعد فقهیه ده (۲۱۰) نجی صحیفه ده «وخلق منها زوجها» — «وجعل منها زوجها، لیسکن الیها» — «خلقکم من نفس واحدة ثم جعل منها زوجها» آیت کریمه لرینڭ تفسیرلرینی یازمش ایدم. بنم تفسیرم تأویل زحمتلرندن،

تصرف جنایتلرندن، قران کریمک معجز نظمترینی اصلاح ایکیم دعوالرنندن انشاء الله، تمامیله پاکدر.

قران کریمک عربیتنی، بلاغت اعجازیهسی، باطلندن طهارتی، الک مهم مسئلهلری غایت دقیق اسلوبده بیانی، شارع کبیرک معصومیتنی، اسلامیتک تخمینات علمیهیه نسبتله علویتنی، اساطیر یهودیهدن خالصلگی کبی کلی مصلحتلر بزم طرفده ایکن، اهل علمک اجماعلرینه مخالفت ایتمک، راولردن بعضلری حقنده «انساندر، وهم ایده بیلور» کبی سوزلری سویله مک انشاء الله جنایت اولماز، ادبسنلکده اولماز.

بن شوسطرلری یازدم، لکن «خدایه شکر، حقیقتنی آکلادم» شادلغیله دگل، بلکه «اوقدر عصرلر امتدادنده علمای اسلام کوزندن حقیقت نصل غائب اولا بیلدی!» فایغوسیله ایدی.

شوکشفیات عصرنده، یعنی خزائن الهیه من غیر حساب، هر کون هر ساعت، اسرار طبیعتنی آتوب چیقاروب طورور برزمانده، «اوقدر آچیق بر حقیقتنی کشف ایتم» دیمکدن بن البته اوتانورم، بونیده آکلماز قدر مغرور هم غافل دگلم. لکن اوقدر عصرلر امتدادنده علمای اسلامک بیوک عقللرندن کیلک کوزلرندن غایت آچیق حقیقتک غائبلگی بنی البته الک شدتلی صورتده متأثر ایدر.

اوقدر آچیق بر حقیقت نصل غائب اولمش؟

روایت کلمه لر یله تقیدک، راولر حقنده حدوددن طیش اعتقادک تأثیر یله شو حال حاصل اولمش اولسه کرک.

سوزم شودر، عذر شودر. حقیقت طالبلری قاشنده عذر م البته مقبول اولور! سوزم قیمتیه شاید تقدیر قیلنوب، احتمال قبول قیلنور. ایمان سوقیله، اسلامیتنه قران کریمه محبت سائقه سیله سویلندی، یازلدی.

فكرڭ حريتى، طلبڭ اهميتى، قصدڭ صحتى معلوم ايكن، بويله اعتدارلره البته حاجت يوقدر. لکن، انشاءالله بتهجك موقت بر حالهڭ تائيريله، بن مجبوريت حس ايتدم.

عمارت، ظهور انسانيت، خلقت آدم، خلقت حوا مسئلهلرينه دائر اسلاميتڭ نظرينى آز چوق مناسبتله بوراده يازدق، شهرت بولمش لکن اصلى يوق فكرلردن نظرلردن — رايهزى قبول ايدر طلبهلى آزاد ايتمك قصديله ايدى. موضوعدن طيش مسئلهلى يازمقدن مقصدمز يالگنر شو ايدى. عمارت موضوعنه دائر ديگر مسئلهلر حقنده اصلى يوق فكرلر بزم كتب اسلاميهده يوقدر. بوڭا كوره اومسئلهلر حقنك يازمق مجبوريتى ده يوقدر. ايندى موضوعمه عائد مسئلهلره كلهيك.

عمارت حدودى.

كيچهلرڭ كوندوزلرڭ تفاوتى.

سنه فصللرينى، كيچهلرڭ كوندوزلرڭ تفاوتلرينى، يرلرڭ شهرلرڭ چيكلرينى جهتلرينى بيان هم تعيين ايچون، جغرافيا هيئت فنلرى دورت دائره: (۱) افق، (۲) نصف نهار، (۳) معدل نهار، (۴) منطقه البروج دائرهلى فرض ايتديلر. قوزموغرافيا، جغرافيا فنلرنده بيان قيلنور حاللرڭ همهسى شو دورت دائره اعانهسىله ضبط قيلنور.

(۱) افق: هر محلڭ افقى او محله نسبتله يرى آست اوست اولمق اوزره متساوى ايكى قطعديه تقسيم ايدر بيوك دائرهدر. قوياشڭ، يولدوزلرڭ طلوعلى غروبلى افق دائرهسىله اولور. افقندن يوقارى چيقمق طلوع، افقندن آشاغى اينمك غروب اولور. قوياش طلوع ايتدى ديمك — افقندن يوقارى آشى ديمكدر. غروب ايتدى ديمك افقندن ايندى ديمكدر.

(۲) نصف نهار: هر محلك نصف نهارى او محله نسبتله یرى یرى شرقى یرى غربى اولمق اوزره متساوى ايكى قطعه يه تقسيم ايدر بيوك دائره در. اودائره نصف نهار تسميه قيلنور، قوياشك مركزى اودائره يه واصل اولور «آن» ده تام نصف نهار اولمق اعتبار يله.

یر یوزنك افقلى یر — نقطه لار بولنماز. لکن نصف نهارلى یر — نقطه لار كثرته بولنور. هر محلك اوزينه مخصوص افقى واردر. لکن اوزينه مخصوص نصف نهارى وار نقطه لار — یر یوزنك يوقدر. یر نصف نهار — حسابى يوق محلله نسبتله نصف نهار دائره سى اولا بيلور. یر نصف نهارى — حسابى يوق افقلى تنصيف ايدر. بوگا كوره، جغرافيا فنى یر كره سنده على حسب الاصطلاح ۳۶۰ — اوچيوز آلتمش نصف نهار دائره لرى فرض قيلوب، طول حسابلرنده بولنرله اکتفا ايتمشلر.

(۳) معدل نهار: حرکت يوميه دائره سى. بوگا استوا دائره سى اطلاق قيلنور. قوياش اودائره يه حلول ايدر «آن» ده كيچه لرك كوندزلرك هر یرده برابرلگنه كوره، اودائره يه «معدل نهار» نامى ويرلمش.

(۴) منطقة البروج: حرکت سنويه دائره سى. یر كره سى شودائره اوزرنده حرکت ايدر. یر ايله قمر شودائره ده اجتماع ايدر لر ايسه، يا خسوف يا كسوف واقع اولور. بوگا كوره، شودائره يه خسوف كسوف دائره سى اطلاق قيلنور. سنه فصللرينك اختلافى، كيچه لرك كوندوزلرك اختلافلر يله تفاوتلرى شو ايكى دائره دن يعنى حرکت يوميه دائره سيله حرکت سنويه دائره سندن ناشيدر.

اگر شوايكى دائره یر سطح اوزرنده واقع اولسه ايدى، يا خود یرى ديگرينه موازى اولسه ايدى، او تقدیرده سنه ده فصول بولنماز ايدى، كيچه لار كوندوزلر همان یر حالده قالور ايدى. حکمت الهیه اقتضاسيله، شو ايكى دائره تقاطع ايتمش: حرکت سنويه

دائرەسنىڭ بىر نىسفى مەدەلڭ شىمالىدە، ايكىنچى نىسفى — جنوبىدە واقع اولمش. شو تقاطع يكرمى اوچ ياريم درجه زاويه ايله اولوب، حرکت سنويه دائرەسنىڭ مەدەلن اڭ بعيد نقطەسى — $23\frac{1}{2}$ درجەدە بولمىش.

اشتە شو تقاطع حادثەسى، قدرت الھىيە نىسبتلە غايت اوفاق بىر تەدبير، بىزم شو «ير» مزده حياتڭ حدوثنە دوامنە، سنە فصللر ينىڭ اختلافنە، كىچەلرڭ كوندوزلرڭ تفاوتلر ينە، صولرڭ هولرڭ مختلف صورتلردە حركتلر ينە، يوزندە نوعلرى مختلف حيوانلرڭ نباتلرڭ مەدەنلرڭ حصولنە، استراحتە الېتە محتاج اولور قوه طبيعەلرڭ استراحتلر ينە تجددلر ينە، عموميتلە تعبير ايكىك، فنون اربابنە معلوم طبيعى، كىمىوى حادثەلرڭ هر بىر ينە ھەمەسنە سبب اولوب، بونكلە برابر نوع انسانڭ مدنيت درجەلرندە حركتلر ينە تفاوتلر ينە، عالم انسانيتدە ظاهر اولمش ھم اولور اوفاق، بيوك حاللرڭ هر بىر ينە ھەمەسنە بالواسطە سبب اولمشدر.

«ذلك تقدير العزيز العليم!»

يرڭ حرکت يوميه سىلە حرکت سنويه سى دائرەلر ينىڭ يكرمى اوچ ياريم زاويه ايله تقاطعلى كىچەلرڭ كوندوزلرڭ تفاوتلر ينە سبب اولمشدر:

خط استواده واقع يرلرڭ افقلرى حرکت يوميه دائرەسىلە او دائرە يە موازى ھەمە مدارلرى تنصيف ايدر. خط استواده بولنور انسان ۲۴ ساعت امتدادندە كوك يوزندە وار ھەمە يوللوزلرى كورر. كىچە كوندوز اورادە على اللوام متساوى اولور. يوللوزلرڭ هر بىرى اون ايكى ساعت افق اوستندە، اون ايكى ساعت افق آستندە بولنور.

حرکت يوميه قطبلر ينىڭ هر بىرندە حال تمام باشقەدر. اورادە طلوع، غروب يوق. بلكە مەدەلڭ بىر طرفندە قالمش قسم ھر وقت كورنور، اصلا غائب اولماز، ايكىنچى طرفندە قالمش قسم ھىچ بىر وقت كورنمز، ابدى الحقا اولور. مەدەلڭ بىر طرفندە اولان كوكبلر مؤبد صورتنە طالعدر، ديگر طرفندە قالمش كوكبلر مؤبد صورتنە غاربدر. اورالردە حرکت يوميه دن ناشى طلوع، غروب بولنماز.

لكن یرك حرکت سنویه سیله یالکز قویاش حقنده طلوع، غروب بولنور. قویاش حرکت ظاهریه سیله شمال برجلرنده ایکن، قطب شمالیده آلتی آیدن بر قدر زیاده مدت غائب اولماز، قطب جنوبیده اوقدر مدت ظاهر اولماز. قویاش اوزینک حرکت ظاهریه سیله جنوب برجلرنده ایکن، قطب جنوبیده تقریباً آلتی آی غائب اولماز، اومتده قطب شمالیده ظاهر اولماز.

بوگا کوره، قطبلرک سنه لری آلتی آی کوندوز، آلتی آی کیچهدن عبارتدر. اوج آی فجرلری شفق لری ایچون حساب ایدر ایسهک، اڭ شدید قارا کلق تقریباً اوج ای قدر مدتدن عبارت اولور.

ایکی قطبک برنده واقع بلادک افقلری معدلدر. لکن اوراده نصف نهار دائره سی بولنماز. مغربلری ده مشرق لری ده بولنماز. اوراده ساعت لری حساب، طلوع، غروب، زوال اعتباریله دگل، بلکه دوره اعتباریله، یاخود کوله گه حرکتیله اولور.

قطب طرف لری طلوعدن غروبدن نصیب لری یوق ایسه ده لکن حرکت یومیه دن نصیب لری تمام بزم نصیبمز کبیدر. حرکت یومیه ۲۴ ساعت ده تمام اولور. کوله گه یایولدوزک دوره سیله حرکت یومیه دوره سی غایت گوزل صورتده ضبط قیلنه بیلور.

قطبلرده طلوع، غروب یوق دیمک حرکت یومیه یوق دیمک دگل. ۲۴ ساعتدن عبارت حرکت یومیه یر یوزینک بلااستثنا همه نقطه لری حقنده بردر. غروب، طلوع، استوا کبی شیلر — یرک کره لگی هم حرکتی اقتضاسیله بزم کوزمه نسبتله ظاهر اولور نسبی شیلردر. فی الواقع محقق شی: یرک حرکت یومیه سی، بر دوره ایله تقدیر قیلنور ۲۴ ساعت زمان.

كله جك ده، انشاء الله، بيان ايدر ز: عبادت اسلاميه لر طلوع، غروب، استوا اعتبار يله تكليف قيلنماش، بلکه حرکت يوميه اعتبار يله. ۲۴ ساعت ده تمام اولور بر دوره امتدادنده انسانلرک هر برينه نره ده بولنور ايسه ده، بش نماز تکليف قيلنمشدر. «طلوع، غروب، شفق يوق، بوگا کوره ايکي اوچ نماز ساقطدر» ديمک اڭ بيوک نادانلقدر. مخصوص فصل ده شو کتاب ده شو مسئله انشاء الله آچيق روش ده بيان قيلنور.

خط استوا ده كيچه لر کوندوزلر اون ايکي ساعت اولور، زيرا خط استوا افق لري همه مدار لري تنصيف ايدر. اما معدلک يا شمالنده يا جنوبنده واقع يرلرک افق لري معدلی تنصيف ايدر ايسه ده، ديگر مدارلردن هيچ بريني تنصيف ايتمه يور؛ بلکه متساوي دگل ايکي قطعه يه تقسيم ايدر، ياخود هيچ بر تقسيم ايتمه يوب، مدارلرک بعض لري افق لرک اوست طرفنده، بعض لري آست طرفنده قالور. بوگا کوره كيچه لره کوندوزلره تفاوت حاصل اولور؛ اما تقسيم قيلنماش مدارلره قوياش يا هيچ طلوع ايتمز، يا هيچ غروب ايتمز.

عرضی $۶۶\frac{۱}{۲}$ درجه دن کم يرلرک افق لري مدارلرک هر بريني تقسيم ايدر. بوگا کوره، اويله يرلره قوياش هر کون غروب ايدر.

عرضی $۶۶\frac{۱}{۲}$ درجه يرک افقی انقلاب مداريني قطع ايتمز، بلکه انقلاب مداريله تماس ايدر. قوياش انقلاب مدارينه کلک ده اوکون او برده قوياش غروب ايتمز، دوره تماميله کوندوز اولور؛ ياخود طلوع ايتمز، دوره تماميله تون اولور. اشته شو عرض ده اڭ ابتدا کوندوز تماميله تونه، تون تماميله کوندوزه ايلاج قيلنمش اولور.

«يولج الليل في النهار ويولج النهار في الليل» آيت کریمه سنک معناسی بوراده تام صورتده ظاهر اولور.

عرض، یعنی خط استوادن بعد زیاده لشد کچه، او یرلرک افقلریله قطع قیلنماش مدارلرک صانی آرتار. غروبی یا طلوعی یوق حرکت یومیهرک مقدار ی سرعتلی صورتده زیاده لشور. اڭ اوزون کوندوزلری اڭ اوزون کیچهلری هفته اولور، ایکی هفته اولور، آی اولور، ایکی آی اولور، نهایت، قطبلرده اڭ اوزون کوندوزلری کیچهلری آلطی آی اولور.

استطردادی طریقله اولسهده ذکر ایدیم: ذی القرنین قصه سنده ذکر قیلنور «ظلمات» جهتی — قطبلرک آلطی آی دوام ایدر کیچهلریله تاویل قیلنهماز. قران کریمک شهادتنه کوره، عالم انسانیتده ظاهر اولمش اڭ بیوک فتوحات صاحبی بر ملک، طاغ قدر «سد» بنا ایتدره بیلور ریاضی مهندس بر حکیم قطب جهتنه کیده جک ايسه، البته کوندوز کیدر ایدی. او قدر بیوک مهندس، گوزل ریاضی ایکن، کیچهلری نه وقت، کوندوزلری نه وقت اولور، البته ذی القرنین حضرتلرینه معلوم ایدی. او وقتلرده عمارتدن نصیبی بوق قطب جهتلرینه فتوحات همئیلده، «آب حیات» بولمق املیلده ذی القرنین کبی بیوک انسان البته کیده جک دگل. آب حیاتی، خضر دگل، ذی القرنین بولدی. لکن «ظلمات» جهتلرنده دگل، قران کریمده ذکر قیلنمش جهتهده. ذی القرنین قصه سی کبی — علمای اسلام آغزلرندن قلملرندن ملاحظه سز، میزانسز، تفکر سز سوزلر سویلنمش بر قصه تصوری ممکن دگلدر. «عقیده الهیه لره نظر» مقاله لرمده قران کریمده مذکور ذی القرنین قصه سین ی بشنجی برهان قیلمق صفتیله یازاجق ایدم. مانعلر چیقدی. شاید بوندن صوڭ.

یوقاریده یازلمش سطرلری اجمال ایدر ايسهک، حاصلی شو اولور:
 (۱) خط استواده بولنور یرلرده کیچهلر کوندوزلر متساویدر، زیرا استوا افقلری مدارلرک هر برینی تنصیف ایدر؛ کیچه قوسیله کوندوز قوسی برابر اولور.

(۲) عرضی وار یرلرک افقلمری معدل نهاری تنصیف ایدر؛ قویاش معدل نهاده ایکن کیچهلمری کوندوزلمری برابر اولور. لکن مدارلرک هیچ برینی تنصیف ایده مز. یا متساوی دگل ایکی قوسه تقسیم ایدرده، قویاش اومداره کلور ایکن، بری اوزون بر قیصه کوندوز کیچه بولنور؛ یا هیچ تقسیم ایتمز. قویاش اومداره کلور ایکن طلوع غروب بولنمایوب، حرکت یومیه یا یالکز کیچه، یا یالکز کوندوزدن عبارت اولور. عرض آرتدچه، قطع قیلنماش مدارلرک عددی آرتار؛ طلوع، غروب یوقلق او قدر دها زیاده ممتد اولور.

(۳) قطبلرده افق — معدلک اوزی اولور. مدارلرک هیچ بری قطع قیلنماز. معدلک بر طرفی علی الدوام ظاهر اولور، دیگر طرفی موبد صورتده خفی قالمور. قویاش حرکت ظاهر یه سیله بروج شمالیه یه چیقار ایسه، قطب شمالی ده قویاش غروب ایتمز، اما قطب جنوبی ده طلوع ایتمز. بروج جنوبیه یه چیقار ایسه، قطب جنوبی ده غروب ایتمز، قطب شمالی ده طلوع ایتمز.
قطبلرده مشرق، مغرب، نصف نهار بولنماز.

عرض، یعنی خط استوادن بعد حسبیله کیچه لرک کوندوزلرک تفاوتلرینه سبب ظاهر اولدی. یر یوزنده کیچه لر کوندوزلر تفاوت ایدر ایسه ده، حرکت یومیه هیچ بر یرده متفاوت دگلنر. حرکت یومیه خط استواده یکر می دورت ساعت ایسه، قطبلرده ده یکر می دورت ساعت اولور. کوندوزلک بر هفته قدر، بر آی قدر، حتی آلطی آی قدر دوام ایدر. لکن حرکت یومیه، بر دوره هر یرده هر وقت ده ثابتنر، مقداری همان ۲۴ ساعت اولور.

عظمت الهیه قاشنده بنده لك وظیفه لری اولمق اوزره، انسانلره موقت عبادتله شریعت اسلامیه ده فرض هم بیان قیلنمش، لکن کیچه لرک قارا کلمگی کوندوزلرک یاقیتیلغی اعتبار یله دگل، بلکه دوره تمامی اعتبار یله در. محدود، موقت زمان امتدادنده معدود عبادتله فرضدر. فقط قارا کلمق یاقیتیلق کبی وصفلرک نظر شریعت ده بر پاره لك اهمیتلری یوقدر. «بر دوره امتدادنده

بش نماز!» اشته بنده لك وظيفه لرینی ایفا ایچون شرع شریفك قاعده ضروریهسی شودر. دوره، تمامیله قاراگلك اولسه ده، تمامیله یاقتی قالسه ده، بر قدری قاراگلك بقیهسی یاقتیلق اولسه ده، خدایك عظمت الهیهسی، انسانلرك بنده لگی همان ثابتدر. بش اولوب، تکرار قیلنور عبادتلك وقتی همان باقیدر.

کیچه لرك کوندوزلرك تفاوتلرینی، اوتفاوتلرك سببلرینی بیان سوکنده عمارتک حدودلرینی بیان ایده یك.

شو کونده الك مکمل جغرافیا خریطه لرینه، مفصل جغرافیا کتابلرینه، الك جامع جغرافیا آطلاس لرینه نظر ایدن انسان کورر:

یر یوزنده قور یلق حدودی: آسیاده، نصف شمالی ده یتمش یدی درجه اوتوز دقیقه عرض شمالی ده منتهی اولور. آمریقاده قارهسی اعتبار یله یتمش ایکی (۷۲) درجه ده، اما جزیرهسی غره نلاند اعتبار یله سکسان اوچ درجه عرض شمالی ده. جنوب قسمنده قور یلغک الك نهاییهسی آمریقاده ایلی دورت درجه عرض جنوبی ده منتهی اولور.

شو، یتمش یدی درجه اوتوز دقیقه عرض شمالیله ۵۴ درجه عرض جنوبی آراسنده محصور، قور یلغک نره لرینه قدر عمارت ایرشمش؟ یوقاری ده یازدق: یرک معموریتی — انسانلره مسکونیتدن، یاخود انسانلرك سکناسنه یرک صلاحیتندن عبارتدر.

اسکی جغرافیا اربابنه، ایکی اوچ بیك سنه مقدم، قسم شمالی ده آلتمش آلتی درجه ۲۵ دقیقه نهاییه سنه قدر عمارت معلوم ایدی.

شو کون جغرافیا اربابنه معلوم عمارت حدودی ده — اسکی ده معلوم عمارت حدودندن اوقدر اوزاقلره کیده مه مش.

روسیا ده الك شمالی عمارت: آر خانگه لسک ولایتنده Кола اویزدیدر. شو اویزد ۶۶ درجه ۳ دقیقه عرض شمالیدن ۶۹ درجه ۵۷ دقیقه عرض شمالیگه قدر ممتد اولور.

شو اویزده «قولا» نامنده بر اوفاق شهر واردر. ۶۸ درجه ۵۳ دقیقه عرض شمالیده واقعدر. اوفاق بر شهردر، بش آلتی یوز قدر نفوسی، بر مکتبی واردر. اولده اویزد شهری ایدی. ۱۸۹۹ سنهده «قولا» دن شمال جهتنه آله کساندر ووسک شهری بناقیلندقدن صوگ، اویزدلق آله کساندر ووسک شهرینه نقل قیلندی. او یگی شهرک بر شفا خانسی، ایکی کتب خانسی، بر مکتبی واردر. بورالرده قویاش تقریباً ایکی آی قدر مدت باتماز، طوغماز. یالکیز روسیاده دگل، بلکه بوتون یر یوزنده الگ شمالی معموریت: نوروه گیه مملکتنده فینمارکن ولایتیدر. شو ولایتک اوتوز اوچ بیگ قدر نفوسی واردر. ولایت شهری واردر شهریدر.

شو ولایتده کوالو اسملی جزیرهده، ایکی بیگ قدر نفوسی وار «هامرفهست» شهری واردر.

یر یوزنده الگ شمالی شهر — شو شهردر. یتمش (۷۰) درجه اوتوز طوقز (۳۹) دقیقه (۱۵) ثانیه عرض شمالیده واقعدر.

اون اوچ (۱۳) مایدن یکرمی طوقز (۲۹) ایوله قدر، یتمش سکز تهولک قویاش اوراده باتمار. فجر، شفق اعتباریله یاقتیلوق اوراده غایت اوزاق دوام ایدر.

حکمت الهیه تدبیریه عالم طبیعتده وجود بولور شیلرک هر بری انسانلرک کوزلرینی اوزینه جلب ایدر قدر جمالدن گوزللکدن البته آز جوق نصیبی حائز اوور. هر شی اویلهدر. حتی بزم کوزمزده اهمیت سزلک درجه سنه قدر عادیلشمش، یا کوکلمزه ملال ویرور قدر منفور اولوب قالمش ایسهده. بزم کوزمزده اهمیت سز اولمق، یا منفور کورنمک بزم قصورمزدر، بزم تأثرمزدر.

کیم بیلور، هفته لرحه آیلرجه دوام ایدر کوندوزلر، اوزون مدت امتدادنده کوزدن غائب اولماز قویاش اوچیت یرلرده عمر ایدر انسانلره بلکه بیوک راحتسزلک، آغر ملال ایجاب ایدر. او یرده عمر ایدر انسانلر ایچون اینمز قویاشک، احتمال، بر پاره لک اهمیتی یوقدر، لکن بن، هم

اويله حادثه لری کورمه مش هر بر انسان ياقتی تونلری، اوزون کوندوزلری، اینمز قویاشلری کورمیه البته رغبت ایدر.

سحر قویاشی بگا بلکه بیوک لذت ویرور ایدی؛ تون اورتاسنده سحر ساعتلرنده اینمز قویاشی کورمک بنم ایچون البته غایت غریب، اڭ عجیب بر حادثه کبی اولور ایدی. اویرده عمر ایدر انسانلر ایچون بلکه اهمیت سزدر، ملال ویرور بر حالدر، لکن بنم کوزمه ده بیوک اهمیتی بولنور ایدی، بنم قلبمه احتمال غایت بیوک ممنونیت ویرور ایدی.

اؤلگی کوروشده بزم کوزمز، اؤلگی تأثرمزده بزم کوکلمز فطری حالده بولنور: تکرار کورودن کلور حجاب کوزلرمزده، عادتلمش اولمقدن کلور غفلت کوکللمزده بولنماز. بیوک بر مصلحت ایچون حکمت الهیه تدبیریه حاضرلمش اوفاق بیوک حادثه لرک هر بری وار قدر جمالیله بزم کوزلرمزه کورنور، وار قدر هیبتیه کوکللمزده تأثیر ایدر. بوگا کوره، هر بر انسان اؤلگی کوروده هر حادثه یه آز چوق دقتله نظر ایدر، تعجب ایدر؛ کوزنک وار اوتکونلک، قلبنده وار حسیات، عقلنده وار قوت نسبتلرنده حظ آلور، ممنونیت کسب ایدر.

لکن انسانک کماللری، انفعاللری، قوتلری محدوددر. “وخلق الانسان ضعيفاً.” بوگا کوره، انسانک تأثیری هم تأثیری او قدر اوزون وقت دوام ایدمز، انسانه ملال کلور، اؤلگی دفعه لرده صفا ویرمش گوزل شیلر ایندی جفا اولور؛ طبیعی، حادثه لرده وار قصوردن دگل، بلکه انسانک تأثرندن کلور بر حالدر.

یوقسه، قدرت الهیه ایله ابداع قیلنمش عالم وجودده وار نظام غایت گوزلدر، حکمت الهیه قلمیله وجود صحیفه لرنده رسم قیلنور حادثه لر غایت جمیلدر.

اهل تصوفک بیوک لرندن خواجه حافظ شیرازی حضرتلری دیمش:

“گدا چرا نزنل لاف سلطنت امروز که خیمه — سایه ابرست، و بزمگه لب کشت.” یعنی: چادری بولوط کوله گه سی، مجلس صفاسی صو کناری اولان فقیر سلطانلقدن نیچون لاف اورمایور؟ یعنی طبیعتک جمالی گوزلمگی کوزی

عقلی وار انسانی مفتون ایدر، هر شیدن مستغنی سلطان ایدر.
اورمان باغ آراسنده، یاشیل اوت آقار صو کنارنده، یوزی یا عقلی
گوزل بر انسان صعبتنده، یر یوزینی نهایتی یوق فضایی، کوکلری، یولدوزلری
تماشا ایتمک اڭ بیوک بر لذتدر، اڭ بیوک بر سعادتدر. بنم اعتقادم، بنم
حسیاتم شوپله در.

شو حسیاتڭ شوقیله، پتر بورغده اوزون کونلری یاقتی آق تونلری
کور دکدن صوڭ، تون اورتاسنده سحر ساعتلرنده «اینمز قویاشی» کورمک
شوقیله، شمال طرفنه فینله ندیه نهایتنه «آواسا کسه» طاغنه، محترم لطف الله
افندی الاسحاقی حضرتلریله برابر سیاحت ایتیمه قرار ویردک.

سحر قویاشی.

شو سنه ایون ۵۷، تون ساعت ۱۲ راده سنده، پتر بورغ باقچه لرینگ
برنده، آقشام جریده لرندن برینی اوقوب، لطف الله افندی الاسحاقی حضرتلری
اوطورور ایدی. بنده پتر بورغڭ یاقتی آق تونلرینی کورمک قصدیه چیقمش
ایدم. بالتصادف اوچراشدق. شهر غایت طن، هوا غایت آچیق؛ تون ساعت
اون ایکی؛ حروفاتی اوافق روس جریده لرینی آسانلقی اوقور قدر یاقتیلیق.
جریه خبرلری، یوقبار سوزلری سویله شدک. «اینمز قویاشی» کورمک ایچون
قرار قیلنمش سفرمزی تعیین ایتدک. ایون ۸ ده آقشام ۸ ساعت ۳۰ دقیقه
پویزدیله حرکت قیلاجق اولدق.

خط حرکتمز: پتر بورغدن فین تیمور یولیه طورنه او. تقریباً بیگ چاقرم.
طورنه اودن آواسا کسه طاغنه، آرابا یولیه یتمش بش چاقرم.
آواسا کسه طاغی ۶۶ درجه ۲۶ دقیقه عرض شمالی ده، دیگز سویه سنه
نسبتله ۳۳۰ آرشین بیوکلیگی وار بر طاغدر. ایون ۹-۱۰-۱۱ ده اوچ
تهولک طوتاش اینمز قویاشی کورمک ایچون اوزاق یرلردن اورایه کلورلر
ایمش. اسلام قلمیله یازلمش اسکی هیئت کتابلرنک عمارتڭ نهایته سی

اولمق اوزره قبول قیلنمش (۶۶ درجه ۲۵ دقیقه) یی کچمک بزم ایکیمز ایچون خصوصی بر اهمیتی جائز ایدی. بوکا کوره، آواساکسه طاغنه سیاحتی ترجیح ایتدک. اسلام علماسنک اوزلرینه معلوم اولماش، مبارک قدملرینه ده نصیب اولماش بر طاغک توبه سنه آشوب، طبیعت ده نادر بولنور بر حادثه یی. کورمک بزه بر شرف اولور کبی ایدی، بیوک بر تأثر ویره چک کبی ایدی. دیانت کوزیله نظر ایدر ایسه ک، بزم شو سیاحتمز یالکز «شفق غائب اولماز کونلرده یستو نمازی» حقنده دگل، بلکه اوچ نماز: آقشام، یستو، ایرته نمازلری حقنده اجتهاد سیاحتی اولور کبی ایدی.

اسلامیتک اڭ بیوک رکنلرندن بری حقنک صوڭ سوزی، روزه فریضه سنه دائر شرع شریف ده وار اڭ کیڭ سوزی، مشاهده صوڭنده، سویله مک آرزوسی ده بزه وار ایدی. یعنی مقدس بر مقصد بزم عزمزی تأکید ایتدی.

برادر لطف الله افندی الاسحاقی حضرتلری جمعه نمازینه نایب تعیین ایتدی ده، ایون ۸ ده آقشام ۸ ساعت ۳۰ دقیقه پویز دیله «فینله ندیه» واقزالندن ۳ نجی قلاص ده قوزغالدق کتدک. فین تیمور یولنده واغونلار غایت پاک، فین خلقی ادب بیلور حرمت صاقلار، طن، آقرماز، باقرماز، کیف قرماز، طبیعتلری گوزل، کیوملری پاک خلقدیر. ۳ نجی قلاص بورالرده انسانه راحتسزک ویرمز. یامان سوز، ناچار ایس، خلاف ادب حرکت بوراده بولنماز. ادب سهور، راحت استر انسان فین تیمور یولنده ۳ نجی قلاص ده کیده بیلور، طارلق کورمز.

فین تیمور یولنک بنم شو سیاحتمز ایکنجی دفعه سیاحت ایدی. ۱۹۱۰ سنه کوز اخیرلرنده کورمک اوگرنمک قصدیه بن ایکی هفته قدر مدت فین شهرلرنده یورمش ایدم.

اؤلگی سیاحتمز ده بنم کوزم فین یرینک طبیعی حاللرینه، یعنی هواسنه صولرینه طاغلرینه طاشلرینه آغاچلرینه اورمانلرینه کوللرینه چاپلرینه باقماز

ايدى. بلكه سازلىق طاشلىق يوللاردا بزم تاتارلاردن روسلاردن قازاقلاردن دها
 زياده راحت عمر ايدر فينلارنىڭ اجتماعى حاللىرىنى، يعنى خانەلەرنىڭ طورمىشلىرىنى
 جھازلىرىنى پىككلىرىنى، يوللاردا قىلغۇچىلاردا فابرىقىلاردا زاۋودلاردا ئاشلىرىنى
 كوچىلىرىنى، دكانلاردا مىغانەلەر بىزىلاردا سودالىرىنى تىجارەتلىرىنى، تىياتىرلاردا
 كىنماطوراغلاردا رەستورانلاردا قەھۋە خانەلەردە توپلانولمىشلىرىنى اوطورولمىشلىرىنى
 رولمىشلىرىنى، استراحت ساعەتلەرنىڭ بايرام كۈنلەرنىڭ اوراملىرىدا مىدانلاردا يوللاردا
 حركەتلىرىنى لباسلىرىنى، جەمئىيەتلەردە اوراملىرىدا خاتونلارنىڭ قىزىقارلىق ادبلىرىنى
 نازىم تەكلىپىنى حركەتلىرىنى سوزلىرىنى، اوراملىرىنىڭ يوللارنىڭ يوللارنىڭ ھەر يەردە
 غايەت پاكلىقىنى، ابتدائىي اورتا مەكتەپلەرنىڭ جەنت بىناىرى كىمى ماتورلارغا تەمىنلىگەن،
 ھېچ بىر يەردە مىغانەلەرنىڭ تىراقتىرلارنىڭ خىرچىلەرنىڭ ياللانچىلارنىڭ يوقلىغىنى، كىيىم
 قىيىنلىق بايلىق بىرلىكىنى، اورام باشلىرىدا ساقچىلارنىڭ ئۆزلىرىنى، كىيىملىرىدا
 ھەممىسىنىڭ ادبلىرىنى خىشوعلىرىنى، ئاش ساعەتلىرىدا باقچىلارنىڭ مىدانلارنىڭ
 بوشلىقلىرىنى، غەمەتلىك باش كوزىلە كورنور احوال اجتماعىلىرىنى بىن اعتبار
 ايدر ايدىم. بىن احواللىرىنى غايەت بىگەنمىش ايدىم.

فىنلارنى، غەمەتلىك، خاتونلارنىڭ ارلىرىنى، ئاش كىيىملىرى بولدىم. عطالت،
 تەنبىللىك علامىتى شىق كىيىملىرى ارلاردا، نازىلىق ئاش سىزلىك ئاشى قىيىملىق
 اللرى بارمىقلىرى موسم مودەللىرىنى خاتونلاردا كورمەدىم. روسلار جەمئىيەتلىرىدا
 موسم مودەللىرىنى رعايت ايتمەمەك كىيىملىرى. اما فىنلار كوزىدا مودەللىرى رعايت
 ايتمەمەك كىيىملىرى، بىلكە ياللانچىلار قىيىنلىرى بولنور ايكىن، تەكلىپى زىنەتلى
 كىيىملىرى كىيىم كىيىملىرى كورنىدى. بوڭا كورە اولسە كىيىملىرى فىنلارنىڭ بايلىرى
 قىيىنلىرى كىيىم مودەللىرى اوقىر تىقوت كوستىملىرى. فىنلاردا كىيىملىرى قىيىملىكى
 مەتبىر دىگىل، بىلكە پاكلىقى مەتبىر.

فىنلارنىڭ باشقىچە حاللىرىنى بىن صوراشوب بىلور ايدىم: فىنلاردا ياللان سويلەمەك،
 اوغرىلىق ايتمەك، خىانت ايتمەك كىيىملىرى بولنماز ايمىش. بىن بونى اوز كوزمەلەدە
 بىر قىر كورە بىلدىم: يولچىلار واغونلاردا ھەمە ئاشىلارنى بىر اوقور كىيىملىرى، يوغالمىق

احتمالندن قورقو بورالرده بولنماز؛ پویزدلرده یالسکیز برقوندو قور بولنور، بیلت سز اوطور مق قویانلق قیلماق فینلرده هیچ یوق ایمش؛ تراموایلرده بیلت ویرماک بیلت باقمق یوق، هر انسان اوزی تراموای واغونلرینک قوطیلرینه تعیین قیلنمش پاره لری سالور کیدر. سالماق، یابش تین یرینه اوچ تین سالماق کبی احتمالر، فینلرک طبیعتلرنده وار امانت حکمیله گویا اصلا ممکن دگل کیدر. «آبو» شهرینک تراموایلرینک فینلرک شو حاللرینی هم دقتله هم تعجبله مشاهده ایتم. تعجب ایتم، زیرا استانبول، مصر، روسیا تیمور یوللرینک تراموایلرینک حاللری بکا معلوم ایدی.

اولگی سیاحتهمده هلسینفورس شهرینه کیدر ایکن، لاهتی شهرنده دنیاسی گوزل حسن افندی خانه سنه ایندم. مقصدم: لاهتی ده اورنا مکتبلرده آلمان انکلیم لسانلرینک معلمی، تورک روس لسانلرینی گوزل بیلور یاش پروفه سوری زیارت ایتمک، همده ممکن اولور ایسه، بر قدر معلومات آلمق ایدی. حسن افندی، گوزل مانوفاقتورا مغازه سی وار، همده فینلر کوزنده گوزل اعتباری وار، یاش مسلماندر، بکا لازم یاش پروفه سورکده آشناسی ایمش. برابر پروفه سورک زیارتنه کتدک. احترامله بزی قبول اییدی. تورک لسانلرینک صرف نحو قاعده لرینه دائر بر ایکی غریب مسئله سویله دی، کتابخانه سنده وار غریب اثرلری کوستردی، سوگره اعتذار اییدی ده، قزلر گیمنازیه سنده درس لرینه کتدی. یاش پروفه سور غایت ساده عمر ایدر جانلی نشاطلی بر آدمدر. آقشام ۶ ساعت راده لرنده ویزیته قایتارماق ایچون بزم مهمانخانه مزه کلدی. اوچ دورت ساعت دوام ایتمش مصاحبه سنده فینلرک حاللرینه تاریخلرینه دائر بنم ایچون غایت مهم شیلری بیان اییدی. البته بر ستاتیستیک وار ایدی. فینلرک مکتبلرینه، مطبوعاتنه، فنی تجاری جمعیتلرینه، شرکتلرینه، محصولاتنه دائر الک صوآک حسابلری نقل اییدی.

ایکی یاریم میلیون قدر نفوسی وار فینلرک آمر بقاده آوروپاده تجارت ایدر بر بیگ بشیوز قدر پارا خودلری وار ایمش. آمر بقایه خدمت ایچون

هجرت ایتمش فین عملہ لری ایچون آمر یقاده فین لسانندہ اون طوقز جرینہ لری وار ایمش. فینلہ ندیدہ ده عمر ایدر دورت بیگ قدر چنگانہ لری ایچون ده فین لسانندہ بر جریدہ نشر قیلنور ایمش.

بالالر ایچون تعلیمک عمومیتی مسئلہ سنده پروفہ سور جنابلری دیدی: تعلیم بزده نظام حکمیلہ مجبوری دگلدر، لکن مقدس دیانتمز ایجابیلہ تعلیم بزده فرض کبی هر انسانک اوزینہ عائد وظیفہ در. بن شو سوزی آکلامادم، تفسیرینی طلب ایدر کبی سکوت ایتدم. پروفہ سور جنابلری دیدی:

سوادى یوق آدمک شهادتی دعواسی قبول قیلنماز، مدنی معاملہ لردہ اہلیت صاحبی اولاماز، فین ہیئت اجتماعیہ سندن اعضا اولمق ایچون سوادلازمدر. تفسیری او لگی سوزندن دها غریب کورندی. مقدس دیانت نظرندہ تعلیمک فرضلعی — سوادى یوق، یعنی او قویازو بیلمز آدملرک حقوق مدنیہ دن اعضالقدن محرومیتی معناسندہ ایمش.

دینلرینی فین فقیہلرینک او قدر گوزل او قدر دقیق فہملرینہ، چن معناسیلہ، حسد ایتدم.

مصاحبہ مزک صوگی فینلردہ عائلہ، تربیہ، یر، ادبیات مسئلہ لرینہ دائر ایدی. علوملریلہ آوروپادہ شہرت کسب ایتمش فین ادیبلرندن وه سترمارق، مہعلین، رونہ برغ کبی ذواتک اسملرینی خدمتلرینی ده بیان ایتدی. تون ساعت ۱۲ لردہ یاش پروفہ سوری خانہ سنہ قدر اوزاتوب، سحر ساعت ۶ رادہ سندن لاهتی دن پتر بورہ حرکت ایتدم.

اولگی سیاحتم کوز اخیرلرندہ ایدی. فین یری او وقت قارلر بوزلر ایلہ تمام قاپلانمش ایدی. حاضرگی سیاحتمز یاز اورتاسندہ، ایون باشلرندہ. اطراف تمام یاشیلک. یولده گوزل داچالر، اورمانلر، آقار صولر، گوزل کوللر، کیگ بولونلر، باصولر، طاشقلر، سازقلر؛ بری دیگرندن آرالی اوزاق دگل شہرلر قریہ لری.

بزم هیچ بومزك فكرينى كوزىنى فين يرينك او طبعى حاللىرى مشغول ايتمه يور ايدى. طبعى حاللىرى بزم دقت ايدمهز، ياخود ايتمز ايدك. قريمك باغچه لرىنى، قافقاز طاغلىرىنى، وولغا قاما بويلرىنى، سپير سته پلرىنى، توركستان عربستان آفريقا چوللىرىنى، شام سمرقند تاشكند باغلىرىنى، هندوستان عجائبلىرىنى، افغانستان طاغلقلىرىنى تاشلىقلىرىنى، پتر بورغ سازلىقلىرىنى كورمىش بيلمىش آدملىرى فين يرينك او طبعى حاللىرى تاشلىقلىرى ده سازلىقلىرى البته او قدر غريب كورنمز.

فين يرينده وار معدنلردن تيمورمى، باقورمى، غرانىت مى، مرمومى، پورفيرمى چيقار، بزمه او جهتى يا هيچ معلوم دگل، ياخود بزم نظر مزده هيچ بر اهميتى يوق كى ايدى. بزم وار قدر دقتمز — ير يوق ايكن ير ايجاد ايدن، يعنى فينلهدى نديه سازلىقلىرىنده تاشلىقلىرىنده اوز كوچىل، ايگون يرلىرى ايجاد ايدن فينلر ك اوزلىرىنه حركتلىرىنه طوغرىلىقلىرىنه پا كلكارىنه محصور قالمىش كى ايدى. سوز سز آغزلىرىنه، اويلى باشلىرىنه، اشلكلى اللرىنه، چداملى تنلىرىنه، صبر ايدر كوگلىرىنه، مشقتلىرى بيوك آغزلىقلىرى غلبه ايتمك حقنده الميثاق كونك و يرلمىش عهدلىرىنه ايمانلىرىنه، ماگلايلرنىن ياغمور كى آقمىش ترلر يله صوغارلمىش يرلىرىنه، پاك كيوملىرىنه خانهلرىنه صوقلانوب باقار ايدك. بزم ايچون "فينلر نره دن نه وقت بورايه كوچوب كالمىشلىرى؟ يدى سكر

عصر محكوميت ده قالمىش فينلر مليتلىرىنى لسانلىرىنى نصل صاقلامىشلار؟" كى مسئله لر او قدر مهم دگل ايدى. سازلىقلىرى تاشلىقلىرى ايگونلك باغچه لىق اورمانلىق قيلمىق چاره لرىنى بولمىش فينلر-مليت، لسان صاقلاو چاره لرىنى البته بولورلار. فينلر ك او قدر فعاليتى كوز اوگنك ايكن، "طوفاندىن صوك مىلاددىن قبل، آسيادىن كوچوب بورا ره كلدىلر" سوزى كى خيال تارىخلىرىنىك نه اهميتى وارد؟ اويله سوزلر قابىنه لرده غفلت ديقه لرنده مؤرخلر ك كىك خياللىرىنه خطور ايدر، اما سازلىقلىرىده تاشلىقلىرىده حسابى يوق مشقتلىرى صوگنده حاصل اولاي بيلمىش ايگونلك باغچه لىقلىرى كورودن كلور دهشت ساعتلىرىنده اويله خياللىرى انسان باشنه كلمز. فعاليت — خياللىرى دگل، بلكه فعاليتى آراتور.

سكزىدىن سىكزە قىر حركىت ايتىدىك، قارا كىلقدىن بىر اىر يوق ايدى. پويىزدى
ستانسىيەدىن ستانىسيەگە تورماز كىدىر ايدى، يولچىلار بىر ايدى، دىگرى
بىر ايدى. تىياتر پىردەلرى آچىلور قاپانور كىبى، بىزم كوزمىزدە منظرەلەر
همان همان ياكتارور ايدى.

طبيعىت، بىلتىز بوش تماشى قىلنور، اڭ گوزل اڭ بىوك بىر تىياتردى.
طبيعىت صحنەلەردە كورنور فاجىلەر، غرىب حادثەلەر، قومە دىلەر — شاعىرلار
تارىخىيالىرىدە دىگل، طبعىت كىڭ غايت كىڭ مىدانلەردە، تىمىل يا تىلدى اولمىق
تارىقىلەر دىگل، بىلكە حقىقت اولمىق صىفىلەر واقع اولور.

پويىزدى ساعت ۱۱ چاماسىندە تامرفورس شىرىنە كىلدى. رىجى مەكى،
طوبىيالىدىن صوك، ۳نجى دىفە بورايە اىنمىك بىزە لازىمىر، شو پويىزدى “آبو” شىرىنە
كىدەك. طوغرى “طورنە او” شىرىنە تون ساعت بىردە حركىت ايدەك
پويىزدى بورادە بىلكەمىك بىزە لازىم ايدى. تامرفورس كىبى غايت گوزل بىر
شەردە، ۱۳ — ۱۴ ساعت طورمىق بىزە بىلكە مىلوب ايدى. مەنوتىلەر ايتىدىك.
تامرفورس مىسلمانلرى بىزى، بىز آنلرى گوزل بىلور ايدىك. ستانىسيەدە
حسن افندى خىر الدىنى طوغرى كىلدى. خانەسنە كىتىك، بىرر ساعت استراحت
ايتىدىك. تىلفونلەر مىسلمانلار كىر بىنە خىر بىردى. بورادە هر خانەدە هر قوار تىرەدە
تىلفون واردىر. هر بىر يىلە كورشىدىك، صوكىرە شو گوزل شىركى تماشىسنە كىتىك.
تامرفورس — فابرىقىلەلرى، زاودىلرى اىتبارىلەر فىنلەندىدە اڭ بىرنىجى
شەردىر. فابرىقىلەلر زاودىلر كىر — “نەسى ياروى” كولىدىن “پوهى
ياروى” كولىنە آقار “تامپەرنەن كوسكى” اسملى اىنر صو (водопадъ) قوتىلەر
اش كورر. شو شەردە وار قىر بىڭ قىر نفوسىڭ كىر ياخود مەسى
فابرىقىلەردە، زاودىلردە، تىجارت ادارەلەردە خىمت ايدىر عملەر طائفەسىدىر.

اوراملىرى يورتلىرى بىنالىرى غايت پاك بىر شىركى گوزل باغچەلەردە
كىڭ مىدانلەردە كىوملرى غايت پاك، استراحت ساعىتلەردە سىرلرى حركىتلرى
غايت ادبلى عملەلرى كورر ايسە، انسان غايت بىوك اىت آلور. قانون

ناميله كاغلدرده صاقلانور مساواتى دگل، سعادت اساسى. اولان حقيقى، فعلى برابرلىكى انسان بوراده كوررده، بلا شعور شاد اولور.

بورالرده انسان — حاجتى يوق تكلفلى زينتلرى، ضرورتدن محروم يالانچاچ تنلرى، اش آغراغندن ياش سزلك قايغوسندن سرخوش اولور شقيلىرى، يالقاولق خسته لگيله ال اوزاتور دنيلرى، جهل يا ضرورت اقتضاسيله عفت ساتار خاتون قزلرى، قدر حكيميله اشدن كوچدن قالمش عاجزلرى كورمز. بلكه اش بر كه سيله وجودلرى صاغلام اولمش، كوكللرى شادلقه طولمش، قوت يا گارتمق يگى نشاط طولامق ايچون يورر عمله لرى كورر.

انسان بورالرده اوزىنى سعيد بر جماعت، گوزل بر هيئت انسانيه ايچنده حس ايدر: عدلدن طوغار امنيتى، امدن طوغار املى، امدن طوغار عملى امدن طوغار راحت و سعادتى همه طارمق ليله آچيق صورتك مشاهك ايدر. شهرك مکتبلر ينى موزه خانه لرىنى اولگى دفعه سياحتمده فين لساننه آشنا خير الدين افندى حسن الدينف اعانه سيله تماشا ايتمش ايدم. لسان يوقلق حسبيله بر شى آكلامق البته ممكن دگل ايدى، لکن باش كوزيله كورنور جهتلرى، قياس طريقيه معلوم اولا بيلور حاللرى بگا كوره غايت عجب ايدى. روسيا شقولالرىنى گيمنازيه لرىنى، توركيا مکتبلر ينى اعداديلرىنى بن گوزل بيلورم. فين مکتبلرنك وار پا كلگى نظافتى كيكلگى بن هيچ بر يرده كورمدم. ايدنه لرى، ديوارلرى تمام كوزگى كيبدر. بر قاچ مکتبه ايدنه لرىنى بارمق لره سيلدم، توزاندن بر اثر بولامادم.

شهرك بازارلرىنى خارجى منظره لرىنى تماشا ايتكده، عمادالدين افندى جمال الدينف خانه سنده كمال الدين افندى بايبولاطف، حسن افندى خير الدينف، احمدجان افندى جمال الدينف، فتاح الدين افندى كى تامر فورص مسلمانلر يله طولاندق. عادى بر گوزل صحبت اولدى. فينلنديه، باخصوص تامر فورص مسلمانلرينك هميله يگى پار قريه سنده قز بالالار ايچون كچمش سنده آچيلمش مکتبك گوزل صورتده دوامنه، او يگى مکتب تاثير يله باشقه

قریه‌لرده قز بالالار ایچون آچیلیمش هم آچیلایق مکتبلره دائر گوزل سوزلر سویلندی. یگی مکتبلرک گوزل ثمره‌لرینی، یاش معلمه‌لرک گوزل اجتهادلرینی کورمیش نیژنی مسلمانلرینک قز بالالار مکتبنه رغبتلری محبتلری قات قات آرتمیش، بونکله مکتبلرک کله‌جگی بر قدر تأمین قیلنمیشدر.

تامرفورس مسلمانلری نیژنی ولایتندن سودا تجارت اشلریله فینله‌ندیه شهرلرینه کلوب، فینلر کوزنده امنیت قازانمیش یاش گوزل مسلمانلردر. بوراده اقامت ایدر مسلمانلر هر جهت‌ده، یعنی حقلق، پاکلاک، اجتهاد، امانت، اقتصاد، همت کبی جهتلرده فینلشمیش مسلمانلردر.

تامرفورس مسلمانلرنده مطبوعات مطالعه‌سنه رغبت اولدقجه بیوکدر. روسیاده نشر قیلنور مطبوعاتدن جریده‌لر، ژورناللر، بیوک اوفاق کتابلر، رساله‌لرک همه‌سی وارد. سیاسی هم کونلک خبرلری فین جریده‌لرنک اوقور فینله‌ندیه مسلمانلری، بونک تأثیریه اولسه کرک، روسیاده وار همه جریده‌لره ژورناللره اشتراک ایدرلر، عربی فارسی تورکی لسانلرده نشر قیلنور همه کتابلری آلورلار. مطبوعات اسلامیه کوبلگی جهتیله تامرفورس شهری فینله‌ندیه مسلمانلری ایچون بر قرائت خانه کیدر.

ایون ۵۹ده آقشام ساعت ۸چاماسنده عمادالدین افندی‌نک برادری لطف‌الله جمال‌الدینی امضاسیله «رووانی ئەمی» دن تلغرام آلدق: «بورایه کیلگن، قویاش کورنور» دیمش. گوزل اولدی. یتمش بش چاقرمی فین آرباسیله طاش طوزان آراسنده وارمق دن قوتولوق. بونک اوزرینه، «رووانی ئەمی» نصل ایسه‌ده بر قریه‌در، آواساکسه طاغی کبی قرده صحرا‌ده دگلدر، عرضی‌ده آواساکسه طاغندن زیاده‌در. پویزد اورایه کیدر.

«رووانی ئەمی» منطقه معتدله نهایه‌سنده منطقه بارده ابتداسنده بنا قیلنمیش بر قریه‌در، عرضی ۶۶ درجه ۳۰ دقیقه قدردر.

وقت یتدی، طوردق، کتدک. اوزاندیلار. پویزد نه‌دندر، کیچوکدی. بر قدر کوتدک. کلدی، امانلاشوب کتدک. یول اوزون، پویزد یکرمی ساعتدن زیاده حرکت ایده‌جک. دورت مارقه ویروب ایکی پلاس قارت

آلدىق. سحر قالمش قوياشه اعتراض ايدر كى يولچيلر ياتديلار، اويوديلار. بر قدر استراحت سوگنده قالقديلار.

بورالرده ستانسيونلر سيروه دگل اويوشدر. اكثرى اوفاق اولور. هر ستانسيون ده فينلر اوزلرينك مصنوعاتلرندن، نه وار ايسه، يولچيلره ساتارلار. اوكونلر فينلرک بايرامى ايدى. ستانسيون غلبه لسكرنده كوكل آچار شيلر بزم ايچون بولنور ايدى.

توش وقتى يتدى. بوفهق وار ستانسيونلرک برنده پويزد صباح طعامى تناول قيلنه بيلور قدر مدت طوقئادى. يولچيلر ستانسيونه، بن ده برابر.

بوفهت گوزل، غايت پاك، فينلره مخصوص ساهه لك. زال بيوك، اورتاسنه اوزون مائده. اوزرنده اون بش — يكرمى طبق طولوسى انواع طعام. غارسونلر، آفيتسيانلر يوق. بوفهت ده چاي وار، قهوه كى شيلر وار، لكن شراب فلان يوق. چاي قهوه ويرمك، پاره اوفاقلامق ايچون بوفهت آرقاسنده ايكى اوچ گوزل، خاتون يا قز. زال ده طن، طاوش يوق. يولچيلر اللرينه ويلقه، فاشيق، تاريلقه آلمشلارده، اشتهاالرينه ذوقلرينه كوره، طبقلردن نه قدر استرسه آور كيدر، ييهر. هر آدم مائدهي اشتهاسنه كوره، بر دفعه ايكى دفعه دور ايدر. صاق يوق، حساب يوق. اوقدر غلبه لك ده كيم ييمش، كيم ييمه مش، نه قدر ييمش، بيلن يوق. "ييدك، ايندى پاره وير!" ديه جاك آدم ده يوق. بزم مملكت طبيعتنه كوره غايت غريب حالدر. تعجب ايتدم. نه قدر گوزل امانتدر! طعام ييمش ووياش يرلرک هر برى كلدى، پاره لر ينى ويردى، كئدى. ويرمه ين دن استه مك يوق، لكن ييمش ايسه بورالرده ويرمه مك ده يوقدر. درست، فينلرده بزم كى خائنلر بولنه بيلور، لكن فينلهنديده وار امانت عموميه روحى خائنلرى ده براقماز، يعنى خائنلرينه يول ويرمز، خائنلرک اوزلرى ده خيانت ايتمه جسارت ايدمز اولور. ايلك روحى نصل ايسه، برک روحى ده البته اويله اولور.

ووياش يرلرى تماشا قيلوب آش سز قالمش ايسه مده، گوزل بر درس

آلدم. شمى ييمه مش ايسه م، ضرر يوق. بوندىن صوڭ يول ده بويله گوزل بوفه ت دها طوغرى كله قالسه، يواچيلرى تماشا لازم دگل، بلكه بر مارقه ويرورم ده فين آشلىرىنى اڭ لتيليرىنى “تاتارچه” يعنى سحر آشى كى هم طويمق هم زاپاص آلمق ايچون گوزل صورتده آشارم (يهر م.) ديدم ده، پويزد طرفنه عجله ايتدم.

كتدك، يول ده غايت گوزل بوفه تلى ستانسيه لره طوق تادق ايسه ده، يواچيلرى تماشادىن بوشامادق. عاقبت آقشام ساعت اون چاماسنىك “طورنه او” شهر ينه يتدك. طورنه او — بالتىك ديگزينىڭ اڭ شمالنده اوفاق بر جزيره اوزرىنده، “طورنه او” اسملى بر نهرىك تاماغنىك، روسيا ايله شوهسيه حدودنىك واقع اوفاق بر شهر در. طورنه او نهرىنىڭ ايكنجى طرفنده شوهسيه شهرلردىن “حاآپارانتة” اسملى اوفاق بر شهر واردر. شو ايكى شهر دن هر برىنى ساعت ۱۲ دن صوڭ تماشا ايتدك. بزم ايچون اهميتلىرى يوق ايدى. قايتدق، ستانسيون جوارنده بر فين خانه سنده استراحت ايتدك. ساعت يدى ده كيدر پويزد ايله “رووانى ئەمى” قريه سنه كتدك. بورادىن يوز ايللى چاقرم قدر ايدى. اون — اون بر ساعت چاماسنده “رووانى ئەمى” يه يتدك. موسى كلیم الله اسملى بر ياش سوداگر ايله لطف الله افندى جمال الدينى بزى بوراده استقبال ايتدیلر. اوكون ايون اون برى شنبه كون ايدى.

رووانى ئەمى قريه در، لىكن گوزل قريه در. بازار وار، اوراملار پاك، گوزل مسافر خانه لر وار. بىرنده بىز ايندىك. بوايمىز كيڭ، پاك، يياقتى ايدى. بونىكله برابر قيمتى بر مارقه ايدى.

آقشام ساعت اون چاماسنىك موسى افندى، لطف الله افندى جمال الدينى لر ايله دورت آرقاداش اولدق ده، رووانى ئەمى دن اوچ دورت چاقرم اوزاقلق ده بر طاغ باشنه كتدك. سحر قوياشيني كورمك ايچون كيدر لر آز دگل، كوب ايدى. هر سنه ايون اوندىن يكرمى سينه قدر بورايه تور يستلر اينمز قوياشى كورمك قصديله كلور لر كيدر لر ايمش.

اوقاق بر پاراخودايله اوراده وار نهري كوچدك، بو طرف ده يايان كندك يول گوزل ايدى. طاغ يولى ده اوقدر تكة دگل، بلكه صوزاق ايدى. زحمتسز، مشقتسز آشدق، طاغاك اڭ توبه سنه ايرشدك. اوزونلغى دورت بش صاژهن باغانه باشنه غايت بيوك بر “بوچقه”، علامت اولمق اوزره اولسه كرك، اوطور تلمش ايدى.

بيوك دگل شو طاغاك توبه سندن اطرافى تماشا ايتدم. اوزاق دگل روالى ئه مى قريه سنده وار زاوود فابريقه لرك مورجه لرى، كنيسه مناره سى يرله برابر كى كورنور ايدى.

كوك يوزى آچيق، افق ده قوي بواوط. ساعت اون بر — قرق. طبيعت ده طئلق. طاوش سس، يوق. سكون! تون اورتاسى. قوياش افق اوستنك ايسه ده، قوش قورت همه سى استراحت ده.

طاغ توبه سنده فينلردن، توريستلردن، ئه كس قورصانتلردن آلتمش يتمش قدر خلق،

تون ساعت ۱۲. قوياش بولوط آرقاسنده، لكن اوست طرفى يڭى طوغمش آى كى، قزمش قزارمش غريب توس ده كورنمك ده.

بر قاچ ثانیه مى، بر قاچ دقیقه مى سكته اولمش كى، قوياش اينمزدن بنمزدن همان او حالده قالمش كى!

ثانیه لرى دقیقه لرى حساب ایده مدك، بردن بره قالمش كى قوياش بالقدى، كندى. اطراف ده نه وار همه سى جانلاندى: صبا ايسدى، قوش قورت صايرادى، اينمز قوياش شرفنه توريستلر آتش ياقديلار، شنلكلر ياپديلار، “اورا! قچقرديلار.

طاغ باشنده بولنور يدى سكر مسلم، معنوى بر دهشتك تاثيريله اولسه كرك، هيبت الهيه حضورنده تادب ايدر كى طن سز، طاوش سز! دم بسته.

“وخشعت الاصوات للرحمن، فلا تسمع الا همساً”

اهل هيئت تخمينلرينه كوره، آلتى ميليارد مربع كيلومتر و قدر يوزى،

— صانعك عظمت قاهره سنه نسبت دهشتيله اولسه كرك، — قزمش قزارمش،
عادى اوفاق بر تابه كى!

قوتى يوزلرجه سياره لرى، حسابى يوق قويروقلى يولدزلرى اوزينك
مرکزنده على الانتظام دور ايتدرن شو كره ناريه شو قوياش عظمت الهيه
محرابنده سجه ايتمش كى، وظيفه سنده دوام ايچون قالمشده، افق بويلا،
تتره يوب حرکت ايدر كى!

قديم زمانلرده مدنيت ابتدالرنده معبود اكبر اولمش او قوياش — شو
ساعت بزم آياقلمز آستنده، بالالر او يونجى اوفاق بر طوب اولمشده،
آياق ضربه لريله يوورالانوب كيدر كى!

نهایتى حدودى يوق عالم وجوددن عبارت عرش اعظم حرمنده، الك
منتظم صفوفى ترتيب ايتمش كواكب مجموعه لرى جماعتنده امام اولوب،
خالقك عظمت الهيه سى محرابنده ايكي ديزى اوزرينه چوكمش «الچاى على
ركبتيه» بولدوزينه شو بزم قوياش اقتدا قیلوب تسکیر ایدرك سجه ايتدکن
صوڭ قالمشده بتمز توکنمز خزائن الهيه دن استفاده قیلنمش حرارت هم
نورینی اوزينك منظومه سنده توزیع ایتیمه عجله ايدر كى!

اللہك جلالندن كبر یاسندن، عالم وجودك كیكلگندن بیوكلگندن حكایت
ايدر لسان نبوتده كلمش حدیثلرك تاثیريله، قلبمزی اودقیقهده شو حسیات
استیلا ایتمش ایدی.

شو قوياش، خالقك عظمت الهيه سنه نسبتله بر ذره ايسهده، عالم كواكبك
نهایتى يوق كیكلگنده غائب اولور بر نقطه ايسهده، بزم عقلمزه كوره، بزه
معلوم مقدارلره كوره، او قوياشك جسامتى، نورى، حرارتى تقدیر قیلنه ماز
قدر بیوكلر.

انسان فكرینی شو جهته توجیه ایدرایسه، انسانی، چن معناسیله، دهشت آلور!
يوزلرجه سياره لرى، حسابى يوق قويروقلى يولدزلرى اوزينك مرکزنده
دور ایتیمه اجبار ایدن اوقوت — نه قدر هائل قوتدر!

هر دقیقه ده حسابی یوق حرارتی، نهایتی یوق نوری اطراف عالم ده مجاناً نشر ایدر شمس — متناهی دگل عصرلر امتدادند توکنمه مش بتمه مش او قدر حرارتی او قدر نوری نره دن آلور؟

او قدر شدتلی حرارت ده احتراق سببیه کول اولمقدن محفوظ قالا بیلور ماده عجبا نصل ماده در؟

ماده احتراقیه سی قویاشک اوزندن حاصل اولور ایسه، کتله سی نه قدر جسیم اولور ایسه ده، ملیارد عصرلر دورلر امتدادنده اودهشتلی حرارت نصل ثابت قالا بیلور؟

بویله شیلری ملاحظه ایدر ایکن، بنم فکرم عاجز قالور. شو معیاره، اعتراف ایدیه یك، علومک معارفک “بر کون کلور، احتمال، معلوم اولور.” دیمکدن باشقه بر جوابی وارمی؟

اللهاک عظمت الهیه سنه تسبیح اولمق اوزره، معارفک لسان دهشتیله، من غیر شعور، سویلنمش بر سوزی وارد:

“عالم کوا کبک نهایتی یوق اتساعنه نسبتله بر ذره کبی اولان شو قویاش — بزم یرمزده یعنی کره ارضیه مزده وار همه فیوضاتک منبعیدر.”

درست، یر یوزنده وار همه فیوضات، یعنی: معدنلرک نشاتی، نباتلرک حیوانلرک حیاتلری حرکتلری همه قوه لری، انسانک اوزی کوزی دماغی همه اعضاسی، انسانک غداسنه لباسنه همه حاجتلیرینه صرف قیلنور همده همه راحتلرینی تأمین ایدر یرک بتمز توکنمز برکه سی، یلرلرک صولرک محیطلرک حرکتلری، بخارک ارتفاعی، یاغورک نزولی، انسانیت عالمنه هم اوللرده هم حاضرده خدمت ایدر حرارتلر نورلر الکتریقلر، عمومیتله تعبیر ایدیه یم، یرک اوزی یرده وار قوتلرک هیئت مجموعه سی قویاشدن بر ذره در.

لسان دهشتله معارف بونی سویله مش، ارباب معارف بونی همه علوملرینک نتیجه سی اولمق اوزره قبول ایتمش. لکن آتسه پرستش ایدر مجوسیلر، قویاشه عبادت ایدر اسکی دینلر شو حقیقتی دها مقدم بولمش، یر یوزنده

وار همه قوتلارک حرکتلرک حیاتلرک افکارک منبعی شمس اولمق حقیقتی او
مجوسیلرک هندولرک عبادتلریله دها بلیغ صورتده افاده قیلنمش.

ار باب معارفک عرفلرینه تبعیت ایده یکده، مجوسیلره هندولره اسکى دینلره
“وحشیلر” سوزینی اطلاق ایده یک.

او “وحشیلر” میلیون زحمتلر نتیجه سنده سزه معلوم اولمش او بیوک
حقیقتی اوزلرینک عبادتلریله غایت ساده افاده ایتمشلر دگلمی؟ “وحشیلره”
اسکیدن معلوم بر ساده حقیقتی شرح ایده بیلمک شرفی — میلیون زحمتلر
صوکنده علومکزه معارفکزه یالکزه شو. کون نصیب اولا بیلدى دگلمی؟

بز، طبیعتی غایت گوزل آکلار ار باب معارفک خالقى انکار ایدر
در جدهده تهورلرینه تبعیت ایتمه یورز؛ الوهیتی طلبده مجوسیلر هندولر اسکى
دینلر کبی اورتا یولده توقفده ایتمه یورز، بلکه طبیعتکده طبیعتده وار
اوافق بیوک قویاشلرکده خالقى الله رب العالمین حضرتلرینه اسلامیت ارشادیله
عبادت ایدرز. نهایتی یوق عالم وجودک خالقنه، عالم وجودک اوافق بر ذره سیله
بزه بتمز توکنمز برکتلر، حسابی یوق نعمتلر احسان هم انعام ایدر طورور
کریم مطلق الله رب العالمین حضرتلرینه بز مؤبد صورتده سجده ایدرز.
بن، حیات، نور منبعی قویاشه عبادت ایدر “وحشیلری” تصویب
ایدرم، یاخود، لا اقل، تصویب ایده بیلورم. لکن شفق غائب اولماز کیچه لرده
یستونمازنده اختلاف ایتمش “فقیهلری” او یله کیچه لرده سجاده سی اوزرینه
اوطورمشده خدا سنه سجده ایتمکدن استنکاف ایدر اولمش غافللری تصویب
ایدهمم. روح دیانتدن او قدر غافل درویشلره تعجب ایدرم.

آز مناسبتله ایسهده، احتمال طلبه لره فائده اولور امیدیله، شارع کبیر
نبی اسلام علیه الصلاة والسلام حضرتلرندن ثابت اولمش بر سنت حقنده
فکرمی، همده فیلسوف اسلام ابو العلا حضرتلرینک مسئله مزه تعلقى وار
بیتلرینی بن بوراده یازدم.

فیلسوفی ابوالعلا حضرتلری «المزومیات» ده دیمش:

اذا ما رأيتهم عصبة هجرية
فمن رأيها للناس هجر المساجد.
وللدهر سر مرقد كل ساهر
على غرة، او موقظ كل هاجد.
يقولون تأثير النجوم مغير
من الدين آثار السراة الاماجد.
متى ينزل الامر السماوى لايفد
سوى شيخ رمح الكمي المناجد.
وان لحق الاسلام خطب يغضه
فيما وجدت مثالا له نفس واجد.
وان عظموا كيوان عظمت واحداً
يكون له كيوان اول ساجد.

«بر يادها زياده نمازلرك وقتلرينى بولامايوب، انسانلرى مساجدن منع ايتمش فقيهلر كيبيلرك سوء تأثيرلريله اسلاميت باشنه بلالر ياغمش ايسه ده، اسلاميتك مثلى همان بولنمامشدر. عبادتله ياخود سعدلگى واردر اعتقاديله يولدوزلرى تعظيم ايدرلر ايسه، بن او برى تعظيم ايدر م كه يولدوزلر آكثا اڭ اول سجده ايدلر. دينك بيوكلردن قالمش ساده لگى گوزللكى يولدوزلرك شوملغيله تغيير قينلنورديرلر. يوق سوز! يولدوزلرك شوملغيله دگل بلكه روح ديانندن غافل «فقيهلرك» ايمان علويتندن غافل متكلملرك شوملغيله اولسه اولور. دهرك اوياولرى اويوتور، اويورلرى اوياتور عجب دهشتلرى معلوم دگل سرلرى واردر كه حكيملرك حكمتى، بهادرلرك قوتى اوساعت ده بر فائده ويرمز.»

فیلسوفك يوقارى ده يازلمش سوزينك من حيث المعنى ترجمه سى شودر. يولدوزلرى تعظيم ايدر طبيعت عابدلرينى ارشاد يولنده، وقتلرى يوقدر وهميله بر قاچ نمازدن مساجدن انسانلرى منع ايدر فقيهلرى تفيد يولنده سويلنمش غايت گوزل سوزدر.

اينمز قوياشى طاغ باشنده، تماشا ايدر ايكن، بر نقطه ده بر دقيقه ده هم غروبك هم طلوعك تصادفى حسييله، «اوچ وقت ده نمازدن نهى» حقنده كلمش حديث خاطر مه كلدى.

امام مسلم بن الحجاج حضرتلری صحابی عقبه بن عامر حضرتلرندن روایت ایتمش:

«ثلاث ساعات كان رسول الله صلى الله عليه وسلم ينهانا ان نصلى فيهن، وان نقبر فيهن موتانا: (۱) حين تطلع الشمس بازغة، حتى ترتفع؛ (۲) وحين يقوم قائم الظهيرة حتى تزول الشمس؛ (۳) وحين تتضيف الشمس للغروب.»
یعنی: اوچ ساعتدرکه نبی اسلام بزى او ساعتلرده نماز دن جنازه دن منع ایدر ایدی: (۱) قویاشك طلوعی دقیقه سندن ارتفاعنه قدر، (۲) توش وقتنده حرارت قوتلنو سببیله توه لرك قالقولارندن قویاشك زوالنه قدر، (۳) غروبه یاقینلاشودن قویاشك غروبنه قدر.

شو حدیث — مشهور مذهب اماملرینك هر بری طرفندن قبول قیلنمشدر. درست مذهبده اختلاف واردر. امام الایمه ابوحنیفه رضی الله عنه حضرتلری حدیثك عمومیله عمل ایدوب، او اوچ وقتده کراهدن هیچ بر صلاتی استثنا ایتمه مش، اما دیگر اماملر شو حدیثی — مقارن یا سابق بر سببی یوق نافله لره تخصیص قیلوب، قضالری؛ تحیة، تلاوت، عید، کسوف، جنازه کبی نافله لری استثنا ایتمه مشلر.

شو اوچ وقتده نمازك کراهدنی نیچون؛
فقیهلرك اجتهدینه کوره، او ساعتلرده تعبد ایدر طبیعت عابدلرینه یاخود دیگر ملتله عبادتلرده تشبهن صاقنوق ایچون ایش.

«ما حرم سداً للذریعة، یباح للمصلحة الراجحة. من ذلك نهیه عن الصلاة قبل طلوع الشمس وقبل الغروب، سداً للذریعة التشبهه. وایح ما فیہ مصلحة راجحة من قضاء الفوائت والسنن، والجنازة، وتحیة المسجد. لان مصلحة فعلها ارجح من مفسدة النهی.»

بن شو حدیثده، همده اهل اجتهدك شو توجیهلرنده بر قدر ملاحظه ایتدم.
اهل اجتهدك توجیهلری بنم نظر مده او قدر معقول دگل کبی ایدی.
قویاشه عبادت ایدر عابدلرك سجده لری — قویاشك طبیعتك خالقى الله

رب العالمين حضرتلرينه مؤمنلرڭ سجدهلرينى نصل منع ايده بيلور؟
مانع هر وقت اقوى اولور دگلمى؟

طبيعت عابدلرى طبيعته سجده ايدر ساعتلرده — طبيعتڭ خالقنه سجده
ايتمك مؤمنلره دها گوزل اولمازى ايدى؟ يا ارشاد ياخود، لا اقل، اعتراض
صورتى بولنور ايدى.

بكا قالور ايسه، شو اوچ ساعتده عبادتدن مؤمنلرى شرع شريفڭ
منعى — طبيعت عابدلرينى بر قدر اقرار كى اولسه كرك. اهل كتابى
شريعت اسلاميه اقرار ايدر، طبيعت عابدلرينى ده البته اقرار ايده بيلور.
طبيعت عابدلرى مثلا قوياشه سجده ايدرلر ايسه، البته قوياشڭ
الوهيتنه اعتقاد تاثيريله سجده ايدرلر.
“وقضى ربك ان لاتعبدوا الا اياه..”

طبيعت عابدلرينڭ فى الحقيقه معبودلرى خدار. الوهيتى اعتقاد صوڭنده
سجده ايدرلر ايسه، مسجود فى الحقيقه خدا اولور. طبيعت عابدلرى نسبتده
نه قدر خطا ايتمشلر ايسهده، قصدلرنده البته اصابت ايدرلر.

شريعت اسلاميه طبيعت عابدلرينڭ قصدلرنده اصابتى اعتبار هم احترام
ايدوب، او اوچ وقتلرده سجدهي طبيعت عابدلرينه تخصيص ايتمش اولسه كرك.
توجيه شويله اولور ايسه، كفرڭ اثرى ايمانڭ اثرينه غلبه ايتمش
اولماز، بلكه ايمان گوزل بر امتياز كسب ايتمش اولور. معبوديتڭ
مسجودلگڭ يالكز بر “الله” رب العالمين حضرتلرينه اختصاصده غايت
گوزل صورتده ثابت اولور. “شريعت اسلاميه سماوى دينلرڭ هر بريله
احترام اوزرنده معامله ايدر” قاعدهسىده تايد قينمش بولنور.

ير يوزنده وار همه فيوضاتڭ، انسان فائدهلرينه حاجتلرينه صرف
قيلنور همه خيراتڭ، عالمى تنوير ايدر نورڭ منبعى كى كورنور قوياشى
طبيعت سوقيله انسانڭ تعظيمى خصوصنه بر قدر حقيقت رنگى ويرمك —
كلاميون نظرنده ديانتڭ اساسى اولان “شكر المنعم واجب عقلا” قاعدهسنده
تماميله موافقندر.

«وجودمی، همه حاجتلمی، همه خیراتی بگا ویرن اودر» اعتقادیله طبیعت عابدی قویاشه عبادت ایدر ایسه، خطاسی قصدند دگل، منعمه شکرندده دگل، بلکه منعمی تعیین خصوصنده در. حقیقی منعم شمسک خالق ایکن، شمسی منعم گمان ایتمک خطا اولور، قصور اولور، لکن اشراک اولماز. حقیقی منعمدر اعتقادیله ظاهری منعمه عبادت ایتمکده حقیق رنگی البته واردر. طبیعت عابدی فی الحقیقه خدایه عبادت ایدر.

اسلامیتک دیگر دینلره نسبتله علویتی، بگا قالسه، شو جهتیله دهاز یاده ظاهردر. اسلامیت انسانلرک فکرلرینی شعورلرینی ظاهری شیلرده حبس ایتمز، بلکه حقیقته ارشاد ایدر. نه قدر بیوک ایسهده، قویاش کبی، بعض شیلره منبع ایسهده، مخلوق حضورنده تدللدن خضوعدن انسانلری حفظ ایدر، شرف انسانیتی بیوک طوتار، نهایتی یوق عالم وجودک ذرهلری اولان یولدوزلره قویاشلره الوهیت صفتی ویرمک کبی طارلقدن، قارا کلقدن، قصوردن عقل انسانیتی خلاص ایدر. عقیده الهیه لرنده قصور وار انسانلری، مسامحه طریقیله، حقیقته ارشاد یولیله، دعوت ایدر.

اینمز قویاشی تماشا دقیقهلرنده بنم عقلمده شو فکرلر، قلبمده شو حسیات جولان ایتمدی. وجود قدر کیثک، کوکلر قدر بیوک اسلامیت شرفیله قلبمده کوزمزه بولنور «علویت» حسیله بز اینمز قویاشی بر ساعت قدر تماشا ایتمکدن صوگ طاغدن ایندک. بالالرک آیاق ضربهلریله یوورالانوب کیدر اوفاق طوب کبی، قزمش قزارمش آتش طوبی کبی، قویاش افق بویلاب یوورالانوب کیدر اییدی. نهایتی یوق عالم وجودی ابداع ایتمش خالقک عظمتی محرابنده قویاشله برابر مؤبد صورتده سجده شرفنه نائل اولدق. شارع حکیم لساننده فرض قیلنمش نمازلرک وقتلمرینی آرامق زحمتلرندن، بولمامق غفلتلرندن نجانمزی کوکلمزله کوزمزه کوردک. سیاحتمزدن کلمش علمی دینی فائدهلره ممنون اولدقده قایتدق.

شو سیاحتمز بر خاطره برارقمق، همده حاصل اولمش فائدهلره بر شکر

اولمق اوزره، اسلامیتک اڭ بیوک ایکی رکنی: نماز، روزه حقننه بر رسالهجه یازاجق اولمش ایدک.

نماز و قتلری.

انسانیتى تهذيب، عظمت الهیهى تعظیم، منعك نهایتى یوق انعاملرینه شکر و طیفه لری — انسانلرک هر برینه فطرى صورتده معلوم شو اوچ اڭ بیوک و طیفه لر — هر بر انسانک قلبنده عقلنک روح دیانتى نفخ ایدر. دیانت انسانده قورقو تأثیر یله، اضطرار، احتیاج اقتضاسیله حاصل اولا بیلور ایسه ده، اڭ درست معناسیله دیانت — فطرى صورتده معلوم او اوچ بیوک و طیفه ارشاد یله حاصل اولور.

انسانلرده، علی العموم سماوی دینلر شو اوچ اساس اوزرنده وجود بولمشدر، شریعت اسلامیه لساننده مؤمنلره فرض قیلنمش عبادتلرک همه سی ده شو اوچ اساس اوزرینه ابتننا قیلنمشدر.

شریعت اسلامیه ده تهذيب، تزکیه اساسی، احکام شرعیه ده عمومأ، عبادت اسلامیه ده خصوصأ معتبردر.

«لقد من الله على المؤمنین اذ بعث فیهم رسولا من انفسهم یتلو علیهم آیاته ویزکیهم ویعلمهم الکتاب والحکمة. وان كانوا من قبل لفی ضلال مبین.» شو آیت کریمه افاده سنه کوره، شریعت اسلامیه انسانى عقلی، روحی، عملی جهت یله تزکیه، تهذيب اساسنه مبتنیدر.

نبی محترم، اللهک آیتلرینی تلاوت ایدر، کتاب هم حکمتی تعلیم ایدر، بونکله انسانلری تزکیه قیلوب، پاکلک، حلقق، استقامت یوللرینه ارشاد ایدر. «ان الله یأمر بالعدل والاحسان وایتاء ذی القربی وینهی عن الفحشاء والمنکر والبغی یعظکم لعلکم تذكرون.»

شو آیت کریمه اسلامیتک کلی مقصودلرینی، همه اساسلرینی جمع ایتمشدر. شریعت اسلامیه عدالتله احسانله امر ایدر، انسانى عقلنده خطادن، اخلاقنک

اعمالنده فساددن نهی ایدر. «شریعت اسلامیة انسانیتی تزکیه اساسنه مبتنی» دیمکدر.

«اتل ما اوحی الیک من الکتاب، واقم الصلاة. ان الصلاة تنهی عن الفحشاء والمنکر. ولذکر الله اکبر. والله یعلم ما تصنعون.»

«وحی قیلنمش کتابی اوقو، نمازی اقامت ایت. نماز — اخلاق، اعمال فسادلرندن انسان صاقلار. حقی خاطرکده طوت، رضاسنه موافق حرکت ایت. هر بر اشکزی حق بیلور. طوغری اول، غفلت ایتمه.»

«ان الانسان خلق هلوغاً: اذا مسه الشر جزوعاً، واذا مسه الخير منوعاً. الا المصلین الذین هم علی صلاتهم دائمون.»

یعنی «نمازلرینی هر وقت اقامت ایدر انسان — صبرسزلق صارانلق کبی بوزوق اخلاقدن پاک اولور.»

«والشمس وضحاها. والقمر اذا تلاها. والنهار اذا جلاها. واللیل اذا یغشاها. والسماء وما بناها. والارض وما طحاها. ونفس وما سواها. فאלهها فجورها وتقواها. قد افلح من زکاهها. وقد خاب من دساها.»

انسانک کلی جزئی منفعتلرینه موافق صورتده خلق قیلنمش عالم وجودک همه سیله، همده عالم وجودی بنا ایتمش موجدک عظمتیله قران کریم قسم ایتمش ده، «فلاح یالکیز نفسلرینی تزکیه ایدهلره اولور» دیمش.

سوزی بر قدر قیصه ایده ییک. شبهه یوق، انسانیتی تهذیب؛ عقلی، روحی، عمللری تزکیه سماوی شریعتلرک هر برنده علی الخصوص اسلامیتده الک مهم الک کلی مقصددر.

عظمت الهیه بی تعظیم، نهایتی یوق انعاملرینه احسانلرینه شکر وظیفه لری ده — ثبوتلری قطعی بیوک ایکی اساسدر. «بندلهک» — «عبدلک» معنالری ده تعظیم ایتمک، شکر ایتمک دیمکدر.

شو ایکی اساس «دیانت» ک روحیدر، بلکه عینیدر. قران کریمک همه سوره لری همه آیتلری شو ایکی اساسی تفصیل ایدر.

«یا ایها الناس اعبدوا ربکم الذی خلقکم والذین من قبلکم لعلکم تتقون. الذی جعل لکم الارض فراشاً والسماء بناءً. وانزل من السماء ماء فاخرج به من الثمرات رزقاً لکم.»

یعنی: سزی، او لگیلری خلق ایتمش، یری کولگری سزک منفعتلرگزه موافق طرزده ترتیب ایدوب، کولگردن اینهر برکه لرله سزه همه گزه رزقلرگزنی احسان ایتمش الله حضرتلرینه شکر یولنده عبادت قیلنگز.

«واشکروا الله ان کنتم اياه تعبدون»

یعنی: یالنگز الله حضرتلرینه عبادت ایدر اولسه گز، احسانلرینه شکر قیلنگز. احسانلرینه شکرگز یوق ایکن، عبادتلرگزده روح بولنماز.

تعظیم الوهیت، شکر نعمت اساسلرینی — ایکی بینه اولمق صفتیلر قبول اینیکده، بر قدر فکر اینیک: عظمت الهیهی تعظیم، نهایتی یوق احسانلرینه شکر اولا بیلور بر حرکت بزده، یعنی هر شیدن عاجز انسانلرده بولنورمی؟ نمازلرده بزم حرکتلریمز، لسانمزده جاری اولور سوزلر — اللهک عظمت الهیهسنه تعظیم اولا بیلورلورمی؟

بزم وجودمز، همه وارمز، هر بر حرکتمز، هر بر سوزمز — اوز باشلرینه هر بری بیوک نعمت اولور ایسه، عبادت نامی ویرلمش اوفاق حرکتلریمز، ذکر نامی ویرلمش اوفاق سوزلریمز شکر اولمق صفتیلر خدایک درگاه عظمتنه تقدیم قیلنه بیلورمی؟

شیخ سعدی گلستان دیباجه سنده نه قدر گوزل سوز سویله مش:

«هر نفسی که فر ومیرود — ممد حیاتست، و چون بر می آید — مفرح ذات. پس در هر نفسی دو نعمت موجودست، و بر هر نعمتی شکری واجب.»
یعنی: هر نفس اینهر ایکن، حیاته مدد ویرور، چیقار ایکن، ضرری دفع قیلوب شادلق ویرور. اوپله ایسه، هر بر نفسده ایکی بیوک نعمت واردر، هر برینه علی حده شکرلر واجبدر.

وجودی، قوتلری، سلامتگی، عقلی، دماغی، قلبی، همه واری خداسندن

كلور انسان — اوزينك حركتلىرى سوزلر يله خدا سنك عظمتنه مناسب
 نعظيمى، نهايتى يوق احسانلرينه مقابله ايده بيلور شكرى هيچ بر وقت ايفايك مز.
 حقيقت حال شويله در. يعنى بزم اوفاق حركتلمزده تعظيم اولاي بيلمك،
 شكر اولاي بيلمك قيمت حقيقيه لرى يوقدر. لکن كيفيتى صفتى شريعت
 اسلاميه ده كوسترلمش حركتلمزده سوزلرمزه اللهك عظمت الهيه سنه مناسب
 تعظيم اولمق، نهايتى يوق احسانلرينه شكر اولمق قيمتى شارع حكيم طرفندن
 ويرلمش ده، بزم او اوفاق حركتلمز تعظيم اولمق شكر اولمق صفتلر يله
 كرم مطلق درگاهنك قبول قيلنه كامشدر. علاوه سنه بيوك ثوابلر وعد قيلنمشدر.
 بزم عبادتلمز روحمزي اعمالمزي تزكيه وظيفه سنه نسبتله قيمت حقيقيه يي
 حائز ايسه ده، تعظيم الوهيت، شكر نعمت وظيفه لرينه نسبتله قيمتلى حقيقي
 دگل بلكه درگاه كرم ده يالكز مقبوليت شريفله قيمت اعتباريه يي حائز اولاي بيلمشدر.
 بوگا كوره اولسه كرك، انسانك ايمانى همه اعمالندن افضل حساب
 قيلنور. زيرا انسان ده تعظيم الوهيت، شكر نعمت وظيفه لرينه نسبتله ده قيمت
 حقيقيه سى وار شى — انسانك يالكز ايمانيدر. روحمزي اخلاقمزي تزكيه
 وظيفه سنه نسبتله ده ايمانك اهميتى قيمتى ديگر عبادتلك هر برندن زياده در.

عبادت اسلاميه اساسلرينى، مقدمه قيلمق طريقيه، بيان ايتدك. شو
 فصل ده مقصد قيلنمش نماز وقتلرينك اعتبارينه، اهميتلى جهتنه دائر
 سوزلرمزي ايندى بيان ايده يك.

تعظيم الوهيت، شكر نعمت، تهذيب انسانيت كىي دائمى وظيفه لر
 اقتضاسيله انسانلره مترتب اولور عبادتلىر — او دائمى وظيفه لرك اوزلرى
 كىي — دائمى اولسه لارده البته ممكن هم مناسب اولور ايدى. بلكه دائمى
 اولمق لازم ايدى. معراج كيچه سنه نبى محترمك ايللى وقت نمازى ممنونيتله
 قبوللرى بوگا كوره اولمش اولسه كرك.

لكن رب كريم اوزينك بنده لرى انسانلرله تيسير طريقيه معامل

قیلوب، ایکی اوچ دقیقهده تمام اولور ایکی یادورت رکعتی "ته و لك ده بش
وقت عبادت" اولوق اوزره شارع کریم لساننده انسانلره بیان ایتمشدر.
انسانلرک یالکنز اوزلرینک فائده لرینه خدمت ایدر اڭ آسان حرکتلری
عظمت الهیه درگاهنده کرم مطلق قاپوسنده بیوک عبادت اولوق صفتیله قبول
قیلوب بیوک ثوابلر وعده ایتمشدر.

"لقد جاءكم رسول من انفسكم عزيز عليه ما عنتم، حريص عليكم،
بالمؤمنين رؤف رحيم."

قصیک برده صاحبی محمد البوصیری حضرتلری نه قدر گوزل سوز سویله مش:
لم یمتحننا بما تعیا العقول به حرصاً علینا. فلم نرتب ولم نهم
بشری لنا معشر الاسلام ان لنا من العنایة رکناً غیر منهدم
عقللرمزی بدنلرمزی عاجز براقور شیلرله بزى مختلره سالمادی، بزم
خیرمه حریرص اولوق جهتیله. اڭ کیڭ کوڭلرمزله بز شریعت اسلامیدی
قبول ایتدک، شبهه لره وهملره محل قالمادی. اسلامیت بزم خیرمز سعادتمز
حقنده هر خصوص ده هر وقت اعتنا ایدر.

فیلسوف اسلام ابو العلاء حضرتلری "اللزومیات" ده دیمش:
دعاکم الی خیر الامور محمد و لیس العوالی فی القنا کالسوافل
حداکم علی تعظیم من خلق الضحی وشهب الدجی من طالعات و آفل
والزمکم ما لیس یعجز حمله انا الضعف من فرض له ونوافل
وحت علی تطهیر جسم و ملبس وعاقب فی قذف النساء الغوافل
و حرم خمرآ خلت الباب شر بها من الطیش الباب النعام الجوافل
فصلی علیه الله ما ذر شارق ومافت مسکاً ذکره فی المحافل

نبی اسلام محمد علیه الصلاة والسلام حضرتلری سزی اشلرک اڭ گوزلنه
دعوت ایتدی. قویاشی یولدوزلری خلق ایدن موجدی تعظیم وظیفه سنده اڭ

آسان فرضلری نفللری سزه اوگرتدی، کیوم تن پاکلگنه ادب رعایه سنه سزی
ترغیب ایتدی، خمر کبی ضرری وار شیلری سزه حرام ایتدی.

فی الحقیقه، شریعت اسلامیة عبادتلی — توجه، تلاوت، قیام، رکوع،
سجود کبی الٰک آسان عمللردن ترکیب قیلنوب، آرالرنده فاصله وار وقتله
توزیع قیلنمش نمازلر کبی آسان عبادتلردن عبارتدر.
عبادتلرک اوزلری ده آساندر، وقتله انقساملری ده آسانلق ایچوندر.
یوقسه، وقتلرک اوزلرنده خصوصی بر اهمیت یوقدر. بش وقت نمازلرینک
وجوبلرینه وقتلرک سببتلری ده یوقدر.

فقیهلره موافقت قیلوب، وقتلری سبب دیه یک. سبیلری، شرطلری علی
قدر الامکان، مقصدلری تحقیق یولنده اعتبار ایدرز. لکن سبیلری شرطلری
اعتبار — مقصدی ابطاله مؤدی اولاجق ایسه، اوپله شروط اوپله اسباب
اوز باشلرینه ساقط اولور قالور. اسباب — مقصدک وسیله سیدر. وسیله
مقصدی یالکیز تحقیق یولنده اعتبار قیلنور، عدمیله مقصدی ابطال ایدر
درجه ده دگل.

قبول ایده یک: وقت — نمازک وجوبنه حقیقی سببتلر لکن نمازک
وجوبنه سبب اولان وقت هر حالده واردر. وقتک تحقیق ایچون غروب،
طلوع کبی اعتباری اوضاعک تحقیق لازم دگلدر.

برته و لک ایچنده صباح وار، ظهیره وار، عشیه وار، عشا وار. درست
غروب، طلوع، غیبوبت شفق کبی اعتباری شیلر بولنمسه، احتمال.

غروب، طلوع، زوال، غیبوبت شفق کبی حاللر اعتباریدر. افق ایله
مدارلرک تقاطعلرینه نسبتله حاصل اولور. مدار ایله افق تقاطع ایتمز ایسه
غروب طلوع کبی حاللر بولنماز. لکن بر «دوره» دن عبارت نماز وقتلری
هر حالده بولنور.

“یر» یوزنده غروب یوق، طلوع یوق یرلر وار ایسه ده، ۲۴ ساعتدن عبارت دوره سی یوق یر بولنماز. قطب ده اولسه ده، استواده اولسه ده حرکت یومیه دن عبارت دوره ۲۴ ساعت اولور.

طلوع، غروب کبی احوال طبیعیه ایله دوره هر یرده کیچه کوندوزلره تقسیم قیلنماز ایسه ده، دوره هر یرده لا اقل عادی اجتماعی حاللر ایله صباح، ظهره، عشیه، عشا کبی قسملره البته تقسیم قیلنور. اشته شویله تقسیم اعانه سیله هر یرده هر دوره ده بش وقت نماز ضبط هم توزیع قیلنه بیلور.

قران کریمک بر قاج آیت کریمه سی بوکا دلالت ایدر:

(۱) لایسمعون فیها لغواً الا سلاماً. ولهم رزقهم فیها بكرة وعشیاً.

غروب، طلوع یوق یرده صباحی عشیه یی قران کریم اثبات ایتمش.

(۲) وله من فی السماوات والارض. ومن عنده لایستکبرون عن عبادته ولا یستحسرون. یسبحون اللیل والنهار لا یفترون.

غروب طلوع اعتبار قیلنماز درگاه عظمت ده حرکت عمومیه یی لیل ونهاره قران کریم تقسیم ایتمش.

(۳) اصحاب الجنة یومئذ خیر مستقراً واحسن مقیلاً.

شمسک اوضاعنه اعتبار یوق یورت ده، زمانک بر قسمنه ظهره نامی ویرلمش. قیلوله عرف عرب ده ظهره ساعتنده اولور.

دجال حدیثی ده بوکا آچیق صورتده دلالت ایدر:

“عن النواس بن سمعان قال ذکر النبی صلی الله علیه وسلم الدجال فقال لبثه اربعون یوماً. یوم کسنة، ویوم کشر، یوم کجمعة. وسائر ایامه کایامکم. قلنا یا رسول الله فذلک الیوم الذی کسنة ایکنینا فیہ صلاة یوم؟ قال: لا. اقدروا له قدره.» رواه مسلم.

حدیث کتابلرنده ذکر قیلنمش «فتن» حدیثلری آراسنده، شبهه یوق، غایت مهملری، علمی نظرده غایت گوزللری واردر. یالکمز عصمتی ثابت

لسان نبوتدن صادر اولور، معصوم دگل لساندن صادر اولاماز سوزلر
“فتن” حدیثلری آراسنده آز دگلدر.

لکن او حدیثلری عمومیتله، او حدیثلرده وار سوزلری اهل روایتک
فهملرینه موافق طرزده ظاهرلرنجه تاممیله بن قبول آیده مم. بر قدر فکر آیدرم.
جمله دن بری دجال حدیثی در.

سماوی دینلرک همده اسلامیتک اساسلرینه طوقنور بر حدیث حقنده
حریتله فکر آیتک، ملاحظه یورتمک هر بر مسلمک البته مقدس حقیدر.
“ثابت اولدی، اش بتدی. ایندی سکوت!” کبی بالالری تأدیبه
قبول قیلنه بیلور سوزک بویله خصوصلرده قیمتی بولنماسه کرک. عقلک فکرک
حریتله ارتیاحله حرکتنه سکتته ویره بیلور سوزلرک عقیده لرک هیچ بر خصوص ده
بر پاره لک قیمتلری البته یوقدر.

بز هر بر مسئله یی هر بر سوزی ملاحظه میزاننه صالا بیلورز، اوفاق
بیوک مسئله لرک هر برینه یول وار ایکن اعتراض آیده بیلورز.

الرحمن سوره سی ابتدا سنده ذکر قیلنمش اوچ “المیزان” ک بری البته
عقل میزانی اولسه کرک. قران کریمک بلاغت اعجازیه سنه خلل ویرمه مک، همده
نظم قرانی بیهوده تکراردن صاقلامق ایچون او اوچ میزاندن بری البته عقل
میزانی اولسه کرک دیدم. “والسمااء رفعها ووضع المیزان”

الله قاشنده شانی کوکلر قدر رفع قیلنمش عقلی تحقیر یا اهمال اولاییلور
هر شیدن صاقنورز. عموم طرفندن قبول قیلنمش “حقیقتلر” هم اسکیدن
قالمشده شهرت بولمش سوزلر قاشنده شاشوب قالمق، تأدب نامیله شیوع
بولمش “ریا” لباسلرینی بورکنمک، “قوللق!” اللرینی ذلت بیللرینه قوشمق
کبی حاللر بزده بولنماز.

اسلامیت حرمتی، اسلامیتک ک بیوک قدسیتی حقیتی نامنه بز شو
دعوالرمزی کوکلره قدر رفع آیدرز.

صاغ عقل، پاک وجدان ک بیوک ک علوی هدیه الهیه در.

کوکلری یرلری اوزینه تسخیر ایتمش عقل انسان، هم عالم وجودی هم موجدی ایچنه آلا بیلمش پاک وجدان شو ایکی بیوک نور انسانه احسان قیلنمش ایسه، تقلید لوئیله تلویث قیلنمق ایچون یاخود «ایمان» اسم کاذبی ویرلمش ظلمتله او نورلری سوندرمک ایچون احسان قیلنمش دگل اییدی. بلکه عمل، فکر فضیلتلرنده انسانه رهبر اولمق ایچون، همده طلب، حرکت یوللرینی علی الدوام تنویر ایچون احسان قیلنمش اییدی.

فیلسوف ابوالعلا دیمش:

وانك ان تستعمل العقل لا یزل مبیئتک فی لیل بعقلک شمس.

حیاتکده، حرکتلرکده عقلکئی استعمال ایدر ایسهک، کیچه لرک هر وقت

عقلک نور یله یاقتی اولور.

فیلسوف اسلام ابوالعلا حضرتلری نصیحت طریقیله دهها سویلهمش:

ایها العر، ان خصصت بعقل فاسألنه! فکل عقل نبی.

ای مسکین، عقل قوّتیه تشریف قیلنمش انسان ایسهک، عقلدن صور.

هر عقل — نیدر. اوز شریعتیه عمل ایدر، اوزینک شریعتنه موافق دگل

شیلری انکار ایدر، اوز وحیله تأیید قیلنماز فکرلره قیمت ویرمز.

بکا کوره، حقیقی تبین ایتمه مش بر مسئلهی اعتقاد ایتمک — حقیقی

آچیق صورتده معلوم حقیقی انکار ایتمک کیدر. بوکا کوره، اسکی، یگی

تصورلریمک هر برندن حریتله بحث ایده بیلورز. کورمک اوز کوزمزه،

بیلیمک اوز دماغمزه اولور ایسه، بزم حقه قیمتی وار حقیقت — یالسکز

اوز اعمال فکریه مزله حاصل اولور حقیقت اولو بیلور.

قران کریمده «وما کان الناس الا امة واحدة، فاختلفوا. ولولا کلمة سبقت

من ربک لقضى بینهم فیما فیہ یختلفون.» کبی آیت کریمه لری اوقور ایکن،

هر دفعهده «سبقت ایتمش کلمه نه ایمش!» سؤالی خاطر مه خطور ایدر اییدی.

طبیعی الک اوّل تفسیرلره مراجعت ایدرم. قران کریمده بری دیگرینه

مناسبتی مشابهتی وار متشابه آیتلر چوق بولنور. بوکنا کوره، شو یرده بولنمسهده احتمال فلان یرده واردر امیدیله، همه احتماللری آقتارورم.

کلمه سابقه قران کریمده متعدد سورهلرده متعدد آیتلرده ذکر قیلنمش: «ولقد آتینا موسی الکتاب فاختلف فیه. ولولا کلمة سبقت من ربك

لقضی بینهم. وانهم لفی شک منه مریب.» (فصلت — ٤٥)

«وما تفرقوا الا من بعد ما جاءهم العلم بغیا بینهم. ولولا کلمة سبقت من

ربك الى اجل مسمى لقضی بینهم.» (شوری — ١٤)

«ام لهم شركاء شرعوا لهم من الدين ما لم يأذن به الله. ولولا کلمة الفصل

لقضی بینهم.» (شوری — ٢١).

شو آیت کریمهلر کبی آیتلرک تفسیرلرینه مراجعت ایدر ایسهک،

کوررز: مفسرلرک بعضلری کلمه سابقه ی «شقیلک سعیدلک حقنده سبقت

ایتمش قدر» ایله، بعضلری «عاصیلر حقنده تأخیر عذاب قضیهسی» ایله،

دیگر مفسرلر «مطیعلرک عاصیلرک جزالرینی قیامت کوننه تأجیل ایتمک حقنده

سبقت ایتمش کلمه الهیه» ایله تفسیر ایتمشلر.

شو تفسیرلرک هر بری احتمال گوزل اولا بیلور.

قران کریمک نظم معجزینه تامیله تفسیر اولا بیلسه، حکیم کریم الله

حضرتلرینک حکمت الهیهسنه کرم مطلقنه مناسب بر معنی افاده ایده بیلسه،

البته اويله تفسیر گوزل اولور. لکن اگرده تفسیردن معقول مستقیم بر

معنی استفاده قیلنهماز ایسه، اويله تفسیر، شبهه یوق، تفسیر اولماز.

الده وار تفسیرلرکده هر برینه هر تفسیرکده هر برینه مراجعت ایتمک،

لکن معقول هم مستقیم بر معنی استفاده قیلالماق.

«همه انسانلر آنجق برامت ایدی» سوزنده برلکن مراد نهدر؟

«وما کان الناس الا امة واحدة» آیت کریمهسنده تأکید طریقيله

اثبات قیلنمش «برلک» ایله «ولو شاء ربك لجعل الناس امة واحدة» آیت

کریمهسنده مؤکد صورتده نفی قیلنمش «برلک» آراسنده فرق نهدر؟

حق دین ده برلك اراده قیلنور ایسه «کان الناس امة واحدة فبعث الله
النبيين مبشرين ومنذرين» آیت کریمه سی نصل اولور؟ انسانلر نبیلردن
قبل، حق دینی بولمشلار ایسه، نبوت، رسالت فائده سز اولمایورمی؟
نبیلر سوکنده اختلاف ظهور ایتمش ایسه، نبوت — عالم انسانیت ایچون
بیوک بلیه اولمایورمی؟

ضلالده، فسادده برلگی ده اراده ممکن دگلدر. زیرا آدم علیه السلامک
مسجودلگی نبیلگی، «قام وجهک للدين حنیفاً. فطرة الله التي فطر الناس
علیها» آیت کریمه سی ابا ایدر.

کتاب ایندرمک، نبیلر کوندرمک، «لیحکم بینهم فیما اختلفوا فیہ» آیت
کریمه سنک دلالتنه کوره، اختلاف واقع اولمش شیلرده حکم ایتمک ایچون
اولمش ایسه، «نبیلره قدر همه انسانلر حلقده یاخود فسادده بر ایدیلر»
تفسیری آیتک اوزینه مخالف اولور. زیرا دین ده، عقیده لرده، فکرده، عملده
اختلافک سبقتی — آیتک منطوقیدر.

«وما کان الناس الا امة واحدة فاختلفوا» آیت کریمه سنده برلك —
های تفریعتک دلالتیله همه اختلافلرک سببی کبی کوسترلمش. شو آیت کریمه ده
مؤکد صورتده اثبات قیلنمش برلك حق دین ده، یاخود بوزلماش مستقیم
طبیعتده برلك معناسنده اولور ایسه، او یله برلك عالم انسانیتده واقع
اولمش اختلافلره نصل سبب اولا بیلور؟

«امة واحدة» معناسی، اختلافلرک علیه سی «ترکیب» ک اوزندن آکلانماق قران
کریمک بلاغت اعجاز یه سنه، آیت کریمه لر ینک بینه لکنه تمامیله مخالف اولمازمی؟
«تعذیب ایتمک، جزا ویرمک حقنک سوزم سبقت ایتمش اولماسه ایدی.
اختلاف حل قیلنور ایدی» مفهومه قایتور سوزده بلاغت عقلیه تمامیله بولنورمی؟
او یله سوز انسانک عقلنه قناعت ویره بیلورمی؟ بکا قالسه، یوق. بلاغت
بولنماز، قناعت ویرمز. «عذاب ایده جک اولماسه ایدی، اختلافی رفع ایدر
ایدم» سوزی حکیم کریمک حکمتنه کرمنده ده، بنم فکرمه کوره، اوقدر موافق
دگل کییدر.

انسانلرک برلکلرینه اختلافلرینه دائر آیت کریمه لری تفسیرده اهل تفسیرک عجزلری اختباطلری بنم کبیلره کیڭ یوللری کیڭ قاپولری آچدی. پاک وجدان برکه سنده قلبده یرلشمش گوزل شجاعته فکر یوللرنده حرکت ایتمک مجاللرینی کوردک. او آیت کریمه لرک معنالرینی طلب یولنده بایتاق وقت حرکت ایتمک، تفسیر صحیفه لرنده یازلمش معنالردن انشاء الله گوزل اولور معنالری «والذین جاهدوا فینا لنهیدینهم سبلنا» آیت کریمه سنده مؤکد یمینله وعد قیلنمش هدایت الهیه اعانه سیله بولدق. مقصد مزه گوزل مقدمه اولور امیدیله، او تفسیرلری بوراده ثبت ایتمکی مناسب کوردک.

«کان الناس امة واحدة» — «وما کان الناس الا امة واحدة» معنالری: انسانلر بر یرده توپلانوب اجتماع صفتیله برلکده یاشار امتدر. هیچ بر انسان اوز باشنه کون کوره مز. زیرا اوزینک همه حاجتلرینی یالکمز اوز باشنه هیچ بر انسان حاضر ایده مز. مدنیت، یعنی هیئت اجتماعیه ده برابر عمر ایتمک انسانلره طبیعیدر. همه انسانلر بر امتدر دیمک — احتیاج قانونیله، حیات رابطه لريله بری دیگرینه باغلانمش دیمکدر. شو آیتلرده «کان» فعل ماضی دگل، بلکه «کان الله ولم یکن معه شیء» جمله سنده گی «کان» لر کبی فعل ثبوتدر، فعل وجودیدر. قران کریمده «کان» لرک اکثری فعل وجودیدر. وکان الله غفوراً رحیماً، وکان الله عزیزاً حکیماً، وکان الانسان اکثر شیء جدلاً، ان کید الشیطان کان ضعیفاً، — وکان الشیطان للانسان خذولاً، کنتم خیر امة اخرجت للناس، ذلك یوعظ به من کان منکم یؤمن بالله والیوم الآخر، انه کان حوباً کبیراً، انه کان فاحشة، ان الله لا یحب من کان مختلاً فخوراً کبی آیتلرده «کان» فعل وجودیدر. «وما کان الناس الا امة واحدة» جمله سنده ما — الاکلمه لريله حصر جهتی ده «کان» ده ماضیلغی ابا ایدر. بلکه هم اوله هم حاضر انسانلر همه سی بر امتدر معناسنه قطعی کبی دلالت ایدر.

«فاختلفوا» معناسی: قانون احتیاج، قانون ضرورت حکمیله بر هیئت اجتماعیه ده عمر ایدر انسانلر — طبیعتلرنده، اراده لرنده، قوتلرنده، فکرلرنده وار تفاوت حسبیله بالطبع اختلاف ایتمیلر.

بر هیئت ده اجتماعك، طبیعتلرده قوّتلرده وار تفاوتك اختلافلره سببلیگی ده کون کبی ظاهر در. فای تفریح ده وار علیت، اتصال معنالی ده شو تفسیره کوره حاصل اولور.

«ولولا کلمة سبقت من ربك لفضی بینهم» آیت کریمه سنك معناسی: قدرتلرنده اراده لرنده فکرلرنده انسانلره استقلال هم حریت احسان قیلیمق، هم ده حکمت الهیه اقتضاسیلله انسانلره احسان قیلنمش حریت مطلقه عصمتنه طوقنما مق حقنده سوزم سبقت ایتمش اولماسه ایدی، اختلافی تمامیلله رفع ایدر قضا یعنی حکم الهی واقع اولور ایدی.

«وما کان الناس الا امة واحدة، فاختلفوا. ولو لا کلمة سبقت من ربك لفضی بینهم» آیت کریمه سی شویله تفسیر قیلنور ایسه، قیصه بر آیت کریمه انسانك شخصیت انسانیه سنه، حیاتنه حرکتنه عائد همه حاللرینی او حاللرک اساسلرینی گوزل صورتک جمع ایتمش اولور. وحدت: عالم انسانیتی عالم حیوانیتدن بلند ایدر حیات اجتماعیه وحدتی اولور. اختلاف: طبیعتلرده، اراده لرنده فکرلرنده وار تفاوت اقتضاسیلله طبیعی صورتک هیئت اجتماعیه ده وجود بولور اختلافدن عبارت اولور. سبقت ایتمش مقدس کلمه ربانیه: قدرتلرنده اراده لرنده فکرلرنده انسانلره احسان قیلنمش استقلال هم حریتی تأمین حقنده عدالت الهیه طرفندن سبقت ایتمش کلمه مقدسه، کلمه نافذه دن عبارت اولور. شو تقدیرده آیت کریمه جمله لری بری دیگرینه الك گوزل صورتده مرتبط اولور. ترقیات انسانیه غایه سی اولان حقیقتك کله جک ده کونلرک برنده ظهوری برکسیلله اختلافك بر کون البته انقطاعی «الی اجل مسمى لفضی بینهم» جمله الهیه سیله آچیق طرزده آکلانمش اولور.

بنم اعتقادمه کوزه، آیت کریمه تفسیری شودر، یاخود دها گوزل دها کیك بر بیاندر. تفسیر کتابلرنده یازلمش معنالر — عربیتدن، بلاغت عقلیه دن، الوهیت لساننه مناسب اولا بیئور جزالتدن تجردلرینه کوره — سمای عزتدن بیت جلالدن اینمش قران کریمك نظم معجزینه او قدر مناسب اولماسه کرک.

اشته بن، لسان ربوبیتدن سبقت ایدوب همه انسانلره بیوکلرینه اوافلرینه قدرتلرنده استقلال، اراده لرنده فکرلرنده حریت احسان ایتمش نافذ مقدس کلمه الهیه حرمتی نامنه، هر خصوص ده فکر ایدرم، رأیمی حریتله بلا خوف عرض ایدرم.

کتب حدیث ده کتب اسلامیه ده «فتن» حدیثلری آراسنده، همه تفصیلاتی حدیث اولمق صفتیله، دجال حدیثی ده نقل قیلنمشدر. قبول ایده یك، حدیث درستدر، شأنی ده بیوکلر. «فتن» حدیثلرینک اکثرینک بیوک شأنلری بیوک اهمیتلری البته واردر.

اولیه ایسه ده فکر ایده یك: دجال الوهیتی دعوی ایده جک ایسه، جنتلری جهنملری بولنور ایسه، خوارقک هیچ برندن عاجز اولماز ایسه، باطل ایکن یر یوزنده غالبیت صفتیله ایکی اوچ سنه قالا بیلور ایسه، نبوتک رسالتک اساسلری اولمق اوزره کتب کلامیه ده بیان قیلنمش برهانلر دلیللر تمامیه منهدم اولمازی؟

نبیلدره بیله یوق اک بیوک معجزه لر دجال النده بولنور ایسه، نبیلرک صدقنه معجزه لرک دلالتی بولنه ماز. نبوتک رسالتک اساسلری تمامیه منهدم اولور. بن بونی بوراده یازدم، فتن حدیثلرینی انکار قصدیه دگل، بلکه فتن حدیثلرینه نظرمزی بر قدر اصلاح امیدیه.

نبوتک رسالتک دیانتک اساسلرینی هدم ایده بیلور خبرلری نقل ایدر ایکن ملاحظه سز نقل ایده ویرمک گناه اولماز ایسه، درست حدیث اولمق صفتیله کتب حدیث ده نقل قیلنمش خبرلر حقنده حریتله سوز سویله مک، ولو انکار قصدیه اولور ایسه ده، هیچ بر وقت گناه اولماز. بز خبری فکرسز ملاحظه سز قبول ایتمکدن — فکر، ملاحظه سوکنده انکار ایتمک دها گوزلدر. زیرا مشغولیت، عمل هر حالده بطالتدن عطالتدن فائده لیدر.

دجال حدیثی حقنده سویلنه جک سوزمک خلاصه سی شودر. ایندی هر دوره ده بش نماز مسئله سنه اوحدیثک دلالتی جهتنه کله یك.

اصحاب کرامت " او بر سنه قدر کون ده بزه بر کونلك نماز کفایه ایدرمی؟ " سوالترینه شارع کبیر علیه الصلاة والسلام حضرتلری "لا! اقدر و ا له قدره. " دیمش. یعنی بش وقت نماز حقنده طلوع غروب کبی حاللرک و جودی معتبر دگل، بلکه ۲۴ ساعتدن عبارت هر دوره ده بش نماز فرضدر، او بر سنه قدر اوزون اولاجق کوندوزده (۲۴) ساعت قدر اولور مدتی تقدیر ایدرسزده، هر ۲۴ ساعتده بش نماز ادا ایدرسز.

دجال دولتی عهدنده کوندوز بر سنه قدر اولا بیلور ایسهده، حرکت یومیه باطل اولماسه کرک. دجالک شری یاخود قوّتی، فرض ایدهیک، بزم شو یرمزه سکنه ویره بیلور قدر بیوک اولا بیلور ایسهده، اللهک قدرت قاهرهسی ارادت غالبهسیله حرکت ایدر کولکره یولدوزلره سکنه ویرور قدر دهشتلی یاخود خدایک اوزینهده غلبه ایدر قدر عظمتلی اولماسه کرک. دجال دولتنده حرکت عمومیه البته بولنور، زمان البته بولنور. دجال فتنهسیله، فرض اییک، زمان منقطع اولاجق ایسهده، اللهک الوهیتنه عظمت الهیسنه، بنک لرک بنده لکنه نقصان طاری اولماسه کرک. عبادت هم عبودیت وظيفه لرنده غروب طلوع شفق کبی اعتباری حاللرک هیچ بر اهمیتی بولنماسه کرک. درست، فجر، طلوع، زوال، غروب، شفق کبی حاللر بولنور بلادده بش وقتی آسانقله ضبط یولنده او حاللری شرع شریف اعتبار ایتمشدر. لکن اوزلرنده وار بر اهمیت، یاخود حقیقی سببیت جهتیه دگل، بلکه ظاهری علامتله اعانهسیله بش وقتی توزیع ایتمک مصلحتیه ایدی.

هر یرده هر بر انسانک عبودیت ذمهسنه ۲۴ ساعتدن عبارت هر دوره ده بش وقت نمازک شریعت اسلامیهده فرضیتی او قدر آچیق او قدر قطعی بر حقیقتدر که طلوع غروب شفق کبی حاللره عبادت ایدر درجهده اهمیت ویروب، اللهک عظمت الهیسهسی قبلهسنده بش وقت نماز کبی الک مقدس وظيفه لرک شانلرندن غافل کبی حرکت ایدر متفقه لرک اوافق سوزلری بولنماسه ایدی، اوحقیقتی ایضاح یولنده بر ایکی سوز سویله مک البته عبث کبی اولور ایدی.

روزه.

رمضان روزەسى، ھەر كۈنۈڭ بېش ۋەقت نەمازى كېى، اسلامىتۈڭ بىر بېيوك ركنىدەر.

روزە: رمضان كۈندۈزلەرنەدە اوچ ھالال ضرورتىدىن يەنى ھالال طعام پاك سو كېى ضرورى حاجتلىردىن انسانىڭ اوز اختیارىلە امتناعىدەر.

عالم انسانىت دە عدالتى ھقانىتىنى اقامت ايتىمك مصلحتىلە اينمىش سماوى شىرىعتلىرىڭ ھەر بىرى ھالال دىگل طعامدىن پاك دىگل سۈدىن ھق دىگل سۈزدىن ھەر ۋەقت ھەمە انسانلىرى منع ايتىمىشلىرى ايسە، رمضان كۈندۈزلەرنىڭ ھالال طعامدىن پاك سۈدىن منع ايتىمك البتە بېيوك بىر مصلحت ملاحظەسىلە اولاجقىدەر.

ھالال دىگل طعامدىن ھق دىگل سۈزدىن امتناع ھەمە دىنلىرىڭ روھىدەر اساسىدەر. رمضان كۈندۈزلەرنەدە ھالال طعامدىن پاك سۈدىن امتناع اسلامىتۈڭ ركنىدەر.

ھالال دىگل مالدىن ھق دىگل سۈزدىن اشدىن ساقلانمق امنىتىنى عدالتى ھقانىتىنى اقامت ايچۈن اولور ايسە، رمضان كۈندۈزلەرنەدە ھالال طعامدىن ھالال سۈدىن ساقلانمق نىصل بىر مصلحت ملاحظەسىلە اولاجقىدەر؟

رحىم رۇف رسول كرىم لسانىدە شارح ھكىم طرفىدىن بىنكلىرىنە ايچاب قىلىنمىش ركن دىيانىت دە البتە بېيوك بىر مصلحت بولنور. شېھە يوق. لىكن ھكىمىت الھىيە نظرنەدە قىلدە بىلور مصلحت — بىدىن اتعاب، روھى تەدىب، شھۋىتى كىسر كېى شىلەردىن عبارت اولاماز. زىرا بىدىن تەبلىرنەدە، روھىڭ غىابلەرنىڭ، انسان دە ۋجۇدى مۇتلۇب قۇتلىردىن بىرىنىڭ انكىسارنىدە — انسان ايچۈن فائىدە وىرە بىلور بىر مصلحت بولنمق بىعدەر.

اسلامىت عبادتلىرى، دىگر دىنلىرىڭ عبادتلىرى كېى، عقوبت اولمق طرىقىلە الزام قىلنور “ كىفارە ” لردىن، ياخۇد مەبۇدلىرىڭ غىبلىرىنى تىسكىن امىدىلە التىزام قىلنور زىھمتلىردىن عبارت اولسە ايدى، اھتمال، اوتقىدەردە اتعاب بىدىن، تەدىب روھ، كىسر شھۋىت كېى مصلحتلىرى اسلامىت روزەسىدە ملاحظە ايتىمك مەمكىن اولور ايدى. اسلامىت عبادتلىرنەدە عقوبىتىدىن بىر اثر يوقلىقى

تسلیم قیلنور ایسه، او یله مصلحتلری اسلامیت روزه سنده دعوی ایتمک اسلامیت شأنه مناسب اواماسه کړک.

روزه ده جاهلیت عربلرینه ده معلوم "المعدة بيت الداء. والحمة رأس الدواء." حکمت قدیمه سی اصولنه کوره، طبی فائده لر یعنی بدن ریاضتی اعضالرک استراحتی کبی مصلحتلر البته بولنه بیلور. لکن کیچه لری کوندوزلره تحویل ایتمه مک شرطیله، یعنی رمضانک کیچه لرینی لهویات بازاری، "بی ده ایچ!" موسمی قیلماق، همده سحرارده کوندوز ایچون احتیاط قصدیله تخمه ویروو قدر فضله ییمه مک شرطیله اولور ایسه. یوقسه، عالم اسلامیتک اکثرنه معروف اولوب کتمش روزه اصوللری، رمضان کیچه لری انسانک هم وجودینه هم اخلاقنه غایت فنا صورتده تأثیر ایدر. رمضان کوندوزلرنده روزه طوتار مسلمانلرک اکثرنده یوز صولمش، کوکل آچو ایله طولمش، وجودلرینی تمامیله روحسزاق باصمش کبی اولور.

گوزل صورتده دوام ایدر روزه دن بدن ریاضتی، اعضالرک استراحتی کبی طبی فائده لر حاصل اولا بیلور ایسه ده، عبادتلرک هیچ برنده او یله فائده لر اصلی بر مقصد اولمق صفتیله اعتبار قیلنمه، حظوظ نفسیه بی تحصیل غرضیله ادا قیلنور اشلر هیچ بر وقت عبادت اولمق شرفنه نائل اولماز. شرعی مطلوبلرک هیچ برنده حظوظ نفسیه معتبر دگلدر. حظوظ نفسانیه ولایتلری ابطال ایدر، عبادتلری تمامیله ابطال ایتمه یور ایسه ده، مقصد اولمق صفتیله هیچ بر عبادتده البته معتبر دگلدر. درست، نفسانی حظوظلرک عبادته مقارنتی عبادتی ابطال ایتیز. مناسکی ادا قصدیله چیقوبده موسم حجده تجارت ایدر ایسه، ضرر یوق. "ایس علیکم جناح ان تبتغوا فضلا من ربکم" آیت کریمه سی شوحقده نازل اولمشدر. بوراده حظوظ نفسانیه دن عبارت اولان تجارت — حجک نسکلرینه مقصد اولمق صفتیله دگل، بلکه من حیث الوقت مقارن اولمق صفتیله اجتماع ایتمشدر. اگرده مقصد اصلی اولمق صفتیله اولور ایسه، او وقت من حیث الصورة حج کبی کورنور ایسه ده، فی الحقیقه حج اولماز:

فمن كانت هجرته الى دنيا يصيها فيجرته الى ما هاجر اليه.

هر حالده هر عبادتده حظوظ نفسانيه دن بر اثر بولنامق البته لازمدر .
بنائاً عليه بدن رياضتى، اعضالرك استراحتى، وجودك صحتى كى شيلردن هيچ
برى مقصد اصلى اولمق جيتيله عبادتله مرتب اولاماز . اولمامق لازمدر .
روزه كى مقدس هم بيوك عبادت اسلاميده شارع حكيم نصل مصلحتلىرى
رعايه ايتمش بزه تماميله معلوم اولماسه البته احتمال . بيلورز البته بر مصلحت
واردر ، همده بيوك بر مصلحت بولنمق البته لازمدر . لکن اوز فكمزله برر
مصلحت بيان ايدهجك اولور ايسهك ، حكيم مطلق نظرنده قصد قيلنه بيلور
معقول بر مصلحتى، اوفاق دگل بلكه فائسى بيوك مطلوب بر مصلحتى تعيين
ايتمك لازم اولسه كرك .

سنه فصللرينك هر برنده دور ايدر اوتوز كون روزهده، بزم نظرمنه
كور، اك مهم مصلحت: اوز ارادهسنه اوز اختيارينه انسانك مالكيكى،
ارادهسنكده ديگر قوهلرينه تماميله رياستى اولسه كرك .

انسانده — ايكى طرفدن اك خيرينه ميل ايتمك معناسيله اختيار وار .
اسبابك بريله رجحان كسب ايتمش ايكى اشدن برينه ميل ايتمك معناسيله
اراده وار .

اختيار — انسانك حكمنده اولور . اراده ايسه انسانك عمانك اولور .
حق دگل شيلره، بيهوده شهوتلره، عاقبتى ضرر اولور لذتله ميل ايتمك
معناسيله "هوا" وار .

حسن اخلاقك اك مهم اساسى — اختيارينه، ارادهسنه، هواسنه انسانك
حاكملكى مالكيكى در .

انسان اوزينك اختيارينه ارادهسنه مالك اولسه؛ هواسنك، نفسانى
ميللرينك، ملكه لرينك، همه قوتلرينك تزگنلىرى اراده قاهرهسنك تصرفنده
قبضهسنده اولسه، اشته اويله انسان درست معناسيله انسان اولور . هواسنه،

نفسانی ملکہ لرینہ، ہمہ قوتلرینہ حاکم اولا بیلیمک انسانده اڭ مہم اڭ
مطلوب فضیلتدر .

مبارک رمضانده اوتوز کون دوام ایدر روزہ — انسانى شو بیوک
فضیلتہ عادتلندر مک مصلحتی ایچون فرض مؤکد قیلنمش اولسه کرک .

آچ قالمش ایکن لذتلی حلال طعامدن، صوصامش ایکن پاک طاتلی صودن
اوز اختیار یله انسان بر کون ایکی کون صاقنه بیلور ایسه، اوتوز کون
دوام ایدر شو حالڭ برکہسنده انسان یالکیز اوز ارادهسنڭ قوتیلہ شیوتلرینی
لذتلرینی ترک ایتیمہ عادتلنور ایسه، او تقدیرده انسان اوزینڭ ارادهسنہ،
ارادهسیده ہمہ قوه لرینہ حاکم اولمش اولور .

اشتها شدید ایکن لذتلی حلال طعامدن، حاجت شدید ایکن طاتلی پاک صودن
اوز اراده سیله صاقنیمہ عادتلنمش انسان — حرام شیلره، خیانت کبی ذلتلره،
حیلہ کبی اوافق دناءتلره البته هیچ بر وقت مرتکب اولماز، اویله انسانڭ
هواسی نفسی پاکڭ حلقق دائرہ لرینی هیچ بر وقت تعدی ایدہمز، هر حالده
علی حسب الشرع حرکت ایدر . یعنی سماوی شریعتلردن قصد قیلنمش مصلحتلرڭ
تمامی روزہ برکہسنده حاصل اولور .

بوڭاکوره اولسه کرک، انسانى تهذیب، هیئت اجتماعیہی اصلاح مقصدیلہ
اینمش شریعت اسلامیهده روزہ — ثوابی اڭ زیاده، اهمیتی اڭ بیوک عبادت
اولمق صفتیلہ اجرى جزاسی یالکیز اللہڭ اوزینہ اضافہ قیلنمشدر .

رمضانده روزہ برکہ سیله حصولی مأمول شو مصلحت — رمضانڭ عموم عالم
اسلامیتده قبول قیلنمش شعار اسلامیت اولمق صفتیلہ ۱۳ عصر قدر مدت
دوامندن قبل سویلنور بر مصلحتدر . یوقسه، اوتوز کوندوز روزہ سیله اوتوز
کیچہ تراویجلرده عموم اهل اسلامڭ اجتماعلریله عموم عالم اسلامیتده بیوک
بر شعار اسلامیت اولوب ۱۳ عصر قدر دوام ایتمش، بوندن صوڭده تا ابد
انشاء الله دوام ایدہجک رمضان دها بیوک بر قدسیت کسب ایتمشدر .

رمضان — کونئوزلرنده روزه سيله، كيچه لرنك اهل اسلامك اجتماعلريله — عالم اسلاميت ده وار جامعه لرك اڭ نافعى اڭ مؤثرى اولمشدر.

رمضان — خيرات، حسنات موسمى اولمشدر، لازم شيلرى نشر خصوصنده رمضان كيچه لرى اڭ گوزل اڭ آسان وسيله لرى حاضرله مشدر.

رمضان — همه عالم اسلاميتى توحيد ايدر بر جامعه، ديگر ملتلردن اسلاميتى تمميز ايدر اڭ ظاهر بر شعار اولايلىمشدر.

انسانلرك اراده لرينى تربيه، اخلاق لرينى تزكيه جهتيله رمضانك فرضيتى نه قدر مهم ايسه، فرضيتى صوگنده عموم عالم اسلاميت ده قبول قيلنمش بر شعار اسلاميت اولمق، هم ۱۳ عصر دوامى بر كه سنده اڭ مقدس اڭ نافع بر جامعه اولمق جهتيله مبارك رمضان دها زياده مهم دها زياده مقدس اولمق لازم اولسه كرك.

يالكنز اولگى مصلحتى، يعنى انسانلرك اراده لرينى تربيه، اخلاق لرينى تزكيه مصلحتلرينى اعتبار جهتيله اولسه كرك، قران كريم ده “يا ايها الذين آمنوا كتب عليكم الصيام كما كتب على الذين من قبلكم لعلكم تتقون. اياما معدودات.. آيت كريمه لرنده صيامك شهرى هم كونلرينك عددى تعيين قيلنمايوب، همه انسانلره مكتوبيتى ذكر قيلنقدن صوڭ، صيام ده وار رخصتلر تفصيل قيلنمشدر. بونكله او ايكي آيتك هم بيان تفسيردن هم بيان تغييردن بالكليه استغناسى كوسترامشدر. زيرا او ايكي آيت كريمه بيان تفسير كبي اياحله محتاج اولسه ايدى، رخصتلرى تفصيل اهميتى ايكنچى در جهده قالور ايدى. تمام اوليامش حكمك رخصتلرينه عجله ايتمك — هم حكيمك حكمتنه، هم بلاغتك اقتضاسنه، هم عقلك هم بيانك قانوننه او قدر مناسب دگلدر. شارع حكيمك، بلاغت اعجازيه لسانيله خطاب ايدر ايكن، رخصتلرى تفصيله انتقالى — اولگى خطاب على الكمال تمام اولدى ديمكدر.

ايكنجى مصلحتى، يعنى عموم عالم اسلاميت ده اڭ نافع اڭ نافذ اڭ مؤثر بر جامعه، اڭ مقدس بر شعار اسلاميت تاسيس ايتمك مصلحتلرينى اعتبار

جهتيله اولسه كرك، قرآن كريم “شهر رمضان الذي انزل فيه القران هدى للناس وبينات من الهدى والفرقان. فمن شهد منكم الشهر فليصمه» آيت كريمه سنده صيامك هم شهرينى، هم كونلرينى تعيين قيلول، عموم عالم انسانيتك هدايتنه اڭ بيوك سبب اولمش قران كريمك اوشرده سماى الوهيتدن نزولى — شهر صيام اولمق ايچون رمضانك من عند الله انتخابنه مستقل بر سبب كى كوسترامشدر.

اولگى مصلحتده شهرك خصوصيتنه البته اعتبار يوقدر. بوڭا كوره “اياماً معدودات” كى مجمل تعبيرله افاده قيلنمش اولسه كرك.

ايكنجى مصلحتى رعايه يولنده — البته اڭ محترم شهرى انتخاب دها زياده موافقدر. همه انسانيتك هدايتنه سبب قران كريم اينمش رمضاندن محترم شهر عالم اسلاميت نظرده بولنماسه كرك. بوڭا كوره، شهر صيام اولمق شرفنه رمضان انتخاب قيلنمش اولسه كرك.

انسانيتك اهتداسنه سبب قران كريمك نزوليله قدسيت كسب ايتمش رمضان همه عالم اسلاميت حقنده اڭ بيوك بر عيد عموميدر. اراده لرمزى تربيه، اخلاق لرمزى تزكيه ايد بيلور عبادت ايچونده اڭ مناسب زمان — البته منزل قران كريم اولان رمضاندر. عمومى شعار اسلاميت اولمق ايچونده اڭ موافق منسك رمضاندر.

اسلاميت ركنلرندن اولان صيام حقنده هر برى تمام، لكن برينك شهرى معين دگل، ديگرينك شهرى ده معين ايكي خطاب نيچون اينمش؟ بونى ملاحظه ايتنك البته لازم اولسه كرك.

حكيم مطلق شارع عليم الله رب العالمين حضرتلرندن اينمش اويله ايكي خطابى توجيه ايدر ايكن، تلخيص لرده بيان قيلنه بيلور “اساليب ادبيه” لرى سويله مك كافي اولماسه كرك. بنده لرينه خطابده انبساط ايچون، ياخود مشقتلى شيلرى تكليفده تلطف يوليله تمهيد اسلوبيله خطاب قيلول، اولگى خطابده اجمال ايتدى، ايكنجى خطابده تفصيل ايتدى ديمك كى سوزلر — بزم

ادیلمزكڭ خطابلرنده قناعت ویره بیلور ایسه ده، همه مکانلری همه زمانلری همه انسانلری همه حاللری علمیه احاطه ایدر شارع حکیمکڭ خطاب معجزنده کافی اولماسه کرک. اوفاق توجیهلری سویله مکدن سکوت ایتمک دها گوزلدر. ایکی دن بر: یا حکیمکڭ حکمتنه شارع کریمکڭ احاطه سنه مناسب گوزل توجیه، یا ادب دائره سنده سکوت.

رحم الله امرءاً قال خیراً نغم، او سکت فسلیم.

بن بونی اقتدارم مساعده سی قدر دقتله ملاحظه ایتدم: دیدم: اگر ایکی خطابکڭ بری مجمل، دیگرى او مجملکڭ بیانی اولسه ایدی، او وقت هر برنده رخصتلری تفصیل لازم اولماز ایدی. اولکی خطاب — بیانیه محتاج اولور قدر مجمل مبهم اولسه ایدی، او یله هر خطابکڭ رخصتلرینی بیان ایتمک — قانون بیانندن تمام خارج اولور ایدی.

قران کریمده صیام حقنده برینکڭ شهرى معین دگل، دیگرینکڭ شهرى معین ایکی خطابکڭ نزولنه، بنم خصوصى رأیمه کوره، ایکی حکمت واردر. برى — ایکی مستقل مصلحتی اعتبار ایتمک حکمتی — یوقاری ده بیان قیلندی.

دیگرى — سفر، مرض، مشقت کبی انسانلره عائد عندرلر اقتضاسیله دگل، بلکه یا زمانکڭ یا مکانکڭ خصوصیتلرندن ناشی عندرلر اقتضاسیله صوم رضانی ادا ممکن دگل صورتلرده صیامکڭ حکملرینی بیان قیلوب، یر یوزینکڭ همه یرلرینی سنه فصللرینکڭ همه احتماللرینی خطابکڭ عمومیتی تحتنه آلمق حکمتی. مثلاً: کوندوزلری هفته لر آیلر قدر اوزون، یاخود توناری یاقتی یرلرده مکانکڭ خصوصیتیله، فوق الطاقه برودت یا حرارت زمانلرنده زمانکڭ خصوصیتیله، — رضانی ادا طاقت خارجنده قالور ایسه، او تقدیرلرده «ایاما معدودات» خطابی نص محکم اولمق اوزره حاکم اولور.

ایکی تام خطابکڭ ورودینی بزم شو توجیهمز، هر نه قدر قطعی اولماق احتمالی وار ایسه ده، شارع حکیمکڭ احاطه سی هم عدم غفلتی نقطه سنندن دها

زیاده موافق اولایلور . هر حال ده اهل تفسیرک توجیهلرندن گوزل اولسه كرك .
 یر یوزنده کوندوزلری هفته لر آیله قدر اوزون ، تونلری یاقتی یرلر
 البته واردر . طاقت تحمل قیلماز قدر برودت ، حرارت زمانلری البته بولنور .
 اهل تفسیرک بیانلرینه کوره ، شارع حکیم او یله یرلردن او یله زمانلردن تامامیله
 غفلت ایتمش اولمق لازمدر . اما بزم توجیهمه کوره ، او یرلر او یله زمانلر
 اولگی خطابک منطوق صریحی تحتنه داخل اولور . شارع حکیم او یرلردن
 غفلت ایتمش ، یاخود او یرلرده بولنه بیلور انسانلری اهمال ایتمش اولماز .
 شارع حکیمی غفلتدن ، شریعت اسلامیه یی قصوردن تقدیس فضیلتی
 بزم توجیهده بولنوبده دیگر فضیلتلردن هیچ بری بولنماق تقدیرنده البته
 بزم توجیه اهل تفسیرک توجیهلرندن ارجح اولور ایدی . بز او توجیهمزی
 قطعی اولمق صفتیله قبول ایدر ایدک ، یاخود قبول ایتمیه مجبور اولور ایدک .
 او ایکی خطاب حقنده اهل تفسیرک رأیلرینه موافقت ایدر ایسهک ،
 قران کریمک “ وکلوا واشربوا حتی یتبین لکم الحیط الابيض من الحیط الاسود
 من الفجر ثم اتموا الصيام الى الليل ” آیت کریمه سنده شریعت اسلامیه
 ایچون لازم اولان عمومیت متصور هم ممکن اولمایور . زیرا جای کونلرینه
 تصادف ایدر رمضانده تونلری یاقتی ، یاخود کوندوزلری هفته لر آیله قدر
 اوزون یرلرده شو آیت کریمه بالکلیه حکمسن قالور . او یله یرلرده “ حیط
 ابيض ” — “ حیط اسود ” — فجر ، لیل کبی شیلر بولنمایور . بوگنا علاوه ،
 هر رمضان یر یوزینک بعض یرلرینه نسبتله طوتاش یاقتیلوق ، بعض یرلرینه
 نسبتله طوتاش قارا کلق زمانی اولور . دیمک ، اسلامیتک بیوک رکنلرندن برینه
 دائر قران کریمک خطابی ، اهل تفسیرک رأیلرینه کوره ، هر رمضانده یر
 یوزینک بایتاق یرلری حقنده بالکلیه حکمسن قالور . علمیه همه یرلری همه
 زمانلری همه انسانلری همه حاللری احاطه ایدر شارع حکیمک سمای الوهینندن
 اینمش معجز قران کریم ایچون شو قصور ، اولا قالسه ، البته غایت بیوک
 قصور اولور .

بزم توجیهمه کوره، قران کریمده او قصور بولنماز. بزه کوره، ایکی مستقل خطاب وارد. بری رمضان آیت کریمهسی. رضانی اعتبار ممکن یرلرده او آیت کریمه حاکم اولور. دیگری "یا ایها الذین آمنوا کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم لعلکم تتقون. ایاماً معدودات" آیت کریمهسی. رضانی اعتبار ممکن دگل یرلرده او آیت کریمه علی الاستقلال حکم ایدر، رضانی اعتبار ممکن یرلرده علی الاتحاد حکم ایدر. شو تقدیرده اسلامیتک اڭ مهم رکنی روزه حقنده خطاب قرآنک غایت گوزل صورتده احاطهسی تبیین ایدر. قران کریمک بلاغت اعجازیهسی اشته شویله اولور. بزم اعتقادمه کورهده قران کریم البته معجزدر. لکن اعجازی — کتب

ادیبهده بیان قیلنور وصللر فصللر قصرلر حذفلر اعتبار یله، یاخود سوزه شعرک صفتی ویرور تشبیهلر استعاره لر قوّتیله دگل. زیرا او وجهلر انسانلرک فی ذاته حسندن عاری سوزلرینه بر قدر حسن ویره بیلور ایسهده، جزالتیله کوکلره هیبت ویرور کلام الوهیتده او وجهلرک او قدر قیمتی بولنماسه کرک. بلکه قران کریمک اعجازی جامعگیله، احاطهسیله، همده اولا بیلور احتماللردن بولنه بیلور حاللردن غفلتسزلیگیلهدر.

انسانک سوزی — انسانک اوزی قدر، یا انسانک علمی قدر محدود اولور. محدود عقلک سوزی دائماً محدوددر. اولا بیلور احتماللردن، استقبالده کله بیلور حاللردن انسان دائماً غفلت ایدر.

اما علمیله همه شیلری احاطه ایدر حکیم مطلقک سوزیده احتماللری البته احاطه ایدر. بزم توجیهمه کوره، قران کریمک خطابی — یر یوزنده وار همه یرلری هر زمانده بولنه بیلور حاللری گوزل صورتده احاطه ایدر: بوڭا کوره شو توجیه — اهل تفسیرک توجیهلرندن البته ار جحدر.

— قران کریمک ده بر آیتی بزم توجیهمی دها تأیید ایدر:

قران کریم "شهر رمضان الذی انزل فيه القران هدی للناس و بینات من الهدی والفرقان" جملهسیله رمضانک فضیلتلرینی بیان سوکونده "فمن شهد منکم الشهر فليصمه" دیمش.

مرجعك تقدمی هم خطابك عمومیتی ایچون، ظاهری نظرده، "فصوموه" کبی بر خطاب دها مفید دها زیاده مناسب اولور کبی ایکن، نیچون "فمن شهد منکم الشهر فلیصمه" خطابی اختیار قیلنمش؟

شوکلماک قائلی بلیغ ادیب آدم بالاسی اولسه ایدی، تفسیرلرده ذکر قیلنور "وجه ادبیه" یا وجه اعرابیه احتمال بزه قناعت ویرور ایدی. لکن علیله حکمتیله همه شیلری احاطه ایدر الله رب العالمین کلامی قران کریم اولوق جهتیله، کتب ادبیهده بیان قیلنور وجه ادبیهلر، تفسیرلرده تفصیل قیلنور وجه اعرابیهلر بزه قناعت ویره میور. قناعت ایده مدک، کتدک، شارع حکیمک احاطهسنه، انسانلرک حاللرینه بر قدر مناسب اولور وجهلری آرادق. "رحمت الهیه عمومیتی" برکھسیله اولسه کرک، گویا بزه صاقلانوب قالمش، گوزل وجهلره نکتلهره مهتدی اولدق:

یر یوزنده معمور یرلرک اکثرنده سنه امتدادنده کوندوزلر کیچهلر آیلر معتدل اولور. هر دورهده آرالاش بری آرفاسندن دیگرى حرکت ایدر کوندوزلر کیچهلر اعانهسیله آیلری گوزل طرزده منتظم صورتده حساب ایتمک آسان اولور. لکن معمور یرلرک بعضلرنده کوندوزلر کیچهلر سنه امتدادنده اعتدالدن چیقار. بعضاً یاقتیلیق دوام قیلوب کوندوز اوزون اولور؛ بعضاً قاراکلیق دوام قیلوب تون اوزون اولور. اويله یرلرده منتظم آیلر معتدل هفتهلر بولنماز. اوچ دورت هفته کوندوز، یا دورت بش هفته تون دوام ایدر. اوزون زمان دوام ایدر یاقتیلیقده یا قاراکلیقده معتدل آیلری حساب ایتمک البته علی العاده ممکن اولماز.

کوندوزلری کیچهلری آیلری منتظم دگل یرلرده عمر ایدر انسانلره رضانی علی التعین شارع حکیم ایجاب ایدرمی؟ سفرده بولنه بیلورک اوفاق مشقتلر حسبیله بندهلرندن رمضان کونلرینی تأخیر ایدر شارع حکیم — کوندوزلری هفتهلر آیلر قدر دوام ایدر یرلرده رضانی البته ایجاب ایتمز. اوفاق عذری اعتبار ایتدکن صوکه اکه بیوک عذری اهمال ایتمک

— تیسیر قاعدہ سنہ بنا قیلنمش اسلامیت شأنہ هیچ بر وقت مناسب اولماز .
جزئی راحتسزلک ویره بیلور سفر روزہسی حقندہ «یرید الله بکم الیسر ولا
یرید بکم العسر» دیمش قران کریم — کلی ضررلری محقق روزہی البتہ
فرض ایتمز . امثلرینی وصالدن، یعنی آرادہ کلور بر توندہ امساکدن شدتلہ
نہی ایتمش رسول کریم — کوندوزلری طوتاش کوندردہ، افقرلندن یاقتیلق
بتمز یرلردہ رضانی علی التعیین البتہ تکلیف ایتمز .

بوگا کورہ اواسہ کرک، قران کریم «شهر رمضان الذی انزل فیہ القران
هدی للناس و بینات من الہدی والفرقان» آیت کریمہسی سوکندہ «فصوموه»
کبی ہم عمومیتی ہم تعینی افادہ ایدر خطاب بدلندہ «فمن شهد منکم الشهر
فلیصمه» کبی، معتدل کوندلری معتدل آیلری وار یرلردہ عمر ایدر انسانلرہ
مخصوص خطابی اختیار ایتمش اولسہ کرک .

شہر — ہمہ انسانیت طرفندن قبول قیلنمش عرف عمومی دہ اوتوز کوندوز
اوتوز کیچہدن عبارت ایسہ، قمرک بر دورہ سنک اوتوز کوندوزی اوتوز کیچہسی
وار یرلردہ شہود شہر ممکن اولوب، کوندوزلری کیچہلری اوزون یرلردہ
شہود شہر ممکن اولماز .

شہود شہر — باش کوزیلہ قمری کورمکدن عبارت دگل، بلکہ هر
آیدہ اوتوز کوندوزی اوتوز کیچہسی وار یردہ حاضر اولق یعنی اقامت
ایتمکدن عبارتدر .

اہل تفسیرک رأینہ کورہ، شہود — سفر مقابلیدر . شو تقدیردہ قران
کریم سفرہ دائر رخصتی اوچ دفعہ ذکر ایتمش اولور . ایکی آیت کریمہدہ
ایکی دفعہ ذکر ایتدکدن سوک اوچنچی دفعہ «فمن شهد» عبارہ سیلہدہ ذکر
ایتمک فائدهسز تکرار اولور، قران کریمک بلاغت اعجاز یہ سنہ دگل، بلکہ
بلاغت عربیہ سنہدہ اصلا مناسب اولماز . بوگا علاوہ، شہود — سفر مقابلی
قیلنور ایسہ، او تقدیردہ «الشہر» ظرف زمانی اولوب، تقدیر «فی» البتہ
مطلوب دگل استغراقی افادہ ایتمسہ کرک . لکن استغراقی بالاجماع مطلوب دگلدر .

زیرا صومگ و جوبی ایچون شهرک تمامنده اقامت لازم دگل. نه قدر اقامت ایدر ایسه، او کونلری صوم واجب اولور.

بنائاً علیه، شهودی سفره مقابل ایتمک هیچ بر صورتله جائز اولماسه کرمک. بلکه بزم تفسیرمزه حمل ایتمک البته ضرور اولسه کرمک. قران کریمک بلاغت اعجازیه سنه خلل ویرمه مک جهتله ده ضرور اولور. «وکلوا واشربوا حتی یتبین لکم الخیط الابيض من الخیط الاسود من الفجر ثم اتموا الصیام الی اللیل» آیت کریمه سیننی حکمدن اسقاط ایتمه مک ضرورتله ده ضرور اولور. «فمن شهد» خطابی یر یوزنده وار یرلرک عمومنه نسبتله خطاب اولسه ایدی، شو آیت کریمه البته حکمدن ساقط اولور ایدی. بالاجماع ثابت بر حکمی ابطال ایتمه مک ایچون ده بزم تفسیرمزه حمل ایتمک لازم اولور. زیرا بر قاچ کون اقامت سوکنده سفر ایده جک انسانلره اقامت کونلرینک روزه سی بالاجماع واجبدر. شهود — سفر مقابلی اولور ایسه، «فمن شهد منکم الشهر» ترکیبی، شهرک تمامنده اقامتی افاده قیلوب، بر قاچ کون اقامت سوکندک سفر قیلاجق انسانلره اقامت کونلرنده صومگ عدم وجوبنه دلالت ایدر.

«ایاماً معدودات» آیت کریمه سیله «فمن شهد منکم الشهر فلیصمه» آیت کریمه لری حقنده بنم فکرم اصابت شرفنه شاید نائل اولمشدر. زیرا بنم فکرمه کوره، قران کریمک احاطه سی بلاغتی دها زیاده اولور. اگ اوفاق اگ آسان عذرلری بیوک اهتمامله اوچ دفعه ذکر ایدوب، اگ بیوک عذرلری اگ مهم حاللری اهمال ایتمک کبی مناسبتر لکدن هم قران کریم هم شریعت اسلامیه پاک قالور.

شو کتابک ابتداسندن شوراییه قدر علمی مسئله لره، متعدد حدیثلره، متعدد هم مهم آیت کریمه لره دائر سرد قیلنمش ملاحظه لر ایندی بزه، اولدقجه کیگ میدان آچمش اولسه کرمک. روزه حقنده فکرمزی حریتله تأسیس ایتمک ایچون ایندی گوزل زمین حاضرلنمش، تمام اولمش اولسه کرمک.

شو ڪتابدن اصل مقصد — اوزون ڪونلرده، مشقتلی حاللرده روزه مسئله سیدر. دیگر مسئله ارک بر قدری مقدمه اولوق صفتیله، لکن اکثری میدان آچمق، زمین حاضرله مک ملاحظه سیله سرد قیلنمش ایدی.

شو ڪتابده بر دگل، بایتاق مسئله لرده اهل علمک فکرلریله بز اوز ملاحظه لرمزی وزن ایتدک. کفه راجحه بز م طرفده قالمش کبی اولدی. هر مسئلهده، علی الخصوص قران کریمک آیت کریمه لری حقنده فکر میدانی غایت کیگ غایت واسع ایمش بز بونی کوردک کوستردک.
فاستبقوا الخیرات!

مسابقه میداننه اللهک حر بنده لرینی قران کریمک دعوتی عمومیدر. بنده دعوته اجابت ایتدم. اللر آیاقلر تقلید قیودلرندن تمامیله بوش ایدی. “زاد — راحله” اولوق اوزره احسان قیلنمش استطاعت — عقل، دماغ، قلب سلامتگی حاضر ایدی. حرم حقیقته ایصال ایدر سییل — شارع کریمک الی بیوک تأمیناتیله — امن وامانی حائز ایدی، اولا بیلور خطرلرک هر برندن مأمون ایدی. طریق هدایت — قران کریمک بیناتیله، ڪتاب الله نوریله تنویر قیلنمش، اسلامیت منارلری خیابان آغاچلری کبی یولک هر طرفنده هر یرده طوتاش، غایت گوزل طرزده رکز قیلنمش ایدی. یوچیلرک جانلرینه قوت، کوکللرینه نشاط ویرور باغ باغچهلر، یاشیل اوتلر، آقار صولر، کیگ یرلر، بیوک طاغلر، جنت نسیمی کبی غایت گوزل هوا — حریت هواسی یوچیلری حرکت تشویق ایدر ایدی. بیت حقیقتی قصد قیلوب، حرم الهییه توجه ایدهک محرملره قران کریم — دلیل اولاجق ایدی.

بونی کوردکده رغبت ایتدک. حاضرلندک، آغر یوکلری براقدق. المزده مقدس مصحف، کوکلمزده قران کریم. مذهب شعارلرینی روایت لباسلرینی تمامیله خلع ایتدک. سنن نبویه ردالرینی بورکندک. احرام هیئتیله احترام راحله سنه مستوی اولدق. بیت حقیقتی طواف هم زیارت قصدیله، صفا هم مروت مسعالرنده سعی ایدرم عزمیله، عرفات میداننده رحمت طاغنده قرارم

صوکنک، مشعر حرام اوکنک حقیقتله اجتماع ایدوب، منی وادیلرنده “منیه” لرمی بولورم آرزوسیله، تلبیه او قودقده قبله حقیقته باقوب هدایت یولنه سلوک ایتدک. قران کریمک بیوک مساعدهسندن استفاده قیلوب “لیس علیکم جناح ان تبتغوا فضلا من ربکم!” خطابیلده عمل ایتدک.

روژه آیت کریمه لری.

اسلامیتک ایمان، صلات، زکات کبی اڭ بیوک رکنلری قران کریمهده محصور دگل قدر متعدد آیتلرده ذکر قیلنمش ایسهده، او رکنلر کبی اهمیتی بیوک صوم، نه دندر، قران کریمهده او قدر کثرتله ذکر قیلنمامش. درست، بر دفعه الاحزاب سورهسنده “ان المسلمین والمسلمات” آیت کریمهسنده “والصائمین والصائمات — اعد الله لهم مغفرة واجراً عظیماً” بشارت الیهسیله روزهی مدح ایتمش. همده “واستعینوا بالصبر والصلاة” — “انما یوفی الصابرون اجرهم بغير حساب” کبی آیت کریمه لرک عمومیتی تحتنه صوم البته داخل اولمشدر. لکن رمضان روزهسی علی التعمین یالکز بقره سورهسنده او مشهور ایکی آیت کریمهده ذکر قیلنوب، قران کریمک دیگر آیت کریمه لرنک ذکر قیلنمامش.

خیراتک حسناتک هر برینه اڭ بیوک اهتمامله متعدد آیتلرده ترغیب ایدر قران کریم اسلامیتک رکنلرندن بری حقنک، نه دندر، یالکز بر دفعه امر، بر دفعه بشارت ومدحله اکتفا ایتمش. بونک البته بر حکمتی وارد.

اولگی امتلرک حسناتلرینی خیراتلرینی صایار ایکن، قران کریم هیچ بر یرده روزهی ذکر ایتمه مش. قیامتده شقیلرک لسانلرنده شقیلرک سببلرینی حکایت ایدر ایکن هیچ بر یرده روزه سزلگی سبب کبی کوسترمه مش.

قران کریمهده شو ایکی نکتهی بن دقتله ملاحظه ایتدم. او نکته لرک وجهلری بکا یقینی صورتده ظاهر اولمادی. لکن هر حالده روزهده وار اهمیتک ناقصلرکندن اولماسه کرک. زیرا اسلامیت بناسنده رکن اولمق کبی

اهمیت نهایت بیوک اهمیتدر . بنم نظر مرده او نکته لرك و جهلری باشقه بر شیدر :
 روزه — طعامی شرابی حاجت طبیعی ترک ایتمک معناسیله — مقصود
 بالذات دگل، بلکه مقصود بالذات اولان مقصدك شرعی وسیله سیدر .
 شارع حکیمك نظر نده مقصود بالذات اولان مقصد — اراده یی تربیه،
 اخلاقی تهذیب، هیئت اجتماعیه حاللرینی اصلاح وظیفه لریدر . شو حقیقت
 یوقاری ده بر قدر ایضاح هم اثبات قیلنمش ایدی .

او اڭ مهم وظیفه لره متعدد آیت کریمه لرده امر، ثنا، بشارت، بیان
 عاقبت کبی اسلوبلره دعوتك ترغیبك قرآن کریمه کثرتیله اکتفا یوزندن
 اولسه كرك، وسیله حکمنده اعتبار قیلنور روزه حقنده قرآن کریمه ده بر
 ایکی دفعه دن زیاده تکراره حاجت قالماشدر . اولگی اتملرك حسناتلری
 خیراتلری تعداد قیلنور ایکن، بوڭا کوره روزه لری ذکر قیلنماش اولسه
 كرك . زیرا حسناتلر تعداد قیلنور ایکن یالکیز مقاصد تعداد قیلنور . بوڭا
 کوره اولسه كرك، قیامتده شقیلرك لسانلردن شقیلک سببلرینی حکایت ایدر
 ایکن، روزه سزاسگی سبب اولمق صفتیله حکایت ایتمه مش . زیرا شقیلک
 بدبختلک وسیله انتفاسیله اولماز، بلکه غایه هم مقصد انتفاسیله اولور .

بنم فکره خطور ایدر، معقول کورنور توجیه شودر . بونی بوراده
 قطعیت دعواسیله دگل، بلکه احتمال صفتیله یازدم . قطعیتی دعوی ایتمه یورم،
 لکن قرآن کریمك دورت بش آیت کریمه سی بنم توجیه می تأیید ایدر
 دیه بیلورم :

(۱) احرام سوکنده ممنوع اولور شیلرك برینه ارتکاب ایتمش محرملره جزا
 یا کفارہ اولمق صفتیله، “فقدية من صيام اوصدقة اونسك” آیت کریمه سنده
 روزه الزام قیلنمش .

(۲) اللهم اسمیله عقد قیلنور یمینلردن برینك حرمتنه تعدی ایتمش
 آدملره کفارہ اولمق صفتیله “فمن لم يجد فصيام ثلاثة ايام . ذلك كفارة ايمانكم
 اذا حلفتم” آیت کریمه سنده اوچ کوندوز روزه ایجاب قیلنمش .

(۳) اهلی دگل وحشی حیوانلردن برینی قتل ایتمش محرمه « او کفاره طعام مساکین او عدل ذلك صیاماً لیدوق وبال امره » آیت کریمه سیله بر قاج کون روزه تکلیف قیلنوب، « لیدوق وبال امره » جمله سیله علیه سی ده بیان قیلنمش. (۴) قصداً عمداً دگل، بلکه مساهله حسیله احتیاطسزلق بلا سیله خطا قیلوب، انسانلردن برینی قتل ایتمش مساهلره « فمن لم یجد فصیام شهرین متتابعین » آیت کریمه سنده طوتاش ایکی آی روزه تعیین قیلنمش.

(۵) آنالق حرمتنه زوجه لك حقوقنه تعدی قیلوب، خاتونلردن ظهار ایتمش اراره مجادله سورهنك « فمن لم یجد فصیام شهرین متتابعین من قبل ان یتماسا » آیت کریمه سنده طوتاش ایکی آی روزه جزا اولمق صورتیله تعیین قیلنمش. شو بش صورتك هر برنده حریتی اراده پی سوء استعمال جنایتی واردر: خطا صورتنده احتیاطسزلق بلا سیله، دیگر صورتلرده قصد هم اراده سائقه سیله. احرام یا یمین حرمتنه تعدی صورتنده ایکی اوچ کون، اما دیگر انسانلرك حقوقلرینه تعدی صورتنده طوتاش ایکی آی روزه ایجاب ایتمك — حریتی، قدرتی سوء استعمال ایدر اراده پی تربیه مقصدیله اولسه كرك. شبهه یوق، « اوز اراده سنه حاکم اولمق » بلکه سنه انسانی عادتلندر مڪ حقنده صیامك البته بیوک تأثیری واردر.

شو بش آیت کریمه بزم فکر مزی تأیید ایدر ایسه، یوقاری ده احتمال اولمق صفتیله سویلنمش توجیهمز ثابت اولا بیلور. یعنی: روزه بیوک مقصدلره وسیله اولمق صفتیله مشروعدر. قران کریم او بیوک مقصدلره محصور دگل آیتلرده ترغیب ایدر؛ امر، ثنا، بشارت، بیان عاقبت کبی اسلوبلرله او مقصدلره دعوت ایدر. بوئاکوره، اهمیتی نه قدر بیوک ایسه ده، روزه حقنده قران کریمه ده یالکیز بر ایکی آیت کریمه کلمشدر.

بری بقره سورهنده « یا ایها الذین آمنوا کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم. لعلکم تتقون. ایاماً معدودات » آیت کریمه سیدر. معناسی: او لگیلره روزه نصل فرض قیلنمش ایسه، سزه ده، ای مؤمنلر،

عددی آز بر قاچ کون روزه اوپله فرض قیلندی. شاید، اتقا ایدرسز، یعنی دون شیلردن، حرام اشلردن، لائق دگل حرکتلردن صاقنه بیلیمک، اوزینی طوتا بیلیمک ملکه سنه نائل اولورسز مصلحتیله.

اؤلگی امتلرده روزه کیفیتی، روزه کونلرینک کمیته بزه امت اسلامییه، قران کریم واسطه سیله تبلیغ قیلنماش. درست، بر دفعه مریم سوره سنده «فکلی واشربی وقری عینا. فلما ترین من البشر احداً فقولی انی نذرت للرحمان صوماً فلن اکلم الیوم انسیاً» آیت کریمه سنده اؤلگی امتلرده وار صومک بر نوعی، یعنی هیچ بر انسانله سویلشمه مک صومی حکایت قیلنیش. دهها بر دفعه زکریا علیه السلام حقنده «قال آیتک ان لا تکلم الناس ثلاثة ایام الارماً» آیت کریمه سنده انسانله سویلشمه مک صومی یحیی علیه السلام ولادتیله بشارت نعمتنه شکر اولمق یولنده حکایت قیلنیش. لکن سویلشمه مک صومی «کما کتب علی الذین من قبلکم» آیت کریمه سنده البته مراد دگلدر. زیرا تشبیه قطعی صورته باطل اولور ایدی.

قران کریمه ده ایکی سوره سنده اینمش «وواعدنا موسی ثلاثین لیله واتمناها بعشر فتم میقات ربه اربعین لیله» آیت کریمه سنک حکایت قیلنیش میقات — روزه ایچون تعیین قیلنیش میقات اولماز. زیرا کونلری تاریخ اصولیله حسابده لغت عرب عرفنده لیله ذکر قیلنور ایسه ده، عرف قرانده روزه زمانی کونلر ایله حساب قیلنور. «فصیام ثلاثة ایام فی الحج وسبعة اذا رجعتم» — «قال آیتک ان لا تکلم الناس ثلاثة ایام الارماً» کبی. بوکلا علاوه، اوقرق کیچه موسی علیه السلام امتلرینه دگل، بلکه یالکز اوزینه وعد قیلنیش کیچه لردر. بونکله اؤلگی امتلره فرض قیلنیش روزه کونلرینک عددی بیان قیلنیش اولماز.

بزه اؤلگی امتلرده وار روزه کیفیتی، روزه کونلرینک عددی معلوم دگل ایسه، «کما کتب» ترکیبندن مفهوم تشبیه یالکز فرضیتده تشبیه اولور. یاخود روزه برکه سیله حاصل اولا بیلور مصلحتده. یعنی روزه — انسانلره

عقوبت اولمق ایچون، یا وجودلرینه قوتلرینه ضعیفلك ویرمك ایچون فرض قیلنماش، بلکه اراده لرینه مالکیت ملکه لرینی انسانلره ویرمك مصلحتی ایچون فرض قیلنمش. «لعلکم تتقون» جمله سی بوکا اشاره در. زیرا اتقا — تقوی — انسانی فساددن، بیهوده حرکتلردن منع ایدر ملکه دن عبارتدر.

اؤلگی امتلرک هر برنده روزه وار ایدی. سماوی شریعتلرندہ اینمک جهتیه، اؤلگی امتلرکده روزه لری البته مهم بر مصلحت ملاحظه سیله مشروع ایدی.

اکن هر دین، شو کونگی اسلامیت دینی کبی، غالبلرک غلورلی جاهلرک راهلرک قلندرلرک جاهلانہ اک سیاه تشددلری شوملغیل، اصلده وار ساده لگی، طبیعی گوزللگی یوغالتمشدر، یویه شدر.

شویله حالک تاثیریلہ اولسه کرک، اؤلگی دینلرده روزه عقوبت کبی تلقی قیلنوب، یا معبودلرک غضبلرینی تسکین ایچون، یابدنک وجودک قوتلرینی شهوتلرینی کسر ایتمک ضعیفلتمک ایچون، یاخود اؤلگی بابالرک باشلرینه کلمش بیوک مصیبتک، یا الدن کتمش عزتک ماتمی اولمق ایچون، بر قاچ کون روزه عبادت یا عادت کبی اعتبار قیلنه کلمشدر. روزه — معبودلرک قهرنده روحک اسارتنه، یاخود او هام قارا کلقلرندہ روحک مؤبد صورتده محبوسیتنه علامت کبی بر عقوبت اولمق صفتیه انسانلرک ذمه لرینه یوکلنمش آغر یوک اول کلمشدر.

بز، اهل اسلام، شکر ایدرز: معبودلرک قهرلری پنجه سنک اسارتدن اسلامیت برکه سیله قوتولوق، او هام قارا کلقلرندہ محبوسیتدن قران کریم نوریلہ نجات بولوق. اسلامیت روزه سی — روحک اسارتنه علامت دگل، بلکه اراده سنہ اختیارینه انسانک مالکیتی؛ اراده سنک اختیارکده دیگر همه قوتلرینه ریاستیدر. اسلامیت روزه سی — یهود روزه سی کبی — اؤلگی بابالرک باشلرینه کلمش ذلتک مصیبتک، یاخود الدن کتمش عزتک ماتمی دگل، بلکه شهوتلرینه هوالرینه همه قوتلرینه روحک غالبیتی در، عزتیدر.

اسلامیت روزہسی — بدنک و جودنک قوتلرینی شهوتلرینی ضعیفلتمک کسر ایتمک ایچون دگل، بلکه انساننک ارادهسنه اختیارینه قوت ویرمک، ریاست غالبیت ملکهسنه انسانی عادتلندرک ایچوندر. هواسی قوی ایکن، اشتھاسی میلی تام ایکن، انسان اوزینک هواسنه اشتھاسنه غلبه ایدہ بیلور ایسه، اشته اویله انسان — انسان اولور. حسن اخلاقک اساسی ده، انسانیتنک شرفی ده شودر. یوقسه، ضعیف قالمش هواسنه، سینمش بتمش شهوتلرینه غلبه ایتمک — غالبیت دگل، بلکه مغلوبیتدر. اسلامیت روحنه، تعلیماتنه اصلاً موافق اولماز جبانلقدر.

«ایاماً معدودات» شو آیت کریمهده کونلرک مبہملگی حقنہ فکرمزی یوقاری ده بیان ایتدک. بزه کوره کونلرک مبہملگی «شهر رمضان» آیت کریمهسیله بیان ہم نفسیر قیلنماش. شو فکرمزی بر قدر اثبات ایتمش کبی اودق. کوندوزلری کیچهلری اعتدالندن، هفتهلری آییلری انتظامدن خارج یلرلری خطاب قرآنک احاطه ایتمه سیچون «ایاماً معدودات» آیت کریمه سینی علی الاجمال بر اقمق لازمدر دیدک. اویله یلرلده ضروری صورتده رمضانک خصوصیتی البتہ ساقط اولور سوزینی سویله دک.

ایندی بوراده بر فرضی مسئله بیان قیلایق: بارد منطقہده، قطبلرک یا اوزنده یا جوارنده اهل اسلام توطن ایتمش. کوندوزلری اوچ دورت آیدن یدی سکز آی قدر ممتد اولور او یلرلده رمضان روزہسی یاخود مطلق روزہ فرض اولورمی؟

شو فرضی مسئله، جوابی یوق اوچ مسئلہدن بری اولمق صفتیلہ، «مسائل ثلاث لا جواب لها» عنوانی تحتندہ معرفت نامه، جهان نما کبی کتابلرده نقل قیلنمشدر. شو ساعت کتبخانہده معرفت نامه یوق. او اوچ مسئلہدن دیگر ایکیسی خاطر مده قالماش. لکن «مکهدن باشقه یرده همه جہتی قبلہ اولا بیلور یر بولنور ایسه، خاتونم طلاق!» مسئلہسی، یاخود الک طوغری تعبیر، حماقتی اولسه کرک.

بگنا قالسه، بوزك كبی بر مسئلهده هیچ بر اهمیت رائجهسی بولنه ماز:
قطعی حقیقتلری نادانلغیله انکاری اوستنه، نکاح کبی مقدس محترم حقاك
عصمتنه حماقتیله هجوم ایدر حر یفلرک اوزلرینهده سوزلرینهده التفات ایتمه یوب،
سوزلرینی الغا ایتمک عملدن اسقاط ایتمک البته لازمدر.

قران حکیمک او یله حر یفلر حقنده حکمی البته شودر:

«ولو یعجل الله للناس الشر استعجالهم بالخير لقضى اليهم اجلهم. فنذر
الذين لا يرجون لقاءنا في طغيانهم يعمهون.» یونس.

یعنی: خیرلرینه عجله ایدرلر ایکن مطلوبلرینی تعجیل ایدر
الله — اوزلرینک ضررلرینه حرکت ایدر انسانلره موافقت ایتسه ایدی،
اوانسانلر البته خراب اولور ایدی. طغیان ایتمش او یله حر یفلری بز بر افورز.
سوزینهده اوزینهده اعتبار یوقدر.

«ولو اتبع الحق اهواءهم لفسدت السماوات والارض... یعنی حقیقت،
عدالت انسانلرک هولرینه خدمت ایتسه ایدی، کوکلر یرلر خراب اولور
ایدی. حق مطلق اولان شریعت اسلامیه نادانلرک حماقتنه البته هیچ بر وقت
تبعیت ایتمز. حقیقتی انکار یولنده سویلنور یمینلره تعلیقلره البته قیمت ویرمز.
بوگا کوره «مکه دن باشقه یرده همه جهتی قبله اولا بیلور یر بولنور ایسه،
خاتونم طلاق!» سوزی — قائلک دماغی کبی باطل اولور، بلاعمل قالور.
باطل دماغدن چیقمش سوز البته باطل اولور.

اوچنچی مسئله قطبلرده جوارنده روزه مسئلهسی البته غایت مهمدر. لکن
جوابی بولنماز قدر مشکل دگلدر. قران کریمک نص صریحنه کوره، او یرلرده
روزه هیچ بر وقت فرض دگلدر. زیرا روزه یالکنز معدود ایامده، یعنی
تفاوتلری یوق کبی معتدل، عددی آز کوندوزلرده فرض قیلنمشدر. سنهسی
بر کوندوز بر کیچه دن عبارت قطبلرده، یاخود کوندوزلری کیچه لری هفته لر
آیلر قدر دوام ایدر بارد منطقه لرده «ایام معدوده» بولنماق جهتیله، او یرلرده
اقامت ایدر انسانلر صومک فرضیتی خطابندن، مکانده وار بر خصوصیت

اقتضاسيله البته استثنای قیلنمش اولور. بر هفته بر آی قدر زمان صوسز آش سز
قالمق البته انسان ایچون ممکن دگلدر. ایکی اوچ کون آچ قالمقده انسانک
طاقتی خارجندهدر. اشته شو طبیعی ضرورت حکمیه استثنای قیلنور انسانلری
قران کریم اوزینک معجز نظمیهده استثنای ایتمشدر.

بزه کوره «ایاماً معدودات» آیت کریمهسی غایت واضح صورتده شو
حقیقتی افاده ایدر. «وکلوا واشربوا حتی یتبین لکم الخیط الابيض من
الخیط الاسود من الفجر، ثم اتموا الصیام الی اللیل» نظم جلیلی ایسه، اول
بیلور اشتباهلری بتون بتونه تامیله دفع ایدر. زیرا کوندوزلری هفته لری
آیلر قدر ممتد اولور یرلرده خیط ابیض، خیط اسود، فجر، لیل، اتمام صیام
کبی خطاب بولنه بیلورمی؟ شبهه یوق، شو خطاب — کوندوزلری کیچه لری
بری آرفاسندن دیگری علی العاده کلور کیدر یراره مخصوص خطابدر.

تیسیر مصلحتیهله، معتدل کونلرک عددینی تقلیل ایتمش شریعت اسلامیه
اوزون کونلرده انسانک طاقتندن طیش آچلغی صوسزلغی هیچ بر صورتله البته
تکلیف ایتمز. او قدر آچلق او قدر صوسزلق انسان ایچون نه عبادت اولور،
نه تربیه وسیلهسی اولور. اسلامیت روحندن خیر انسان نظرنده شو حقیقت
البته بر بینه کبیدر.

قران کریمک نظم معجزی ارشادیهله، بن آیت صیامدن منطقه باردیهی
استثنای فکرینه کلام. ایکی آیتدن برینی فائدهسز ایتمه مک لزومی، او
آیتلرده وار کلمهلری جمله لری ترکیبی لغو ایتمه مک ضرورتی بنی شو فکره
سوق ایتدی.

قران کریمک نظم معجزینه قطعی صورتده موافق شو فکر — «تقدیر»
اصولیه مسئلهی حل ایتمش کبی اولمقدن دها زیاده معقول اولسه کربک. زیرا
تقدیر اصولی قران کریمک حدیث رسولک دلائیلله ثابت اول بیلور طریق
دگلدر. بوکا علاوه، مطرد بر انتظامی یوقلغنه کوره، تقدیر اصولی هیچ بر
صورتله شریعت اسلامیه نظرنده مقبول اول بیلور اصول اولاماز. شارع نظرنده

مقبول اولای بیلور مقدار — طبیعی هم عمومی صورتده تحدید قیلنه بیلور مقداردر. یوقسه، هر آدمک اختیاریله یاخود هواسیله تحدید قیلنور مقدار — عبادت کبی شیلرده البته معتبر اولماز.

موقعک اقتضاسیله، هواسنک اقلیمک صیام کبی شرعی تدبیرلردن استغناسیله، طبیعی هم ضروری صورتده استثنا قیلنمش، یعنی فی الاصل خطابک عمومیتی تحتنه داخل اولماش یولری تقدیر کبی عندی حیلهر تکلفاتیله خطابک عمومیتی تحتنه صوقوق — یگی باشدن بر شریعت وضع ایتمک کبی حرکت اولور. موقعک اقتضاسیله او یولر مستثنادر دیدم. زیرا قطبلرده جوارنده کوندوزلر کیچهلر — آیلر قدر ممتد اولوب، “من الفجر الى الليل” صیام البته متصور اولماز.

هوا هم اقلیمک تأثیریله صیام کبی شرعی تدبیرلردن مستغنی اولمش اولسه کرك دیدم. یعنی بارد منطقه لرك صاوق اقلیملرنده هوالرنده عمر ایدر انسانلرك اراده لرینی اخلاقلرینی صیام کبی شرعی تدبیرله تربیه یه حاجت یوقلغنه کوره، شارع اویرلرده عمر ایدر انسانلره صیامی عبادت اولمق صفتیله تکلیف ایتمه مش اولسه کرك.

ایکی دن برده، یعنی بارد منطقه یی استثنا اختیاریله، تقدیر حیله سیله عملده، فرض ایده یك، بنی تخییر ایده جك اولسه لار، بن البته اولگی شقی اختیار ایدر ایدم. قران کریمک نظم کریمنه موافق، هم اسلامیت مقصدلرینه قاعده لرینه تماملله مناسب بر فکر البته اصلی اساسی یوق بر حیلهدن هر حالده گوزل اولور.

تقدیر حیله سنه ارتکاب ایده جك فقیه — بلا تقدیر عملک امتناعنه البته فائل اولاجق. بلا تقدیر عملک امتناعی تسلیم قیلنور ایسه، بزم مطلوبمز تماملله ثابت اولور. تقدیر حیله سیله عملک جوازینه دلیل طلب ایتمک بزم حقمز اولور قالور. قطعاً دلیل یوق ایکن، بر فعلک فرضیتی هیچ بر صورتله ثابت اولماز.

تقدیر اصولیه نماز وقتلرینی تعیین خصوصلرنده عمل مشروع ایسهده، صیام مسئلهسی بوکما قیاس قیلنه ماز. ایکی آراده غایت بیوک فرق واردر. زیرا نمازده اصل دوامدر. بش اولمق شارعک بر مساعده سیدر. اما روزهده اصل عدمدر. زیرا حلال طعامی حلال شرابی تناول هر دقیقهده هر ثانیهده مباحدر؛ امساک — عارضی در. عارضک وجودینهده دوامنده دلیل ضروردر. شارع طرفندن کوسترلمش حدود دائرهسندده دوامی ممکن دگل ایسه، بنده اختیاریه یا هواسیله تعیین قیلنور حدود دائرهسندده دوام ایدن صیام هیچ بر صورتله عبادت اولماز.

«فمن كان منكم مريضاً أو على سفر فعدة من أيام أخر»

شو آیت کریمهده اڭ اوّل آیتک معجز نظمده اعتبار لازمدر.

سوز — انسان سوزی اولسه ایدی، سوزک ترکیبیلرینه احتمال او قدر اعتنا کوسترمز ایدک. بز او تقدیرده فیلسوف اسلام ابوالعلا حضرتلرینک:

افهم اُخاک بما تشاء ولا تبیل یا حارِ قلت هناك او یا حار

غرض الفتی الاخبار عما عنده ومن الرجال بقوله سحار

سوزینه، گوزل فلسفهسنه اقتدا ایدر ایدک. لکن سوز — معجزلگی

اعتقاد قیلنور قران کریمک سوزی اولمق جهتیه، بزه اڭ اوّل او سوزک نظمده

ترکیبینه کوز سالمق، متشابه جهله لرك فرقلرینه اعتبار ایتمک البته لازم اولسه

کړک. یوقسه، تفسیر یولنده سویلنه جک سوزلرک قیمتی قالماز.

هر ایکی طرفی وصف قیلوب، «فمن كان منكم مريضاً او مسافراً» دیمک،

یا هر ایکی طرفده فعل آلوب «فمن مرض منكم او سافر» کبی افاده لری

اختیار ایتمک ممکن ایکن، اوّلگی طرفده «فمن كان منكم مريضاً» افادهسی،

ایکنجی طرفده «اوعلی سفر» ترکیبی نیچون اختیار قیلنمش؟

قران کریمک عر بیتنه بتون همتلرینی حصر ایتمش قاضی، کشف کبی

تفسیرلره مراجعت ایدر ایسهک، احکام شرعیهیه دلالتی محتمل همه آیتلری احاطه

ایتدم دعواسیله تألیف قیلنمش «آیات شرعیه تفسیرلرینه» کوز سالور ایسهک،

هر شی وار، لکن مقصدہ متعلق ہیچ بر شی یوق. بویله خصوصلرده انسان اوزینک کوزیلہ اوزینک عقلیلہ قران کریمک نظم کریمنه نظر ایدر ایسه، دها گوزل اوور. بنده علی العاده شویله حرکت ایتدم.

بنم فکرمه کوره، یوقاری ده کوسترلمش متشابہ جملہ لر آراسندن شو ترکیبی اختیار ایتمک — سفرده فعلیتی اعتبار قیلوب، مرضده احتمالله اکتفای افاده ایچون اولسه کرک.

“کان” کلمهسی بویله ترکیبلرده هم فعلیتہ هم صیوروتہ دلالت ایدر. شو ترکیبک عمومنه بالفعل ثابت مرض، هم روزه سببیلہ حاصل اولا بیلہجک مرض البتہ داخلدر. یعنی مرضک هم فعلیتی عذردر، هم روزه حسبیلہ احتمالی عذردر. “علی سفر” ترکیبی لغتک افادهسنه کوره، سفرک بالفعل ثبوتنه دلالت ایدر. عذر — سفرک بالفعل تحقیق اولور، صوگ کلهجک سفر بوکون افطارک جوازینہ سبب اولماز.

“سفرده یالکز فعلیت معتبر اولوب، مرضده هم فعلیت هم احتمال معتبر اولمق” نکتہسی مختصر بر نکتہ ایسهده، علوم فقہیه نظرندہ اهمیتی غایت بیوک بر نکتہدر.

هر تکلیفی ده استطاعت، شرط اولمق صفتیلہ، معتبردر. لکن شرعی استطاعت — یالکز طبیعی استطاعت، طبیعی قدرتن عبارت دگل، بلکه بونگلہ برابر، ممکن اولا بیلور ضررک عدم ترتیبی ده شرعی استطاعت مفهومه داخلدر. شرعی استطاعتده ایکی شی معتبردر: (۱) انسانک سلامتگی، اعضارک سلامتگی، قدرتک وجودی، اسبابک تحقیق. (۲) ضررک، مفسدهلردن برینک عدم ترتیبی.

انسانک قدرتی تحتنه داخل بر فعلدن انسان ایچون ضررک ترتیبی محتمل ایسه، او صورتده شرعی استطاعت بولنماز. انسانک وجودینه یا مالنه ضرر ویره بیلور حج، مریضک سلامتگینه ضرر ویورور قیام، علی العاده کسبدن عملدن انسانی قطع ایدر روزه کبی شیلرک هیچ برنده شرعی استطاعت یوقدر.

شو حقیقتی، «فمن کان منکم مریضاً» افاده‌سندن استفاده‌سی جهتیل، نکتته دیدک. یوقسه، شو حقیقت — شریعت اسلامیه‌ده معتبر بر بینهدر. هر تکلیف ده قطعاً استطاعت معتبردر. استطاعت‌ده — قدرتک وجودی، اولاً بیلور ضررلرک عدم ترتبی شرطدر.

اسلامیتک قدسیتنه سماحه، شارعک حکمتنه رحمت مطلقه‌سنه مناسب بزم اعتقادمز شودر. بر وقت، اهل کلامک غالبلری مغرورلری «تکلیف بما لا یطاق» جوازینه، بلکه تکلیف بالمحالک قران کریم‌ده ورودینه قائل ایدیلر. ابو لهبی ایمانله تکلیف قصه‌سی — اوغالیلرک نظرنده جوابی یوق بر حجه کبی اعتبار قیلنور ایدی. تکلیف بالمحال وقوعی، او حجه‌لری سایه‌سنک، کتب کلامیه‌ی تزیین ایدر غایت دقیق بر مسئله اولوب قالمش ایدی. کلام مذهبلرینه تقلید ایتمش اصولیلرده — اصول کتابلرینی او مسئله‌لرله طوتوردیلار. شریعت اسلامیه‌ده تکلیف بما لا یطاق مسئله‌سی علمی بر مسئله اولمق شرفنده ایرشدی.

بن اهل کلامک، هم‌ده کلام مذهبلرینه سلوک ایدن فقیهلرک بر طرفدن غفلت‌لرینه، دیگر طرفدن، ادب دائره‌لرینه صیغماز قدر جسارت‌لرینه تعجب ایدرم.

غفلت‌لرینه تعجب ایدرم: زیرا «انه لن یؤمن من قومک الا من قد آمن» کبی آیتلر حسابی یوق انسانلر حقنده کلمش ایکن، «وما اکثر الناس ولو حرصت بمؤمنین» کبی آیت کریمه‌لر وار ایکن، یالکمز ابولهب قصه‌سنه حیرت اللریله تمسک ایتمک نیچون ایدی؟

ادب دائره‌لرندن طیش جسارت‌لرینه تعجب ایدرم: زیرا شارع کریم — ظالم دگل ایسه، سفیه دگل ایسه، تکلیف بما لا یطاق، تکلیف بالمحال نصل متصور اولور؟

وجودی ممکن دگل شیلری طلب ایتمک جنون دگلمی؟ قدرتی دائره‌سنه داخل دگل فعللری بنده‌دن طلب ایتمک ظلم دگلمی؟

ابولھېڭ، بلكه عموم انسانلرڭ ايمانلرى كفرلرى اوزلر ينىڭ اختيارلر ندر . اوزلر ينىڭ اختيارلر يله كفرى اختيار ايدن انسانلرى ايمانله تكليف ايتمك — تكليف بالمحال اولماز ھدايت اولور . «سېصلى ناراً ذات لھب» وعيدى ديگر انسانلر حقنדה كلمش وعيد كبيدر . ايمانله تكليفى تكليف بالمحال قىلاجق بر خصوصيت بوراده يوقدر .

بزم اعتقاد مزه كوره، شارع حكيمدر، محال شيلرى طلب ايتمز، رحيمدر، انسانڭ قدرتنه نسبتله آغر اشلرى تكليف ايتمز، كريمدر، ضررى وار ياخود فائدهسى يوق فعللرى حمل ايتمز . فوق الطاقه عمللرى تكليف ظلمدر . فائدهسى يوق اشلرى الزام عبئدر .

شريعت اسلاميه ده كلمش خطابلرڭ هر برى — انسانلرڭ قدرتلرينه نسبتله آسان اشلردر، انسانلرڭ اوز فائدهلرينه خدمت ايدر گوزل عمللردر . درست قران كريم ده: «يوم يكشف عن ساق ويدعون الى السجود فلا يستطيعون» كى عقوبت تكليفلرى، — «انبئوني باسماء هولاء ان كنتم صادقين» كى تعجيز تكليفلرى واردر . لکن او تكليفلر — تكليف طلب دگل، بلكه تكليف عقاب، تكليف تعجيزدر . اويله تكليفلرده عملڭ امتناعى لازمدر، امكانى دگل .

«فمن كان منكم مريضاً أو على سفر» آيت كريمه سنڭ نظم كريمندن مقصد مزه فائدهسى وار بيوك بر معنى استفاده ايتدكدن صوك، ايندى شو آيتڭ معناسنه كله يك .

روزه — طعامى، شرابى، حاجت اولا بيلور دوا كى شيلرى ترك اولمق جهتيله — ضرر، ياخود مشقتى ايجاب ايدو بيلور . ضررى دفع ايتمك واجبدر، مشقت ايسه مطلوب دگلدر . بوڭا كوره، شارع كريم، مساعده هم مسامحه يوليله، شو ايكى صورتنده، يعنى ضررى بولنه بيلور يا مشقتى وار صورتلرده روزهي ديگر كونلره تاخير ايتمشدر . «كتب عليكم الصيام» آيت كريمه سنڭ

عمومندن استثنا طریقیله، یاخود شو عمومک دائره سیننی بیان یولیه «فمن کان منکم مریضاً او علی سفر» آیت کریمه سی اینمشدر.

شو آیت کریمه ده ذکر قیلنمش مرض — انسانک وجودنده بولنه بیلور حاللرک هر برینی احاطه ایدر. سفر — انسانک وجودندن طیش حاللرک اقتضاسیله حاصل اولا بیلور مشقتلری شامل اولور.

آیت کریمه ده «او» کلمه سیله تردید — داخلی هم خارجی حاللری احاطه ایتمک مصلحتیله اولمشدر، یوقسه مرض ده یا سفرده وار بر خصوصیت ایچون دگلر. زیرا بر خصوصیتی اعتبار ایتدکن صوگ دها بیوک دیگر خصوصیتلری اهمال ایتمک شریعت اسلامیه علویتنه شارع کریمک حکمتنه هیچ بر صورتله مناسب اولماز. بوراده دعوی قیلنور عمومیت قیاس اصولیه حاصل اولور عمومیت دگل، بلکه فقهای کرام نظرنده اک مقبول «دالات نص» اصولیه، یاخود تأثیری اعتباری دها بیوک «محصور دگل نصوص شرعیه دن استنباط قیلنمق» اصولیه حاصل اولور عمومیتدر.

شرعی دلیللردن حساب قیلنور «قیاس» مسئله لرینی علمی صورتده علی الاجمال بیان صوگنده، کله جک صحیفه لرده شو حقیقتی انشاءالله اثبات ایدرز. «فمن کان منکم مریضاً» آیت کریمه سنده «کان» کلمه سی هم ثبوتی هم صیرورتی افاده ایدر. بوگنا کوره، هم بالفعل حاضر مرض، هم روزه حسبیه حاصل اولا بیلور مرض — افطار حقنده عذر اولور.

«فمن کان منکم مریضاً» آیت کریمه سنده مرض — مطلقدر. تنده بولنه بیلور مرضلرک هر برینی شاملدر. مرض — روزه دن ضرر کوره بیلور مرض اولسه ده یاخود هیچ بر صورتله ضرر کورمز مرض اولسه ده هر حالده عذر اولور. زیرا مرضک عذرلگی روزه دن ضرر کورمک جهتیه گنه دگل، بلکه ایکی مشقتی جمع ایتمه مک جهتیه ده مرض عذر اولور. بر مشقت بولنور ایکن، دها دیگر بر مشقتی الزام ایتمه مک شریعتک هر وقت اعتبار قیلنور بر مسامحه سیدر. «ان مع العسر یسراً» آیت کریمه سنک عمومونه، «یریدالله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر» آیت کریمه سنک عبارسه نه داخلدر.

مرض یا سفر عذر یله رمضان کونلرینی تأخیر ایتمک — رخصت هم مسامحه طریقیله در . یوقسه تأخیری ایجاب ایتمک طریقیله دگلدر . والامسامحه — مسامحه اولمقدن چیقوب، مریض ایله مسافر حقنده تشدید اولور اییدی. بوکا کوره، مسافر حال سفرده، مریض حال مرضده روزه طوتار ایسه، درست اولور . لکن ضرری وار، آغرلفی طاقتدن طیش روزه — شارع حکیمک نظرندک عبادت اولماز، بلکه، حاجت ساعتلرنده شارعک گوزل رخصتلرینی برافریق جهتیه، معارضه مقاومه کبی بر حرکت اولور . شارع حکیمک کرمی طرفندن بدل فیلمش فضلله عجله ایتمک انسانک، بنده لرک اک گوزل صفتیدر .

“او علی سفر” آیت کریمه سنده سفر — مطلقدر . اوزون اولسه ده، قیصه اولسه ده، هر حالده افطارک جوازینه عذر اولور . سفرک سببیتی سفرده بولنور مشقت اعتبار یله در . سفر روزه سنک بیوک مشقت بولنورسه، یاخود مطلوب مصلحت فائدت اولورسه، او وقت سفر روزه سی عبادت اولمق شرفندن محروم اولوب ممنوع اولور .

“عن انس: کنا مع النبی اکثرنا ظلامن یستظل بکسائه . فاما الذین صاموا فلم یعملوا شیئاً . واما الذین افطروا فبعثوا الکراب وامتھنوا او عاجلوا . فقال النبی ذھب المفطرون الیوم بالاجر کلہ .” رواه البخاری .

شوصورتک روزه حسبیله مصلحتک فوتنه کوره، روزه عبادت اولمق شرفندن محروم اولوب، مقبولیت علامتی اولان اجر دن نصیب سز قالمشدر .

“وعن جابر قال کان النبی فی سفر، فرأی زحاماً ورجلاً قد ظلل علیه فقال ما هذا؟ قالوا: صائم! فقال لیس من البر الصوم فی السفر .” رواه البخاری .

انسانی حالدن طایدور درجه ده بیوک مشقتی وار روزه، شارع کریمک شهادتنه کوره، عبادت دگل، بلکه گناهدر .

عصر سعادتده اک بیوک غزالردن بدر غزاسیله فتح مکه غزاسی رمضان آینه طوغری کلمش اییدی . نبی کریم شارع کبیر علیه الصلاة والسلام حضرتلری

اصحاب کرامله برابر روزہی ترک ایتدیلر . سکزنجی سنهده رمضان اونده مکہی فتح ایتمک امیدیله مدینهدن حرکت ایتدکدن صوڭ، مدینه جوارنده کراع الغمیم اسملی یرده نبی کریم الڭ اوّل اوزی افطار قیلوب، اصحاب کرام حضرتلرینهده امر ایتدی . بوندن صوڭ روزه طوتاجق اولمش انسانلر حقنده «اولئک العصاة، اولئک العصاه!» سوزیله افطارڭ وجوبینیده بیان ایتدی . مصلحتڭ فوتنه سبب اولاجق روزہی شارع حضرتلری اعتباردن اسقاط ایتدی . هر حالده بیوک هم مهم مصلحت اعتباریله روزه انسانلرڭ هر برینه مکتوب اولمشدر . لکن ضرر ویرمه مک، مصلحتڭ فوتنه سبب اولماق، طاقتدن طیش مشقتی ایجاب ایتمه مک شرطلریله .

«وعلى الدين يطيقونه فدية طعام مساکین»

روزہی طاقتله، یعنی یالکڭز کوچکلکه زحمتله، ادا ایده بیلنلره روزه واجب دگل، بلکه روزه بدلنده فدییه واجب اولور .

بوراده «یطیقونه» معناسی — کوچله زحمتله مشقتله ادا ایده بیلورلر معناسندهدر .

لغت عربده اطاقه، بزم لسانده کوچ یتمک طاقت یتمک — الڭ صوڭ کوچدن عبارتدر . بنده طاقت قالمادی دیمک — الڭ صوڭ کوچم توکندی دیمکدر . بوڭا طاقتم وار دیمک — کوچله زحمتله مشقتله، بیڭ بلا ایله اولسهده تحمل ایدرم دیمکدر .

طاقت کلمه سنڭ مفهومه من حیث اللغة مشقت مفهومی داخل دگل ایسهده، طاقت ایدرم کبی ترکیبڭ مفهومه من حیث العرف مشقت مفهومی البته داخلدر . آسان اشلرده طاقت ایدرم ترکیبی استعمال قیلنماز .

«ربنا ولا تحملنا ما لا طاقة لنا به» آیت کریمه سیده بوڭا گوزل صورته دلالت ایدر . زیرا بنده رب کریمدن لسان عبودیتله تخفیفی طلب ایدر ایکن، اوزینڭ هر حالده اطاعته حاضرلگینی بیان ایتمک، نه قدر مشقتلی اولور ایسهده یارب، هر امرڭی کوچم وار ایکن البته ادا ایدرم کبی سوزی

سويله مك ادب عبوديت اقتضاسيدر. بوگما كوره، شو آيت كريمه معناسى:
 صوڭ كوچمزله ادا قىلنه بيلور اشلىرى مشقتلى اولور ايسهده ادا ايدر،
 لكن صوڭ كوچمزله ادا قىلنه ماز مشقتلى، يارب، بزه يوكلمه ديمك اولور.
 بنده لرك ضعفى، اللهك نهايتى يوق رحمتى كرمى اقتضاسيله، شو كلامك معناسى
 مشقتلى اشلىرى يارب، بزه يوكلمه ديمك اولور.

“وعلى الذين يطيقونه فدية طعام” آيت كريمه سنك تفسيرنده — لغتك
 عرفنه، قران كريمك بلاغتنه، شارح حكيمك كرمه اك مناسب تفسير شو تفسيردر.
 بزم شو تفسيرمه كوره، روزه فريضة سنه نسبتله انسانلر اوچ صنف
 اولور: ۱) زحمت سز، مشقت سز روزهي ادا ايديه بيلن صنف. شو اولگى
 صنفك هر برينه هر حالده روزه فرض اولور. ۲) طاقتلى وار صنف، يعنى
 مشقتله كوچله ايسهده، روزهي ادا ايديه بيلن صنف. شو صنف — روزه طوتار
 ايسه، اختيارى. طوتماز ايسه، فديه واجب اولور. ۳) طاقتلى يوق صنف. يعنى
 روزه طوتيقدن عاجز، ياخود محقق صورتده ضرر كورور صنف. شو صنفدن
 هيچ برينه روزه متصور دگلدر، بناء عليه فديهده واجب اولماز. زيرا فديه، قران
 كريمك نظم كريمه كوره، يالكز طاقت ايدنلره ايجاب قىلنمشدر. طاقتى يوق
 انسانلردن تكليف تمايله ساقط اولور. نه روزه واجب اولور، نه فديه!

اللهك “رحمت الهيه مطلقه” سيله، محصور دگل احسانيله، بزم شرفمه
 صاقلانوب قالمش تفسير شودر.

“قل ان الفضل بيد الله. يؤتیه من يشاء. والله واسع عليم. يختص برحمته
 من يشاء. والله ذو الفضل العظيم.”

شو آيت كريمهده فقيهلرك مفسرلرك لسانيله سويلنمش سوزلره نظر ايدر
 ايسهك، بزم تفسيرك اهميتى قيمتى تسليم هم تقدير قىلنسه كرك. اهل علمك
 تحير درجه سنده اختلافلىرىنى، اك واهى وجهلىرى استحسانله نقللرىنى انسان
 كورر ايسه، تعجب ايدر، تأسف ايدر، شو گوزل دگل حالك بر گوزل
 فائدهسى اولوق اوزره، عاقبت اوزينك فكرلرينه غايت كيڭ ميدانلرى آچيق
 كورر، كوكلنده تثبت حسى، اقدام روحى اويانور.

افاق، لکن «اللہک کلامی قران کریمک نظمی درست دگل، قانی بن اصلاح ایدهیم!» دعواسندن اوتانماز، قورقماز قدر جسور مغرور مفسرلر طاقمی «لا» تقدیر ایتمک حیلہسیلہ گویا قران کریمی اصلاح قیلوب، «وعلی الذین لا یطیقونہ فدیة طعام» کبی صحتی معلوم دگل ترکیبی اختراع ایدوب، تفسیر نامیلہ قران کریمی تحریف ایتدیلر.

تاویلک تحریفک بوندن ده بدتر بر صورتی بولنمق ممکن دگلدر. عرف لساندن غافل، سوز آکلماز، کوکلنده قران کریمک قدسیتندن معصومیتندن بر اثر گویا قالماش، کلام روحیلہ تربیہ قیلنمش مغرور بر آدم بالاسی — قران کریمده بر قصور بولمشده، اوز معرفتیلہ او قصوری اصلاح ایدر!

بکا قالسه، مغرور اعرابچیلرک جسور اعلاچیلرک حاللرندن حرکتلرندن دها آیانج بر منظره بولنمق ممکن اولماسه کرک: کلیاتی جزئیاتی جلیاتی خفیاتی علمیلہ حکمتیلہ احاطه ایدر حکیم مطلق حضرتلرینه — جهلک غفلتک مجسم نمونہسی مسکین آدم بالاسی لسان تعلیم ایدر، بیاندن درس ویرمیہ قیام ایدر. قران کریمده «ان بیان الله لهو البیان» معناسنده «قل ان هدی الله هو الهدی» آیت کریمہسی وار ایکن، کلام روحیلہ تربیہ قیلنمش بزم اعلاچیلرمنز «قرانک بیانی بیان دگل، بلکه بزم بیانمنز بیاندر» کبی دعوالری لسان حاللریلہ سویلہ یورلر. یوقسه، قران کریمک آیت کریمہلرینه اعراب اختراع ایدر ایکن، فلان کلمه زائد، فلان کلمه محذوف، فلان کلمه تقدیم قیلنمش، فلانی تأخیر قیلنمش کبی الک بیهوده سوزلرینی او قدر جسارتلہ سویلہ مزلر ایدی. قران کریمی اصلاح دعواسندن اوتانور محشیلرک بر قدر متأدب طاقمی، تحیر بلیهسندن نصل طریقله اولسهده خلاص بولمق آرزوسیلہ اولسه کرک، جزئی ملاحظه سوکلنده بطلانی معلوم اولاییلور الک واهی وجهلرک خطالرندن غفلت ایدوب یاخود کوز یوموب، «یطیقونہ» مصدر ینک همزهسینی سلب همزهسی ایتمشلر. شو تقدیرده «وعلی الذین یطیقونہ» — «وعلی الذین لا یطیقونہ» معناسنده اولاجقده اش بتهجک.

شو توجیه عندی اولمقله برابر — خطاسی غایت آچیقدر. زیرا مصدرک همزه سی سلب معناسنده اولاجق ایسه، او تقدیرده «وعلى الذين يطيقونه» ترکیبی «وعلى الذين لا يطيقونه» معناسنده اولمایوب، بلکه «وعلى الذين يزيلون طاقة الصوم» معناسنده اولمق لازم اولور. شو ترکیبک معناسلغی، یاخود معناسنک بطلانی کون کبی ظاهردر. اگر همزه سلب ایچون اولسه ایدی «وعلى الذين يطيقهم» دیمک لازم اولور ایدی. «روزه طاقتلرینی ازاله ایده جک انسانلره فدییه لازمدر» معناسنه دلالت ایتمرک ایچون «يطيقهم» دیمک لازمدر.

«يطيقونه» ایله «يطيقهم» ترکیبلرینک فرقلرینی آکلماز. قدر غافل اولدقدن صوگ، قران کریم آیتلرینی تفسیر هوسیله آغز آچمامق دهها معقول اولور ایدی.

«وعلى الذين يطيقونه فدية طعام» آیت کریمه سنک تفسیرنده سویلنمش شو سوزلری بن بوراده نقل ایتمدم، لکن ضعیفگی باطللگی معلوم سوزلرک بطلانلرینی کوسترمک قصدیله دگل، زیرا جزئی ملاحظه ایله ظاهر اولاجق شیلری بیان ایتمیه حاجت یوقدر، بلکه بزم تفسیرمرک خلافتنه کوستریله بیله جک تفسیرلرک قیمت علمیه لرینی مقدماً تقدیر قیلوب قویمق ایچون.

مذهبی تأیید ایچون نصل ایسه ده بر دلیل بولایم غیرتیله فقیهلرک بعضلری «وعلى الذين يطيقونه فدية طعام» آیت کریمه سنک تفسیرنده «ای یدرکون العدة من المرضى والمسافرين ولا يصومون فيها فدية زائدة جزاء تأخير الصوم» دیه شلر.

قران کریمک آیت کریمه لری «آیات بینات» اولمایوب، بلکه آدم آکلماز «الغاز» اولسه ایدی، همده تعجیل قیلنماش «فعدة من ايام اخر» خطابنده تأخیر مساهله سی متصور اولسه ایدی، یاخود اسلامیت هر حالده مواخذه اساسنه بنا قیلنمش اولسه ایدی، فکر سز ملاحظه سز سویلنور بویله هوائی تفسیرلرک هر بری، احتمال، قبول قیلنه بیلور ایدی.

اهل علمك اكثرى "وعلى الذين يطيقونه فدية طعام مساكين" آيت كريمهسى "فمن شهد منكم الشهر فليصمه" آيت كريمه سيله نسخ قيلنمشدر ديديلر. شوسوز، بلاشبهه، اولگى اوچ سوزدن گوزلدر، لکن، بنم نظر مده، اصابتدن اوزا قدر. بر قاچ جهتن:

(۱) شو آيتك منسوخلى تقديرنده "يطيقونه" جملهسى "يقتدرون عليه" معناسنده اولاجق. لکن بويله اولور ايسه، "وعلى الذين يطيقونه فدية طعام" آيت كريمه سنك تركيننده هيچ بر ارتباط قالماق لازم اولور. زيرا روزيه اقتدار هيچ بر صورتله روزه سقوطنه، روزه بدلنده فديه وجوبنه سبب اولاماز. يعنى صله تماميله لغو اولور، عقد وضع ايله عقد حمل آراسنده تنافر كى بر حال حاصل اولوب، قران كريمك بلاغت معنويه سنه بيوك خلال كلمش اولور. شو وجه يالگن اوزى جمهورك سوزينى اساسندن ابطالده كافي اولسه كرك.

(۲) نسخ هر وقت — خطابدن قصد قيلنمش حكم اوزرينه طارى اولور. بوراده حكم — روزه وجوبندن بر سبب مناسبيله استثنا قيلنقدن صوك ايجاب قيلنمش فديه وجوبيدر. اگرده آيت كريمه نسخ قيلنمش ايسه، شو فديه وجوبى نسخ قيلنوب، روزه وجوبندن استثنا قيلنمش انسانلره هم روزه هم فديه واجب اولمامق لازم اولوب قالور. اولده اقتدار علاوه سيله استثنا نه قدر مناسب اولمامش اولسه، شمدى فديهى نسخ ايتمك حادثهسى ده او قدر مناسب دگلدر.

(۳) "يا ايها الذين آمنوا كتب عليكم الصيام" كى قطعيتى فرضيتى الك مؤكد صورتده افاده ايدر آيت كريمه ايله نسخ قيلنمامش "وعلى الذين يطيقونه فدية" آيت كريمهسى "فمن شهد منكم الشهر فليصمه" آيت كريمه سيله نصل نسخ قيلنم بيلور؟ مؤكد وار ايكن نسخ قيلنمامش آيت — محتمل آيتله البته نسخ قيلنمماز.

(۴) حكمده تعارض صورتى يوق ايكن، نسخ دعواسى نصل ممكن اولور؟ صوم وجوبيله فديه وجوبى آراسنده تعارض يوقدر. كوچلرى طاقتلرى بتون هم تام انسانلره صومله برابر فديهى ايجاب ايتمك ده زياده سيله مناسبدر.

(۵) بر حکمی تفصیلاً بیان ایتمک جهتیله بر آیت مثابه‌سندہ اولان آیتلرک برینی منسوخ، دیگرینی ناسخ دیمک — قران کریمده مطلوب اولان نفوذہ، تأثیرہ، جزالتہ خلل ویرمه یورمی؛

قران کریمک خطابلرنده قیللری اخذ ایدر هیبت، عظمت، جزالت بولنمق لازمدر. لکن قولالقره ایرشمزدن قبل نسخ قیلنمش آیتک قیللرده تأثیری جزالتی قالماسه کرک. درست، شو ایکی آیت کریمهده نزول جهتیله بر قدر فاصله بولنه بیلور، لکن تلاوتده مقارنتک اهمیتتی بونکله باطل اولماسه کرک. شو ایکی آیت کریمهده نزول جهتیله بر قدر فاصله وجودی دعوی قیلنور ایسهده، مقدمی مؤخری تعیین مسئلهسی همان حل قیلنمامش کبی فالور. بوکا کوره، علی التبعین برینی ناسخ، دیگرینی منسوخ دیمک — کیفی هوائی بر سوز کبی اولور.

ابو نعیمک مستخر جنده، امام بیهقی حضرتلرینک سننده یازلمش “ان النبی قدم المدینة ولا عهد لهم بالصيام. فکانوا یصومون ثلاثة ایام من کل شهر، حتی نزل رمضان، فاستکثروا ذلك وشق علیهم. فکان من یطعم مسکیناً کل یوم ترک الصیام، ممن یطیقه. رخص لهم فی ذلك.” روایتی ثابت اولور ایسه، “وعلی الذین یطیقونه فدیہ” آیت کریمهسی “فمن شهد منکم الشهر فلیصمه” آیت کریمهسندن صوگ نازل اولمش اولوب، منسوخلق بلیه سندن قوتولور. شو بوش وجهک هر بریله علی حده، همده همهسیله علی الاجتماع جمهورک سوزی اصابت شرفندن ایندرامش اولسه کرک. او لکی اوچ رأیک معناسزلغی قیمتسزلگی، اشتباهدن عاری اولور صورتده، بیان قیلنمش ایدی.

ایندی لسان تشکرله دعوی ایده بیلورز: یوقاریده سویلنمش فکرمنز بلا معارض ثابت اولدی! قران کریمک آیت کریمهلری مفسرلرک اعلاچیلرک تقدیریله اصلاح قیلنمق نقیصهسندن پاک قالدی. بزم اک برنجی مقصدمزده یالکز شودر.

علوم اسلامیهده رغبتلری وار طلبهلره، کتبخانهلری بنم کتبخانهم قدر بای دگل محترم امام افندیلره، شاید مهم بر فائده اولور امیدیله، قران کریم

آيتلرندە دعوى قىلنور «نسخ» مسئلە ارى حقندە علمى اسلامك اڭ گوزل
اثرلرندە بسط قىلنمىش معلوماتدن بورادە بر قدر نقل ايدەجك اولدم.
قران كرىم آيت كرىمەلرى حقندە لسان سلفودە استعمال قىلنور
«نسخ» كڭ بر قاچ معناسى وارد:

(۱) نصوصك ظاهرىنى ترك ايتمك. عمومى تخصيص، مطلقى تقيد، جملى
بيان كېى طريقلرلە. شو معنى ايله نسخ هم خبردە هم تكليف دە جارى اولور.
صحابى ابن عباس حضرتلرى «من كان يريد حرث الدنيا نؤته منها»
آيت كرىمەسى «من كان يريد العاجلة عجلنا له فيها ما نشاء لمن نريد»
آيت كرىمەسىلە منسوخ اولمىش ديمشدر. زيرا اولگى آيتك اطلاق اىكنجى
آيت كرىمەدە ذكر قىلنمىش «ما نشاء لمن نريد» قيدىلە تقيد قىلنمىشدر.
«قل الانفال لله والرسول» آيت كرىمەسى، ابن عباس حضرتلردن ثابت
روايتە كورە، «واعلموا ان ما غنمتم من شىء فان لله خمسة» آيت كرىمەسىلە
نسخ قىلنمىشدر. يعنى اولگى آيت كرىمەدە وار اجمال اىكنجى آيت كرىمە
تفصيليلە بيان قىلنمىشدر.

قران كرىمەدە وار استثناالرك هر برى، عمومى تخصيص اولمق جهتيلە،
شو اصطلاح عرفندە، نسخ تسميه قىلنە بيلور.

(۲) لسان سلفودە نسخك اىكنجى معناسى بعض انسانلرك فهملرينە سبقت
ايدر ايهامى رفع ايتمك. اصحاب كرام «وان تبدوا ما فى انفسكم او تخفوه
يعاسبكم به الله» آيت كرىمەسى «لا يكلف الله نفساً الا وسعها» آيت كرىمەسىلە
يا «ربنا لا تواخذنا ان نسينا او اخطانا» آيت كرىمەسىلە نسخ قىلندى ديديلر.
اولگى آيت كرىمەدن مراد دگل ايكن ايهام طريقىلە فهم قىلنە بيلور معنايى
اىكنجى آيت كرىمە رفع ايتمىشدر.

(۳) نسخك معناسى نسخە اولمق، يا نسخە آلماق. فلان آيت كرىمە
فلان آيت كرىمەيى نسخ ايتدى، يعنى او آيتك نسخەسى اولدى، من حيث
المعنى مراد فى كېى اولدى ديمك اولور. وهب بن منبه حضرتلرى «ويستغفرون

لمن فی الارض « آیت کریمه سی » و یستغفرون للذین آمنوا « آیت کریمه سیله
نسخ قیلنمش دیمش. یعنی ایکنجی آیت کریمه اوّلگی آیتک نسخه سی
اولمش، معناری بردر.

نسخ، شو اصطلاحه کوره، نسخه آلمق معناسنه اولور. معناری متقارب
آیتلرده غالباً استعمال قیلنور.

لسان سلفده «نسخ» کڭ شو اوچ معنی ده استعمالنه هم شیوعنه کوره،
بایتاق آیت کریمه ره منسوخ تعبیری جائز کورلمش ایدی. سلف کرامک
عرفندن غفلت ایتمش اهل تألیف، او آیتلری مشهور معناسیله منسوخ خیال
قیلوب، «ناسخ و منسوخ» کتابلرینی یازار ایکن، حسابی یوق آیت کریمه اری
مشهور معناسیله منسوخ قطارنده صایدیلار. قران کریمک علوملرینه گویا
کیک اطلاعلرینی کوسترمک آرزوسیه، قران کریمک حسابی یوق آیت
کریمه لرینی دلیل اولایلمک شرفندن ایندردیله، «اشدن چیقاردیلار».
بزم فکرمزه کوره، اهل تألیفک شو حرکتلری قران کریمی ابطال کبی بر
حرکتدر، کورر کوزده ضرری یوق کبی ایسه ده، بایتاق بیوک برجنایتدر.
«اذ تلقونه بالسنتکم، و تقولون بافوا حکم ما ایس لکم به علم. و تحسبونه
هیناً و هو عند الله عظیم».

(۴) نسخک ۴ نجی معناسی — ادله شرعیه دن بریله ثابت بر حکمی رفع
ایتمک، لغو ایتمک.

شو معنی نسخک اک مشهور معناسیدر. نسخ سوزی بلاقید ذکر قیلنور
ایسه، شو معناسی مراد اولور. اوّلگی معناری خصوصی بر عرف ایکن،
شو معناسی هم عمومی هم علمی بر عرفدر.

انسانلرک حیات مدنیله رینه تعلقلری جهتیله سماوی شریعتلرده قانونلرده
شو معنی ایله نسخ هم طبیعیدر، هم ضروریدر. احوالک، زمانک، مکانک
اختلافلرینه تبعاً قانونلر، شریعتلر البته مختلف اولور. درست، شریعتلرک
اصول کلیه سی قواعد اساسیه سی نسخ بلیه سندن بالکلیه نجات بولا بیلور،
لکن احوالک، مکانک، زمانک خصوصیتلرینه عائد احکام فرعیه هر حالده هر

وقت منسوخ اولای بیلور. شو نسخ یا ضروریدر، یاخود، لاقول، طبیعیدر. نسخک جوازی مسئلهسندده اهل علمک نهایتی یوق اختلافلی بزه کوره غایت غریبدر.

شریعت اسلامییه منسوخ اولماز، مؤبد قالور دیمک — کتب فقیهده یازلمش احکام فرعییه تا ابد قالور دیمک دگل. شریعت اسلامییه مؤبد بر شرع سماویدر، لکن کتب فقیهده استخراج قیلنوب، یازلمش حکملرک هر بری تغییر قیلنه بیلور. ایندی بونی آکلامق لازمدر.

شریعتلی، احکام فرعییه نسخ مسئلهسندده بنم فکرم شو ایسهده، قران کریمک آیت کریمه لرینی نسخ مسئلهسندده رأیم اعتقاد بر قدر باشقهدر. قران کریم آیتلرنده نسخ هر نه قدر ممکن ایسهده، وقوعی قطعی صورتده اثبات قیلنماشدر. بلکه منسوخلی دعوی قیلنور آیت کریمه لرک بعضلرنده نسخ قطعاً باطلدر. منسوخلی یا بالاجماع یا بالا کثرت قبول قیلنمش متعدد آیت کریمه لری شاهد قیلوب، شو دعوامی انشاءالله اثبات قیلا بیلورم:

(۱) “والذین یتوفون منکم وینرون ازواجاً وصیه لازواجهم متاعاً الی احوال غیر اخراج فان خرجن فلا جناح علیکم فی ما فعلن فی انفسهن من معروف.” آیت کریمه سی جمهورک رأینه کوره “والذین یتوفون منکم وینرون ازواجاً یتربصن بانفسهن اربعة اشهر وعشراً” آیت کریمه سیله نسخ قیلنمشدر. یعنی اولگی آیت کریمه دن مستفاد “بر سنه لک عدت” ایکنجی آیت کریمه دن مستفاد “دورت آی اون کون عدت” له نسخ قیلنمشدر.

جمهورک شو سوزی متعدد وجهلرک اقتضاسیله باطلدر:

اولا) اگر اولگی آیت کریمه ایکنجی آیت کریمه ایله نسخ قیلنمش اولسه ایدی، قران کریمک آیتلرنده ترتیب باطل اولور ایدی. زیرا صوکه اینمش بر آیتی اول اینمش دیگر بر آیتدن مقدم یازمق مقدم اوقومق، باخصوص او آیتلرک ایکیسیده بر سورده اولسه لار، البته جائز اولماز. تلاوت، کتابت ترتیبی، — بر سوره آیتلرنده، نزول ترتیبینه موافق اولمق لازمدر.

ثانیاً) اوّلگی آیت کریمه ده بر سنه لك عدت شارع طرفندن ایجاب قیلنمش اولسه ایدی، “ فان خرجن فلا جناح ” جمله سی باطل اولور ایدی. زیرا بر سنه لك عدت واجب ایسه، خروج البته ممنوع اولور. بوراده خروج، شبهه یوق، اجلک انقضاسندن قبل اولان خروجدر.

ثالثاً) شارعک تقدیر یله رجال طرفندن قیلنه حق وصیت آراسنده تعارض ممکن دگلدر. شارعک تقدیری عدت وظیفه سنده خاتونلر ایچون واجب اولور. لکن اعانه یولنده قیلنه حق وصیتی قبول ایتمک خاتونلرک اختیارنده. قبول ایدر لسه بر سنه قالا بیلور لر، یوقسه، مدت شرعیه انقضاسندن صوگ چیقارلار. (۴) شو آیت کریمه ده “ وصیه ” کلمه سنده ایکی قرائت وارد: (۱) ابن کثیر، نافع، ابوجعفر، یعقوب، کسائی، خلف، شعبه کبی اماملرک تلاوتلرنده مرفوع، (۲) ابن العلاء، ابن عامر، حمزه، حفص تلاوتلرنده منصوب.

بزم اهل تفسیر شویله آیتلردن بر معنی استفاده ایده بیلمک ایچون تقدیر اصولنده، یاخود دها طوغری تعبیر، اصلاح اصولنده علی العاده سلوک ایدوب، اوّلگی قرائتی “ فعلیهم وصیه ” تقدیر یله، ایکنجی قرائتی “ فلیوصوا وصیه ” تقدیر یله اصلاح ایدر لده، نسخ دعواسنه زمین حاضر ایدر لر. حال بویله کیفی تقدیر لره کلمش ایسه، نسخ قیلنمش شیلر کیفی تقدیر لرک اوزلری اولور، آیت کریمه لرک منسوخیتی لازم اولماز.

بزه کوره، آیت کریمه لر، اعلاچیلرک اصلاحلرینه تقدیر لرینه محتاج اولمایوب، غایت آچیق صورتده معنایی افاده ایدر لر. موافقت نامنه تقدیر ایده جک اولور ایسه ک، وجوبی افاده ایدر خطابلری تقدیر ایتمه یوب، بلنکه “ ولهم وصیه ” — “ وقد اوصوا وصیه ” کبی تقدیر له قناعت ایده بیلور ز. شو تقدیر ده آیت کریمه منسوخلغنه داعی قالماز.

(۲) “ یا ایها النبی عرض المؤمنین علی القتال. ان یکن منکم عشرون صابرون یغلبوا مائتین. وان یکن منکم مائة یغلبوا الفاً من الذین کفروا. ذلك بانهم قوم لا یفقهون ” آیت کریمه سی، اوزی صوگنده بلافاصله کلمش

«الآن خفف الله عنكم وعلم ان فيكم ضعفاً. فان يكن منكم مائة صابرة يغلبوا مائتين. وان يكن منكم الف يغلبوا الفين باذن الله. والله مع الصابرين.»
آیت کریمه سیه بالا جمع منسوخ ایمش.

اوّلگی آیت کریمه اون مقابلنده برک ثباتنه دلالت ایدر. ایکنجی آیت کریمه ایکی مقابلنده برک ثباتنه دلالت ایدر. «اون مقابلنده ثبات» وجوبی — «ایکی مقابلنده ثبات» وجوبیه نسخ قیلنمش ایمش!
اهل علمک اجماع نامی ویرلمش شو رأیلری — اڭ زیاده تعجب قیلنور رأیدر.

علوهت، حماسه، نجات فضیلتلرینی انسانلرک قلبلرینه غرس ایدوب، هر فردک، بلکه عموم انسانلرک روحلرینی تربیه جهتیه فوق العاده مهم، اڭ مهم آیت کریمه یی نسخ ایتمک هم قران کریمه هم امت اسلامیه یه غایت بیوک خیانت اولور دگلمی؟

صبر برکه سنده واحدک عشره یه غلبه سی قران کریمک وعدیه تأمین قیلنمش ایسه، شو وعد محقق — تاریخک قران کریمده حکایت قیلنمش حسابی یوق شهادتلریله بر حقیقت مطلقه اولمق درجه سنده کلمش ایسه، نسخ ممکن اولورمی؟ ممکن اولور ایسه، نسخ ایتمکده بر معقول مصلحت بولنورمی؟

کتابتده تلاوتده فاصله اولمامق دلالتیه نزلولرنده فاصله یوقلق ظاهر آیت کریمه لرده نسخ دعوی ایتمک — قران کریم آیتلرنه جائز دگل تناقضی دعوی ایدوب، برهانی یوق برلاف، حدودی یوق برجسارت هم جنایت اولور دگلمی؟

نسخ تقدیرنده، اهل اسلامک صانی حاضرلگی آز ایکن، امت اسلامیه «واحد اون مقابلنده ثبات ایده بیلور قدر» قوّتی حائز اولوب، اوزلرینک اجتهدیه الهک نصریه امت اسلامیه اڭ بیوک شوکتنه ایرشدکن صوڭ، «واحد یالکز ایکی یه ثبات ایده بیلور قدر» ضعیفک درکه سنه می اینمش اولور؟ قوّت یوق ایکن، واحد عشره یه غلبه ایدر ایسه، قوّت کمالنه

ايرشد کدن صوځ، واحد يالگنر ايکي يه مي غلبه ايدر؟ حقيقت مطلقه يه شو
 قدر مخالف بر معنای قران کریمک حکمتنه اسناد ایتک عجباً مناسب اولور می؟
 ايکنجی آیت کریمه ده «الآن خفف الله عنکم و علم ان فيکم ضعفاء» جمله
 جليله سندن استفاده قيلنمش حصر، یعنی «يالگنر شو دقیقه ده الله سزدن
 تخفيف ایتدی» حصری ماضی یه نسبتله می استقباله نسبتله می اولور؟ ماضی یه
 نسبتله حصر مفید دگلدر. زیرا خطابک نزولندن قبل حکمک یوقلغی — عدم
 اصلیدر، بلا بیان معلومدر. استقباله نسبتله اولور ایسه، تخفيف — آیتک
 نزولی زمانه ییا عصرینه مخصوص قالوب، استقباله ده تخفيفک یوقلغی، «الواحد
 للعشره» قانونی حصرک مفهومیله ده ثابت اولور. بوکا کوره ايکنجی آیت کریمه
 اولگی آیت کریمه یی نسخ ایتمش اولماز، بلکه تأیید ایتمش اولور.
 اولگی آیتک منسوخیتی تقدیرنده مترتب اولاجق اولقدر بيوک هم متعدد
 مفسده لر اهل علمک سوزینی البته قطعی صورته ابطال ايدر. اولگی آیت
 کریمه منسوخیتی هم ممکن دگلدر، هم مطلوب دگلدر.

ممکن دگلدر، زیرا اللهک عزت الهیه سیله سبقت ایتمش وعد محقق هیچ
 بر صورته تخلف ایده مز. «وكان حقاً علينا نصر المؤمنین» — «کتب الله
 لاغلبن انا ورسلی» — «ولقد سبقت کلمتنا لعبادنا المرسلین انهم لهم
 المنصورون وان جندنا لهم الغالبون» کبی مؤکد قسملرله وعد قيلنمش نصر
 — شو اولگی آیت کریمه ده هیچ بر وقت نسخ قيلنه ماز.

مطلوب دگلدر، زیرا ثبات، صبر، حماست روحی ویرور آیت کریمه یی
 نسخ ایتدر مک امتک باشنه اک بيوک بلیه لری یاغمور کبی ایندره بیلور.....
 ثبات، صبر، حماست کبی فضیلتلر هر بر مقصدک هر بر عزتک اک
 بيوک وسیله سیدر.

اولگی آیت کریمه، بزم یقینی قطعی اعتقاد مزه کوره، منسوخیتی ممنوع
 در جهه محکمدر.

شو آیت کریمه مؤمنلری باشده تحریض ایتمش. صوگره شو تحریضی

تأييد يوليله، اون مقابلنده ثبات ايدهجك صابرلرک هر برينه اللهک نصريني وعد ايتمش. لکن بدايت اسلامده اهل ايمانک قلتنه، حاضرک يوقلغنه کوره، «الآن خفى الله عنکم و علم ان فيکم ضعفاً» آيت کریمه سيله موقت صورتده تخفيف قیلوب، کلهجکده اهل ايمانک عددی زائد اولاجق ساعتلرده، حاضرک تمام اولاجق وقتلرده، اون مقابلنده برک ثباتی واجب اولاجغنه مفهوم طریقيله اشارت ايتمش.

صبر ايدهجک، ثبات کوسترهجک انسانک — اوزينک اون مثلنه، يوز مثلنه، بيک مثلنه غلبه ايدهجگی تاریخی بر حقیقتدر.

«کم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة باذن الله. والله مع الصابرين.»
انسانلرده اک بيوک قوت — انسانلری خیاللرينه اميدلرينه بنده ايدر درجده بيوک ايمان قوتيدر. تاريخده اک بيوک حادثه لری وجوده کتورن انسانلر — صبردن، ايماندن باشقه قوتلری يوق، عددلری آز افراد ایدی.
اولگی آيت کریمه افادهسنه کوره، غلبه — صبر هم ايمان قوتيله، شو ايکی بيوک فضيلت برکه سيله اولور. اما مغلوبيت «ذلك بانهم قوم لا يفقهون» جمله سنک بيانده کوره، اک يوقلق علم يوقلق بليه سيله اولور. بالضروره، غلبه عزتی ايچون ايکی شی: ۱) صبر هم ايمان فضيلتی، ۲) علم حاضرلگی — لازم اولور.

تاریخ صحيفه لرنده قطعی شاهدلرله اثبات قيلنمش، همده علوم سياسيه مسئله لرنده اساس هم بينه اولمق صفتلريله قبول قيلنمش شو بيوک حقیقتلره گوزل اسلوبده دلالت ايدر آيت کریمه يي اوزی سوکونده بلافاصله کلمش آيت کریمه ايله منسوخ ديمک — اگرده اسلاميتک قران کریمک شأنه بيوک بر جنایت اولماسه — بر قدر تفکر ايده بيلور اهل علم آغزينه لائق اولو بيلور سوز اولماسه کرک.

اک مهم آيت کریمه لرک تفسيرلرنده سويلنمش اويله سوزلری انسان کورر ايکن، فيلسوف اسلام ابو العلاء حضرتلرينک:

اذا رجع الحصيف الى حجاه تهاون بالمذاهب وازدراها
 فخذ منها بما اذاه لب ولا يغمسك جهل في صراها
 وهت اديانهم من كل وجه فهل عقل يشد بها عراها
 اتعلم جارسات في جبال اراها قبلها سلف اراها
 بما فيه المعاشر من فساد توارى في الجوانح او وراها
 اعبرى تهوك في حديث فباع المشكلات كما اشترها
 وغايات بسطن الى امور جراها الآخرون كما جراها
 تمارى القوم في الدعوى وهبوا الى الدنيا وكلهم مراها
 ونحن ككاننا همل بجذب عراة لا نمكن من عراها
 فان الله غير ملوم فعل اذا اورى الوقود على وراها
 كبي الك گوزل الك درست سوزلرينى بلا اختيار او قور ايسه، گناهلئ
 اولماسه كرك.

(۳) آية السيف.

سيف آيتى قران كريمده مخصوص بر آيت دگلدر. بلکه سياستده،
 دولتى حمايده، قوّتى استعماله مساعده ايدر آيتلرک هر برى آيتى در.
 لکن اهل علمک اکثرى سيف آيتى اولمق اوزره التوبه سورهنده بشنجئ
 آيت كريمهئ "فاذا انسلخ الا شهر الحرم" آيت كريمه سيني تعيين ايتمشر.
 بکا قالسه، بقره سورهنده (۱۹۰) نجى آيت كريمه ايله صوگ کلمش دورت
 آيت كريمه لرى مثال ايتمک دها گوزل دها مناسب اولور ايدئ. زيرا او
 بش آيت كريمهده سيفک موجبئ، محلى، حکمتئ، حدودئ، زمانک مکانک سيفه
 نسبتئ، نه وقت نه ايچون کيم مقابلنده سيفک وجوبئ، عدالتئ رعايه کبي
 مهم شيلرک هر برى بقره آيتلرنده ذکر قيلنمش. هر حالده آيت سيفئ
 تعيين مسئلهسى او قدر مهم دگلدر، بلکه سيف آيتلرنده عدالت هم سياست
 وظيفه لرينئ بيان يولنده کلمش "ولا تعتدوا ان الله لا يحب المعتدين" — "فما

استقاموا لکم فاستقیموا لهم» — «واخر جوهم من حيث اخر جوکم» کبی ارشاد لری گوزل معناسیلہ آکلامق اڭ مہم بر فریضہ در.

قران کریمک منسوخ آیت کریمہ لرینی بیوک لدتلہ آرار اهل علم سیف آیتلریلہ حسابی یوق آیت کریمہ لری نسخ ایتدیلر. عفو آیتلری، صبر آیتلری، اعراض آیتلری، امہال آیتلری، لین آیتلری عموماً — سیف آیتلریلہ نسخ قیلنمش ایمش.

اهل علمک شو سوزی ده اصابت شرفنہ نائل اولا بیلور سوز دگلدر. زیرا سماوی دعوتلرک هر برنده، سنت الہیہ اولمق اوزرہ، اڭ اول، این، احسان، تحمل، اقناع یوللری استخدا م قیلنور. اگر احسان یوللری فائز ویرہمز ایسہ، اڭ صوڭ چارہ اولمق اوزرہ، حکمت اقتضاسیلہ شدت طریقہ عدالت یوللری مشروع اولور.

چو دست از همه خیلتی درکسست

حلالست بردن بشمشیر دست.

احسان یولیلہ حرکت ایدر ایکن، تحمل ایدن انسان — عدالت یولیلہ سیاست طریقیلہ حرکت ایدر ایسہ، مدافعه ایدر، اڭ صوڭ چارہ سیاست اولان سیفی النہ آلور.

احسان، اقناع، عدالت، سیاست یوللرینک هر بری هر دعوت ده تا قیامت مشروعدر، هیچ بری دیگریلہ منسوخ اولاماز، هر بری اوزینک محلندہ مشروع قالور.

النحل سورہ سنک خاتمہ سنک دورت آیت کریمہ ده قران کریمک ارشادینہ کورہ، دعوت اسلامیہ اوچ مرتبہ اوزینہ ترتیب قیلنوب، سیف — یالکیز ضرورت ساعتلرنده گنہ ارتکاب قیلنور اڭ صوڭ چارہ، اڭ اخیر حیلہ اولمق صفتیلہ مشروع قیلنمشدر:

«ادع الی سبیل ربک بالحکمة، والموعظة الحسنة. وجادلهم بالتی ہی احسن. ان ربک هو اعلم بمن ضل عن سبیلہ وهو اعلم بالمہتدین.»

يعنى: «اللهاك يولنه، اسلاميته هر انسانى اوز حالنه كوره دعوت ايت. دعوت امرنده انسانك هم زمانك اقتضاسنه حالنه كوره، حركت ايت. قلبى شبهه دن پاك انسانى دعوت ايدر ايسهك، يا حكمت يا خود موعظه حسنه طر يقيله دعوت ايت.» حكمت: حقيقتى برهانيله بيان ايتمك. موعظه حسنه: حقيقتى «لم تعبد ما لا يسمع ولا يبصر ولا يعنى عنك شيئاً» كى انسانك كوكلنه قناعت ويره بيلور بيانله آكلتامقدر. شو ايكي طريقتك هر برى كوكلنى شبهه دن غرضدن پاك انسانلر حقنده مفيد اولاييلور. اما شبهه قاراكلغيله، غرض عداوت مرضيله انسان شو ايكي طريقتك هيچ بريله مهتدى اولماز ايسه، اويله انسانلر حقنده «وجادلهم بالتي هي احسن» آيت كريمه سيله جدل طريقي مشروع اولور. اكل گوزل صورتده جدال: انسانك نفرتنه نكولنه يول آچماز كيفيتده، — قلبلرنده شبهه لرى وار انسانلره اوزلرينك فكلرلرينى شبهه لرينى حريته عرض ايتيمه مساعده ووروب، — شبهه لرينى آچيق آكلانور بيانله ازاله قيلول، عناد ايدر ايسه، «فان الله يأتى بالشمس من المشرق فأت بها من المغرب» كى معاندى اسكات ايده بيلور حيله لرده التجا ايتمك.

شو اوچ وظيفه ي ايفا ايتمش رسول — رسالت وظيفه لرينى تامميله ايفا ايتمش اولوب، همه عندرلرى قطع ايدر «بلاغ ميين» حاصل بولنمش اولور. بوندن صوكلده اهتدا ايتمه ينلر بولنور ايسه، رسول دعوت وظيفه سنده ديگر چاره لره التجا ايده مز. بونى بيان ايچون، قران كريم «ان ربك هو اعلم بمن ضل عن سبيله وهو اعلم بالمهتدين» بيورمشدر. يعنى: سنك وظيفه ك تمام اولدى. اهتدا ايدنلرى، ايتمه ينلرى خدايك بيلور.

شو «ادع الى سبيل ربك» آيت كريمه سى تعدى ايتمز انسانلر حقنده ايدى. اما دعوت وظيفه سيله قائم داعيله تعدى ايدر انسانلر حقنده قران كريم «وان عاقبتهم فعاقبوا بمثل ما عوقبتم به. ولئن صبرتم لهو خير للصابرين»

ديمشدر.

یعنی: دینگزه طعن ایدوب، اوزگزه تعدی ایدر لر ایسه، سزده یالکگز
مثلیله مقابله ایده بیلورسز. لکن صبر ایده بیلسهگز دهاگوزل اولور.
شو آیت کریمه «وقاتلوا فی سبیل الله الذین یقاتلونکم، ولا تعدوا. ان
الله لا یحب المعتدین» آیت کریمه سنک نسخه سیدر.
«واصبر. وما صبرک الا بالله. ولا تحزن علیهم، ولا تک فی ضیق مما
یکرون»

صبر ایتمک هر انسان حقنده خیر اولوب واجب دگل ایسه ده، سنک
حقک ده، یا محمد، صبر واجبدر، سن هر حالده صبر ایت، اذالرینه غم یمه،
ایتدکلری مکرلرندن قلبکه طارلق ویرمه.

«ان الله مع الذین اتقوا، والذین هم محسنون»

الله حضرتلری الله رضاسی نامنه انتقامدن ممکن قدر صاقنور متقیلرک،
هم ده انسانلره احسان هم شفقتله معامله ایدر محسنلرک معیتلرنده بولنور. اللیثک
معیتنه نصرتنه رغبت ایدر ایسهگز، انتقامدن مقابله دن ممکن قدر صاقلانوب،
هر حالده احسان هم شفقت اوزرنده معامله قیلکگز.

انسان قرآن کریمه ده متعدد سوره لرنده شو معنی ده کلمش آیت کریمه لری
تلاوت ایدوب، افاده لرینه واقف اولور ایسه، حسابی یوق آیت کریمه لری
سیف آیتلریله نسخ ایتمک حقنده ینکل آغزدن سویلمش سوزاره تعجب ایدر.
قدسیتی، بشر هم جن قدرتلرندن خارج اولور در جهده معجزلگی اعتقاد قیلنور
قران کریمک حسابی یوق آیتلرینی اوقدر بیوک جسارتله نسخ ایدر انسانلره
بر قدر استغراب کوزیله نظر ایدر. آیت کریمه لری نسخ حقنده سویلمش
سوزلرک عمومیتله اهمیتسزلگنه قناعت حاصل ایدر.

بزه کوره، صبر، صفح، اعراض، احسان، لین آیتلرینک هیچ بری منسوخ
دگلدر. شرف دائره سنده عزت مرکزنده قراری تأمین قیلنمش ایکن، اسلامیت
هر وقت احسان، لین یوللریله حرکت ایدر. سیف آیتلری شو اک اساس
حقیقتی، نسخ ایتمک ایچون دگل، بلکه تأیید هم تأیید ایتمک ایچون اینمش
ایدی. لکن.....

بىز منسوخلغى اجماعله يا اكرىتله دعوى قىلنور شو اوچ آيت كرىمهي
شاهد قىلوب، اهل نىسخى سوزلرینی تامىله قىطعى صورته نىسخ ایتىمش كىبى
اولدق. منسوخلغى دعوى قىلنىش دىگر آیتلرگى ذكرینه ایندى حاجت قالماش
كىبى اولدى. بوگى علاوه، او آیتلرگى هر بىرنده اهل نىسخى اوزلرینىڭ اختلافلىرى
بولنوب، نىسخى دعوى ایدىلرگى هر بىرى آیت كرىمهي دىگل بلكه اوزىنىڭ
تفسىرىنى نىسخى ایتىمش اولوب قالور. بوندىن صوگى بىز منسوخ آیتلىرى دىگل،
بلكه قران كرىم آیتلرندى نىسخىگى وقوعنه دلالت ایدى بىلور بىر ايكى آیت
كرىمهي تلاوت قىلوب، او آیت كرىمهلرگى معنالىرىنى بیان ایدىك.

(۴) «ما نىسخى من آية او نىسخا نأت بخىر منها او مثلها. الم تعلم ان الله
على كل شىء قدير. الم تعلم ان الله له ملك السماوات والارض. وما لكم
من دون الله من ولى ولا نصير. ام ترى دون ان تسألوا رسولكم كما سئل
موسى من قبل من ومن يتبدل الكفر بالايمان فقد ضل سواء السبيل.»

بوراده اولگى آیت كرىمده «من آية» دن قران كرىمده تلاوت قىلنور
آیت كرىمهلر اراده قىلنمىز. زىرا آیتىڭ خاتمهسى همده صوگى كلىمش ايكى
آیت كرىم بونى ابا ايدر. بلكه نىبىلردن بىرىنىڭ نبوتنه رسالتنه برهان اولمق
صقتيله كلىمش معجزهلر مراددر.

شو تقدىرده شو آیت كرىمهلرگى معناسى: نىبىلرگى نبوتنه برهان قىلنىش
معجزهلردن آیتلردن بىرىنى نىسخ ايدر ايسهك، يا تاخىر قىلوب اونوتدورور
ايسهك، افادهسى بىانى دلالتى دىهاگوزل معجزهلرى ایدىره بىلوروز. اللهگى
قدرقى كىكدر، كوكلرده بىلرده وار شىلرگى هر بىرى اللهكدر. ياسزده، موسى
قومى كىبى، عناد بوليله رسولكزدن يوقبار معجزهلرى محال شىلرى طلبمى
ايدىكسىز! ايمان ایتىمگى لازم ايكىن، بىر انسان عناد ايدر ايسه، طوغرى
بولدىن آرمىش يازمىش اولور.

زمانىڭ عصرىڭ اختلافيله عقل بشر ترقى ايدر ايسه، معجزهلر، يعنى
رسالت برهانلىرى البته طبعى صورته مختلفى اولور. اسكى عصرلرده صالح

ناقدهسی، موسی عیسی معجزه اولمش ایسه، شو کون نبی اسلامک قران کریمی دها گوزل معجزه اولور.

۵) «واذا بدلنا آية مكان آية، والله اعلم بما ينزل، قالوا انما انت مفتر. بل اكثرهم لا يعلمون. قل نزله روح القدس من ربك بالحق ليثبت الذين آمنوا، وهدى وبشرى للمسلمين.»

شو ایکی آیت کریمی قران کریمک نظمینه سیاقنه ترتیبینه موافق صورته تفسیر ایدر ایسهک، معنای علی التقریب شویله اولور:

«اولگی کتابلرک بر حکمی بدلنده دیگر بر حکمی ایندرور ایسهک، الله ایندره جگی شیلری دها گوزل بیلور ایکن، او وقت «سن، یا محمد، مفتری سن. بزم شریعتمز کتابمز هیچ بر وقت منسوخ اولماز!» دیه جکلر. آنلرک اکثری عصرلرک اختلافیله شریعتلرک اختلافلرینی بیلزلر. بیلنلری وار ایسه، عناد ایدر. دی: شو قران کریمی ربگدن روح القدس ایندردی، مؤمنلری حلق هم مصلحت اساسلرنده قرار ایتدرمک، مسلملره هدایت هم بشارت اولمق ایچون.»

شو آیت کریمده ذکر قیلنمش تبدیل — قران کریمک آیتلرندن برینی نسخ معناسنده اولماز. بلکه قران کریمدن قبل اینمش کتابلری نسخ معناسنده در. زیرا قران کریم آیتلرینی نسخ ایتمکده تثبیت، هدایت، بشارت کبی شیلر بولنهماز، «قل نزله روح القدس» جوابی ده او قدر مطابق موافق اولماز. «ولقد نعلم انهم يقولون انما يعلمه بشر» آیت کریمه سی ده او تقدیرده او قدر مناسب اولماز. زیرا «قل نزله روح القدس» آیت کریمه سیله «ولقد نعلم» آیت کریمه سی — تورات صوکنده دیگر بر کتابک ورودینی انکار ایدر یهودلره، یاسمای الوهیتدن قران کریمک نزولینی انکار ایدر عربلره جواب اولمق مقامنده کلمشدر. شو ایکی آیت کریمه شو مقامده جواب اولماز بیلور، لکن بر آیتک دیگر بر آیتله منسوخلغنه تمسک بهانه سیله اعتراض ایدر معاندلره شو ایکی آیت کریمه آچیق صورته جواب اولماز.

قران کریمک نظمى سىاقى، آیت کریمه لرینک ترتیبى بزم تفسیرمزی تأیید ایدر ایسه، «واذا بدلنا آیه مکان آیه» آیت کریمه سى قران کریم آیتلرنک نسخک و قوعنه البته دلالت ایتمز.

«قران کریم آیت کریمه لرندە نسخ یوقلق» کبى الك مهم بر مسئله ده، یوقاریدن شورایه قدر سرد قیلنمش بیانمز برکه سنده، بزم فکرمز آچیق صورتده ثابت اولا بیلنمش اولسه کک. بوکا تبعاً «وعلى الذين يطيقونه فدية طعام» آیت کریمه سنده نسخ یوقلق ده البته ثابت اولور.

نسخ مسئله سنده اهل علمک عمومنه یاخود جمهورینه بن ایکی الك مهم نقطه ده مخالفت ایدرم.

(۱) آیت کریمه لرك حکم لرینی نسخ ایتمک مسئله سى.

احکام شرعیه ده نسخ نه قدر طبیعى بر حال ایسه ده، قران کریمک آیت کریمه لرندە نسخ واقع اولمامشدر. شو حقیقتى بوراده ایضاح ایتدک.

(۲) تلاوتى نسخ ایتمک مسئله سى.

شو مسئله فوق الغایه مهم، بیوک مسئله در.

«خليفة ابو بكر رضى الله عنه حضرتلرینک عهدنک، زید بن ثابت حضرتلرینک قلمیله یازلمش مصحف احرف سبعه یی تمامیله جامع ایدی. خلیفه امام عثمان رضى الله عنه حضرتلرینک خلافتنده، زید بن ثابت حضرتلرینک قلمیله یازلمش سکن مصحف «احرف سبعه» دن یالکنز برى اوزرینه جمع قیلنوب، احرف سته اجماع قراریله، یا الك صوگ عرضه اشاره سیله منسوخ اولدى.»

شو سوزى اهل علم گویا بالاتفاق سویله مشدر. بن شو سوزى هم حیرتله هم تعجبله تلقى ایدر ایدم. مسئله ی اوزون زمان امتدادنده تفصیلاتیله تفتیش ایدر اولدم. عاقبت «رحمت الهیه عمومیتى» برکه سنده مسئله حل قیلندى. شاطیبه مقدمه سنده اهل علمک سوزلرینی قطعى شاهدلر اعانه سیله ابطال قیلوب، اوز فکرمى آچیق صورتده بیان ایتمش ایدم. «العقيله» شرحنده «نسخ مصاحف» تاریخنه دائر شیلری یازار ایکن، فکرمى یازدم. بگا کوره، قران کریمک نظمى، هر بر کلمه سى «کمانزل» باقیدر، محفوظدر.

احرف سبعة دن هیچ بر حرف هیچ بر نقطه نسخ قیلنما مشدر. یا لکن ارض عربده
محصور قالمق ایچون گنه دگل، بلکه یر یوزینک هر یرینه، صوڭ کله چاک
انسانلرک هر یرینه تبلیغ قیلنمق ایچون اینمش قران کریمک هیچ بر حرفی
نسخ قیلنمه ماز. وسعت کسب ایتمش عالم اسلامیت ده قرق سنه امتدادنده
متواتر اولمق صفتیله دوام ایده کلمش احرف سته بی حضرت عثمانک بر فرمانیله
یاخود ناسخلرک همیله اونوتدرمق، ممکن دگل، اک بیوک بر محالدر.

بنم فکرم اهل علمک اجماعنه مخالف کبی ایسه ده، برهانیهل تأیید قیلنمش
اولمق جهتیله، همده قران کریمک مقدسلیکنه عصمتنه یا لکن بر اساس اولای
بیلیمک شریفیله، اهل اسلامک تقدیرینه نائل اولاجق اولسه کرک.

اسلامیت نظرنده اهمیتی بیوک بویله مسئله لرده اهل علمک فکرلریله اوز
فکریمی علی العاده وزن ایدرم. اسکی ده سویلنمش فکرلری میزانک بر کفه سنه،
اوز فکریمی دیگر کفه سنه وضع ایتدک ده، قران کریمک حرمتی عصمتی برکسه یله
اولسه کرک، بنم افکارم کفه سی هر دفعه راجع اولور، آغر کلور ایدی.
شو نچاچک برکسه یله بنم املم، عزمم قوت کسب ایتدی. روزه مسئله لری
کبی او قدر مشکل دگل مسئله لرده اصابتم تأمین قیلنمش کبی کورندی.
«و علی الذین یطیقونه فدیہ» آیت کریمه سنک محکملیگی اثبات قیلندقدن
صوڭ، روزه آیت کریمه لرینک تفسیرینه دوام ایده ییک.

«فمن تطوع خیراً فهو خیر له»

تطوع — یا «طوع» دن یاخود «طاعة» دن مشتقدر. طاعت کلمه سنندن

اشتقاقی تقدیرنده شو آیت کریمه معناسی:

بر آدم خیر امیدیه طاعت یوکله یه چک اولور ایسه، او آدمه روزه خیردر.

روزه — صانی آز «ایام معدوده» ده گنه فرض قیلنوب، دها زیاده سی

واجب دگل ایسه ده، انسان اوز اختیاریه دیگر کونلرده روزه طوتار ایسه،

فائده سی ثوابی برکسه سی جهتیله، روزه خیر اولور. فرضیت جهتیله روزه معدود

کونلره محصور ایسه ده، فضیلت جهتیله محصور دگلدر.

«عبادت امید یله خیر قصد ایده جک انسان ایچون خیر روزه در» معناسنه
قایتور بلیغ بر خطاب ایله انسانلری روزه یه دعوت یولیله «فمن تطوع خیراً
فهو خیر له» آیت کریمه سی اینمش اولسه کرک.

«وان تصوموا خیر لکم ان کنتم تعلمون»

بیلور ایسه گز، سزک روزه گز سزک ایچون دها خیر لیدر.
اراده گزی تربیه، ایمان گزی تقویه مصلحتلری روزه ده البته بولنوب،
بدن ریاضتی، تن سلامتگی کبی مصلحتلرده بولنه بیلور. بونی آکلار ایسه گز،
روزه گز البته خیر اولور.

«فمن تطوع» خطابیله «وان تصوموا» خطابی — مرض، سفر کبی رخصت
اهل لرینه مخصوص خطاب دگل، بلکه عموم مؤمنلره توجه قیلنمش خطابدر.
«شهر رمضان الذی انزل فیہ القرآن هدی للناس و بینات من الهدی
والفرقان»

بری کونلری مجمل، دیگر کونلری معین ایکی مستقل خطاب و رودینک
وجهلرینی یوقاری ده تفصیلاتیله (۷۶ — ۸۲) یازمش ایدم. ایندی بوراده
شو آیتک ترجمه سینی دگل، بلکه قیصه تفسیرینی نقل ایدهم:
«رمضان آیی که آنده قران کریم اینه باشلادی، انسانلره هدایت اولمق،
هم ده حق باطلدن نوری قارا کلقدن تمیز ایدر بیانک هدایتک هر آدم
آکلار بیناتی اولمق صفتیله.»

درست، قران کریمک آیتلری «بینه» در. راولرک روایتلرینه، مجتهدلرک
تفسیرلرینه محتاج اولماز، آکلانور. رموز دگلدر، بیوکلره روحانیلره مخصوص
اسرار دگلدر. ایله مصحف آلا بیلور هر بر انسان — عقلیه قران کریمی
فهم ایده بیلور.

«فمن شهد منکم الشهر فلیصمه»

شو آیت کریمه تفسیری، معناسی یوقاری ده (۸۰ — ۸۳) بیان قیلنمش ایدی.
«ومن کان مریضاً او علی سفر فعدة من ایام اخر» تفسیری ده تفصیلاتیله
سبق ایدی.

شو آیت کریمه ایله اوّلگی آیت کریمه ده من حیث المعنی فرق یوقدر .
 درست، اوّلگی آیت کریمه ده «فمن» فا ایله، شو آیت کریمه ده «ومن»
 واو ایله؛ اوّلگی آیت کریمه ده «منکم» قیدی وار، بوراده — یوق. شو
 قدر فرق واردر . لکن شو فرق — معنی اختلافیله دگل، بلکه ترکیب کلام
 مناسبتیله در . زیرا اوّلگی آیت کریمه جمله استینافیه، شو آیت کریمه «فمن
 شهد منکم الشهر» آیت کریمه سنه عطف قیلنمش جمله عطفیه در . بوکذا کوره
 اولسه کرک، «منکم» قیدننده استغنا حاصل اولمشدر .

اوّلگی آیت کریمه یی تفسیر ایدر ایکن سویله مش ایدک: مرضک هم
 فعلیتی هم احتمالی، اما سفرک یا لکنز فعلیتی عندردر . نصل اولسه ده جهتلرک
 بریله زحمت یا کوچک ویرور روزه فرضیتی «وعلى الدين يطبقونه فديه»
 آیت کریمه سنک دلالتنه کوره، بدل مقابلنده اسقاط قیلنمشدر . مرض، سفر
 کبی عندرلرک خصوصیتی هیچ بر صورتله معتبر اولمایوب، ضرر ترتبی، مشقتک
 فعلیتی کبی معنالر عندردر دیمش ایدک . اشته شو حقیقتی عمومیتله ده اگوزل
 صورتده بیان ایچون قران کریم دیمش:

«یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر»

الله سزه آسانلغی اراده ایدر، مشقتی اراده ایتمز .

بوراده اراده تکوین اراده سی دگل، بلکه تشریح اراده سیدر . محبت،
 رضا، امر معنالر ینی افاده ایدر . یعنی اللهک محبتی رضاسی آسانلق ده بولنور .
 عبادت قصدیله مشقتی الله سومز .

شو آیت کریمه شرع شریفک تیسیر قاعده سنه ایتناسینی نظمیله عمومیتله
 بیان ایدوب، سیاقیله روزه مسئله لرینه عائددر . «ومن کان مریضاً او علی
 سفر فعدة من ایام اخر» آیت کریمه سنندن مستفاد معنایی تعمیم یولیله «وعلى
 الدين يطبقونه فديه» آیت کریمه سنندن آکلانور معنایی تأکید طریقیله کلمشدر .
 ضرری اولاجق، یاخود مشقتی وار روزه لر حقنده عمومماً رخصتک وجودینی
 تأکید صورتیله بیان ایدر . «یرید الله بکم الیسر» جمله سیله اکتفا ایتمه یوب،

“ولا یرید بکم العسر” جمله سیله ده تأکید قیلنمشدر. سفر مشقتلرینی عذر ایتمش شارح حکیم دها بیوک مشقتلری، شبهه یوق، البته عذر ایدر. یوقسه “یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر” آیت کریمه سی — معناسی یوق بر جمله، مناسبتی یوق بر سوز اولور ایدی. شو دعوامزی یاخود شو حقیقتی، “قیاس” مسئله لرینی بسط ایتدکن صوڭ، دها آچیق لسانله انشاء الله بیان ایدرز. “ولتکملوا العده، ولتکبروا الله علی ما هداکم، ولعلکم تشکرون.” شو آیت کریمه “یریدون لیطفئوا” ترکیبی قیلندن اولوب “الیسر” نظمنه معطوف اولسه کړک. شو تقدیرده آیت کریمه معناسی:

“عدتی تکمیل ایله جککیزی، سزی هدایتی ایچون خدایی تعظیم ایله جککیزی، الله اراده ایدر. شاید سز شکر ایدرسز.” سزڭ اوزگزه فائده سی بیوک عبادتله حکمله سزی هدایت ایتدی، تیسیر قاعده سیله عملی سزه مشروع قیلوب، رخصلتړک اڭ کیڭ قاپولرینی سزه آچدی، هر خصوص ده آسانلغی سزه اراده قیلوب، مشقتی آغرلغی سزدن رفع ایتدی. شو احسانلرڭ قدرلرینی بیلوب، سز شاید شکر ایدرسز.

انسازڭ هم عقلنه هم وجداننه حسیاتنه قناعت ویرور شو جمله الهیه لری انسان اوقور ایسه، روزه مسئله سنده بزم دعوامزی ثابت بر حقیقت اولمق صفتیله انشاء الله قبول ایدر. “سفرده روزه” مشقتلرندن دها بیوک مشقتلر عذر اولماسه ایدی، شو آیت کریمه یی امتنان طریقیله ذکر ایتمکده بر معنی بولنماز ایدی.

شو آیت کریمه ده “العده” کلمه سی تعریفله ذکر قیلنمش ایسه ده، رمضان شهرینه اضا فیه یی افاده ایدر “عدة الشهر” کبی تعبیرله ذکر قیلنماش. شو سوز انسان سوزی اولسه ایدی، بز زحمتلنمز ایدک. لکن معجزلگی اعتقاد قیلنور قران کریم سوزی اولدقن صوڭ، بوڭا بر نکته آرامق بولمق البته لازمدر. بوڭا نکته اوله بیلور بر بیانی “ایاماً معدودات” آیت کریمه سینڭ تفسیرنده بز تقدیم ایتمش ایدک. بری مجمل، دیگری مبین ایکی خطاب

ورودینه بر سبب آرار ایکن، او نکته‌یی اثبات قیلنمش بر حقیقت صورتیله کوسترمش ایدک. «کتب علیکم الصیام» — «ایاماً معدودات» خطابی عموم انسانلره یز یوزینک هر یرینه عائد اولا بیلور عمومی خطابدر، «فمن شهد منکم الشهر فلیصمه» خطابی — کیچهلری کوندوزلری معتدل اولوب آییلری منتظم یرلره نسبتله اینمش خصوصی خطابدر. عمومی تکلیف ده رمضانک خصوصیتی معتبر دگلدر دیمش ایدک. بوکا کوره اولسه کرك «ولتکملواالعدة» جمله سنده «العدة» رمضانک خصوصنه اضافه سن ذکر قیلنمشدر. «ایاماً معدودات» خطابی کبی یز یوزینک هر یرینه نسبتله عمومیتی افاده ایتمک ایچون اولسه کرك «ولتکملواالعدة» تعبیری اختیار قیلنمشدر.

«یز» ک کره لگی — قطعی بر حقیقتدر. یرک معتدل منطقه سنک کیچهلر کوندوزلر هفته لر آییلر معتدل هم منتظم ایسه ده، ایکی طرفه بارد منطقه لرده، یرک کره لگنه کوره، کیچهلر کوندوزلر آییلر منتظم دگلدر. او یله یرلرده علی التعین رضانی اعتبار ایتمک البته ممکن دگلدر.

بوکا کوره قران کریم روزه آیت کریمه لرینی ترتیب ایدر ایکن، هم اول هم صوگ، کونلرک عددینی مجمل صورتده ذکر قیلوب، اورتاده علی التعین رضانی ذکر ایتمش اولسه کرك.

اک دقیق هم اک مهم معنالی اک آچیق تعبیرله یا اک گوزل ترتیبله افاده سنه کوره، بز قران کریمی معجزدر، کلام الهیدر اعتقاد ایدرز. بیگ فقیهک قلمیله لسانیله بیان قیلنه ماز معنالی ایکی اوچ جمله ده، اولا بیلور احتماللرک هیچ برندن غفلتسن بیان ایده بیلور ایسه، البته او یله کلام معجز اولور، اللهمک کلامی اولا بیلور.

روزه آیت کریمه لرینک مقصد مزه متعلق تفسیری بوراده تمام اولدی. دعوامز، انشاءالله، تمامیله اثبات قیلندی، یاغود لا اقل، اثبات قیلنه یازدی. دعوامی فقیه لر نظرنده ده ااساسلی صورتده اثبات ایده یم داعیه سیله بوندن صوگ شو رساله ده قیاس مسئله لرینی بیان ایده چک اولدم.

قیاس مسئله لرینی ده بیان ایتمکدن بن بر قاچ فائده امید ایدرم:

(۱) روزه مسئله سی کبی مهم هم بیوک بر مسئله دینی ده بنم فکرمی مطالعه ایده جک ذوات کرامت قبلرینه قناعت هم اطمینان حاصل اولور. زیرا مسائل فقهیه یی حل ایچون لازم اصول فقهت کلبه لرینی علی قدر الحاحه احاطه م تأمین قیلنمش کبی کورنور.

(۲) غفلتله متهم اولا بیلنیک بلیه سندن قوتولمش اولورم.

(۳) کتب فقهیه ده سویلنمش ده قالمش بایتاق اشتباهلر انشاء الله دفع قیلنور.

(۴) اولا بیلور اعتراضلرک طعنلرک یوللری قاپانمش اولور.

(۵) کتبخانه لری بنم کتبخانه م قدر بای دگل برادرلرم طلبه لره، محترم امام افندیلره — اصول فقه کتابلرنده شریعتک دورت رکنلرندن بری اولمق صفتیله تفصیل قیلنور — قیاس مسئله سنده قرار آلا بیلور سوک سوزی، حاضرلنمش بر یرده طویلانمش صورتده تعجیل ایتمش اولورم.

قیاسک حجه لگی مسئله سی کتب اسلامیه ده غایت کیث میدانلر آچمش، غایت بیوک اهمیت کسب ایتمش علمی بر مسئله در. حجه لگی ضررینه فائده سنه سوق قیلنمش قوتلی دلیللرک او کیث میدانده هم دهشتلی هم گوزل مبارزه لرینی تماشا ایتمک رغبت قیلنه بیلور مفید بر منظره علمیه اولسه کرک. هر بر طرفک عرض ایده بیلدکلری قوتلی حجه لری ایشتدکدن کوردکدن سوک، حقیقتی اصابتی غنیمت ایتمش طرفی عدالت طریقیله التزام ایتمک — حقیقتی آرار اهل فکرک مقدس وظیفه سی اولسه کرک.

(۶) تفصیلاتیله بیان قیلنمش قیاس دعوامی اثبات خصوصنده بنم ایچون قوتلی بر دلیل اولور.

شو فائده لری، علی الخصوص، اولگی فائده یی امید قیلوب، شوراده قیاس مسئله لرینی علمی اسلوبده بیان ایتمکی مناسب کوردم.

قیاس.

اصول فقه کتابلرنده تفصیلاتیله، منطق کتابلرنده علی الاجمال، قیسه صورتده بیان قیلنور قیاس دلیلیک برهانک بر رکنیدر، بر نویدر.

لکن دلیل نهدر؟ برهان نهدر؟

اهل تألیفک اکثری دلیلی برهانی تعریف ایدر لر ایکن، مناظرهده مباحثهده اوزلرینک خصملرینه غلبه جهتلرینی کوزده طوتوب، «برهان، دلیل: دعوایی، مطلوب بر حکمی حقیقلری قبول قیلنمش دیگر حکملرک اعانهسیله اثبات ایدر مقدمه لردر.» دیمش لر.

درست، دلیلیک برهانک اک مهم فضیلتی — خصمک کوزنده دعوایی اثبات جهتی ایسه، او وقت شو تعریف گوزل تعریف اولور. لکن اهل علم نظرنده برهانک اهمیتی «حقیقتی قبول قیلدرمق» ده دگل، بلکه حقیقتی آرامقده بولمقده در. یعنی برهانده دلیلده اک مهم جهت اثبات جهتی دگل، بلکه معلوم دگل بر یگی حقیقتی کشف ایتمکده، یاخود «فرضیه» نامیله تخمینی ظنی اولمق صفتیله قبول قیلنوب کلمش بر حقیقته قطعیت رنگی ویره بیلیمکده در. او یله ایسه، برهانده اک مهم جهت اثبات جهتی اولمایوب، بلکه مجهوللرک برینی کشف جهتی، حقیقتلرک برینه هدایت ارشاد جهتی اولور. برهان اک اول حقیقته انسانی ارشاد ایدر، سوکره او بولنمش حقیقتی دیگرلرده قبول قیلدرمق غرضیله اثبات ایدر. برهانده وار اهمیت جهتلری حساب قیلنور ایکن، اثبات جهتی اوچنچی دورتنجی درجه لره قالور.

برهانک اک اولگی اهمیتی — حقیقتی کشف ایدر یوللره انسانک فکرینی جلب ایتمک. بو — بر. او یوللرده حرکت ایدر ایکن، انسانک فکرینه رهبر اولمق. بو — ایکنجی. عاقبت انسانی حقیقته ایصال ایتمک. بو — اوچنچی. حقیقتی بولمش انسان، استرسه، نشر ایدر، اشته او وقت حقیقتی دیگراره قبول قیلدرمق ایچون برهانیه او حقیقتی اثبات ایدر. اثباتک اهمیت یا غایت اوفاق یاخود اک صوگ بر اهمیت اولور. برهان ارشادیله

بولنمش بر حقیقتی کتم ایدر انسان حقنده اثباتک ذره قدر اهمیتی یوقدر .
درست، دعوت ایدر انبیای کرام، همده علوم نشر ایدر حکمای عظام،
ارباب معارف، اهل تعلیم حقنده اثباتکده بیوک اهمیتی واردر، لکن هر
حالده اک صوگ اهمیتدر .

بیوک انسان معلم اول آریستوتیل منطق قانونلرینی وضع ایدر ایکن،
اوز زماننک شهرت کسب ایتمش صوفیزم صناعتنه، قوت هم اعتبار کسب ایتمش
صوفیستلره مقابله ایده بیلیمک غرضیلر گنه وضع ایتمش اولسه کرک، که منطق
قانونلرنده اک مهم مصلحت «خصمک مغالطهلرندن صاقلانمق مصلحتی» کبی
کوسترلمشدر . بوگاکوره اولسه کرک، منطق «علم بقوانین تعصم مراعاتها
الذهن عن الخطا فی الفکر» تعریفیله تعریف قیلنوب، منطقدن حاصل اولا
بیلور فائده «خطادن صاقلانمق» افادهسنده درج قیلنمشدر . یعنی منطقک بر
فائده ایجابیهسی یوق، بلکه یولدن یازمامق، خطا فکرلره توشمهک کبی یالکنز
فائده سلویهسی گنه وار دیمکدر .

ابتدائی انسانک فکری عقلی — حسیاتیله بر درجهده ایدی . او وقت
فکر کوزدن قولاقدن اوزاق کیده مز ایدی . فکرده حرکت بولنمش ایسه، یالکنز
حسیات دائرهسنده، حواسک تبعیتنده اولور ایدی . صوگ زمانلرده انسانک فکرنده
اوز باشنه علی الاستقلال حرکت باشلانمش اولسه کرک . حسیات دائرهسندن
طیش حرکت ایدر ایکن، حواس کبی رهبر یوقلق حسییله، فکر بر اصابت
ایتمش ایسه، بیگ مرتبه خطا ایده کلمشدر . بولمق چیقارمق اندلرینی طایتمش
انسانک فکرنده حرکت زیادهلشمش، قاراگلمق یوللرده حرکت زیاده اشدکجه
یولدن یازمق خطا ایتمک بلیهلریده او قدر زیادهلشمش اولسه کرک . بونک
تأثیریله انسان اک اول «خطادن صاقلانمق» چارهلرینی گنه دوشنمش اولسه
کرک . زیرا او وقت انسانک اک بیوک حاجتی خطادن صاقلانمق جهتی اولمشدر .
شو بیوک حاجتی تسویه غرضیله وضع قیلنمش منطق قانونلرنده بیله اک مهم
مقصد اولمق صفتیله «خطادن صاقلانمق» فائدهسی کوسترلمش اولسه کرک .

البته «صافلانمق» دورنده وضع قيلنمش «منطق» ك اھميتى ده يالكڭز صاقلامق فائدهسى اولور.

صافلانمق دورلرى كچدى كتدى. آرامق، بولمق دورلرى كلدى، حلول ايتدى. «صاقلار منطقلكڭ» اھميتى قالمادى. ايندى كشف ايدر، ھدايت ايدر منطق لازمدر.

اسلام فيلسوفى بيوك انسان صوقور ابو العلا حضرتلرى «اللزوميات» ده ديمش:

اذا قرن الظن المصيب من الفتى بتجربة جا بعلم غيوب

وان غيوب السر من سبل الردى اذا لم يكن من تحت نصع غيوب

يعنى انسانكڭ طوغرى باقار عقليه، دوام ايدر تجر بهسى برلشسه، ھمه مجهوللرى، غيب اولان شيلرى كشف ايدرلر. كوكلڭ ده محفوظ مقدمه لر حق دگل ايسه، او وقت منطق قانونلرى هلاك يوللرى اولور قالور.

عالم وجودكڭ نهايتى يوق خزائن الھيه سندن مجهوللرى آرامق بولمق ايجون ابو العلا حضرتلرينكڭ فلسفه سنه كوره طوغرى باقار عقل، دوام ايدر تجر به كافيدير. حقيقت — انسان ايله يازلمش كتابلرده دگل، بلكه الله قدر تيله حكمتيله خلق قيلنمش طبيعت خزينه لرنده بولنور. انسان فكريله، يالكڭز صافلانمق قصديله تدوين قيلنمش منطق قانونلرينكڭ اعانه سيله دگل، بلكه الله طرفندن احسان قيلنمش طوغرى كورر عقل، هم اجتهاد آرقاسنده دوام ايدر تجر به بر كه سيله بولنور. انساني حقيقتھ ايرشدرر واسطه — منطق قانونلرى دگل، عقليه تجر به سيدير.

قران كريم برھان ده الكڭ مهم اولمق صفتيله خطادن صاقلامق ياخود دعواي اثبات ايتمك جهتلرينى رعايه ايتمه يوب يالكڭز بيان هم ھدايت جهتلرينى اعتبار ايتمشدر.

بيان: يعنى انسانكڭ فكرينه مجهول بر حقيقتى كشف ايتمك. ھدايت: يعنى مجهول بر حقيقتھ انسانكڭ فكرينى ايرشدرمك. شو ايكي تعبير برھانكڭ الكڭ مهم جهتنه اشاره در.

لکن بزم فقیہر، بگا معلوم دگل، نہ دندر، صافلانق اصولیلہ تدوین
قیلنمش منطق قانونلرینہ تقلید شوقیلہمی، یاخود التزام قیلنمش مذهب
مسئلہلرینی دیگر مذهب اهللرینہ اثبات ایتماک داعیہسیلہمی، اصول فقہ
کتابلرنده بیان قیلنور دلیللرہ یالکز «اثبات» فضیلتی ویروب، بیان، ہدایت
فضیلتلرینی کلیاً اہمال ایتمشلر. علی الخصوص رکن قیاسدہ قیاس
مسئلہلرینی بیان ایدر ایکن، یالکز مناظرہ مباحثہ اصوللرینی، خصملرہ غلبہ
ایتماک غرضلرینی اعتبار ایتمشلر. بونک تأثیریلہ «رکن قیاس» اصول فقہ
اولمقدن چیقوب، اصول مناظرہ اصول جدال اولا یازمشدر.

دلیلده ہم من حیث اللغہ ہم من حیث الحقیقہ ایصال، ارشاد معنالی،
برہانده قطعیت، حقیقت صفتلری واردر. فی الاصل، دلیلک برہانک وضعلریده
حقیقت اولوب، حقیقتہ ایصال ایتماک ایچوندر. بوکا کورہ دلیل، برہان بویلہ
تعریف قیلنہ بیلور:

دلیل، برہان: انسانک فکرینہ حقیقتی کشف ایدر، یاخود انسانک فکرینی
حقیقتہ سوق ایدر حقیقتدر.

شو تعریف — اصولیون منطقیون نظرندہ معتبر دلیللرک ہر برینی
حصر ایدہمیور ایسہدہ، علوم، معارف نظرندہ، خصوصاً شریعت اسلامیہ نظرندہ
معتبر دلیللرک ہر برینی البتہ حصر ایدر. زیرا علومدہ، اسلامیتدہ یالکز
حقیقتی معلوم دلیللر، حقیقتی قبول قیلنہ بیلور نتیجہلرگنہ معتبر اولور. علومدہ،
اسلامیتدہ معتبر اولور مقصدک خصوصیتنہ کورہ، تعریف — خاص
قیلنمشدر. تعریفدن خارج دلیللر، یاخود دلیل نامی ویرامش شیلر —
اعتباردنہ خارجدر.

برہان، شو خاص تعریفہ کورہ، حقیقتہ سوق یا ایصال ایدر حقیقت
اولدی. بز بوندن صوک دلیل برہانی شو معنیده استعمال ایدرز.

برہانده، یالکز اصطلاح اختلافیلہمی یاخود بر معنی حسبیلہمی، شو
ساعت بگا معلوم دگل، اصولیون ایلہ منطقیون اختلاف ایتمشلر.

برهان، منطقیون نظرند، یکی یا دها زیاده مقدمه لردن ترکیب قیلنور مرکب اولور. اما اصولیون نظرند برهان یا مفرد اولور، یا خود یا الگز بر مقدمه دن عبارت اولور.

منطقیون اصطلاحی طلبه لرك هر برینه البته معلومدر. بوراده اصولیون نظرینی مثالریله کوستره یك:

- (۱) صانعك وجودی بر حقیقتدر، برهانی کوزمزه کورنور شو «عالم» در.
- (۲) صانعك برلگی بر حقیقتدر، برهانی یسزدره کولدره کورنور «انتظام» در.

منطقیون عرفنده «اورت احد» تعبیر قیلنور واسطه اصولیون نظرند برهان اولور. اگرده برهانی قضیه صورتیله عرض ایده جك ایسهك، کبری، بیوك مقدمه نامی ویرلمش «مقدمه حاکمه» اصولیون نظرند برهان اولور. شو اختلاف هر نه قدر اصطلاح اختلافنه رد قیلنه بیلور ایسهده، اصولیونك اصطلاحی فکرک علی العاده جریاننه، عادی بیاندره سرد قیلنور برهانلرك شکلرینه دها زیاده موافقدر. زیرا طبیعی صورتده جاری اولور فکرلر هیچ بر وقت منطقك صنعی قابلرینه توضیق قیلنمایور، طبیعی حالده سرد قیلنور برهانلر منطقیده بیان قیلنمش رسمی شکلدره عرض قیلنمایور.

قران کریمده تلاوت قیلنور قطعی یقینی برهانلر، الك آچیق الك مفید نظم اوزرنده کلمشلر ایسهده، هیچ بری «اشکال منطقیه» لباسیله کلمه مش. قران کریمده الك بیوك الك قطعی، تمام، هیچ بر حنف قیلنمش مقدمه سی یوق برهانلر علی الاکثریت بر مقدمه دن عبارت اولور. بوگا شاهدلر:

- (۱) «قل لو كان معه آلهة كما يقولون اذاً لا بتغوا الى ذى العرش سبيلا.»
- (۲) «لو كان فيهما آلهة الا الله لفسدتا.»

شو یکی برهان، عقل صحیح نظرند، قطعیدر، ذوق سلیم فهمنه کوره تامدر، حنف قیلنمش طی قیلنمش بر مقدمه سی یوقدر. مطلوبك ثبوتی ایچون مقدمه استثنائییه تقدیرینهده حاجت یوقدر. او یله تقدیرلری لغت عربیه تحمل ایتمه یور، ذوق عربی او یله تقدیرلردن نفرت ایدر، نهج بلاغت اوتقدیرلری

آبا ایدر. تقدیر قبلنه جق اولور ایسه، شو برهانلرک نظمى بلاغت شرفندن بالکلیه محروم اولور، نظمده جزالت قالماز. شو نظم لسانی معجز قائلک سوزى اولمقدن چیقوب، بیهوده سویله مکدن صاقنماز انسانک سوزى اولور. شو ایکی برهانک هر برى، منطق اصطلاحيله تعبیر جائز ایسه، برر مقدمه در، منطقى قیاسک کبرالریدر.

ایکنجی آیت کریمه ده اللهک یالکزلغنه عالمک انتظامى دوامى برهان قیلنمشدر.

قران کریم «اله متعدد اولسه ایدی، یر کوك فاسد اولور ایدی» دیمش «یر کوك بولنماز ایدی» دیمه مش. بولنماق، فاسد اولمق آرالرنده البته غایت بیوک فرق واردر. الهلرک تعددینه قران کریم — عدم لاحقى لازم ایتمش. بر قاچ آیتده شو برهانى اعاده ایتمش ایسه ده، هیچ بر یرده عدم سابقى لازم ایتمه مش، یعنی «متعدد اولسه ایدی، عالم بولنماز ایدی» دیمه مش. الهلرک تعددینه یرک کولرکک رأساً عدملرى دهاز یاده لازم ایکن. البته بونک بر حکمتى واردر. قران کریمک قطعى یقینى برهانلرینى ظنیاتک اک دون درجه لرینه ایندره بیلمش کلامیون — کوزى قولاغى وار انسانلرک هر برینى ظاهر اولور «نکته» لردن غفلت ایتمه مش اولسه لار ایدی، غرورلری بر قدر بلکه تعدیل قیلنور ایدی.

عالم اسلامیتده اک متهور طائفه: — اوزلرینک سفسطه لرینه اوهاملرینه قطعیک نامى ویروبده، قران کریمک اک قطعى اک یقینى بینه لرینى ظواهر عمومیه، ادله لفظیه دیهرک ظنیاتدن صایمش، اعتباردن بالکلیه ایندرمش کلامیون طائفه سیدر.

«سأصرف عن آیاتی الذین یتکبرون فی الارض بغير الحق. وان یروا کل آیه لا یؤمنوا بها. وان یروا سبیل الرشده لا یتخذوه سبیلا. وان یروا سبیل الغی یتخذوه سبیلا. ذلک بانهم کذبوا بآیاتنا وکانوا عنها غافلین» آیت کریمه سی گویا اهل کلام حقنده اینمشدر کبى. سین استقبال بونی بر قدر

تأیید ایدر. حق دگل فلسفیاتلریله تکبیرلری، قران کریم آیتلرینی ادله لفظیه تسمیه ایده رک اهماللری، قران کریمده بیان قیلنمش برهانلردن، رشد یوللردن اعراضلری، فلسفه نامیله ظاهر اولور «غی» یوللرینه سلوکلری — شو دورت وصف، آیت کریمه یی اهل کلامک مغرورلرینه حرفیاً تطبیق ایدر.

(۳) «ولو علم الله فیهم خیراً لاسمعهم. ولو اسمعهم لتولوا وهم معرضون» آیت کریمه سنده برر جمله دن عبارت ایکی برهان ذکر قیلنمشدر.

اولگی جمله «ولو علم الله فیهم خیراً لاسمعهم» جمله سیدر. معناسی: «آکلامغی اقتصا ایدر قدر جزئی خیر آنلرک طبیعتلرنده وار اولسه ایدی، الله آنلره آکلاتور ایدی.» بوراده، اهتدا یوقلغی مقتضی یوقلغیله بیان قیلنمشدر.

ایکنجی جمله «ولو اسمعهم لتولوا وهم معرضون» جمله سیدر. معناسی: «آکلاته چق اولسه ده، همان دونرلر ایدی.» اهتدا یوقلغی بوراده مانعک وجودیله تعلیل قیلنمشدر. یعنی حقیقتی قبول ایتمکدن کبرلری اهتدالرینه مانع اولمشدر.

شو ایکی جمله دن عبارت ایکی برهانک هر بری اوز باشنه تمامدر. بری مقتضی یوقلغیله، دیگر بری مانع وارلغیله استدلال هم بیاندر. قران کریمده تلاوت قیلنور برهانلر عمومیتله بسیط اولور، یعنی مقدمه لردن ترکیب قیلنمش اولماز.

درست، قران کریمده متعدد آیت کریمه لرده سرد قیلنور برهانلر بولنور. مثلاً عم سوره سنک ابتداسنده «الم نجعل الارض مهاداً» آیت کریمه سنندن «وجنات الفافاف» آیت کریمه سننه قدر اون بر آیت کریمه ده بر برهان بیان قیلنمشدر. لکن بونکله برهانک مرکب لگی لازم دگل. زیرا او اون بر آیت کریمه ده انسانک همه حاجتلرینه همه مصلحتلرینه طبیعتک هر جهندن موافقتی بیان قیلنوب، هر جهندن موافق طبیعتک وجودی صانعک وجودینه برهان قیلنمشدر. «عالم وجودده وار اعتنایی انتظامی کورده، خالق بیل! دیمک

اولور. طبیعتده وار اعتنا قطعی حقیقتدر، صانعک وجودینه برهان اولوق صفتیله کوسترلمشدر.

بوکئا کوره اولسه کرک، اصولیون برهانده مرکبلیگی شرط ایتمه مشلر. برهان یا «حد اوسط» دن یاخود مقدمه حا کمه اولان «کبر» دن عبارت اولوب هر حالده بسیط اولور.

منطقیون نظریله اصولیون نظرینی محاکمه ایتدکن صوگ قیاس مسئلهلرینه کوچمک ایچون، ایندی برهانک نوعلرینی بوراده بر قدر حکایت ایدهیم.

انسان فکر ایدر. فکر انسانک اگ بیوک خاصه سیدر. لکن فکر — ذهنده طویلانمش بر کمش معلوماتی بیلیمک او یلامق دگل، بلکه او معلوماتدن نتیجهلر چیقارمقدر.

بر مسئله ریاضیهی حل ایدر ایکن، ویرلمش معلومات اعانه سیله بز مجهولاتی بولورز. فکرده — شویلدر. ذهنمزه حاضر معلومات اعانه سیله معلوم دگل بر نتیجهی بولمقدر.

عالم وجودده وار شیلرک هر بری بری دیگرینه باغلانمشدر. وجود سلسله سنده اوز باشنه قالمش بر حلقه بولنماز. انسانک عقلنده حاصل اولور معلومات — ارتباط مسئله سنده — عالم وجودده بولنور موجودات کییدر، معلوماتک بری دیگرینه مرتبطدر، بری حاصل ایسه، دیگرینی تحصیل ایتیمک ممکن اولور. معلوماتک اوز آرا ارتباطلری خاصه سنه برهاندن نتیجهلره انتقال قابونی تأسیس قیلنمشدر.

منطق، اصول فقه کتابلرنده تفصیلاتیله بیان قیلنور برهان دورت نوعدر:

- (۱) برهان اندراج، (۲) برهان تلازم، (۳) برهان تعاند، (۴) برهان تناسب.
- (۱) اندراج — استقرا، تجربه کبی یوللرک بریله حقلقی معلوم حقیقت تحتنه حکمی مطلوب فردک اندراجیدر. یاخود دیگر عباره ایله تعبیر ایدر ایسهک، حکمی مطلوب فردک او حکمی مستلزم اولور وسط تحتنه دخولیدر. مثلا: «هر معن حرارتی نقل ایدر» کلیه سی استقرا، تجربه اعانه سیله

ثابت اولمش بر حقیقت طبیعیه در. کوزمز اوکنده بولنور بر جسمک معدنلگی بزه معلوم اولوب، شو کلیه تحتنه اندراجی معلوم اولسه «شو جسم حرارتی نقل ایدر» حکمی بزه حاصل اولور.

«هر مسکر حرامدر» کلیه سی شارع حکیمک بیانیه ثابت اولمش بر حقیقت شرعیه در. بوقالده وار شو شرابک مسکرلگی بزه معلوم اولور ایسه، «شو شراب حرامدر» حکمی بزه حاصل اولور.

شو ایکی مثالده نتیجه حصولی اندراج طریقله در. حکمی مطلوب فرد — حقیقت کلیه تحتنه، یعنی او حقیقتک موضوعی اولان وسط تحتنه مندرج اولدی ده نتیجه حاصل اولدی.

منطق کتابلرنده بیان قیلنور مشهور اشکال اربعه اندراج طریقله نتیجه ویرور: حکمی مطلوب فرد — حد اوسط تحتنه مندرج اولور. حد اوسط اوز نوبتیه حد اکبر تحتنه مندرج اولوب، او فردک اندراجنده واسطه اولور. بوکا کوره مقدمه لرده ایجاب، هم کلیت شرط قیلنمشدر.

(۲) برهان تلازم: ایکی آراده تحقیقی قطعاً معلوم تلازم اعانه سیله ثبوت یا انتفای اثبات یا کشفی ایتمک.

یوقاری ده شاهد اولمق اوزره تلاوت قیلنمش آیت کریمه لر کی. «متعدد الاهلر اولسه ایدی، یر کوک فاسد اولور ایدی» برهانی برهان تلازمدر. تعددله فساد آراسنک قطعی تلازم واردر. شو ساعتده فساد یوقلغی تعدد یوقلغنه البته برهان اولا بیلور.

(۳) برهان تعاند:

انسانک هم عادی هم علمی فکرلرینک هر بری — کوز کوره معلوم بینه لره قانونلره تاسیس قیلنور. فکر قانونی اولمق اوزره منطقده قبول قیلنمش اوچ دورت بینه واردر.

او قانونلرک بری — عینیت قانونیدر: هر شی اوزینک عینیدر. انسان هر وقت انساندر، زید هر وقت زیددر. انسان هیچ بر وقت لایانسان اولماز. هیچ بر مفهومی اوزندن سلب ایتمک جائز دگلدر. صبیله گنه دگل،

حتى حيوانلروده شو حقيقت معلومدر . شو عالمده اوزگروسز، بر حالده طور و يوق ايسهده، شو قانون همان قطعيدر حقدر .

او قانونلرک ايكنجىسى — تناقض قانونيدر . انسان، لانسان كىبى ايكى نقيض، آفلق قارلق كىبى ايكى ضد هيچ بروقت بر يرده مجتمعه اولماز . انسان البته انساندر، لانسانلق انسانده هيچ بر صورتله بولنهماز .

او قانونلرک دها برى — واسطه يوقلق قانونيدر . ايكى نقيض آراسنده واسطه يوقدر . اجتماعلرى ممكن دگل ايكى نقيضك ارفاعلرىده ممكن دگلدر . شو اوچ قانونك هيئت عموميهسى اوزرينه « برهان تعاند » تأسيس قيلنمشدر . ايكى نقيضك برى بر يرده اثبات قيلنور ايسه، ديگرى البته منتفى اولور . برى منتفى اولور ايسه، ديگرى البته ثابت اولور .

منطق كتابلرنده بيان قيلنمش قياس استثنائى يا تلازم يا تعاند طريقيه نتيجه ويرور .

(۴) دورتنجى برهان تناسب، تشابه برهانيدر .

شو برهان منطق كتابلرنده، غلط مشهور اولوق اوزره، « تمثيل » ناميله، اصول فقه كتابلرنده قياس اسميله ذكر قيلنور . لکن منطقك تمثيليله اصول فقهده معتبر قياس آراسنده بيوك فرق واردر .

تمثيل — آراده وار مشابهتى كوروب، حكمده برلكلرينه قرار ويرمكدر . ايكى شى بزه معلوم بر قاچ وصفده برى ديگرينه مشابه اولور ايسه، برينك حكى ديگرنده بولنه بيلور . مثلا: ايكى آدم — عقلده، ايمانده، توسده، قيافتده برى ديگرينه اوخشار ايسه، اخلاقده برلكلرينه حكم ايتمك ممكندر . وصفلرده اشتراك — كيفيت، كميت جهتيله نه قدر زياده اولور ايسه، حكمده اشتراكلرى او قدر اعتماد كسب ايدر . زيرا وصفلرله حكمك ايكى شيدن برنده اجتماعلرى، همده او ايكى شينك بزه معلوم وصفلرده اشتراكلرى — تصادق طريقيه اولماسه كرك، بلکه وصفلرله حكم آراسنده بر ارتباط ثابت اولسه كرك، هم او ايكى شينك وصفلرده اشتراكلرىده بر

قبیلہ بر جنسہ انتساب اثری اولسہ کرک. شویله ظنی بر ملاحظہ بنا، تشابہ قانونی — دلیل اولاً بیلور.

تشابہ قانونی — ریاضی مسئلہ لردہ قطعی نتیجہ لری ویرہ بیلور ایسہ دہ، دیگر مسئلہ لرک ہیچ برنہ اعتماد قیلنہ بیلور نتیجہ لری افادہ ایده میور. اویلہ ایسہ دہ، بایتاق جہت لردہ انسان ایچون بیوک فائدہ لری وارد. تشابہ قانونی — علمی تجربہ لرک اکثرینہ بر مبدأ اولاً کلمشدر. هوا حال لرنده، حرب امورنہ، تجارت یول لرنہ، سیاسی واقعہ لردہ تجربہ کورمش آدم هر خصوص دہ اوزینہ مناسب بر حکم ویرہ بیلور. اول دہ اولوب کتمش حال لرک برینہ مشابہ بر حال شو کون واقع اولور ایسہ، تجربہ کورمش آدم تشابہ قانونندن استفادہ قیلوب، شو حالک سبب لری نتیجہ لری حقندہ غالباً اصابت ایدر. انسان دہ «فراست» تعبیر قیلنور عقل اوتکونلگی وار ایسہ، او انسان الذک تشابہ قانونی علوم خزینہ سی اولور.

لکن اهل علم علمی مسئلہ لردہ، شریعت اسلامیہ امام لری مسائل فقہیہ دہ تشابہ قانونینہ او قدر اهمیت ویرمہ مشلر. علمی مسئلہ لردہ، مسائل فقہیہ دہ بالاتفاق معتبر اولاً بیلور قیاس — اثر دہ یا عل دہ یا سببہ اشتراک معناسنہ اولان قیاسدر.

اثر دہ برلک علہ برلگنہ، عل دہ سبب دہ برلک اثر لرک نتیجہ لرک برلگنہ البته دلالت ایدر. اثر دن مؤثرینہ، مؤثر دن اثرینہ انتقال — عادی، علمی فکر لرک هر برنہ قانون اساسیدر. طیب — متشابه خستہ لکرو مشترک بر سبب آرار، مؤرخ تاریخی واقعہ لری، متقارب اولسہ لار، بر سببہ توجیه ایدر. جسم لرک سقوطی، قهرک یر طرفندن، سیارہ لرک قویاش طرفندن جنوبیتی — طبیعت عالم لری نظرندہ بر سببک اثری کبی تلقی قیلنور. فقیہ — عل دہ مشترک شیلری حکم دہ بر ایدر. تأثیرک علیتک قطعیلگنہ ظنیلگنہ کورہ، عل دہ اشتراک معناسیلہ قیاس — قطعی اولور، ظنی اولور. عل دہ یا اثر دہ اشتراک معناسیلہ قیاس — فی الحقیقہ اشکال ار بعدن برینہ بلکه علی الخصوص شکل

بز امه پیده، بلا تردد، الحاق ایده بیلورز. زیرا اعتناق مسئله لرنه شارع کریم ارک خاتونلق خصوصیتلرینی هیچ بر وقت اعتبار ایتمه یور. شارعک شو تسویه سی بزه قطعی صورتله معلومدر، بلکه خاتونلره بویله مسئله لرنه دهه زیاده مرحمت قاعده سیله عمل ایدر.

شو مثاله فرع — اصلک اوزینه مساویدر.

اگر حکم لرنه برنده رجال ایله خاتونلر آراسنده شارع کریم نظرنده فرق ثابت اولور ایسه، او صورتده قیاس جائز اولماز.

بوکا مثال: شارع کریم حدودی امه لر حقنده تنصیف ایتمشدر. بر امه اوز اختیار یله فاحشه یه مرتکب اولور ایسه، «فان اتین بفاحشه فعلیهن نصف ما علی المحصنات» آیت کریمه سنک افاده سنه کوره، محصن خاتونلر حقنه ثابت حدک یالکنز نصفی امه لره ثابت اولور.

تنصیف مسئله سنده عبدلری امه لره قیاس جائز دگلدر. زیرا امه لر اسیرلکری حسبیله، علی الاکثریت تربیه دن محروم قالورلار، حقوقلری اعتبارلری بولنماز. تربیه سنلک حقوق سنلری اقتضاسیله امه لرنک اوز لرنده حس شرفی قالماز، دیگرلرنک کوز لرنک احترام دن نصیب لری بولنماز. طامعلرنک طمعی خائنلرنک هجومی قاشنده امه لرنک شرفی عصمتی هر جهت دن آچیق حالک، حمایه سنر قالور. بوکا کوره، امه لرنک عرضی حرمتی مبنول اولوب مغلوبیتلری آسان اولور. شو ضعیف لک شو مغلوبیت امه لرنک اوز لرنک قصور لریله مساهل لریله کلمش دگل، بلکه هیئت اجتماعیه ده اعتبار قیلنه کلمش نظام لرنک عادت لرنک گوزل دگل نتیجه لری اولمق صفتیله وجود بولمشدر. لاجل ذلک شارع کریم شو ضعیف لگی شو مغلوبیتی نظر اعتباره آلوب، امه لرنک حدود لرینی تنصیف ایتمشدر.

تربیه کورمه مش اولمق، حقوق بولنماق اقتضاسیله طبیعت لرنده کواکشمش ضعیف لک مساعده سیله امه لردن اوز اختیار لریله بر جنایت ادبیه صادر اولور ایسه، شارع حدودی تنصیف ایدر، اما اکراه ایله اولور ایسه، امه دن حد

بالکلیه ساقط اولور. نور سوره‌سنده «ومن یکرههن فان الله من بعد اکرههن غفور رحیم» آیت کریمه‌سی اکره قیلنمش امله‌ردن حدودی اسقاط ایتمش، همده اسقاطک تنصیفک سببلرینه اشاره ایتمشدر. اسقاط — امله‌ر اوزرینه آسانقله نفوذ ایدر اکره اثریدر. تنصیف — امله‌رک طبع‌تلرنده یرلشمش ضعیفک مغلوبک اثریدر. بوکا کوره، عبدالری، تنصیف مسئله‌سنده امله‌ره الحاق جائز اولماز. زیرا عبدک جنایت ادبیه‌سی مغلوبیت اثری دگلدر، بلکه عبددن صادر اولور جنایتک مفسده‌سی قباحتی دهاییوکر. رقیقک او جنایتک جزالرینی تخفیف ایدهمز. ایدرسه، تشدید ایده بیلور.

فقهای کرام تنصیف حدود مسئله‌سنده عبدالری امله‌ره الحاق ایتمشلر ایدسه، آیت کریمه‌لرک معنالرینی ملاحظه ایتدکن صوگ، بن اوز فکرمی ده‌ها موافق کوردم. فقیهلرک اجماعلرینه مخالفت ایتماک بر قدر دهشتلی حرکت ایدسه، نور آیت کریمه‌سنه تفسیر یازمش قلملرک تحیرلرینی عجزلرینی خطالرینی کورمک بکا یول آچدی. عربیتی، معناسی، احکام فقهیه‌سی جهتیه همان حل قیلنهمامش بر آیتک تفسیرلرده وجودی — کیگ فکر میداننه بنی دعوت ایتدی. تفسیرلرک هیچ برنده بولنهماز گوزل بر فائده‌یی طلبه‌لره هدیه صفتیه بوراده یازدم.

قران کریم «ولا تکرهوا فتیاتکم علی البغاء ان اردن تحصناً» دیمش. یعنی: «جاریه‌لرگزی، پاکلگی اختیار ایدرلر ایکن، فاحشه‌لک سوداسنه کوچله‌مه‌گنز.»

بوندن صوگ قران کریم اکره قیلور سیدلرک جزالرینی، اکره قیلنور مسکین جاریه‌لرک حاللرینی بیان یولنده، دیمش:

«ومن یکرههن فان الله من بعد اکرههن غفور رحیم»

شو آیت کریمه جاریه‌لرک اوزلرینی کنایه طریقیله ایکی دفعه ضمیرلرده ذکر قیلوب، رب کریم حضورنده حاللرینی مغفرت، رحمت بشارتلیله بیان ایتمش. اکره ایدر سیدلری صراحتله «ومن یکرههن» جمله شرطیه‌سیله ذکر

قیلوب، جزالرینڭ بیان دائره‌سنه داخل اولماز قدر بیوک‌کنه اشاره ایچون اولسه کرک، جزالرینی حذف ایتمشدن.

لسانی بلیغ، حسیاتی بیوک انسان دهشتلی حاللردن برینی بیان ایدهجک اولور ایسه، قلبنه هجوم ایدر تأثرات اقتضاسیله لساننه انقباض کبی برحال طاری اولورده، لسانی گویا باغلانور، او وقت وجودنده کورنور انفعالات او حاللرک دهشتلرینی اڭ گوزل صورتده ترجمه ایدر. متکلمک حالیه لسانی بیانده اشتراک ایدر ایسه، اشته کوکللری سحر ایدر بیان او وقت حاصل اولور. احياناً او یله اولورکه لسان افاده‌سندن عاجز معنالی سکوت آسانلقه بیان ایدر. البیان والمعانی کتابلرنده شاهدلریله قبول قیلنمش «الحذف — للتحويل» قاعده‌سی بوندن آلمشدن.

کتب سماویه عمومماً، قران کریم خصوصاً انسانلرک اوز لسانلری اوز عرفلریله نازل اولمشدن. انسان — مقصدلرینی بعضاً لسانیله، بعضاً حالیه، بعضاً سکوتیله افاده ایدر. شو بیان اسلوبلرینک هر بری قران کریمده کلمشدن. سکوت اسلوبیله بیان قران کریمده کثرتله بولنور.

«ولو ان قراناً سیرت به الجبال، او قطعت به الارض او کلم به الموتی. بل لله الامر جمیعاً.» آیت کریمه‌سی کبی. قران کریمده دهشتی بیوک احاطه‌سی کیڭ جوابلرک اکثری ذکر قیلنماش.

شو آیت کریمه‌نک تقریبی صورتده ترجمه‌سی، تفسیری:

«اگر بر قران طاغلری یرلرندن اویناتور، یا یرک همه خزینه‌لرینی چیقارتور، یا اولولاری سویله‌تور قدر قوّتی حائز اولسه ایدی»

شو جهلهی ایشیتور انسانلرک فکدرینه کیڭ میدان برافمق ایچون اولسه کرک، بوراده جواب ذکر قیلنماش. آیت کریمه‌یی تلاوت ایدر انسانلرک هر بری اوزینک فکدرینه قوّتنه کوره، مناسب بر جوابی ملاحظه ایدر. اهل تفسیرک اکثری جواب قیلنمق اوزره «لما آمنوا به ولاصروا علی العناد» معناسنه فایتور جهله‌لری تقدیر ایتمشدر. لکن شو معنی هر نه قدر

درست معنی ایسه ده، «ولو ان قراناً» آیت کریمه سنڭ نظم نه دقتله نظر ایدر ایسه ک، بوراده مناسب دگلدنر. زیرا شو آیت کریمه ده قران لام تعریف سن، علمیت سن، منصرف صورتده تنوینلی ذکر قیلنمشدر. اگر «ولو ان القران» عباره سیله ذکر قیلنمش اولسه ایدی، اهل تفسیرک او تقدیرلری فی نفسه درست اولا بیلور ایدی.

او تقدیرلری فی نفسه درست اولور ایدی، لکن قران کریمک دیگر آیت کریمه لردن معلوم اولمش عرفنه همان موافق اولماز ایدی. زیرا نبی محترم دشمنلرینک انکارده دوام ایده جکرینی بیان یولنده اینمش «ولو اننا نزلنا الیه الملائکة وکلمهم الموتی وحشرنا علیهم کل شیء قبلما کانوا لیؤمنوا» — «ولو فتحنا علیهم باباً من السماء فظلوا فیه یعرجون لقالوا انما سکرتم ابصارنا» کبی آیت کریمه لرک هیچ برنده جواب حذف قیلنماش. قران کریم او جوابک ذکرینی گویا التزام ایتمشدر. او جوابی حذف دعواسی بوکا مخالفدر. بونک اوزرینه، او تقدیرده شو آیت کریمه بر یگی معنایی افاده ایتمش اولماز، شأن قرانی تعظیم معناسنه دلالت ایتک شرفندن شو آیت کریمه محروم اولمش اولور.

اگر جواب تقدیر ایتک تسکلی حاجت ایسه، «لکان هذا القران» کبی بر جواب تقدیر ایتک دها گوزل اولور. شو معنی ده بر جواب تقدیر قیلنور ایسه، آیت کریمه معناسی شویله اولور:

تعلیم الهی اولمق صفتیله کوکدن اینر کتاب ده طاغلری یرارندن اویناتمق، یا یرک همه خزینه لرینی چیقارمق، یا اولولری سویلتمک کبی معجزه لر بولنمق لازم اولسه ایدی، شو قران کریمه ده او معجزه لرک هر بری البته بولنور ایدی. یعنی تعلیم الهی اولمق صفتیله اینمش قران ده او یله معجزه لرک وجودی لازم دگلدنر. رسالتک برهانی — خارقه لر دگل، بلکه گوزل شریعتی، هر بر حقیقتی بیان ایدر قران کریمک اوزیدر.

آیتک معناسی شویله اولور، یاخود:

“اويله بيوك بر قوۆى حائز قران اولاييلسه، او قران شو قران كريم
اولور ايدي..”

شو معنى شأن قرانى تعظيم جهتيله دها زياده مناسبدر.
بن شو آيت كريمه يي تفسير يله برابر بوراده — حذفاك ياخود دها طوغرى
تعبير، سكوتك شاهدى اولمق صفتيله — نقل ايتدم. بنم فكرمه كوره، «ومن
يكرههن» آيت كريمه سى ده شو بابدندر. زيرا آيت كريمه ده دورت متقابل
ذكر قيلنمق لازم ايدي: (۱) اكراه ايدر سيدلر، (۲) جزالرى، (۳) اكراه قيلنور
جاريه لار، (۴) حاللرى. — آيت كريمه ده يالكنز ايكي سى: اولسكى سيله
دورتنجى سى ذكر قيلنوب، ايكي سى: سيدلر ك جزالرى، جاريه لار ك اوزلرى
— بلاغت عربيه ده معتبر «احتباك» اصوليله حذف قيلنمشدر. زيرا ذكر
قيلنمش ايكي — حذف قيلنمش ايكي يه دلالت ايدر: اكراه قيلور سيدلر
اكراه قيلنور جاريه لاره بالالتزام دلالت ايدر؛ اما مغفرت عذابيه، رحمت
غضبه بالمقابله دلالت ايدر.

بز عادى لسانمزله تعبیر ايدر ايسهك، آيتك تركيبى بويله اولور: «ومن
يكرههن فان الله معذبهم غضب عليهم. ومن تكره منهن فان الله لهن غفور،
بهن رحيم».

تهويل قصديله اولسكى جمله نك جزاسى، تهوين بشارتيله ايكنجى جمله نك
شرطى حذف قيلنوب، احتباك اصوليله «ومن يكرههن فان الله من بعد اكراههن
غفور رحيم» جمله بليغته سى تحصيل قيلنمشدر. اختصار سوكنده خبر جمله سنده
عائد بولندرمق ضرورتى ايچون اولسه كرك، «من بعده» ايله اكتفا قيلنمايوب،
من بعد اكراههن تركيبى اختيار قيلنمشدر. زيرا مفعولنه اضافه قيلنور مصدر
هر حالده ضمير فاعلى مشتمل اولور.

جواب — جاريه لار ك حاللرينه مخصوص اولمق جهتيله اولسه كرك، من
بعد اكراههن تركيبى اختيار قيلنوب، من بعد اكراههن تركيبى آلناماشدر.
زيرا مقصود بالذات حكمك صاحبي، هم عله سى ذكر قيلنمق دها گوزلدر.

آیت کریمه ده «بعد» سوزینک و جهی معلومدر، زیرا بلا اکراه واقع اولور فحش — مغفرت، رحمت تحتنه داخل دگلدر. «من» کلمه سی مظلوم جاریه لر حقنده رحمتک تعددینه کثرته دلالت ایچون زیاده قیلنمش اولسه کرک. زیرا ابتداسی وار شیلرک هر برنده کثرت، تعدد بولنور.

«ان» خبری «غفور رحیم» ده لام تأکید یوقلق — «ان» ایله خبری ایکی جمله دن آلمش کبی اولمق جهتیه اولسه کرک. چونکه «فان الله» گویا اولگی جمله دن «غفور رحیم» گویا صوگ جمله دن انتخاب قیلنوب «فان الله غفور رحیم» جمله سی ترکیب قیلنمش کیدر.

بن شو آیت کریمه یی شو صورتله تحلیلده اهل تفسیرک مسلک لرینه عادت لرینه سلوک ایتدم، قران کریمک نظم معجزنده حذف، تقدیر کبی تکلف لرک امکانی یا وجودی جهتیه دگل، بلکه اوز تفسیر می اهل تفسیر نظرنده اوز لرینگ اصول لریله تأیید ایتمک قصدیه ایدی. بزم تفسیر مزه کوره، آیت کریمه معناسنده نظمده ده هیچ بر اشکال یوقدر. نظمده اشکال یوقدر، زیرا خبر جمله سنده مبتدا ضمیری واردر. معنی ده اشکال یوقدر، زیرا مغفرت، رحمت اکراه ایدر سیدلرک نصیبی دگل، بلکه اکراه قیلنور جاریه لرک حقیدر.

بوتون همت لرینی قران کریمک اعرابنه حصر ایتمش کشفی، قاضی، رازی کبی تفسیر لری آیت کریمه ده هم من حیث المعنی هم من حیث النظم اشکال کوروب، اوز لرینه مخصوص تقدیر حیله لریله آیت کریمه یی اصلاح ایتمشلر: من حیث المعنی اشکالی «لهن» تقدیر یله ازاله قیلوب، نظمده وار قصوری «ولههم» زیاده سیله تکمیل ایتدکن صوگ «ان تابوا» قیدیه آیت کریمه یی مندهبه تطبیق ایتمشلر. بونگله «اش» گل کبی تمام اولمش! هیچ بر اشکال ایندی قالماش. ظلم ایدر سیدلری مغفرت ایتمکده ضرر یوق، لکن یالکنز بر اشکال وار ایش: مظلوم مسکین جاریه لری مغفرت ایتمک، اوبی چاره لره رحمت وعد ایتمک بر قدر مشکل ایش! فقط، بأس یوق، ضرر یوق، زیرا اهل کلامک کیسه لرنده بر دگل، بر قاچ جواب حاضردر: شارع حکیم — ظالمی

مغفرت ایدر ایسه‌ده، مسکین بی‌چاره مظلومی مواخذه ایده بیلور. مظلومیت مواخذه‌یه منافی دگلدر.

بیوک اوفاق تفسیرلرده وار بیانلرک اجمالی‌ده تفصیلی‌ده شودر.

اهل تفسیرک بویله مساهله‌لرینه بز هر حال‌ده تعجب ایدرز. دقیق‌لق ملاحظه سوکونده بطلانی معلوم اولا بیلور سوزلری اک معبر تفسیرلرمزده کورمک بزى البته متأثر ایدر.

اکراهدن نهی یوليله اینمش آیت کریمه‌ده خطاب الوهیت‌ده «اکراه ایدر آدملری الله مغفرت ایدر، آنلره رحمت ایدر» سوزی بولنلق هیچ بر صورتله ممکن اولماسه کرک.

آیت کریمه تقدیری «غفور لهم» اولور ایسه، ولا تکرهوا آیت کریمه‌سی بالکلیه اهمیت‌دن ساقط اولسه کرک.

«ان تابوا» کبی قیدلری تقدیر — ظالملرک ظلملرینه یول آچمق، حیله اوگرتمکدن ماعدا هیچ بر فائده ویرمه‌یور.

قران کریمک بیوک شأنی قدسیتی بونلرک هر برندن البته پاکدر، خطاب الوهیت‌ده وجودی ضرور جزالت، عظمت بونلری بلا شبهه ابا ایدر.

«لهم» تقدیر ایتدکن سوکده اصلاح قیلنه مامش کلامی بر دها اصلاح ایتمک ایچون، «ان تابوا» کبی بر جمله‌یی‌ده تقدیر حاجت اولور ایسه، معجز قران کریمک لسانیله مشهور باقلک لساننده نه قدر فرق قالور؟

اکراه هر حال‌ده مغفرتک ضدیدر. جمله شرطیه‌یی درست ایدر قدر مناسبت ایکی آراده یوقدر. «ومن یکرههن فان الله غفور له» جمله‌سی شرطیه اولمق صورتيله، بلاغتی حائز اولمق دگل، عادی کلام اولمق شرفندن بیله بحر ومدر.

بز یوقاری‌ده اوز تفسیرمزی اوز فکرمزی یازدق، سوگره اهل تفسیرک سوزلرینی غایت آچیق صورتده جرح ایتدک. آیت کریمه نظم معجزینک انسان الیه اصلاح قیلنلق ذلتنه احتیاجدن علویتی کورندی. بنم ایچون اک بیوک بر فائده شودر. امه‌لردن حدودک سقوطنه اکراهک علیتی معلوم اولدی.

بنم دعوام شو ایدی. حدودک سقوٹی اکراه تأثیریله ایسه، حدودی تنصیف
ضعیفک هم مغلوبیت اثری اولاققدر. بناء علیه، تنصیف حدود مسئله سنده
عبدالری امهله الحاق ایتمک یا قیاس ایتمک جائز اولاماز.

الغای فارق معناسیله قیاسی بیان قیلوب، مثالریله ایضاح ایتدکن
صوگ، علهده اشتراک حسبیله اولور قیاسی بیان ایدهیک.

علهده اشتراک معناسیله «قیاس» ک دورت رکنی واردر: (۱) حکمی معلوم
فرد — اصل، (۲) حکمی مطلوب فرد — فرع، (۳) حکمک اوزی، (۴) حکمک
علهسی، وصف جامع.

مجتهدک النده قیاسک شو دورت رکنی بولندقدن صوگ، اثبات قیلنه حق
دها آلتی مسئله فالور:

(۱) اصلده حکمک ثبوتی. زیرا اصلک اوزنده حکم ثابت دگل ایسه،
فرعده فرع اولمق جهتیله او حکمک ثبوتی البته ممکن اولماز.

(۲) اصلده ثابت حکمک علهلردن بریله معلولیتی. چونکه اصلک حکمی معلل
دگل ایسه، وصف جامعده اشتراک حسبیله حکمده اشتراک لازم اولماز.

(۳) وصف جامعی، علهی تعیین. زیرا حکمک علهسی معین دگل ایسه،
علهده اشتراک متصور اولماز.

(۴) علهلگی اثبات قیلنمش علهنک فرعده وجودی. زیرا فرعده عله
موجود دگل ایسه، حکمک وجودی لازم اولماز.

(۵) اصلده معارض یوقلغی. زیرا معارض بولنور ایسه، وصف جامعک
علهلگی ثابت اولماز.

(۶) فرعده مانعک یوقلغی. زیرا حکمی منع ایدر برمانع فرعده بولنور
ایسه، قیاس اوز باشنه باطل اولور. علهده اشتراک فائده ویرهمز.

دورت رکن الده بولندقدن صوگ، آلتی مسئلهده اثبات قیلنور ایسه،
قیاس تمام اولور. وصف جامعک اصلده علهلگی مقطوع اولوب، فرعده

وجودی ده محقق اولور ایسه، او صورتده قیاس قطعی اولور. لکن دورت رکنی بولمق، بولندقدن صوڭ او آلتی مسئلیدی ده اثبات ایتمک او قدر آسان اش دگلدنر.

اصول فقه کتابلرنک قیاسک تمامیتی ایچون متعدد شرطلر بیان قیلنمشدر:

(۱) اصلک حکمی معقول اولمق. یعنی انسانک عقلیله ادراک قیلنه بیلور جملهدن اولمق. اگر عبادت حکملری کبی انسانک عقلیله ضبط قیلنهماز جملهدن اولور ایسه، او یله حکملرده قیاسک نفوذی بولنماز.

(۲) اصلک حکمی شرعی اولمق. یعنی احکام اصلیهدن، امور اعتقادیهدن اولمماق. زیرا اعتقاد، ایمان مسئلهلرینی اثبات خصوصنک نصوصک بیانی، عقلک شهادتی کافی اولوب قیاسدن استغنا حاصل اولور. اما اباحه احکام اصلیهده هیچ بر فردک خصوصیتی یوقدر. بر فردی اصل قیلوب، دیگر برینی فرع ایتمک بوراده تحکم کبی بر شی اولور.

(۳) اصلک حکمی مختص اولمماق. زیرا بر نصک یا بر دایلیک دلالتیله حکم اوزینک محله مختص اولور ایسه، دیگر فردلری الحاق ایتمک البته منع قیلنمش اولور.

(۴) اصلک حکمی منسوخ اولمماق. زیرا نسخ قوتیله اعتباردن عملدن ساقط بر حکمی تعدیهده فائده یوقدر.

(۵) اصل فرعدن مؤخر اولمماق. وضو حکملرینی تیمم حکملرینه قیاس کبی. وضو—مکده نبوتک اولگی سنه لرنده، اما تیمم هجرتدن صوڭ مدینهده مشروع اولمشدر. زیرا متأخر بر دلیلدن تفرع ممکن دگلدنر.

(۶) قیاس سببیله بر نصک حکمی تغییر قیلنمماق.

مثلا: کفار کسوهسندنه تملیک بلا شبهه شرطدر. بوکا قیاسا طعام کفارده تملیکی شرط ایتمک جائز دگلدنر. زیرا شو قیاس «فکفارتیه اطعام عشرة مسا کین» آیت کریمهسندن مستفاد حکمی تغییر ایتمش اولور. چونکه اطعام تملیک ایلهده، ضیافت ایلهده حاصلدر.

(۷) اصلگ دلیلی فرعی شامل اولماق. زیرا او تقدیرده قیاسه احتیاج قالماز. حکم — فرع اولمق جهتیه دگل، بلکه اصل اولمق جهتیه ثابت اولمش اولور. (۸) فرعگ حکمی منصوص اولماق. — زیرا فرع نفیاً منصوص اولور ایسه، قیاس باطل اولور. ایجاباً منصوص اولور ایسه، قیاس ضائع اولور. (۹) فرع — اصلگ نظیری اولمق. بوکنا کوره خطایی نسیانه قیاس جائز ولماز، تکریم طریقیله ثابت اولور حکملرده حرامی حلاله قیاس ایتمک مناسب ولماز. زیرا حلال مستحق اولور کرامتی حرامگده استحقاقی عدلگ حکمتگ قضاسنه مخالفدر. مثلاً: اشترا — احراز جهتیه ملکی موجب اولور ایسه، نصبگ ایجابیه لازم اولماز. علهده اشتراک بوراده فائده ویره مز.

(۱۰) فرعگ حکمی اصلگ حکمنه مساوی اولمق.

اگرده تعدیه قیلنه جق حکم فرعهده متغیر اولاجق ایسه، قیاس معتبر ولماز. مثلاً: مسلمگ ظهارینه یهودگ ظهارینی قیاس کبی. مسلمگ ظهارنده حرمت — کفارتله منتهی اولور. اما یهودگ ظهارنده خاتونی حرام اولور ایسه، حرمتگ مؤبدلگی لازم اولور. زیرا حرمتگ غایه سی اولان کفارت یهودیدن معتبر دگلدر.

(۱۱) عله حکمدن متأخر اولماق.

مثلاً: کلبگ عرق نجسدر، لعابی کبی، استقذار عله سیله دیمک درست ولماز. زیرا استقذارگ ثبوتی نجاست ثبوتنه تابعدر.

(۱۲) قیاس اعانه سیله اثبات قیلنه جق حکم — عمومی حاجتله، ضروری مصلحتله مخالف اولماق. زیرا عموم حاجت — قیاسدن هر حالده قوتلیدر. تعارض واقع اولور ایسه، طبیعی، قیاس اعتباردن ساقط اولور. مغلوبیت طریقیله، یاخود فساد تهمتیه: «صحيح اولسه ایدی، هیچ بر وقت حاجت عمومییه مخالفتم ایتمز ایدی!» تهمتی هر حالده اصابت ایدر.

مثلاً: ضمان درک مسئله سنده قیاسگ حکمیه حاجت عمومیه طلبی تعارض

ایدر:

صاتوچی، پاره‌لری قبض ایتدکن صوڭ، آلوچی یه «شو مالماڭ عینی قصوری چیقار ایسه، پاره‌لرگی ضامنم» دیسه، بوڭا «ضمان درك» اطلاق قیلنور شویله بر ضمان فقیهلرڭ قیاسلرنده جائز دگلدر. فقیهلر بونی یوق بور جلره واجب اولمامش دیونلره قیاس ایدرلر. دیون معدومه‌ده، هنوز واجب اولمامش اولمق عله‌سیله، کفالت جائز دگل ایسه، ضمان درك‌ده جائز اولماز. لکن حاجت عمومیه شو ضمانڭ جوازینی طلب ایدر. انسانلرڭ معاملات تجاریه‌لرینی اولور بیلور ضررلردن خیانتلردن صاقلامق ضرورتیله ضمان درك البته جائز اولور. بوڭا کوره، قیاس بوراده اعتباردن ساقط اولور. میدان تعارض‌ده مغلوبیتنه کوره، یاخود، فسادینڭ ظهورینه کوره. زیرا صحیح اولسه ایدی، عمومی حاجتلر مخالفت ایتمز ایدی.

تعارض صورتلرنده عیب هر حالده بزم فکرمزده اولور. قیاس‌ده خطا مدخللری، خطا هجومی ایچون آچیق یوللر قاپولر کیکدر، کوبدر. باخصوص اصلڭ عله‌لرینی تعیین، فرعه‌ده او عله‌لری تحقیق خدمتی آسان خدمت دگلدر مجتهد — عله‌یی تعیین مسئله‌سندده اصابت ایدر ایسه، خطا مدخللرینڭ اکثری قاپانمش اولور، فرعڭ فرقلرنده غفلت ایتمه‌مک شرطیله.

قیاسڭ اوزینی، رکنلرینی، اثبات قیلنه‌جق مسئله‌لرینی، شرطلرینی بیان ایتدک. ایندی رکنلرڭ اڭ مهمی اولان عله‌یی بیان ایدیه‌یک.

هر موجودڭ بر موجودی، هر حکمڭ‌ده بر سببی بر عله‌سی واردر.

کتب کلامیه‌ده کتب جدلیه‌ده شو مسئله‌ حقنده اختلاف هر نه قدر نقل قیلنمش ایسه‌ده، بن شو حقیقتی هر حالده بر بینه قطعیه کبی حساب ایدرم.

هر حکمڭ بر عله‌سی البته واردر. (اوعله — ۱) حکمڭ یالکنز علامتی می، یاخود (۲) تأثیری یوق، فقط ظاهرده اقترانی وار عادی سببی می، یا ایسه، (۳) فی نفسه تأثیر ایدر حقیقی سببی می — ثمره‌سی نتیجه‌سی یوق شو اختلافلری محاکمه ایتمکدن، برینی دیگرینه ترجیح ایتمکدن بز هر حالده صاقنورز. احاطه‌لری کیڭ، فضللری بیوک اهل علمڭ شو اختلافلری تعبیر اختلافنه عائد

لا یتلمس ایدی، بز البتہ شاد اولور ایدک. زیرا مقصد آکلانماق خطا ایتماک
گل، حقیقتی غائب ایتماک دگل.

بزه قطعاً معلوم اولدی: طبیعت ده خلقت ده عبث یوقلغی کبی، حکیم مطلق
رفندن اینمش شریعت ده عبث بولنماز. هر حکمی اقتضا ایدر بر سبب
ولنور، هر حکمک اوزینه کوره مترتب اولور بر فائده سی بر حکمتی البتہ
ولنور. حکمک مشروعیتی ایچون بر مصلحت ضروردر، حکمک ممنوعیتی ایچون
بر مفسده ضروردر. حکمک مشروعیتی طلب ایدر بر حسن ممنوعیتی ایجاب
ایدر بر قبح — ذاتیدر. شارع حکیمک حکملری بوکا قطععی صورتک موافقت ایدر.
ک اوزینک مؤثرینه تبعیتی کبی، هر حکم اوزینک سببنه، مصلحتنه تبعیت ایدر.
بوکا کوره، بزم نظر مزده هر حکمک عله سی او حکمک مؤثریدر، حقیقی
سببیدر. اوتک یاندر وده سببیتی کبی، اسکار — حرمتک، نجاست — حرمت
کک سببیدر.

شریعت اسلامیه ده کیفی هوائی اولارق وضع قیلنمش حکم یوقدر. هر
حکمک بر عله سی بر مصلحتی واردر. مثلاً: آتا آنا بر قارندش آتا بر قارندش
وزرینه میراث ده تقدیم قیلنور. شو ایکی وارثک برنده ایکی قرابت، یعنی
آتالق قرابتی، آتالق قرابتی واردر. دیگرنده یالکیز بر قرابت، آتالق قرابتی گنه
ولنور. ایکی قرابتک اجتماعی شو مثال ده تقدیمک سببی اولمشدر. عائله اعضالرنده
ولنور حسیاتک در جه سنه موافقت مصلحتی ده بوراده واردر. زیرا انسانی اوز
ختیارینه براقه جق اولور ایسهک، شبهه یوق، آتا آنا بر قارندش لرینی تقدیم
ایدر.

بز هر حکم ده شویله بر سبب، شویله بر مصلحت وجودینی دعوی
ایدر. سبب، بزم نظر مزده، حقیقی سبب اولور. هیئت اجتماعیه حیاتنه قانون
ولور صفتیه تدوین قیلنور شریعت اسلامیه ده بز دقائق فلسفیه یی اوهام
لامیه یی اعتبار ایتماک تکلفرندن شریعت حرمتی نامنه ترفع ایدر. حکمک
له سی — حکمک هم علامتیدر، هم مؤثریدر، حقیقی سببیدر. بونی بزم
سانمز، عرفمز، اعتقادمز تحمل ایدر. تأثیر یالکیز بر اللهک اوزینه حصر

ایتمک اعتقادی هیچ بر صورتله بوکا منافی دگلدر . بزده کلامیون کبی شواعتقاد
تعصب ایده بیلورز، فقط دیگر حقیقتله انکار ایتمه مک شرطیله .

حکمی ایجاب ایدرعله: (۱) یا وصف حقیقی اولور، یا (۲) وصف عرفی اولور .
وصف حقیقی: خمرک حرمتنده اسکار، رخصت مشروعیتمنده مشقت،
حقوق میراثده قرابت کبی .

وصف عرفی: ولایت بابلرنده، نکاح خصوصلرنده اعتبار قیلنور شرف
کبی . زیر اشرف هر مکانده هر زمانده کرامت قیلندن اولور حکمیری اقتضا ایدر .
علهده علامتک جهتیه ظاهر اولمق مضبوط اولمق شرطدر . علیت جهتیه
البته بر حکمتی بر مصلحتی مشتمل اولمق ضروردر . زیرا علهده علیت شارعک
وضعنه نسبتله دگل، بلکه انسانک امثالنه نسبتله در . انسانی امثاله دعوت
ایده بیلور بر مصلحت علهده بولنماز ایسه، حکم عبث اولمش اولور .
شو بیانمزدن صوگ حکمک علهسی شویله تعریف قیلنه بیلور: مصلحتی
اشتمال جهتیه حکمک مشروعیتمنه سبب اولور ظاهر هم محدود، مضبوط بر
وصفدر، بر معنادر .

علهده علهک مقبول اولور ایسه، گوزل، اش تمام . اما علیت مقبول
دگل ایسه، یاخود معلوم دگل ایسه، علیتی اثبات ایچون بر قاج مسلك وارددر .
(۱) بری عقل: بعض حکمیرک علهسی عقلک دلائیله معلوم اولور . مثلاً
شریعت صبیلرک ماللرینی ولیرک ولایتی نظرینه تسلیم ایتمش . صبیلرک ماللرینه
ولایت ثبوتی بر حکمدر . البته بر علهسی ده وارددر . لکن بوراده علهبی آرامق
ایچون اوقدر زحمت حاجت دگل . عله: یاشلک بالالقی . مصلحتی مال صاقلامق
مال آرتدرمق، صبیلرک ذمه لرینی مسؤلیت مالیه آغرلقرندن شفقت طریقیله
آزاد ایتمک .

(۲) حکمی وضع ایدر شارعک اوزینک بیانی .

شارعک بیانی یا صریح اولور، یاخود تنبیه، ارشاد طریقیله اولور .
صریح: "فانه رجس" کبی . شو آیت کریمهده حرمتک علهسی بالعبار
بیان قیلنمشدر .

«انما جعل الاستيذان لاجل النظر» كى.

شو حديث — شارع كريمك لسان بيانلرندن «يا ايها الذين آمنوا لا تدخلوا بيوتاً غير بيوتكم حتى تستأنسوا وتسلموا على أهلها» آيت كريمه سنك امر قيلنمش استيذانك عل لرينى بيان يولنده صادر اولدى. يعنى: دخولدن قبل اذن طلب قىلو — عادت ده اخفا قىلنور حاللره كوز صالمامق، بلكه خانه ايچنه قاراماق ايچوندر. ايشوك قاناتلرى قاپامق يول باغلامق ايچون قويولمش ايسه، خانه ديوارلرى مستورلك ايچون قويولمشدر. مستورلك، بيوك بر حاجت ضروريه اولمق صفتيله، انسانلرك طبيعتلرند تامورلاشمشدر. مستورلك، عموم انسانلرك اختياري رغبتى ارادهسى اولمق معناسيله، بر قانون محترمدر. بوڭا كوره، اذن معلوم دگل ايكن، خانه ايچنه كوز صالمق قطعاً ممنوعدر. شارع كبير نبي كريم «انما جعل الاستيذان لاجل النظر» كلمه جامعەسيله شو قانونى افاده قىلوب، آيت كريمه ده اعتبار قيلنمش على ده غايت گوزل صورته بيان ايتمشدر.

خانه ده مستوريت معناسى واردر. شو معنى اعتباريله شارع كبير حضرتلرى «انما جعل الاستيذان لاجل النظر» بيورمش اولسه لار كرك.

بونك اوستنه خانه ده حرملك مسكنلك معناسى ده واردر. شو معنى اعتباريله اولسه كرك، قران كريم «فان لم تجدوا فيها احداً فلا تدخلوها حتى يؤذن لكم» بيورمش. يعنى: مسكون خانه ده هيچ بر آدم بولنماز ايسه ده، اذن ويريله دكجه، او خانه يه كرمه گز، مستوريت جهتيله دگل، بلكه مسكونلكدن ناشى حرملك هم حرمت جهتيله.

اگرده خانه مسكون دگل ايسه، او وقت استيذان ادبى ساقط اولور. بونى بيان ايچون قران كريم «ليس عليكم جناح ان تدخلوا بيوتاً غير مسكونة فيها متاع لكم» ديمش. يعنى: مسكون دگل خانه لره كره بيلورسز، بر قدر استراحت ايتمك، كوله گه لنمك كى فائده لرى بولنور ايسه.

خانه لره دخول كى الك عادى واقعه لره اينمش شو اوچ آيت كريمه ي انسان

بر قدر ملاحظه ایدر ایسه، حکملاک عله ارینه شارع حکیمک اعتناسی اعتباری حقنده قناعت یاخود یقین حاصل ایدر. مسکون خانه لرده اهللرینک بولنوب بولنمامق صورتلرینک هر برنده شارع حکیم استیدانی شرط ایتمش: برنده مستوریت عله سیله، دیگرنده حرمت هم حرملک معناسیله. خانه مسکون دگل ایسه، استیدان ادبی اسقاط قیلنمش، مستورلک هم حرملک عله لرینک یوقلغی جهتیه.

استیدان آیت کریمه لرینی بیان هم تعلیل یولنده شارع کبیر نبی محترم حضرتلرینک «انما الاستیدان لاجل النظر» سوزلری شریعت اسلامیه ده بیوک برهان اولمق صفتیه قیاسک معتبرلکنه نه قدر قطعی هم نه قدر آچیق برهاندر. استیدان آیت کریمه سنده ذکر قیلنمش دخولک خصوصیتی تعلیل حسبیه عمومیت رنگی آلوب، خانه ایچنه کوز سالو، خانه حاللرینی تجسس قیلو کبی اشلاک هر بری نهی تحتنه داخل اولا بیلمشدر.

آیت کریمه لرده رسول کریمک شو قدر واضح بر تعلیلی بولنور ایکن، قیاس حجه لکنده فقیهلرک نهایتی یوق اختلافلری نزاغلری البته مناسب دگلدر. حکمک ثبوتی شارعک قصدینه تابعدر، نظمک خصوصیتنه دگل. شارعک قصدی احياناً نظمک عمومیه، اکثریاً معنی عمومیه ثابت اولور. قران کریم اوقور هر بر انسانه معلومدرکه «لاتدخلوا بیوتاً» آیت کریمه سنده دخولکده بیوتکده خصوصیتی مقصود دگلدر. عله عمومیه آیت کریمه ده عموم واردر. بویله قیاس احکامی افاده ده نصوصک اوزی کبیدر. بلکه احياناً قیاسک افاده سی نصوصک افاده سندن قووتلی اولور.

نص صریحه تعلیلک ۳نجی شاهدی: افطار عذرلرینی بیان ایدر «ومن کان مریضاً او علی سفر فعدة من ایام اخر» آیت کریمه سی صوکنده ذکر قیلنمش «یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر» آیت کریمه سیدر. شو آیت کریمه افطار خصوصنده اینمش رخصتک عله لرینی عمومیتیه بیان سیاقنده کلوب، عله عمومیتیه رخصتک عمومیتنه ارشاد ایتمشدر. یعنی: رخصت یالکیز سفر یالکیز مرض عذرلرینه مقصور دگل، بلکه الله سزه هر خصوص ده آسانلغی اراده ایدر، آغراغی هر حالده سزدن دفع ایدر.

آیت کریمه معناسی البته شودر. یوقسه، سفر کبی حاللرده روزه طوتو مشقتلرینی رفع ایدر شریعت اسلامیه، مشقتی سفر مشقتلری کبی یا دها آغر حاللرده روزه طوتو مشقتلرینی رفع ایتمز ایسه، او وقت "یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر" آیت کریمهسی افاده دن یاخود صحتدن چیقار ایدی.

مقدس شریعت اسلامیه انسانک بر حاجتی اعتباریله بر حکمی مشروع ایدر ایسه، احتیاجی دها بیوک صورتلرده او حکمی البته مشروع ایده جک. یوقسه، مقدس شریعتک حکملرنده انتظام اطراد بولنماق لازم اولور ایدی. اوفاق بر مشقت عنریله افطاری حلال ایدن شریعت بیوک مشقت ساعتلرنه افطاری حرام ایدر ایسه، او شریعت ده غایت بیوک مناسبتسزک ظاهر اولور ایدی.

صریح بیانی اوچ مثالده کوستردک. ایماطریقیله بیانک بر قاج مثاللرینی ذکر ایلیک. ایماطریقیله بیانده عله علیتی عباره دلالتیله دگل، بلکه بر قرینه اعانه سیله ثابت اولور. "لا یقضى القاضی وهو غضبان" کبی.

بوراده قضان نهی غضب وصفنه مقارن ذکر قیلنمشدر. شو اقتران قرینهسی غضبک عله لکنه دلالت ایدر. اگرده علیت بولنماسه ایدی، حال جملهسی لغو اولور ایدی. لکن غضبک علیتی اوزینک خصوصیتیله دگل، بلکه انسانک کوکلنه اضطراب، فکرینه اختلال ویرمک جهتیله در. بوکا کوره، انسانک کوکلنه اضطراب ویرر حاللرک هر بری غضب کبی عله اولور. "لا یرث القاتل" کبی.

هر وارثک میراثدن نصیبی بولنور ایکن، قاتل میراثدن محروم قیلنمشدر. محرومیتک علهسی گویا سویلنمه مش کبی ایسه ده، اسناد قرینه سیله قتلک عله لگی بیان قیلنمش کبیدر.

"وعلى الذین یطیقونه فدیة طعام" کبی.

انسانلرک هر برینه روزه فرض قیلنمش ایکن، روزه دن ضرر یا کوچلک کورر انسانلر حقنده افطار مشروع قیلنمشدر. ضرر کورمک، کوچلنیک

شو رخصتڭ علهسى اولماسه ایدی، آیت کریمهده صله باطل اولور ایدی. شو قرینه دلالتیله صلهده علهك ثبوتی لازمدر.

وصفده علیتی اثبات ایدر ایکی مسلکی بیان ایتدک. بری عقلڭ دلالتی، دیگرى شارعڭ بیانی ایدی. علیتی اثبات ایده بیلور مسلکراڭ ینه بری (۳) مناسبت مسلگی.

یعنی: علیتی اثبات قیلنه حق وصف ایله حکم آرالرنده نظر عقلده مقبول اولو بیلور. بر مناسبتی کوسترمک یولیله علهلگی اثبات مسلکیدر.

ایکی آراده مناسبت وارلغڭ معناسی: حکمی اوعله اوزرینه ترتیبده مصلحتی تحصیل، مفسدایی دفع کبی معقول بر فائذ وجودیدر. شویله که او حکمی عقلڭ محاکمهسنه عرض ایده جک اولور ایسهک، عقل استحسان طریقیله او حکمی قبول ایدر، هیئت اجتماعیهده او حکمڭ مشروعیتنه مترتب اولو بیلور مقصدڭ مصلحتڭ اهمیتتی جهتیله.

بویله بر مناسبتی اثبات ایده بیلور ایسهک، وصفڭ علیتی اثبات قیلنمش اولور.

(۱) مقصد — حکمڭ مشروعیتنه بعضاً یقینی قطعی صورتده مترتب اولور. عقدارڭ مشروعیتی کبی. مثلاً: بیعڭ مشروعیتنه مترتب اولور ملک، تصرف مطلق، هر بر حاجتی استیفا کبی مقصدلر.

(۲) بعضاً قطعی دگل، بلکه ظنی صورتده مترتب اولور. قصاص مشروعیتنه مترتب اولور حفظ نفوس مصلحتی کبی. زیرا قصاص مشروعیتی — قتل جنایتلرینی قطعی کلی صورتده رفع ایتمه یور ایسهده، ظنی یعنی اکثری صورتده البته رفع ایدر.

(۳) بعضاً اکثریت ظنیت طریقیلهده دگل، بلکه مأمولیت طریقیله مترتب اولور. مثلاً: خمرڭ حراملغنه مترتب اولو بیلور مصلحتلر کبی. — انسانڭ وجودینی، ماللرینی حفظ، همده اولو بیلور مفسدهلرڭ یوللرینی باغلامق مقصدیله مسکرارڭ هر بری تحریم قیلنمشدر. فقط شو مقصدلر کلی اکثری صورتله مترتب اولمایور ایسهده، لا اقل مساوات طریقیله البته مترتب اولور.

۴) بعضا مقصدك ترتیبی نادر اولور.

شریعت اسلامیهده، بویله بر حکمك وجودی بزه معلوم دگلدر. لکن فرض خزینهلرندن بر مثال بولا بیلور ز. فرض ایدهیک: عقد نکاح یالکز نسلک بقاسی مقصدیله مشروع اولمشدر. شو تقدیرده قارت یاخود طوغورماز خاتونی نکاحلنمك بزه گوزل مثال اولور. زیرا نکاح البته جائزدر، فقط مقصدك ترتیبی علی العاده نادردر، بعیددر.

شو دورت صورتك هر بریله تعلیلی فقیهله جائز کورمشدر.

۵) حکمك مشروعیتنه سبب اولان مقصد — احياناً قطعاً فائت اولور. شریعت اسلامیهده بویله بر حکم بولنوق البته ممکن دگلدر. بونیده فقیهلهك فرضلری خزینهلرندن استعاره ایدهیک.

فرض ایدهیک: نکاح یالکز نسل بقاسی مقصدیله مشروع اولمشدر. نکاحلری صوکننده بری دیگرینی کورمه مش زوجانده بالا بولنوق حکم عادتده البته ممکن دگلدر.

شو صورتده ایکی زوجك بری نسب دعوی ایدر ایسه، مسموع اولوب میراث ثابت اولورمی؟

شو صورتده عقد نکاح بالاجماع درستدر. لکن مقصد اولان وصال بولنمامش. بوکنا کوره نسب ثبوتی مسئلهسنده بزم فقیهله اختلاف ایتمش.

سادات حنفیه عقدك اوزینی مقصد منزلهسنه تنزیل قیلوب، نسبی اثبات ایتمشلر. نسب ثابت اولور بالا آتادن میراث آور.

اما دیگر اهل علم، مقصدك قطعاً فائتلگنه کوره، نسبی اثبات ایتملر. زیرا نسب — عقدك اثری دگل، بلکه وصالك ثمره سیدر. علی العاده وصال یوق صورتده نسبك ثبوتی ممتنعدر.

شو مسئلهی «قواعد فقیه» ده (۱۲۶) قاعده شرحنده (۸۵) صحیفهده بیان ایتمش ایدک.

حکمك مشروعیتنه سبب اولا بیلور «مناسب» لری ده «قواعد فقیه» ده

(۱۹۳ — ۱۹۴) قاعده لری یازار ایکن (۱۴۶ — ۲۱۴) صحیفه لرده تفصیلاتیله بیان ایتمش ایدک. او تفصیلک خلاصه سی شودر:

هیئت اجتماعیه ده بر قدر اهمیتی وار هر بر مصلحت هر بر ارتفاق — حکمک مشروعیتنه عله اولا بیلور. شویله مصلحتلرک هر بری شریعت نظرنده معتبردر.

شریعت نظرنده معتبر بر مصلحتی فقیه بولا بیلور ایسه، تعلیل درست اولور، قیاس اوصورتده درست اولوب، حکم اثبات قیلنمش اولور.

اصول فقه کتابلرنده مصلحتله تعلیل جائز اولوب اولماق مسئله سنده اختلاف نقل قیلنمشدر.

دورت مذهب فقیهلرینک اکثری یالکز مصلحتله تعلیلی کافی کورمه یوب، بلکه مصلحتک ضابطی مظنه سی اولا بیلور وصفله تعلیلی شرط ایتدیلر. او فقیهلر افطارک جوازینی دفع مشقت مصلحتیه تعلیل ایتمگی جائز کورمزله، بلکه مشقتک مظنه سی اولان سفر وصفیه تعلیل ایدرله. زیرا مشقتک وارلغی یوقلغی خفی ایش، عذر اولا بیلور مشقتک مقداری ده معلوم دگل ایش. اما حکمک علامتی عله سی اولاجق شی ده ظاهر اولمق مضبوط اولمق البته شرطدر. بوکا کوره، وجودی معلوم دگل، مقداری ده محدود دگل مصلحتله تعلیل، او فقیهلرک نظرنده، جائز دگلدر.

بز جمهورک شو گوزل سوزلرینی تصویب ایدرز. حکمک مشروعیتنه عله اولاجق مصلحت ده البته ظاهر اولمق محدود اولمق لازمدر. لکن معلومک محدودک ایچون، مرض، سفر کبی بر ایکی فردله انحصار ضرور اولماسه کک. سفرک علیتی یالکز مشقت مظنه سی اولمق حسبیه اولور ایسه، مشقتک اوزی، فعلیتی البته بالاولویت عله اولور. سفر وصفی عله ک خصوصنده مشقتک فرعیدر، فرعه علیت بولنور ایسه، اصلده علیت بولنمق البته ضرور اولور. مشقتک مظنه سنه احتمالنه اهمیت ویرن شریعت مشقتک اوزینه فعلیتنه دها زیاده اهمیت ویرور. شریعتک کتوب اساسی — خلقک حاجتلرینه وفا ایتمک

وظیفه سیدر. بویله ایکن، سفرک خصوصیتنه اهتمام قیلوب، دیگر همه حاجتلیری
الغا ایتمک شریعت اسلامییه حقنده هیچ بر صورتله تجویز قیلنهماز. سفرده
بولنور اوفاق مشقتلیری، یاخود هیچ بر مشقتی یوق سفری ده اعتبار ایدن
شریعت اسلامییه دهها بیوک مشقتلیری، رخصت خصوصلرنده، البته اعتبار ایدر.
بزم نظر مزده شو حقیقت بر بینهدر. اسلامیتک علویتی قدسیتی انتظامی
یالکیز شو بینه اوزرینه تأسیس قیلنهمیلور.

قیاسی، رکنلرینی، شرطلرینی، اثبات قیلنهمحق مسئله لرینی، علمسنه دائر
تفصیللری بیان ایتدکن صوگ، قیاسک حجه لگی حقنده فقیهلرک نظرلرینی،
هر بر طرفک دلیللرینی بیان ایده یک.

احکام شرعییه ده حجه اولوق صفتیه قیاسی قبول قیلوب قیلماق مسئله سنک
فقهای اسلام ایکی بیوک فرقییه منقسم اولدی: (۱) آرارنده عالم اسلامیت ده
ناملری محترم بایتاق بیوک ذوات بولنور بر فرقه — احکام شرعییه ده دلیل
شرعی اولوق ولایت نافنده سندن قیاسی عزل ایتدیله. (۲) اصحاب کرامدن،
بیوک تابعیلردن، اسلامیتک بیوک رکنلری فقیهلردن، اهل علمک اکثریتندن
تشکل ایتمش جمهور — هم دلیل عقلی هم دلیل شرعی اولا بیلیمک ولایتلرینی
قیاسک علمی اقتدارینه تسلیم ایتدیله.

بزه کوره، شو ایکی متقابل طرفدن هر بری بایتاق نقطه لرده اصابت
ایدر، هر برینک النده اوزینک فائده سنه گوزل دلیللر بولنور.
اصابت نقطه لرینی انتخاب ایتمک، هم ده مقصد مزی اثبات ایدر ایکن
بزه فائده ویره بیلور حق سوزارندن استفاده ایتمک املیه، هر بر طرفک
دلیللرینی بوراده نقل ایتدک.

قیاسی “دلیل شرعی” لک شرفندن محروم ایتمش اولگی مذهبک دلیللری:
(۱) قیاس دلیل اولور ایسه، یالکیز حاجت ساعتلرنده ارتکاب قیلنور
“ضرورت دلیلی” اولا بیلور. لکن قیاسک دلیللگنه هیچ بر وقت ضرورت

هم احتیاج یوقدر. اصولده ضرورت یوقدر، زیرا قران کریم، سنن نبویه کافیدر. فروعده ضرورت یوقدر، زیرا هر حالده «براءت اصلیه» قاعدهسیله عمل ممکندر. قیاس براءت اصلیهیه موافق اولور ایسه، یگی بر حکم افاده ایتمش اولماز. مخالف اولور ایسه، مغلوبیت اقتضاسیله ساقط اولور، زیرا براءت متیقندر.

(۲) حکم شارعک حق مقدسیدر. — ان الحکم الاله. — اوحق مقدسده تصرف البته جائز اولماز. اوز لسانیله بیانیه مقتدر شارع حکیم، غافل دگل ایکن، بر شیده سکوتی اختیار ایتمش ایسه، اوشیده ایجاب یا تحریم کبی بر حکم بیان ایتمک شارعک مقدس حقنه تعدی اولور، همده شارع حکیمی غفلته نسبت کبی بر حرکت اولور.

(۳) قیاسک بطلانیه دلالت ایدر متعدد حدیثلر کتب حدیثده وارد: «عن النبی قال: ذرونی ما ترککم! فانما هلك من کان قبلکم بکثرة سوءالهم واختلافهم علی انبیائهم. فاذا نهیتکم عن شیء فاجتنبوه. واذا امرتکم بامر فأتوا منه ما استطعتم.» متفق علیه.

شو حدیثک افادهسنه کوره، شارع کریم امر ایتمش ایسه ادا ایتمک، نهی ایتمش ایسه صاقنوق، سکوت ایتمش ایسه بحث ایتمه مک تفتیش ایتمه مک لازمدر. شارع حکیم «ذرونی ما ترککم» سوزیله تفتیشی ترک ایتردی، لکن تجهیل یولیه دگل، بلکه عفوی اثبات طریقیله.

امام ترمذی، امام ابن ماجه حضرتلری سلمان فارسی رضی الله عنه حضرتلرندن روایت ایتمش:

«ان النبی قال: الحلال ما احل الله فی کتابه، والحرام ما حرم الله فی کتابه. وما سکت عنه فهو مما عفا لکم.»

امام بزار، امام حاکم حضرتلری ابو الدرداء رضی الله عنه حضرتلرندن روایت ایتمش:

«ما احل الله فی کتابه فهو حلال. وما حرم فهو حرام. وما سکت عنه فهو عفو. فاقبلوا من الله عافیته. فان الله لم یکن لینسی شیاً. وتلا: وما کان ربک نسیاً.»

صحابی ابو ثعلبه حضرتلرندن امام دارقطنی حضرتلری حدیث مرفوع اولمق صفتیله روایت ایتمش:

“ان الله فرض فرائض فلا تضيعوها. وحد حدوداً فلا تعتدوها. وسكت عن اشیاء رحمة لكم من غير نسيان فلا تبحثوا عنها.”

شو اڭ درست حدیثلرڭ غایت آچیق دالالتلرینه کوره، لسان شریعت ده سکوت قیلنمش شیلرڭ هیچ برنده و جوب، حرمت کبی حکملری قیاس اعانه سیله بیان ایتمک جائز دگلدر. چونکه شارع حکیم سکوت ایتمش ایسه اونوتوب، غفلت قیلوب دگل، بلکه عفو یولیله، یعنی اداسنده ترکنده حرج یوقلغینی بیلدرو طریقله سکوت ایتمشدر. شارع حکیم رحمت طریقله تخفیف جهتیله انسانلری وجوبدن حرمتدن آزاد ایتمش ایکن، قیاس اصوللریله انسانلره رحمت هم آغراق ویرمک هر حالده مردود اولور.

(۴) حدیث هم سنت اماملری شارع کبیر علیه الصلاة والسلام حضرتلرندن بالاتفاق روایت ایتمش:

“ان من اعظم المسلمين جرماً من سأل عن شیء لم یحرم فحرم علی الناس من اجل مسأله.”

شارع حکیم سکوت ایتمش صورتلرده، اوزینڭ شارعدن سؤالیه حرمت نزولنه سبب اولور انسان اڭ بیوک جنایتیه ارتکاب ایتمش حساب قیلنور ایسه، شارع حکیمه مراجعت ایتمزدن اولور اولماز قیاسیله اوز باشنه یا ایجاب یا تحریم فرمانلری ویرمک البته دها بیوک بر جنایت اولور.

(۵) قیاسڭ بطلانده دالالت ایدر متعدد آیت کریمه لقران کریم ده اینمشدر:

“وما اختلفتم فيه من شیء فحکمه الی الله.”

بر خصوص ده اختلاف ایدر ایسه کز، حکمی سزڭ حقنر دگل، بلکه اللهڭ حقیدر.

“فان تنازعتم فی شیء فردوه الی الله والی الرسول.”

بر خصوص ده نزاع ایدر ایسه کز، اللهڭ کتابنه رسولڭ سنتنه یا اوزینه قایتکنر. یعنی اوز هوا کزله اوز قیاس کزله حکم ایتمه کز.

«لتحكم بين الناس بما اراك الله» — «وان احكم بينهم بما انزل الله»
حكم ايدر ايسهك، اوز رأيكله دگل، بلکه اللهدن اينمش ياخود الله
سکا بيلدرمش حکمله حکم ايت.

«قل ان ضللت فانما اضل على نفسى. وان اهتديت فيما يوحى الى ربي.»
يعنى: اصابت، اهتدا يالكز وحى ربانيله اولور.

شو على الاجمال بيان قيلنمش بش دليلده قوت هم حلق اثرى البته
واردر. بوگا كوره اولسه كرك، محي الدين ابن عربى حضرتلرى فتوحات مكيهده
متعدد صحيفه لرده قياسى جرح ايدر سوزلر يازمشدر.

فتوحاتك ٣ نجى جلدنك (٣٧٥) صحيفه سنده ديمش:

«القياس ممن ليس بنبي حكم على الله في دين الله بما لا يعلم. فانه طردعلة.
وما يدريك لعل الله لا يريد طرد تلك العلة، ولو ارادها لابان عنها على لسان
النبي وامر بطردها. هذا ان كانت العلة مما نص الشارع عليها في قضية. فيما
ظنك بالعلة يستخرجها الفقيه بفقهاء ونظره، من غير ان يذكرها الشرع بنص
معين فيها، ثم بعد استنباطه اياها يطردها. فهذا تحكم بشرع لم يأذن به الله.
— وقد علمنا ان النبي كان يجب التخفيف في التكليف عن هذه الامة، وكان
يقول اتركوني ما تركتكم، وكان يكره السؤال في الدين خوفاً من زيادة الحكم.
فكل ما سكت عنه ولم يطلع على حكم معين فيه جعل عاقبة الامر فيه الحكم
بحكم الاصل.»

فتوحات مكيهده، ٣ نجى جلدنده (٢٥٨) صحيفه سنده ديمش:

«القياس من فضول هذه الامة. وكان النبي يجب التقليل على امته من
التكليف. وبالقياس كثر بلا شك. فشغلوا نفوسهم بما كرهه النبي.»

٣ نجى جلدنده (٥١٧) صحيفه سنده ديمش:

«قياس الغائب على الشاهد او طرد الدلالة شاهداً او غائباً في غاية الغلط.
فان الحكم على المحكوم عليه بامر ما من غير ان يعلم ذات المحكوم عليه
وحقيقته جهل عظيم من الحاكم عليه بذلك.»

قیاسی انکار ایدر اهل علمك سوزلرنده، بزم اعتقادمه كوره، غایت بیوك بر اصابت جهتی وارد:

قیاس — اللهك بنده لرینه زحمت، آغرلق، طارلق، تكلیف آرتدرمق خصوصلرنده هیچ بر صورتله مقبول اولماز.

یوقاری ده نقل قیلنمش دلیللر، امعانه كوز سالور ایسهك، شو حقیقتی غایت گوزل صورتده اثبات ایدرلر. اگر یالکز شو حقیقتی اثبات ایچون سوق قیلنه جق اولسهلار، او دلیللرك هیچ برینه هیچ بر جهتن اعتراض ممکن اولماز.

شارعك نصوصنه، شریعتك روحنه اساسنه هر جهتن موافق شو حقیقتی — یوقاری ده نقل قیلنمش دلیللرك خلاصه سی، بزه حاصل اولمش گوزل ثمره سی اولمق صفتیه — حفظ ایدرز. كلهك ده بزه شاید بیوك فائده ویرور.

قیاسی دلیل اولمق صفتیه اعتبار ایدر اهل علمك برهانلری:

(۱) اللهك برلگی، وارلغی، نبوتك حقلغی، حشرك كلهجگی کبی الك بیوك مسئله لره برهان اولمق صفتیه قیاس قران کریم ده بوزلرچه آیت کریمه لره كلمشدر. دین رکنلرینك الك بیوکلرنده قطعی برهان اولمق اوزره قیاسی قبول ایتمش شارع حکیم — فروع ده قیاسی البته منع ایتمز. باخصوص، قران کریم ده سنت رسول ده حکمی بولنماز یا کورنمز بر حادثه ده معقول هم مقصود عله جامعه حسبیه حکمی تعدیه خصوصنه اولور قیاسی. — یعنی: اصول ده قطعیت افاده ایدر قیاسی فروع ده ظنیلگی افاده ایده بیلمك شرفندن محروم ایتمك هم ممکن دگلدر، هم مناسب دگلدر.

یالکز شو دلیل بزم مقصد مزی اثباته کافیدر.

(۲) شریعت عقلك اعانه سیله قبول قیلنمشدر. شریعتك حیات انسانیه ده ولایتی ریاستی عقلك دلالتیه یاخود تولیه سیله حاصل اولا بیلمشدر. عقلك فرمانیه ولایت کسب ایتمش شریعت — عقلی عزل ایدر ایسه، او وقت شریعتك اوزینك اهمیتتی قالماز.

بناءً عليه، عقلك بيان اولمق صفتيله قياس — شريعت نظرنده البته معتبر اولور.

۳) شريعت مقدسه حكملرينه قران كريمك آيت كريمه لرينه نظر ايدر ايسهك، كورورز: شريعت اسلاميه متماثللري حكمده جمع ايدر، نظيري نظيرينه هر حالده الحاق ايدر. شارع حكيم آيت كريمه لرده حديثلرده احكامك عله لريني، بعضاً مستقل جمله لر له بعضاً تعليل معناسنده استعمال قيلنور كلمه لر له، بيان ايدر.

قران كريمه ده عله لريله بيان قيلنمش حكملر اكثرياً احكام قدريه، وقائع تاريخيه اولور. احياناً احكام شرعيه اولور. — احكام قدريه ده عله لر — خلقتده طبيعتده بولنور حكمتلري انسانلره بيان ايتمك، اما وقائع تاريخيه عله لر — حيات انسانيه ده حادث اولور حاللره اعتبار كوزيله نظر ايتدرمك قصديله ذكر قيلنور. احكام شرعيه عله لر — حكمي تعميم ايتمك ايچون، يعني علمسنه تبعاً حكمي ديگر يرلره تعديه ايتمك ايچون ذكر قيلنور. حكيم بر حاجت اقتضاسيله بر يرده بر حكمي مشروع ايدر ايسه، او حاجتك مثلي يا زياده سي بولنور ديگر بر يرده او حكمي البته مشروع ايدر. مفسده بولنمق حسبيله بر يرده حرمت واقع اولور ايسه، مثلي يا زياده سي بولنور ديگر يرده حرمت البته واقع اولور.

مثللري حكمده تسويه ايتمك، نظيري نظيرينه الحاق ايتمك عقل عندنك بر حقيقت فطريه در. حقاك نظيري حق اولور، باطلك نظيري ده باطل اولور. حلالك نظيري حلال، حرامك نظيري حرام اولور. انسانك همه حياتي همه حركتي، اوافق بيوك هر بر فكري شو طبيعي شعورينه تابعدر.

شارع حكيم انسانك شو طبيعي شعوريني نظر اعتباره آلوب، حكملرك اكثريني عله لريله برابر بيان ايتمشدر. شارعك بياننه ايجاز بلاعتي، انسانك فكرينه اجتهاد هم اختيار لنق بونكله حاصل اولمشدر.

۴) «واذا جاءهم امر من الامن او الخوف اذعوا به. ولوردوه الى الرسول والى اولى الامر منهم لعامه الدين يستنبطونه منهم.» (النساء ۸۴)

شو آیت کریمه قرآن کریمه

«افلا یتدبرون القرآن ولو کان من عند غیر الله لوجدوا فیہ اختلافاً کثیراً...»
آیت کریمه سی سوکنده ذکر قیلنمشدر. سوزک ظاهرینی ایشتوب،
اویلامازدن آکلمازدن، خبر طاراتور آدملرک حرکتلرینی ذم یولنده، همده
استنباط ایدر اهل علمی مدح یولنده اینمشدر.

استنباط — کلامک یالکیز ظاهرینه قناعت ایتمه یوب، کلامدن آکلانور
حکمک عللرینی، نتیجه لرینی آراق چیه ارمق، متکلمک مقصدینی کلامک نظمده
معناسنه موافق اولور صورتده آکلماقدر.

قرآن کریم سمای الوهیتدن اینمش «ولو ردوه الی الرسول والی اولی
الامر منهم لعلمه الذین یستنبطونه منهم» آیت کریمه سنده اهل علمک استنباطلرینی
رسول کریمک بیانیه بر درجهده اواق شرفنه قدر رفع ایتدی.

شارع کبیر رسول کریمک حال حیاتلرنده اهل علمک استنباطلری شارعک
اوز بیانی درجه سنده اولور ایسه، یعنی نبی محترم حاضر ایکن، سمای الوهیتدن
وحی الهی اینوب طورور ایکن، اهل علمک استنباطلری اوقدر بیوک قوتی
حائز اولمش ایسه، عللر یله بیان قیلنمش حکملری تعدیه خصوصنده اهل
علمک استنباطلری بالاولویت معتبر اولور.

۵) انا انزلنا الیک الکتاب بالحق لتحکم بین الناس بما اراک الله. (۱۰۶ — نسا.)
آیت کریمه ابتدا سنده انزلنا، سوکنده «اراک الله» عباره لرینی اختیارده
البته بر معنی، بر سبب وارد. همده «لتحکم بین الناس به» کبی موجز
بر جمله بدلنده «بما اراک الله» کبی اوزون بر نظمی اختیار ایتمکده البتہ
دها مهم بر فائده وجودی لازمدر. قرآن کریم اللهک معجز کلامی اولوق
جهتیه نقطه سندهده بر نکته البتہ وارد.

قرآن کریمک معنالرینه اهتمام لزومی کبی، نظملرینهده اهتمام لازم
اولسه کک. بن قرآن کریمک معجز نظملرنده بولنور خصوصیتلره علی العاده
اهتمام ایدرم. بولا بیلور ایسه، او خصوصیتلرک هر برینه توجیهلر آرارم.

قران کریم انزالی نون تکلمه اسناد ایتمش ایکن، نه دندر، ارئهیی اسم جلاله یه اسناد ایتمشدر.

قران کریم عادی بر کلام اولسه ایدی، اسنادده اختلاف اتفاقی صورتده حاصل اولمش، یاخود تفنن قصدیله ارنکاب قیلنمش دیمک ممکن اولور ایدی. لکن اسلامیت اعتقادینه کوره، قران کریم سمای الوهیتدن اینمش کتاب سماویدر، نظمیی حکیم مطلق اللہک عنایت الهیه سیله تنظیم قیلنمش معجز نظمدر. بوکئا کوره، اتفاقی اولمق ممکن دگلدر. مهارت ادیبه دن حساب قیلنور تفنن او یونی اولمق الوهیت کلامنه مناسب دگلدر.

اسنادده اختلافک وجهلرینی بیانندن شودفعه سکوت قیلوب، انزال ارئه تعبیرلرینک مقبول اولابیلور وجهلرینی بیان ایدهیم، قیاسک حجه لگی فائده سنده ۵نجی دلیلیم اولور.

قران کریم روح القدس واسطه سیله رسول کریمک قابل قیلرینه نازل اولمشدر. نزول نظم معجزک خصوصیتی در. کتابک سمای الوهیتدن نزولنده روح الامینک واسطه لگی جهتیه اولسه کړک، «انا انزلنا الیک الکتاب بالحق» تعبیری اختیار قیلنمش.

رسول کریم شارع کبیر حضرتلرینک بین الناس حکمی قران کریمک اینمش نظمیه دگل، بلکه آکئانور معنالیله اولور. معنالی آکئلامقده بیلمکده روح القدسک واسطه لگی یوقدر. اللہک اراده سی علمی احاطه سنه داخل معنالی یالکئز بر الله ارئه ایدر. بوکئا کوره اولسه کړک، «لتحکم بین الناس بما ارک الله» تعبیری اختیار قیلنمشدر.

انزال، قران کریم عرفنده، نبیلره مخصوصدر. ملک یالکئز نبیلره نازل اولور. اما ارئه قران کریمده هر بر انسان حقنده کلمشدر. نزول رسول کریمک حال حیاتنه محصور ایدی. اما اللہک مقصودی اولابیلور معنالی ارئه البته تاقیامت باقیدر. قران کریمک معجزلگی بونی اقتضا ایدر. قران کریمک بیوکلگی کیکلگی بوکئا توفقی ایدر.

شو ملاحظه ارده جزئی حقیقت اثری اهمیت شائبه سی وار ایسه، بما اراک
الله آیت کریمه سنک عمومیتی دائره سنه اهل علمک استنباطلری قیاسلری البته
داخل اولور. شو ملاحظه اعانه سیله، وان اهتدیت فیما یوحی الی ربی آیت
کریمه سنک ده معناسی، اهل علمک استنباطلرینی شو آیتکده احاطه سی ظاهر
اولور. زیرا قران کریم عرفنده وحی نبیلره مخصوص دگندر.

(۶) انسانک حیاتنه عائد تعلیماتی شریعت اسلامیه ایکی طریقه افاده
اید. بری تحدید، تعیین طریقی. دیگرى تحدید سر بیان طریقی.

عبادتلری همده بر حالده بقاسی مطلوب شیلری تعلیمده شریعت اسلامیه
تحدید طریقه سلوک ایدر. او شیلرک رکنلرینی شرطلرینی ادبیلرینی تمامیله
تعیین ایدر. عبادتله، اسلامیت سنتی اولمق اوزره نقل قیلنه کلور عادتله
هر بری شو طریقه بیان قیلنمشدر. اهل اسلامک لسانلرینی توحید شعار یله
تزیین ایدن، یوزلرینی نماز ارده بر قبله یه توجیه ایتدن اسلامیت — هر
یرده هر عصرده بولنور مسلملره بر رنگ بر روح ویرمک تدبیر یله اولسه کرک،
ملیت محافظه سنه عائد آیینلری تحدید یولیله کوسترمشدر.

اعلای « کلمه الله » مقصدینه یعنی دولتده عدالتی اقامت مقصدلرینه،
هیئت اجتماعیهده امن هم انتظام خصوصلرینه، خانه تدبیرینه، عائله مناسبتلرینه،
اخلاق تربیه سنه خدمت ایدر شیلری بیانده تعلیمده شریعت اسلامیه تحدید سر،
علی الاطلاق بیان طریقه سلوک ایتمشدر. شریعت اسلامیه او یله شیلرده
عقلک دلائیله، طبع سلیمک ذوقیله، بصیرتک رهبر لگیله اکتفا ایتمشدر. زیرا
انسانلرنک اوز فائده لرینه حرصلری رغبتلری، همده ضرردن مفسده دن بالاطبع
نفرتلری حسبیله، عقل صحیح، قلب سلیم او یله شیلرده آسان صورتده مهتدی
اولور. او شیلرک یعنی دولتده عدالتک، هیئت اجتماعیهده انتظامک، خانه ارده
تدبیرک، عائلهده گوزل مناسبتک، اخلاق تربیه سنک حسنی هم ضرورتی عقلک
اوزینه، شعور طبیعی اقتضاسیله اعانه سیله، معلوم اولا بینور.

انسانیت، حالت ابتدائی سنک، طفل ایدی. طبیعت بيشوگنده قویننده
وجودی، نبیلر حمایه سنده عقلی تربیه قیلنور ایدی. بالالرینی آتالری تربیه

ایدر کبی، نبیلر اوقت انسانلره هر بر حالک اوافلرینی ده بیان ایدرلر ایدی. عقلک قصورینه کوره، انسان اوقت بوگا محتاج ایدی. — بر انسان یاش جهتيله، اون اون بش سنده بالغ اولور. اما انسانیت، عقل جهتيله، سنه لرده دگل بلکه عصرلرده دورلرده بالغ اولا بیلور. هر قومده هر یرده هر وقتده ایرشه بيلمش حسابی یوق نبیلر تر بیه سنده حسابی یالکز الله حضرتلرینه معلوم عصرلر امتدادنده تر بیه قیلنه کلوب، عقل انسان بالغ اولمق شرفنه ایرشمش ساعتلرده، اک صوگ معلم اولمق صفتيله نبی اسلام محمد علیه السلام کوندورلمش ایدی.

صبيک حالتدن کچوب، بالغ اولمق شرفنه ایرشمش عقل انسانک، بوندن صوگ وصیلرک حمایه سنه ولیلرک تر بیه سنه محتاج اولما یا چغینی تبشیر هم اعلان یولنده — کتاب هم حکمتک اک بیوک معلمی شارع کبیر نبی اسلام محمد علیه السلام حضرتلری اوزینک اک صوگ نبیلگینی مدینه ده اولگی سنه لرده — ولکن رسول الله وخاتم النبیین « آیت کریمه سیله اعلان ایتدی. (خاتم، امام عاصمک قراعتی کبی فتحه ایله اولور ایسه ده، دیگر اماملرک قراعتلری کبی کسره ایله اولور ایسه ده، هر ایکی صورتده، بر معنایی افاده ایدر.)

انسانیت ایچون، سمای الوهیتدن عرش عزتدن اینمش بشارت لرک اک بیوگی — شو بشارت الهیه در: عقلک اهلیتی، ولایتی، وصیلر حمایه سنک حقوق سزلقدن ولیلر تر بیه سنده شاگرد لکدن نجاتی « خاتم النبیین » مهر یله تصدیق قیلندی. اسلامیت ده نبوتک ختامی — عقلک بلوغ، رشد، ولایت، اهلیت، اختیار شرفلرینه وصولی دیمکدر.

بوگا کوره، قران کریم عموم انسانلره خطاب ایدر ایکن، بیوک حکیمک کوزلری آچیق عقللری کامل رشید انسانلره وصایاسی اسلوبنک خطاب ایدر. عدل، اصلاح، معروف، احسان، عفو کبی غایت کلی تعبیرلرله انسانلری خیراته ارشاد ایدر. ظلم، فساد، عدوان، خیانت کبی عمومی مفهوملر دائره سنه داخل اولا بیلور اشلردن سوزلردن تنفیر هم نهی ایدر. اوافق تفصیلدن جزئیاتدن سکوت ایدر.

هم طلب ده هم نهی ده قران کریمک عمومی خطابلرله اکتفاسی — انسانک تربیه قیلنمش عقلنه، تجربه کورمش اختیارینه شارع حکیمک اعتمادی جهتیله در . انسانک اوز خیرینه رغبت ایدر حرصی طبیعتی، خیری شردن ضرری فائده دن آیرور ذوق سلیمی، مصلحتی مفسده یی تعیین ایده بیلور بصیرتی، هر خصوص ده اک گوزلی انتخاب ایدر اختیاری — خدا طرفندن احسان قیلنمش شو گوزل صفتلرک هر بری انسان ده بولنوب، اوزون عصرلر امتدادنه تربیه قیلنقدن صوگ شارع کریم الله رب العالمین حضرتلرینک اعتمادینه انسان البته اهلیت کسب ایتمش اولور . انسانک شرفی کرامتی، شارع کریمک حکمتی بونی اقتضا ایدر . عقلک هم اختیارک فعالیتی ده بونی طلب ایدر . آرامق بولمق انسانک عقل، اراده، اختیارینی تربیه خصوصلرنده دها زیاده مناسبدر . هر شی حاضرلنمش اولسه ایدی، انسان یالقاو اولور ایدی . هر شی کوسترلنمش بیان قیلنمش اولسه ایدی، عقلک اهمیتی قالماز ایدی، انسانک اختیارنده فعالیت بولنماز ایدی .

انسان اوزینک حیاتی ایچون لازم اولور غذا، لباس، مسکن کبی حاجتلری نصل آرار بولور ایسه، مدنیتی ایچون ضرور اولور حکملری قانونلری ده او یله آرار او یله بولور . او بری طبیعت خزینه لرندن، شو بری تاریخ بقیه لرندن، قران کریمک آیت کریمه لرندن، تعالیم نبویه دن آرانور بولنور . اولگی حاجتلرنده فائده یی ضرردن نصل تمیز ایدر ایسه، شو صوگ حاجتلرنده مصلحتی مفسده دن او یله تمیز ایدر .

بوگما کوره اولسه کرک، مصلحتلری مفسده لری بیان ایدر ایکن قران کریم تفاصیلدن سکوت ایدوب، عدل، اصلاح، معروف، احسان، عفو کبی جامع هم واسع خطابلرله انسانلری خیراته ارشاد ایتمکله اکتفا ایتمشدر .

حقیقت حال شو یله در . شریعت اسلامیه یه، قران کریمه آشنا فقیه بونی البته بیلور . شو یله اولور ایسه، شارع حکیم اهل علمک استنباطلرینه قیاسلرینه غایت بیوک قوت ویرمش اولور، اجتهادلری ایچون ده اک بیوک کیگ میدان

براقمش اولور . لکن استنباط، قیاس شارع حکیمک یا لکنز عبارہ لرندن آنور استنباط دگل، بلکه خالقک حکمتی عدالتی قلمیلہ تاریخ صحیفہ لرینہ ثبت قیلنمش شاہد لر دن عبرت لر دن استفادہ قیلنہ بیلور قیاسلری دہ شاملدر . اگر دہ تاریخ شہادتیلہ ثابت حقیقت لر دن استنباط، استفادہ مطلوب اولماسہ ایدی، قرآن کریم دہ او قدر بیوک اعتنا ایلہ حکایت قیلنمش قصہ لر عبث کبی اولور ایدی . او لگی امتلرک صلاحنہ فسادینہ، فسادلری سوکنده هلاکلرینہ دائر آیت کریمہ لری تا قیامت تلاوت دہ بر معنی بولنماق لازم اولور ایدی . قیاسک حجه لکنہ دلیل اولمق صفتیلہ سرد قیلنمش آلتی دلیل بورادہ تمام اولدی . شو اوزون بیانمزک خلاصہ سی قیلمق صورتیلہ فتوحات مکیدہ دن بر قاچ سطر بورایہ نقل ایدہ ایم .

اسلامیتک بلا خلاف اک بیوک رکن لرندن حساب قیلنور محیی الدین حضرت لری فتوحات مکیدہ دہ دیمش :

“القیاس الجلی مثل النظر الصحيح العقلي . ونحن نثبت ما اثبتناه بالنظر العقلي الذي امرنا به شرعاً . في قوله او لم ينظروا في ملكوت السماوات والارض — او لم يتفكروا ما بصاحبهم من جنة . وفي القران من هذا كثير . فقد اعتبر الشارع حكم النظر العقلي في اثبات الوجود اولاً . وهو الركن الاعظم . ثم اعتبره في توحيدہ وفي الوهيته . فكلفنا النظر في انه لا اله الا الله بعقولنا . ثم نظرنا بالدليل فيما يجب لهذا الاله من الاحكام . ثم نظرنا بالنظر العقلي الذي امرنا به في تصديق ما جاء به الرسول . وكل هذه اصول لو انهد ركن منها بطلت الشرائع . ومستند ثبوتها النظر العقلي . واعتبره الشارع وامر به عباده . والقياس نظر عقلي . اترى الحق يبيحه في الامهات والاركان العظيمة ويحجره علينا في مسئلة فرعية ما وجدنا لها ذكرا في الكتاب ولا السنة ولا الاجماع ونحن نقطع انه لا بد فيه من حكم الهی مشروع .”

“وكل من خطأ مثبت القياس اصلاً او خطأ مجتهداً في فرع كان او اصل فانه عندي قد اساء الادب على الشارع . لان الشارع اثبت حكمه . والشارع

لا يثبت الباطل. ولا يجوز ان يدان الله بالرأى وهو القول بغير حجة ولا برهان لا من كتاب ولا من سنة، ولا من اجماع. ونحن وان كنا لانقول بالقياس فلا نخطى مثبته اذا كانت العلة الجامعة معقولة جلية يغلب على الظن انها مقصودة للشارع. وانما امتنعنا نحن من الاخذ بالقياس لانه زيادة في الحكم. وفهمنا من الشارع انه يريد التخفيف عن هذه الامة. وكان يقول اتركوني ما تركتكم، وكان يكره المسائل خوفاً ان ينزل عليهم في ذلك حكم. فلما رأيناه على هذا منعنا القياس في الدين فيما ينافي التخفيف ويزيد التكليف. فان حكم الاصل ان لا تكليف، وان الله خلق لنا ما في الارض جميعاً. فمن ادعى التحجير علينا فعليه البيان من كتاب او سنة او اجماع.

صاحب فتوحاتك شو سوزلرينه كوره، قياس بلا شبهه معتبردر. دينك توحيد، نبوت، معاد كبي الك بيوك اصولمرنده اعتبار قيلنمش قياس — فروع فقويهده بالاولويت البته معتبر اولور. لكن انسانلره طارلق، آغرلق ويرمهك، همده تكليفلريني زياده ايتمهك شرطيله. زيرا شارع كريم نبي محترم محمد عليه السلام حضرتلري انسانلره طارلق آغرلق ويره بيلور شيلردن نفرت ايدر ايدي.

“لقد جاءكم رسول من انفسكم عزيز عليه ما عنتم، حريص عليكم بالمؤمنين روف رحيم.” شارع كريم طرفندن دليل اولمق صفتيله مشروع قياسي — شارعك رغبتى خلافته استعمال ايتمهك ادبي ايچون — يالكز دفع عرج، توسيع حيات، بيان مطلوب كبي مقصدلرده استعمال جائز اولور.

شيخ اكبر محيي الدين حضرتلري “ديوان اكبر” ده ديمش:
 واما اصول الحكم فهى ثلاثة: كتاب، وجماع، وسنة مصطفى
 ورابعها منا قياس محقق وفيه خلاف بينهم مر وانقضى
 يعنى: محقق قياسك حجه لگنده اختلاف وار ايدي. ايندى او اختلافك
 اعتبارى قالمادى. هر بر طرفك دليللريني كوستردكن صوك، ديوان اكبرك
 “اختلاف وار ايدي، ايندى بتدى” سوزينه بنده امضا ايده بيلورم شايد.

قیاسك حججه لگی مسئله سنده هر بر طرفك دليللرینی تعصب بلیه سندن پاك، غفلت، خیانت كبی حالردن اوزاق قلمله یازوب، حقیقتی كوستره یازدق. اولا بیلور خطالردن صاقلانمق امیدیله، ایکی طرفك هر برینه مترتب اولمش خطالری ده بیان ایدر ایسهك، باشلانمش اشی تمام ایتمش اولورز. قیاس مسئله لرینده طلبه لره دهها زیاده بصیرت حاصل اولور.

قیاسی انکار ایدر طرفی ده بولنور خطالر:

(۱) شارعك نصوصی، عقلك شهادتی، طبیعتك فطرتك دالالتیله ثابت حقیقتی یعنی تعلیلی انکار ایتمك. هم احكام قدریه ده، هم احكام شرعیه ده اعتباری بالضروره معلوم علیه لری حکمتلری انکار هیچ بر صورتله صواب اولاماز.

(۲) وقوعی ممکن حادثه لرك حاللرك حکملرینی نصوص شرعیه احاطه سی تحتنه درج ایتمك خیالیله، نصوصك ظاهرینی هم بلاغتنده هم احتمال دائره لرینده چیقار قدر توسیع تکفلرینه مرتکب اولمق.

(۳) دالالتی لفظك ظاهرینه حصر ایتمك. — کلامده بولنه بیلور ایها، اشاره، اقتضا، عرف کبی جهتلك دالالتلرینی اهمال ایتمك.

(۴) نصوص شرعیه بی اوزلرینك فهملریله وزن ایتمك. — بر حکمی فهم ایدرلر ایسه، اثبات ایدرلر، فهم ایده مزلر ایسه، سکوت اعانه سیله یاخود استصحاب قاعده سیله او حکمی نفی ایدرلر. یعنی: اوزلرینك فهملرنده علی الدوام بولنور قصوری شارع حکیمك بیاننه اسناد ایتمش اولورلار. لکن آکلما مق دالالت ایتمه مك دگل. حسابی یوق او یله حکملر بولنورکه قران کریمك آیت کریمه لری احاطه سنه غایت آچیق صورتده داخل اولور، فقط بز او دالالتدن غفلت ایتمش اولورز.

(۵) منصوص دگل فردلرده براءت اصلیه قاعده سیله حکمی نفی ایتمك بعضاً درست اولور ایسه ده، اکثر یا درست اولاماز. زیرا او فردلری براءت اصلیه دن چیقارور ناقلك یوقلغی بر دلیلك دالالتیله ثابت اولمش برشی دگل، بلکه بیلیمه مکن ناشی بر دعوی در.

قیاسی اثبات ایدر طرف ده بولنه بیلور خطالر:

(۱) نظر شارع ده علیتی، حیات انسانیه ده اهمیتی معلوم دگل شهلری وصفلری اعتبار ایتمک، شارع نظرندہ معتبر علہلری اہمال ایتمک.

اسلامیت نامندن تدوین قیلنمش کتب فقہیہ ده، شو اولگی خطا حسبیلہ، حسابی نہایتی یوق فاسد قیاسلر باطل حکملر طوامشدر.

(۲) قران کریمک آیت کریمہ لرینہ، شارع کریمک حدیثلرینہ اعتنا ایتمہ مک.

بوکا کورہ، لسان شارع ده حکمی بیان قیلنمش شیلرک حکملرینی اثبات ایچون، فقہلر احياناً قیاس اعانہ سنہ التجا ایدر. کتب فقہیہ ده بولنور بیک کوب احکام قیاسیہ حقندہ یا خلافنہ یا وفاقنہ نصوص شرعیہ ثابت اولمشدر.

(۳) قیاس ایله نصوص شرعیہ تعارضنہ یول آچمق.

فقہلر نظرندہ قیاس خلافندہ کلمش نصوص شرعیہ، نصوص شرعیہ خلافندہ استنباط قیلنور قیاس کثرتلہ بولنور. بونکله ہم نصوصک ہم قیاسک مستدل نظرندہ اہمیتلرینہ بیوک خلل کلور.

بزم اعتقادمزہ کورہ، ایکی آراده تعارض بولنمق ممکن دگلدر. نصوصک هر بری علی وفق القیاس اولور. تعارض کبی بر شی بولنور ایسه، یا قیاسمژک فسادینہ، یاخود نظرک قصورینہ عائد بر شی اولور.

(۴) بری دیگرینہ متناقض قیاسلریله احکام شرعیہ انتظامنہ خلل ویرمک. انسان بزم کتب فقہیہ مزی مطالعہ ایدر ایسه، بری دیگرینہ متناقض قیاسلرک تأثیریلہ، احکام فقہیہ ده انتظامسزلق اطرادسزلق کورور.

(۵) نصوص شرعیہ ده غایت بیوک قصورک وجودینی اعتقاد ایتمک: قیاسی اثبات ایدر فقہلرک اعتقادلرینہ یاخود حرکتلرینہ کورہ، قران کریمک آیت کریمہ لری شارع کریمک حدیثلری واقع اولا بیلور حادثہ لرک ملیوندن برینہ ده وفا ایتمز کبی، فقہلر کتب فقہیہ ده بیان قیلنور مسئلہ لرک یالکز بیگدن ملیوندن برینہ نصوص شرعیہ لری دلیل ایدرلر.

کتب فقہیہ ده بیان قیلنور مسئلہ لرک نصوص شرعیہ لریینی بیان ایتمک

عادت اولمامش، یاخود مودالقدن چیقمش بر حالدر. درست، “بیوک نصوصدن اوفاق خصوصلری. استنباط ایتمک اسلوبیله تألیف قیلنمش بر قاچ کتاب بزدہ بولنور. او کتابلرده یوز، یوز ایلملی قدر آیت کریمه طوپلانمش ده، بوتون همت فروع مذهبییه تأیید جهتنه حصر قیلنمشدر.

بنده بیلورم نصوص شرعیه، یعنی قران کریمک آیت کریمه لری شارع کریمک حدیثلری حیات انسانیه ده واقع اولا بیلور حادثه لرک حاللرک هر برینی احاطه ایتمه مشدر. لکن دورت مذهبک اون مذهبک کتب فقہیه لرنه بولنه بیلور مسئله لرک عددچه بیگ مثلن قدر، اهمیتچه دهان زیادہ مسئله لرک هم آچیق هم هیئت اجتماعیه مصلحتلرینه دهان زیادہ موافق جوابلری بزم نصوص شرعیه مزده تاممیله حاضرلنمشدر. بزم نظر مده شو سوزک بر مبالغه سی یوقدر.

درست، حجت شرعیه اولا بیلور نصوص البته تاممیله طوپلانمشدر. قران کریمک آیت کریمه لری مصاحف ده، رسول کریمک تعلیم نبویلری جامعلرده مسندلرده یرلر کوکلر دائم اولور ایکن محفوظ قالور کیفیت ده تأیید قیلنمشدر. لکن، “کتب سته” مؤلفی استاذ محترم رضا افندی حضرتلرینک سوزیله تعبیر ایدیم، “انسان اللری طوقنمامش خزینہ” اولمق صفتیله قالمشدر.

بزم نصوص شرعیه مزنی غایت کیگ غایت بیوک خزینہ در دیدک. شو سوزمزی تعصبدن محبتدن کلمش بر اعتقاد تأثیریله، یاخود قوری بر لاف، اساسی یوق دعوی اولمق صفتیله سویله مه دک.

حسنای معلوم دگل عصرلر امتدادنده دوام ایدہ کلمش مدنیت ده کمالک اتقانک الک بیوک ماهری قارت مدبر زمان الیلہ اصلاح قیلنه کلوب کمالک بیوک درجه لرنه ایرشه بیلمش شریعتلر قانونلر سوکنده شریعت سماویه اولمق صفتیله اینمش اسلامیت — او شریعتلرک نخبه لرنی الک گوزل جهتلرینی جمع ایتمش اولور، وار نقصانلرینی البته تکمیل ایتمش اولور. شریعت اسلامیہ همه شریعتلری نسخ ایتمش — یعنی او شریعتلرک الک گوزل نسخه سی اولمق شرفیله ظهور ایتمشدر.

حقیقت حال البته شویله در. عطالتی بیلمز طبیعت بونی اقتضا ایدر، مدنیٹک سکون کورمز همان همان ترقیاتی ده بونی طلب ایدر، تاریخک یالان سویله مز لسان عدالتی ده بونی، ندب طریقیله گنه ایسه ده، تغنی ایدر؛ طیشدن تأثر یوقلغی قطعاً معلوم حرم دیوارلری آراسنده تر بیه قیلنوب خلافتک او لگی کونلرنده سنه لرنده یتشمش فقیهلر — عالم اسلامیتک اک بیوک فقیهلری — مجسم، تاریخی برهان اولمق قوتیله شو حقیقتی تأکید هم تأیید ایدر. حقیقت شویله اولدقن صوٹک، شریعت اسلامیه دورت منهبک، اون منهبک کتب فقیهیه لرنده هیچ بر صورتله محصور قالاماز.

حدیثلردن احکام فقیهیه استنباط قیلنور ایکن، فقیهلرک بوتون همتلری سند هم روایت حاللرینه، اما آیت کریمه لردن استنباط قیلنور ایکن، نظم کریمک عربیلک جهتیله دلالتنه مصروف اولمشدر. عربیت، یار روایت دائره لرنده محصور قالمش کتب فقیهیه ده شریعت اسلامیه البته محصور محبوس اولاماز. منهبلرک بیوک اماملرینه حسن ظن تأثیریله محصوریتی دعوی ایده بیلجکلر بولنور ایسه، بنده حسن ظنله مقابله ایده بیلوزم، یعنی شریعت اسلامییه، شارعلرینه دهان یاده حسن ظن قیلوب، "ممکن دگل، محصور اولاماز." دعوامی دهان یاده رفع ایده بیلوزم.

استنباطی نظمک دلالتی جهتنه حصر ایدر ایسه کده، بنم سوزم، یعنی محصور اولاماق دعواسی ثابت اولا بیلوز. زیرا نصوصک دلالتی متکلمک قصدینه اراده سنه نظم معجزک احتمالنه تابع اولور؛ سامعک قصدینه محصور اولاماز. نصوص شرعیهدن فهم درجه لری غایت متفاوتدر. بر انسان بر معنی فهم ایدر، دیگر بری بیک معنی فهم ایدر. بر آدم بر معنای، دیگر بری بوکا مناقض دیگر معنای فهم ایدر. سامعک فهمی متکلمک قصدینه بعضاً موافق اولور، احياناً مخالف اولور. متکلمک احاطه سیله سامعک احاطه سی متفاوت اولور ایسه، او وقت نظمک دلاتیله سامعک فهمی آراسنده غایت بیوک تفاوت حاصل اولور. اسلامیت اعتقادینه کوره، قران کریم ازلیتی ابدیتی کلیاتی جزئیاتی

علمیله احاطه ایدن حکیمک سوزیدر، حدیثلر — او حکیمک اڭ بیوک شاگردی رسول کریمک سوزیدر. او یله ایسه، نصوص شرعیهمزک دلالتی افادهسی — کتب فقهیهلرک غایت طار صحیفه لرنده محصور قالاماز.

شو ملاحظه مڭ درست اولاجغنه قناعت حاصل ایتدم. بوڭا کوره (۵) رقمه کوسترلمش خطایی یاخود قصوری فقیهلره اسناد ایتدم. احکامک اکثرنده نصوص شرعیه بولنماز کبی، هر خصوص ده قیاس اعانه سنه، استنباط مهارتنه التجا ایدر فقیهلر، بکا قالسه، نصوص شرعیه ده غایت بیوک قصور وجودینی اعتقاد ایدر کبی حرکت ایتمش اولورلار. یوقسه، نصوص شرعیه وار ایکن قیاس کبی دلیللره مراجعت ایتمز لر ایدی.

قیاس حجه لگی مسئله سنک متناقض ایکی طرفک هر برینه مترتب اولور محذورلری بش بش صایدق. مدنیت عالمنده حسابی یوق عصرلرک معرفتیه مهارتیه اصلاح قیلنه کلمش او لگی شریعتلرک اڭ صوڭ غایه کمالیه سی اڭ گوزل نسخه سی اولمق صفتیه شریعت اسلامیه ده نظر می سویله دک. انشاء الله درست اولور شو نظر می اساس قیلوب، فقیهلرک عمومونه توجیه قیلنه جق بر سوزم قالدی. او سوز می بوراده اعتراض اولور طریقه دگل، بلکه شارع حکیم نظرنده معتبر ادله شرعیه ده دائر فکرمی ملاحظه می عرض ایتمک طریقیله یازدم. احکام شرعیه ی اثبات ده معتبر اولا بیلور اصل دلیللر، اصولیونک بیاننه کوره، کتاب کریم، سنت نبویه، اجماع امت، قیاس. — قران کریمک آیت کریمه لری، رسول کریمک سنن نبویه لری، اهل اجتهاد نظرنده بالاتفاق دلیل اولمق صفتیه معتبردر. اهل اجتهادک، یعنی حل قیلنه جق مسئله ده اهلیتی اختصاصی معلوم مجتهدلرک اجماعلری، هم ده قیاس جلی — شو ایکی سی جمهور نظرنده معتبردر.

فقهای کرام اصل دلیللری شو دورته حصر ایدوب، قیاسی ده او لگی اوچ دلیلدن برینه فرع اولمق صورتیه کنه اعتبار ایتمشلر. یعنی قیاسک

حجه لگنه — تعدیه قیلنه حق حکمک اؤلگی اوج دلیلدن بریله ثبوتی شرط قیلنمشدر. تاریخی واقعهره، قدر الهی حکملرینه قیاس — هم جائز دگلدر، هم معتبر دگلدر.

فقیهلر احکامک حقوقک اصل دلیللرینی، منبعلرینی شو دورته حصر ایدرلر. عموم اهل علم شو سوزی بر حقیقت مطلقه اولمق اوزره قبول ایتمش.

قران کریمک تمامنه اعتماد ایدوب، قران کریمک اک بيوک ارشادیله مهتدی اولوب، بن شو سوزه، بالاتفاق قبول قیلنمش انحصار مسئلهسنه اعتراض ایده بیلورم.

قران کریم دینک اک بيوک رکنلرینی اثبات یولنک حقائق کونیهی حقائق عادیهی اساس برهان اولمق صفتیله اعتبار ایتمش، قران کریم اوزینک قصه لرنده حقائق تاریخیهی عبرت قیلمق صفتیله اهل عقلک اعتبارینه عرض ایتمش. حقائق تاریخیهی قران کریم «سنت الهیه» تسمیه قیلوب «فلن تجد لسنة الله تبدیلا ولن تجد لسنة الله تحویلا» آیت کریمه سیله حیات انسانیه ده تاریخی حقیقتلرک اعتبارینی اک مؤکد بیانله افاده ایتمش.

قران کریمک شو قدر آچیق ارشادی وار ایکن، استنباط خصوصنده حقائق تاریخیهی برهان اولا بیلیمک شرفندن محروم ایتیمک ممکن اولورمی؟ قران کریمک برهانلرینه قصه لرنه اساس قیلنمش حقیقتلری اهمال ایدر ایسهک، اعتبار ایتمز ایسهک، شو حرکتمز قران کریمک اساسلرینی هدم ایتیمک کبی اولمازمی؟

سنت نبویه، رسول کریمک سنتی اولمق جهتیله، احکامک دلیللی، منبعی قیلنمش ایسه، سنت الهیه بالاولویت البته دلیل اولا بیلور، بلکه اک زیاده معتبر، معتمد «منبع حقوق» اولمق — سنت الهیه شأنی اولور.

شارع کریمک نصوص شرعیه سیله ثابت احکام شرعییه قیاس جائز اولور ایسه، خالق حکیمک حکمت الهیه سیله هیئت اجتماعیه ده دوام ایدر احکام قدریه یه یعنی تاریخی واقعهره قیاس البته جائز اولور. حکمت الهیه تدبیریله جاری

اولور سنت الجیه، حقائق تاریخیه — نصوص شرعیه افاده سیله ثابت احکام شرعیه دن هیچ بر جهتله ناقص دگلدر. عبرت اولور قصدیله حقائق تاریخیه یی قران کریمه ده ذکر — قیاس هم اعتبار فائده سی ایچوندر.

اصول یون قیاسک حجه لگنه “فاعتبروا یا اولی الابصار” آیت کریمه سیله استدلال ایتمش. شو آیت کریمه قران کریمه ده احکام شرعیه حقیقده دگل، بلکه احکام قدریه، وقائع تاریخیه حقیقده کلمشدر. احکام قدریه ده قیاسک اعتبارک مطلوب لگنه آیت کریمه عباره سیله، اما احکام شرعیه ده قیاسک جوازینه اشاره سیله دلالت ایدر. عباره دلالتی اشاره دلالتندن بالاتفاق اقوی در. شو آیت کریمه احکام شرعیه ده قیاسک جوازینه دلیل اولو بیلور ایسه، احکام قدریه ده قیاسک یالکنز جوازی دگل بلکه وجوبی بالاولویت ثابت اولور.

قران کریم دینک الک بیوک رکنلرنده عادت حکمیه قبول قیلنمش حقیقتلری برهان اولمق صفتیله اعتبار ایدر دیمش ایدک. بوکا مثال: قران کریم روم سوره سنده (۲۸) نجی آیت کریمه ده الوهیت ده، مالکیت ده برلک کبی الک بیوک حقیقتی اثبات یولنده دیمش:

“ضرب لکم مثلا من انفسکم: هل لکم من ما ملکتم ایمانکم من شرکاء فیما رزقناکم فانتم فیہ سواء، تخافونهم کخیفتمکم انفسکم. کذلک نفصل الآیات لقوم یعقلون”

ماللرینه اوزلری کبی انسان بالاسی قوللرینی اورتاق قیلماق طبیعت هم عادت اقتضاسیله انسانلر کوزنده قبول قیلنمش بر حقیقت عادیه در. حکم عادتله قبول قیلنمش شو حقیقته قیاس قیلوب، الوهیت ده مالکیت ده اللیک برلگنه شریکی یوقلغنه قران کریم استدلال ایتمشدر.

شو ملاحظه لرم ده، انشاءالله، حقلق شرفی، اصابت اثری واردر. بوکا کوره، فقیهلرک اصول شرعیه یی دورته حصارینه بن اشراک ایتمه یورم. بکا کوره، نصوصک دلالتی کبی تاریخک شهادتی ده معتبردر، شارعک طلبی کبی، عقلک، اجتماعک طلبلری ده معتبردر. نصوص شرعیه دن شارعک قصدینی مجتهد استنباط ایده بیلور ایسه، شواهد تاریخیه دن خالق حکیمک قصدینی

استنباط ایتمك دها طوغرى اولور. زيرا تاريخى واقعهلر ك دلالتى نصوصك دلالتندن هر حالده آچيقدر. نصوصك دلالتلرنده اختلاف هم تفاوت بولنور. اما واقعهلرى هر كس كورر، هر آدم آكلار.

قران كريم، بنم اعتقادده، عالم وجودك ترجمه سيدر. قران كريمك آيت كريمه لريله استدلال جائز يا مطلوب اولور ايسه، عالم وجودك آيتلريله ده استدلال مطلوب اولور. قران كريم عالم وجودك ترجمه سى اولمق جهتيله، او آيتلره بزي ارشاد ايدر.

حكيم مطلق اوزينك حكمتيله آيت وجوديه لرى انسانلر ك كوزلرى او كنه اعتبار ايجون وضع ايتمش ايسه، اوزينك كلاميله او آيتلردن استفاديه البته منع ايتمز. يوقسه، شارع حكيم اوزينه اوزى تناقض ايتمش اولور، اوزينك حكمتلرينى كلاميله ابطال ايتمش اولور.

بو كاكوره، هيئت اجتماعيه حاللرى، تاريخى واقعهلر علوم فقهيه ده اصول كى تلقى قيلنه بيلور. احكامك اصول شرعيه سى، حقوقك منبعلى قران كريم، سنت نبويه، اجماع امت، قياس دن عبارت يالكز دورت اصوله منحصر اولماز، بلكه هيئت اجتماعيه حاللرى، تاريخى واقعهلر او دورت اصول كى اصول اولمق اوزره معتبر اولور.

بويله اولمق، يعنى دورت اصوله منحصر اولمامق ضروردر. اسلاميتك تا ابد بقاسى، طورماز طوقتاماز همان ترقى ايدر مدنيتده بوانور حاللر ك مصلحتلر ك هر برينه اسلاميتك وفاسى بو كاك توقي ايدر. اگر فقيهلر ك نظرلرنده قرار ايدر ايسه ك، اسلاميتك غائب اومش اهميتى بولنه جق دگل، وعد قيلنمش ظهورى ده كله جك دگل.

قران كريمك ارشاديله شو سوزلرى سويلدم. ايمانم اقتضاسيله، اسلاميته محبتهم ايجابيله شو سوزلرمى يازدم. اهل علمك محاكمه سنه، برادرلرم طلبه لرك استفاده سنه بوراده على الاختصار شو فكرمى عرض ايتدم.....

لو ان الذی قلناه یقدر قدره لنودی بین الناس یا سعد یا سعد!
 اتانی به نص الکتب مؤیداً کلام رسول صادق، وعده الوعد.
 فحقق نذل، ان کنت بالحق حقه ولا تعتمد الاعلیٰ من له المجد.
 الا ان بذل الوسع فی الدین واجب ودار الذی ما من صداقته بد.

ویالیت شعری هل یری الناس ما یری من النور فی القرآن والعلم والهدی.
 الا اننی ارجو من الله ان اری بمشاهده الا علی عبیداً مؤیداً.

قیاس حجه لگی مسئله سنده سویلنه جک سوزلر بوراده تمام اولدی. علوم
 اسلامیه رغبتی وار ذوات، همده طلب یولنده نشاطی ثباتی وار طلبه لر او
 سوزلری حقیله شاید تقدیر ایدرلر. او سوزلرک، فرض ایدیه ک، علمی قیمتلری
 بولنمسه، بیگ خزینه دن ملیون زحمتلر گنه جمع قیلنه بیلر جک سوزلری، دورت
 بش صحیفه ده آچیق هم درست لسانله یازامش اولمق جهتیلر گنه اولسه ده، طلبه لر
 شاید رغبتله مطالعه ایدرلر.

یوقاری ده بیان هم اثبات قیلنمش سوزلردن بزم مقصد مزه مقدمه اولا
 بیلر جک سوزلری بوراده اجمال ایدیه ک.

(۱) قیاس، نصوص کبی، حجه در.

(۲) تعلیل — تعمیم کبیر.

یعنی علیه ذکر ایتمک حکمی تعمیم ایتمک کبیر. «شو، شی حرام.

زیرا نجسدر. «دیمک» هر نجس حرامدر. «دیمک کبیر.

(۳) قیاس یا لکنز تخفیف یا توسیع مقصدلرنده معتبر اولور.

الله بنده لرینه آغزلق آرتدرمق، زحمت اوسته مک حقتنه قیاس معتبر

اولمایوب، حیات یوللرینی کیگایتمک، طارغی رفع ایتمک، مطلوب اولا بیلور

حکملری بیان ایتمک کبی خصوصلرده معتبر اولور.

زیرا شارع کریم تکلیفی مکروه کورر ایدی. تکلیفی یولنده اولور

سؤالردن قران كريم شدتله نهی ایدوب «عفا الله عنها» آیت کریمه سیله تشدید، تکلیف قاپولرینی تا ابد باغلامشدر. (۱۵۸—۱۶۱) — ۱۶۹.

۲) تعلیلده مظنه خصوصیتی معتبر دگل، بلکه حکمتک فعلیتی معتبردر. مثلاً: سفرده تیمم مشروع قیلنمش ایسه، سفرک خصوصیتی جهتیه دگل، بلکه صو بولنماق علیه سیله مشروع قیلنمشدر. رمضان کوندوزنده مسافرله افطار رخصت اولمش ایسه، بوراده سفرک خصوصیتی منظور اولمامش، بلکه سفرده روزه دن کله بیلور مشقتلری دفع ایتک حکمتی معتبر اولمشدر.

شو مقدمه مزى هر شبهه دن سلامت قالا بیلور صورتده ۸۲، ۸۳، ۹۲، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۶۲ صحیفه لرده اثبات ایتمش ایدک.

ایندی افطار عذرلرینی دلیللریله برابر بیان ایده یک.

افطار عذرلری.

روزه آیت کریمه لرینی یوقاری ده (۸۵—۱۰۵) صحیفه لرده تفصیلاتیه بیان ایتدک. ایکی مستقل خطاب ورودینک معقول اولا بیلور وجهلرینی ده بیان ایتمش ایدک. منطقه بارده خلقنه روزه مسئله سی (۹۰—۹۴) صحیفه لرده بیان قیلندی. تقدیر اصوللری ابطال قیلنوب، او یئرلرده عمر ایدر انسانلره روزه فرض دگلگی اثبات قیلندی.

او بیانمزدن افطار عذرلری حقنده بزه اوچ آیت کریمه معلوم اولدی. بری «وعلى الذين يطيقونه فدية طعام مساکین» آیت کریمه سی ایدی. شو آیت کریمه یی (۱۰۰—۱۰۵) صحیفه لرده بیان ایتدک. تفسیرلرده سویلنمش سوزلری آچیق صورتده جرح ایدوب، لا تقدیرلرینی، تخصیص احتماللرینی، نسخ دعوالرینی، قبول قیلنه بیلور کیفیتده ابطال ایتدک. لغت عربیه دلالتیه، نظم کریمه ک آچیق افاده سیله مفهوم اولور مقصود شارعی ده گوزل طرزده سویله دک. — «گوزل طرزده» دیدم، زیرا حاشیه چیلرک هندسه سیله، اعلا لچیلرک ایله اصلاح قیلنمق دونلگنه محتاج اولور قدر رکیکلک دن نظم معجزک سلامتگی عالیلگی ثابت اولدی.

شو آیت کریمه منطوقنه کوره، طاقت قیلنور روزه یعنی قدرت بولنوبده
یا آغزلق یا ضرر ویورور روزه فدییه بدلنده ذمه دن ساقط اولور. قضاسی
هیچ بر وقت لازم اولماز. قدرت بولنوق جهتیله، روزه واجب ایدی. لکن
یا آغزلق یا ضرر حاصل اولا بیلیمک حسبیله، شارع کریمک مساعده سنه کوره،
تخفیف قیلنوب فدییه مشروع اولدی.

آیت کریمه مفهومه کوره، طاقت قیلنماز روزه، یعنی اداسنه قدرت
بولنماز روزه بلا بدل ساقط اولور. زیرا قدرت یوق ایکن تکلیف ممکن دگلدر.
بوگما کوره، هم روزه واجب اولماز، هم فدییه سی.

آیت کریمه ده حکمک یعنی تخفیفک علیه سی ده منصوص اولمشدر. زیرا
بلیغ کلام ده ذکر قیلنور صله، البته، عبث اولماز. صله حکمک علیه سی اولور. روزه سببیله
کوچلک، آغزلق کلمک روزه سقوطنه، روزه بدلنده فدییه مشر وعیتنه سبب اولمشدر.
شو آیت کریمه دن آنگلانونر عذر — مرض، سفر عذرلرینه البته
باشقه در. مرض، خسته لک — انسانک وجودنده بولنور عارضی بر حالدر.
سفر هم عادی هم خارجی، بونک اوزرینه اکثریاً، اختیاری بر اشدر. بوگما کوره،
مرض، سفر کبی عذرلر روزه سقوطنه سبب قیلنمایوب، یالکنز تأخیرینه
سبب قیلنمشدر.

فدییه بدلنده روزه سقوطنه سبب اولور عذرلر: مرض کبی عارضی دگل،
سفر کبی اختیاری هم خارجی دگل حالدر. شارع کبیر علیه الصلاة والسلام
حضرتلری او حاللری بر قاچ مثالده بیان ایتمش: (۱) قارتلق حسبیله وجودلری
ضعیفلنمش ارلر خاتونلر، (۲) روزه حسبیله یا اوزینه یا بالاسنه ضرر کله
بیلور یوکلری خاتونلر، (۳) کوکوک بالاسی وار آنالر.

شو اوچ مثالی شارع کریم اوز لسانیله بیان ایتمشدر. یوکلری خاتونلر،
بالاسی وار آنالر حقنده شارع کریم — محتمل، اولا بیلور ضررلری ده محقق
ضرر کبی عذر ایتمشدر. محتمل ضررلری ده اعتبار ایدر شارع، شبهه یوق،
محقق ضررلری هیچ بر صورتله اهمال ایتمز. بز شو دعوا مزی یالکنز قیاس

قوّتيله دگل، بلکه دلالت نص اصوليله ده، محصور دگل جزئیات دن استنباط اصوليله ده تأمین ایده بیلور ز.

اوافق بر آغریق وجودیله، یاخود بیوک بر مشقت احتمالیله، محصور دگل جزئیات ده شارع حکیم فرضلری، فرضلرک رکنلرینی، شرطلرینی انسانلردن اسقاط ایتمش. قران کریم «وما جعل علیکم فی الدین من حرج» کبی هم مؤکد هم مستغرق آیت کریمه لرده اولا بیلور اوافق حرجلری ده رفع ایتمش.

شارع حکیمک مقصدینی غایت آچیق صورته افاده ایدر شو قدر کیشک هدايتلرندن فائک لئمز ایسهک، او وقت شارع حکیمک تفصیلاتی ده عبث اولور ایدی، مجتهدلرک دقیق اجتهادلرینه ده بر پاره لک قیمت قالماق لازم اولور ایدی. زیرا اجتهادک اهمیتی — شارعک مقصدینی بیان ایتمک جهتيله در. شارعک حسابی یوق شاهدلرله، مؤکد هم غایت آچیق آیت کریمه لرله بیان قیلنمش مقصدی بزه فائک ویره مز ایسه، اهل اجتهادک قوّتيله یاخود بیوک زحمتيله استخراج قیلنور خفی مقصدلرک البته اهمیتی قیمتی قالماز.

بوگنا کوره، «وعلى الذين يطيقونه فدية طعام مساکین» آیت کریمه سنک احاطه نسی دائره سنه — زحمت، کوچلک ویرور حاللرک هر بری، عذر اولمق صفتيله، بلا شبهه داخل اولور:

(۱) قارتلق حسیيله وجودلرینه ضعیفک کلمش انسانلر.

(۲) اوزینه یا بالاسنه ضرر کله بیلور یوکلی خانولر.

(۳) کوکرهک بالالری وار آنالر.

(۴) آخر هم مشقتلی خدمتلرده عمر ایدر انسانلر: توبی یوق قویولرده

بیوک مشقت ایچنده یر قازر بی چاره لر، فابریقه لرده زاوودلرده جهنم کبی اوت یانلرنده یانار عمله، کون بوی طاش یوک طاشور اشچیلر، آچیق قویاش ده اوزون کونلرده قر اشلریله بالالرینی تربیه ایدر فقیرلر، عمومیتله تعبیر ایده یک، روزه لر یله حالدن کوچدن طایاجق، بر کیسهک ایکه کدن محروم قالا جق انسانلر.

(۵) کیچه لری یاقتی، کوندوزلری اوزون یرلرده عمر ایدر انسانلر. رمضان کوندوزلری اوزون زمانه تصادفی ایدر ایسه.

بارد منطقه لرده عمر ايدر انسانلر، مكانك اقتصاسيله، روزه آيت كريمه لرينه داخل دگلر ديمش ايدك. تقدير حيله سيله عملی ده ابطال ايتمش ايدك. معتدل منطقه نهايه لرنده، تونلری ياقتی، كوندوزلری اوزون يا طوتاش يرلرده عمر ايدر انسانلر، رمضان اوزون كوندوزلره تصادف ايدر ايسه، وعلى الدين يطيقونه فديه آيت كريمه سی احاطه سنه البته داخل اولورلار. يوقاری ده سويلنمش سوزلر، عرض قيلنمش ملاحظه لر اعانه سيله شو سوزمز اصابت شرفنه نائل اولوب، قطعیت در جه سنه كلمش اولسه كرك.

او سوزلرمدن برینی بوراده تکرار ایدهیم:

اگر "وكلوا واشربوا حتى يتبين لكم الخيط الابيض من الخيط الاسود من الفجر ثم اتوا الصيام الى الليل" كبی محكم آيت كريمه یی ابطال ايتمه مك، اشدن چيقارماق لازم اولور ايسه، ياخود هفته لر آيلر امتدادنده آش سز صوسز قالو فرض اولماق مطلوب اولور ايسه، او وقت بزم سوزمز البته قطعاً ثابت اولور. يوقسه، ايکی محذورن بری، يا هفته لر آيلر قدر مدت آش سز صوسز قالو فرضی، يا محكم بر آيت كريمه نك بطلانی لازم اولاجق. اوچ آيت كريمه دن ۲ نجی سی: "ومن كان مريضاً او على سفر فعدة من ايام اخر" آيت كريمه سيدر.

شو آيت كريمه یی تفصيلاتيله (۹۴ — ۹۸) صحيفه لرده بيان ايتمش ايدك. مرضك هم سفرك خصوصیتلری معتبر دگلر ديمش ايدك. (۹۹) نجی صحيفه ده نقل قيلنمش حديث بخاری خصوصیت يوقلغنه گوزل بر شاهد اولا بيلور. زيرا شارع كبير عليه الصلاة والسلام حضرتلری "ذهب المفطرون اليوم بالاجر كله" ديمش ايسه، سفرده افطار جهتيله دگل ایدی. بلکه "اما الذين افطروا فبعثوا الركاب وامتھنوا وعاالجوا" جهل سنك بيان قيلنمش خدمت مصلحتيله ایدی. امام احمدك مسندی، مسلمك جامعی، ابو داودك سننی كبی حديث كتابلرنده صحابی ابو سعید حضرتلرندن روایت قيلنمش:

"سافرنا مع النبي صلى الله عليه وسلم الى مكة ونحن صيام، فنزلنا منزلاً

فقال النبي صلى الله عليه وسلم انكم دنوتم من عدوكم والفطر اقوى انكم فكانت رخصة. فمننا من صام، ومننا من افطر. ثم نزلنا منزلا آخر فقال انكم مصبحو عدوكم والفطر اقوى لكم فافطروا. فكانت عزيمة. فافطرونا. حديثي ده خصوصيت يوقلغنه دليل اولا بيلور.

شارع كريم ايكي خطابك هيچ برنده افطاري سفرتك اوزيله تعليل ايتمه يوب، بلکه حاجت اولاجق قوتى حاضر لهك معناسيله تعليل ايتمشدر. فرض ايدريك، شو حال — سفرده دگل، بلکه حضرده واقع اولسه ايدى، البته افطار يا مشروع يا واجب اولور ايدى.

«واعدوا لهم ما استطعتم من قوّة» آيت كريمه سى ده بونى تايد ايدر. شارع كريم شو آيت كريمه دن مستفاد معنای اعتبار قیلوب، افطاری واجب ایتمش اولسه كرك. مقابله ساعتلرنك حاجت اولاجق قوتى حاضر لهك ضرورتی افطارك جوازینده و جوبنده البته سبب اولا بیلور.

شارع كريم اعتبار ایتمش، همده آيت كريمه دن مستفاد اولمش معنای اهمال ایدوب، او قدر اهمیتلری یوق خصوصیتلری اعتبار ایتمك فقیهك اولماسه كرك.

درست، سفره عله در. لكن خصوصیتی جهتيله دگل، بلکه سفرده بولنه بیلور مشقت معناسيله در.

۳نجی آيت كريمه «یرید الله بكم اليسر ولا یرید بكم العسر» آيت كريمه سیدر.

اولگی ايكي آيت كريمه دن صوگ شو آيت كريمه افطار رخصتلرینی تعليل يولنده تعميم طریقیله اینمشدر. «الا ان يكون ميتة او دماً مسفوحاً او لحم خنزیر فانه رجس» آيت كريمه سنده ذكر قیلنمش عله کبی.

اگرده شو تعلیلدن تعمیم مقصود اولما یوب، رخصت مریضلره مسافرلره منحصر اولاجق ایسه، او وقت «یرید الله بكم اليسر ولا یرید بكم العسر» آيت كريمه سنده صحت بولنماق لازم اولور ايدى. مشقتی سفرده بولنه

بیلور مشقتلردن بیوک صورتلرده افطار مشروع اولماسه ایدی، آیت کریمه ده نه صحت قالور ایدی، نه اطراد بولنور ایدی.

قران کریم افطار عندرلرینی بیان ده اهتمام ایچون اولسه کرک، افطار عندرلرینی دورت دفعه، بری دیگرینه باشقه اوچ عباره ده ذکر ایتمش. اگرده، فقیهلرک رایلری کبی، افطار مسافرلره مریضلره مخصوص بر تخفیف اولسه ایدی، دورت دفعه ذکر، فائلسی حکمتی یوق، عبث اولور ایدی، هم ده اوفاق حاللری اوچ دورت دفعه بیان ایدوب، اڭ مهم حاجتلردن سکوت ایتمک کبی غایت بیوک قصور قران کریمه ده بولنمق لازم اولور ایدی.

کتابک باشندن بورایه قدر سرد قیلنمش بیانلرک اعانه سیله، اسلامیه ابدیت عمومیت ویره بیلور علویتی قدسیتی اسلامیت ده بولندرمق املیله، قران کریمک نظم معجزینی کتب فقیهیه عبارهلری کبی طار آڭلانماز متون یاخود فائده ویرمز اوزون شروح قیللندن قیلنماق فریضه سیله، کوکلمه ده قرار قیلنمش اعتقادمه کوره او دورت دفعه ذکر قیلنمش عندرلر اولا بیلور عندرلرک هر برینی البته احاطه ایتمشدر.

“ومن کان مریضاً او علی سفر فعدة من ایام اخر” آیت کریمه سی معناسیله عمومی اولوب، قضاسی واجب عندرلری احاطه ایتمشدر.

“وعلى الذین یطیقونه فدیة” آیت کریمه سی — قضاسی واجب دگل، فدیة بدلنده ساقط روزه عندرلرینی منطوقیله، فدیة سی ده واجب دگل روزه عندرلرینی مفهومیله احاطه ایتمشدر.

“یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر” آیت کریمه سی او عندرلرک هر برنده تخفیفک اساسنه حکمتنه ارشاد ایدوب، اراده الهیهی تحقیق ایتمک یوللرینه فقیهلری هدایت ایتمشدر. بوڭا کوره، ارادهی اللهک اوزینه اسناد قیلوب، “یرید الله بکم الیسر” جمله سی “ولا یرید بکم العسر” جمله سیله ده تا کید قیلنمشدر. بوڭا کوره اولسه کرک، بوندن صوڭ قران کریم عطف طریقله ابتدا قیلوب، “ولتکملوا العدة، ولتکبروا والله علی ما هداکم، ولعلکم تشکرون” آیت کریمه سنک

اوج جمله ذکر ایتمشدر. زیرا اکمال عن قضاسی واجب عذرلره نسبتله، اما تعظیم، شکر جمله لری همه حاجتلمزه وفا ایک بیلور رخصتلمزک مشر وعیتنه نسبتله اولور. رخصتک عمومیتی، عذرلرک عدم انحصاری ایندی ثابت اولمش اولسه کرم. الله يعلم انی ما ذكرت هنا الا الذی نصه عنه بقرآن نادانی الحق اما ان علمت به خیر الموازین بالبرهان میرانی فزن به وهو قرآنی. وما نطقت به التراجم عنی فهو تبییانی بن همه سوزلمی برهان نوریله، قلبمده قرار قیلمش یقین قوتیله یازدم. رمضان روزهسی کبی اهمیتنی بیوک بر مسئلهده شوکتابم مطالعه ایدر ذوات کرام حضرتلرینه شاید بر فائده علمیه ویره بیلسه کرم. امیدم شودر.

بذا خصصت علی علم و معرفه ولم یکن فیہ لی من قبل ذا قدم
قد یلحق الناس فی اقوالهم ندم. وليس عندی فیما قلته ندم.

افطار عذرلری، بنم نظرمده، سفر، مرض کبی حاللره منحصر دگلدر. رخصت عمومیدر. لکن "رخصتده اباحه — اصلیه دگل، اضافیه در. " بز بونی قواعد فقیهده (۱۸۵) رقمی تحتنک (۱۱۸) صحیفهده بیان ایتمش ایدک. اوراده سکز یول بیانهی بورایه تتمه کبی اعتبار ایدرم. افطار عذرلری حقنده بیانم بوراده تمام اولدی. بوکا مناسبتی وار بر قاچ مسائل فقیهیهی بوندن صوگ بیان ایدهیم.

روزهده کفارت مسئلهسی.

هیچ بر عذر یوق ایکن، رمضان کوندوزنده بر انسان قصداً افطار ایدر ایسه، کفارت واجب اولورمی؟ وصال صورتنده کفارت، دورت منهیک اتفاقیله، واجبدر. اکل، شرب صورتلرنده، امام مالک امام ابوحنیفه حضرتلرینک اجتهدلرینه کوره، کفارت واجب ایسهده، امام احمد امام شافعی حضرتلرینک منهبلرینه کوره، کفارت واجب دگلدر.

شو مسئله ده اهل اجتهادك دليللرينى كوره يك. افطار كفارتى حقننه قران كريم ده بر سوز بر اشاره يوقدر. درست، اهل اجتهادك همه سنه دليل اولا بيلور بر سنت نبويه — كتب حديث ده بالاتفاق روايت قيلنمشدر.

“عن ابى هريره قال: جاء رجل الى النبى صلى الله عليه وسلم فقال هلكت، يا رسول الله. قال ما اهلكك؟ قال واقعت على امرأتى فى رمضان. قال هل تجد ما تعتق رقبته؟ قال لا. قال فهل تستطيع ان تصوم شهرين متتابعين؟ قال لا. قال فهل تجد ما تطعم ستين مسكيناً؟ قال لا. ثم جلس. فأتى النبى صلى الله عليه وسلم بعرق فيه تمر. فقال تصدق بهذا. فقال اعلى افقر منا؟ فما بين لابتيها اهل بيت احوج اليه منا. فضحك النبى صلى الله عليه وسلم حتى بدت انيابيه. ثم قال اذهب، فاطعمه اهلك.”

شو حديثى امام احمد، امام بخارى، امام مسلم، امام ابو داود، امام ترمذى، امام نسائى، امام ابن ماجه كبرى اهل علمك هر برى اسناديله روايت ايتمش. شبهه يوق، شو حديث البته صحيحدر. حديثك عبارهلرى نه قدر مختلف ايسه ده، معنالى همان بردر. خاتونيله رمضان كوندوزنده افطار ايتمش انسان ذمه سننه كفارتك وجوبنه دلالت ايدر. كفارتى ده — مجادله سوره سننه بيان قيلنمش ظهار كفارتى كبيدر: (۱) بر انسانى آزاد ايتمك، — فقيرلسكى جهتيله بوگا قدرتى يوق ايسه، (۲) ايكى آى طوتاش روزه طومتوق، — ضعيفلگى جهتيله بوگاده كوچى يوق ايسه، (۳) آلتمش مسكينى طويدرمق. شو حديثك موردى — خاتونيله افطار حادثه سيدر. بوگا كوره، كفارت وجوبى مسئله سننه دورت مذهب اتقاق ايتمش.

اما اكل، شرب افطارنده كفارتى ايجاب ايدر ايكى مذهب، شو ايكى صورته شارع كريمك نصوصى يوقلغنه كوره، قياس اعانه سننه التجا ايتمشلر. امام احمد امام شافعى حضرتلرى سنت نبويه ده نقل قيلنمش افطارك خصوصيته اهميت ويروب، ايكى افطار آراسنده تفاوتك بيوكلگنه اعتبار ايدوب، كفارتى ديگر فرعلره تعديه ايتمه مشلر.

سادات حنفيه، سادات مالكيه مذهبلرنده كفارت، حدود كبرى بايلرده

قیاس جائز دگل ایسه‌ده، ایکی افطار آرالرنده جامع یوقلق، تفاوت بیوکک کبی مانعلر بولنور ایسه‌ده، بز شو ایکی جهندن اعتراضی براقوب، اهل علمک اجتهدلرینی دلیللرینی قبول ایتدک کبی اولایق. افطار کفارتی حقنده همه اهل علم طرفندن دلیل قیلنمش سنت نبویه همه دیگر بر جهندن نظر ایدیهک.

رمضان کوندوزنده خاتونیه افطار ایتمش انسانک ذمه‌سنه شارع کریم نیچون علی الخصوص کفارت ظهاری ایجاب ایتمش؟

افطار جنایتیه ظهار جنایتی آراسنده عجا بر مناسبتی وارد؟

درست، ایکی آراهه ضدیت مناسبتی بولنه بیلور: ظهار خاتونی برافمق، اما افطار جنایتی کیچه کوندوز خاتونی قوچاقدن قویندن بوشاتماق.

رمضان کوندوزنده رمضان حرمتنه جنایت ایتمش او آدمک بر رقبه آزاد ایدر قدر، یاخود آلمش مسکینی طویدرور قدر بایلیغی بولنماش ایسه‌ده، شبهه یوق او آدم وجودی صاغ، قوتلی غایت صاغلام ایدی، قصه سیاقی، امام احمد مسندنه یازلمش سوزلر بوکا دلالت ایدر. اوپله ایسه، فقیرلگی حسیله اعتاقدن اطعامدن عاجز قالمش او آدمه شارع کریم ایکی آی روزیی علی التعیین نیچون ایجاب ایتمه‌مش؟

بز شو مسئله‌لری حل قصدیه حدیثلری تفتیش ایتدک. حادثه‌یی تمامیه آکلامق امیدیه، حدیث‌ده “جاء رجل به عباره‌سنده مبهم صورته ذکر قیلنمش آدمی تعیین ایدوب، شارع کریمک او قدر بیوک مسامحه‌سنه سبب اولمش حاللری آرامق بولمق جهتلرینه همتیزی صرف ایتدک. عین شو قصه‌یی اهل حدیث دیگر بابلرده نقل ایدر ایکن او آدمی تعیین قیلوب، شارع حکیمک بیوک مسامحه‌سنه سبب اولا بیلور حاللرینی‌ده غایت آچیق صورته یازمشلار.

امام احمد بن حنبل حضرتلری اوزینک مسندنه دیمش:

“عن سلمة بن صخر الانصاری قال كنت امرأاً قد اوتيت من القوة على

النساء ما لم يوت غيرى. فلما دخل رمضان طاهرت من امرأتى حتى ينسلخ
رمضان فرقا من ان اصيب فى ليلتى شيئاً فأتابع فى ذلك الى ان يدركنى النهار
وانا لا اقدر ان انزع. فبينما هى تخدمنى من الليل تكشف لى شىء منها فوثبت
عليها. فلما اصبحت غدوت على اهلى فاخبرتهم خبرى وقلت لهم انطلقوا معى
الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فاخبره بامرى. فقالوا والله ما نفعل. نتخوف
ان ينزل فينا قرآن، او يقول فينا رسول الله صلى الله عليه وسلم مقالة يبقى
علينا عارها. ولكن اذهب فاصنع ما بدالك. فخرجت حتى أتيت النبى صلى
الله عليه وسلم. فاخبرته خبرى. فقال لى انت بدالك. فقلت انا بدالك. فقال
انت بدالك. قلت انا بدالك. فقال انت بدالك. قلت نعم! ها انا ذا. فامض فى
حكم الله فاننا صابر له. قال اعتنق رقبة. قال فضربت صفحة رقبتي بيدي وقلت
لا والذى بعثك بالحق ما اصبحت املك غيرها. قال فصم شهرين متتابعين. قال
قلت يا رسول الله وهل اصابنى ما اصابنى الا فى الصوم. قال فتصدق. قال قلت
والذى بعثك بالحق لقد بتنا ليلتنا هذه وحشاء ما لنا عشاء. قال اذهب الى
صاحب صدقة بنى زريق فقل له فليدفعها اليك. فاطعم عنك وسقاً من تمر ستين
مسكيناً. ثم استعن بسائره عليك وعلى عيالك. قال فرجعت الى قومي فقلت
وجدت عندكم الضيق وسوء الرأى ووجدت عند رسول الله صلى الله عليه وسلم
السعة والبركة. وقد امر لى بصدقتكم فادفعوها لى. قال فدفعوها لى. (طبع
مصر. ج. ٤، ص. ٣٧)

اولگى حديثله شو حديثده نقل قيلنمش قصه لرك بركى ابن ابى
شيبه كى امامك همده حافظ ابن حجر كى محققك نصوصيله تأييد قيلنمشدر.
امام حافظ ابن حجر حضرتلرى شو حديثى " بلوغ المرام من أدلة
الاحكام" كتابنده ايكى دفعه ذكر قيلوب، ايكنچى دفعهده صاحب قصه يى
اسميله تعيين ايتمشدر.

«عن سلمة بن صخر قال دخل رمضان فحفت ان اصيب امرأتى فطاهرت
منها. فانكشفت لى شىء منها ليلة فوقعتم عليها. فقال لى رسول الله صلى الله عليه

وسلم حرر رقبه. فقلت ما املك الارقبتي. قال فصم شهرين متتابعين. قلت وهل اصببت الذي اصببت الامن الصيام. قال اطعمم فرقاً من تمر ستين مسكينا.» (بلوغ المرام — باب الظهار.)

عباره لری مختلف شوحدیثلرک حادثه لری البته بر در. حادثه لرک تعددینه بر برهان یوقدر. تعدد لری یالکمز بر احتمالدر، احتمال هیچ بر صورتله دلیل اولماز. ظهار حادثه سیله تصادفی ایتمه مش افطارک عصر رسالتده وقوعنه قطعی بر بینه یوق ایکن، نقل قیلنمش اوحدیثلرک هیچ بری افطار کفارتنه دلیل اولماز. زیرا اوحدیثلرده الزام قیلنمش کفارت ظهار کفارتیدر.

ظهارک کفارتی مجادله آیت کریمه لریله قطعاً ثابتدر. بناء علیه شارع کریم لساننک ثابت اولمش کفارتی آیت کریمه لرده ثابت اولمش کفارته حمل ایتمک ضرور اولور. یوقسه، رسول کریم آیت کریمه لری اهمال ایتمش اولور ایدی. کفارت — ظهار کفارتی اولور ایسه، افطار جنایتی بلا کفارت قالور. بن شوفکرمی حدیثلرده نقل قیلنمش متعدد حال قرینه لریله تأیید ایکن بیلورم. امام احمد مسندنک مفطرك اوز آغزندن نقل قیلنمش سوزلر حادثه یی غایت آچیق صورتده تصویر ایدر، بلوغ المرامدن نقل قیلنمش حدیثی ده تفسیر ایدر، مسامحه سببلرینی ده ایضاح هم بیان ایدر.

رمضان حرمتنه تعدی ایتمکدن اوزینی منع ایتمک قصدیله، سلمه بن صخر ظهار ایتمش. لکن اوزینی ضبط ایده مه یوب، کونلرک برنده رمضان کوندوزنده افطار ایتمش.

بوراده ایکی جنایت تصادفی ایتمشدر. بری ظهار جنایتی. جزاسی مجادله آیت کریمه لرنده بیان قیلنوب، صحابه لره معلوم ایدی. زیرا اوس بن الصامت خاتونی خوله یاخود جمیله قصه سی مقدم ایدی. دیگرى رمضان کوندوزنده افطار جنایتی. جزاسی معلوم دگل ایدی. بوگنا کوره «والله ما نفعل. تتخوف ان ينزل فينا قران، او يقول فينا رسول الله مقالة يبقى علينا عارها» سوزینی سلمه قومی سویله مش اولسه کرک.

صحابی سلمه بن صخر واقعہی تمامیلہ شارع کریم علیہ الصلاة والسلام
حضرتلرینہ استفتا یولیلہ بیان ایتمش .

شارع کریم حضرتلری افطار جنایتی حقندہ سلمہیی «انت بذاک!»
خطابیلہ اوچ دفعہ عتاب ایدوب، ابن ماجہ ابوداود روایتلرنده نقل قیلنمش
«وصم یوماً مکانہ» عبارہسیلہ قضایی ایجاب ایتمش .

ظہار جنایتی حقندہ شارع کریم — مجادلہ آیت کریمہلرنده بیان
قیلنمش کفارتی بیان قیلنمش . لکن سلمہ بن صخرک ظہار حادثہسی خاتونہ
ظلم ایتمک داعیہسیلہ اولمایوب، بلکہ رمضان حرمتنہ تعدی ایتمکن اوزینی
صافلامق قصدیلہ واقع اولمشدر . رضانی احترام قصدیلہ واقع اولمش ظہار البتہ
جنایت اولماز، بلکہ ایمان قووتیلہ وجود بولمش گوزل بر تدبیر اولور .

بوگا کورہ اولسہ کرک، شارع کریم کفارتی عاقبتده اسقاط ایدوب،
قدرتی وار ایکن، ایکی آی روزہیی ایجاب ایتمہمشدر .

بویلہ اولور ایسہ، شو سنت نبویہ جزا قانونلرینہ اساس اولا بیلور
بیوک ایکی حقیقتی بزہ کشف ایدر : (۱) جزا — جنایتی احاطہ ایدر احوالک
اختلافیلہ مختلف اولور . (۲) عفو — مذنبی اصلاح خصوصندہ احیاناً دہاز یاده
تأثیر ایدہ بیلور .

جانی — مسؤلومی دگلیمی؟ مسؤلویتک درجہسی نہ قدر؟ شو اوچ مسئلہیی
حل ایتمک ایچون جنایتی احاطہ ایدر ادبی مادی حائلرک هر برینی تقدیر
ایتمک ضروردر . او حاللر تفصیلاتیلہ تعیین قیلنماش ایکن، قانونده کوسترلمش
جزالری الزام ایتمک علی اللوام درست اولماز .

انسانک افعال اختیارہسی ارادہسنہ تابع ایسہده، لکن ارادہ مستقل
دگلندر، حسابی یوق مؤثرلردن متأثر اولور، خارجی مؤثرلرک تأثیری فہرندہ
ضعیف قالور . انسانک احوال بدنہسی کبی احوال روحیہسیده بر کون
سلامت اولور ایسہ، اکثریاً ایکی طرفک برینہ انحراف ایدر .

بوگا کورہ، جنایتلرده مسؤلویت درجہلری متفاوت اولور . خارجی

مؤثر لرك شدتنه كوره، مسئوليت صفر در جه سنه اينه بيلور. اويله صورته
جزا الزام ايتمك شفا ويرمز، دوا اولماز، بلكه عفو ايتمك اڭ گوزل دوا اولور.
سلمه بن صخرڭ حديثى بوڭا اڭ آچيق بر شاهددر. ظهار دن مقصدينه،
افطار ينڭ سببلرينه كوره، سلمه يى شارع كريم عفو ايتمش. شو عفو — حكمت
نظر نڭ اڭ معقول بر حال اولوب، تر بيه هم اصلاح جهتيله اڭ گوزل بر تدبير اولمشدر.
شو قدر مهم بر سنت نبويه يى اهل تآليف، نه دنر، اهمال ايتمش.
حديثلرده نقل قيلنمش حادثه حقيقتى بزم بيانمز كى اولور ايسه،
افطارد كفارت وجوبنه دلالت ايدو بيلور بر دليل اهل علمك انك قالماز.
بدائع، هدايه كى اڭ معتبر كتب حنفيه ده حديث اولمق صفتيله روايت
قيلنور “من افطر فى رمضان متعمداً فعليه ما على المظاهر” جمله سى حديث
دگل، بلكه يوقارى ده (۱۸۸) صحيفه ده صحابى ابو هريره حضرتلر دن نقل قيلنمش
حديثڭ بالمعنى اختصاريدر. همه حديث كتابلرينى ابدالرندن اخيرلرينه
قدر تفتيش ايدر آدم شو سوزى تصديق ايدر.

“وان جهل الاقوام قولى ومقصدى يرى ما رأيناه فقيه محقق.”

مسئله يى دليللريله ايضاح ايتدك. قران كريمڭ آيت كريمه سى، شارع
كريمڭ سنت نبويه سى بزم طرف ده قالدى. بوڭا كوره، دورت منهبڭ اڭ
بيوك اماملرينه اهل علمك هيئت عموميه سنه مخالفت ايدر قوتى بز اوز طرفه زده
كور دك. كفارت وجوبى مسئله سنده اهل علمك عموميه مخالفت ايتدك. يعنى
اهل علم سوزى شارع حكيم حضرتلر ينڭ حكمنه مخالفدر ديدك. هم اثبات ايتدك.
بن شو سوزمى بنم شرفمه صاقلانوب قالمش اڭ بيوك كشفياتمدن
حساب ايدر م. علوم اسلاميه خزينه سنده اون دورت عصر قدر مدت ده محفوظ
قالوب، بنم حقمده اڭ بيوك الطاف الهيمدن اولمق يويله، شو كون كشف
قيلنمش، قيمتى تقدير قيلنمه ماز اڭ بيوك بر حقيقت كى تلقى ايدر م.

بنا خصصت على علم ومعرفة ولم يكن فيه لى من قبل ذا قدم.

شو حقيقتڭ بڭا انكشافى حسيبله كوڭلمده امل قوتلندى. اللهم “عمومى

رحمت الهیہ سی» درگاہنہ طعم المرینی اوزاتدم. امیدم اجابتی حقنہ حسن ظنم گویا تحقیق قیلندی. دها مهم دیگر مسئلہ لردہ انشاء الله اصابتم تأمین قیلنمش کبی اولدی. هر مسئلہ ده میدان کیکلگی، یول آچیلغی کورندی. مسائل فقیہ لرك اکثرینی، علی الخصوص عائلہ مسئلہ لرینی دقتلہ تفتیش اینجک اولدق. اللہک اعانہ سیلہ ایتدک. شاید عنقریب نشر قیلنہ جق «احکام عائلہ» مجله سنده انشاء الله گوزل صورتده بسط قیلنہ جقدر.

ان اللیب کنذی القرنین شیمتہ ما ینقضی سبب الا ابتغی سبباً

وسارع الی الخیرات سبقاً فان من یسارع الی الخیرات یرحمہ سعیدہ
ونافس کما قد نافس الناس وارثق رقی الذی ما زال یعصم وعیہ.

بنم نظر مده رمضان افطارنده کفارت مشروع دگلدر. روزہ — نماز
کیبدر، قضاسی واجب اولور، کفارتی بولنماز.

قضا وجوبی ده بنم نظر مده عمومی اولماسه ایدی دها گوزل اولور ایدی.
زیرا قضا وجوبی ده غایت بیوک کرامتدر. انسانک سمای اسلامیت ده ارتفاعنه،
کرسی دیانتده قرارینه گوزل بر شاهد اولا بیلور. دین رکنلرینک هر
برینی اهمال ایدر انسانلرک هر برینه اوله بیوک کرامتی ویرمک مناسب
اولماسه کک. دین رکنلرینی اهمال ایدر انسانلرک اوزلرینی ده اهمال ایتمک
دها گوزل تربیه اولور.

دین قدرینی بیلور انسان شو سوزی البته تقدیر ایدر.
«ومن کفر فان الله غنی عن العالمین»

ابن عربی حضرتلری فتوحاتک برنجی جلدنده (۶۴۷) صحیفه سنده دیمش:
«وصل فی فصل: من اکل او شرب متعمداً فقال قوم علیه القضاء والکفارة.
وقال آخرون لا کفارة علیه. والذی اقول به انه لا قضاء علیه ولا کفارة. فانه
لا یقضیه ابدأ. ولكن یكثر من صوم التطوع لتکمل له فریضته من تطوعه.

فان الفرائض عندنا المقيدة بالاقوات اذا ذهب وقتها بتعمد من الواجبة عليه لا يقضيها ابداً مطلقاً..

يعنى: فائت اولمش وقتك شرفى قضا ايله تدارك قيلنده ماز. بوراده قضا يوقلق تخفيف دگل، تشديد در. اعراض جهتيله قضاي اسقاط ايتمك دها زياده تشديد اولور.

بوگما كوره، قضا وجوبى ترك اختلافيله مختلف اولور ديمك ممكندر: استخفاف قصديله دگل، بلكه ديگر طرفلرك بزييله فرضلرى ترك ايتمش انسانلره قضا واجب اولمق اسلاميتك مساحه سنه، اما استخفاف طرفيقيه فرضلرى ترك ايدر انسانلردن قضا سقوطى اسلاميتك عزتنه غناسنه دها زياده مناسبدر. بزم رايهز شودر. فرضلرك بيوك اهميتى، اسلاميتك هم بيوك مساعدهسى هم بيوك عزتى علويتى غناسى بونى اقتضا ايدر.

سادات حنفيه مذهبه كوره، عمداً افطارك هر برنده كفارت واجبدر. وصال صورتنده سنت قطعيله دلالتيله، اما اكل، شرب صورتلرند قياس اعانه سيله. لكن بر انسان رمضان كوندوزنده روزه يى نيت ايتمه يوب، افطار ايدر ايسه، امام اعظم ابو حنيفه حضرتلرينك مذهبه كوره، كفارت واجب اولماز. * كتب حنفيه آراسنده مثلى بولنماز هدايه ديمش:

“ومن اصبح غير ناول الصوم فافطر فلا كفارة عليه. لان الكفارة تعلقت بالافساد وهذا امتناع. اذ لا صوم الا بالنية..”

هدايه مأخذى همده هدايه كبرى معتبر بدائع كتابى ديمش:

“ومن اصبح فى رمضان لا ينوى الصوم فاكل او شرب او جامع، عليه قضاء ذلك اليوم. ولا كفارة عليه عند اصحابنا الثلاثة. وعند زفر عليه الكفارة بناءً على ان صوم رمضان يتأدى بدون النية عنده، فوجد افساد صوم رمضان بشرائطه. وعندنا لا يتأدى فلم يوجد الصوم، فاستحال الافساد..”

يعنى: نيت يوق ايكن، روزه بولنماز، بوگما كوره، روزه بوزمق جنايتى ده

بولنه ماز. جنایت یوق ایکن، کفارت البته ممکن اولماز. مذهبک دلیلی شودر!
شو مسئله شریعت اسلامیه اصولنه دگل، بلکه مذهب اصولنه تفریع
قیلنمش بر مسئله فرعیه در. بویله مسئله لر هر مذهب ده کثرتله بولنور. کتب
فقیهیه ده ذکر قیلنور مسئله لریک اکثری، لاقول، اوندن طوقزی، مذهب اصل لرینه
تفریع قیلنمش، اهمیتی یوق فرضی مسئله لر دن عبارت اولور. اویله مسئله لر
آراسنده شو مسئله کبی هم غریب هم مشکل مسئله لر ده بولنور.
شو مسئله، یعنی نیت ایتمه مش مفطر لره کفارت یوقلق مسئله سی هم
غریبدر، هم مشکلدر.

غریبدر، بر قاچ جهتن:

(۱) کریم مطلق الله رب العالمین حضرتلرینک خطاب الوهیتی، حرمت
جهتیه، انسانک نیت ضعیفه سندن ده دون اولماسه کرک. ضعیفی نیتی بوزمق
کفارتی ایجاب ایدر ایسه، خطاب الوهیتی اهمال ایتمک، عرش عزتدن اینمش
خطاب الوهیتی اهمال آیاقلری آستنه براقمق دها زیاده کفارتی یا خود جزایی
ایجاب ایتمه کرک.

(۲) نیتی ترک ایتمک جنایتدر، کفارتک سقوطنه سبب اولماز. نیت —
عبادتدر، بلکه عبادتک روحیدر، جزا اولمق صفتیه الزام قیلنور کفارتک
وجوبنه هیچ بر صورتله سبب اولماز. رمضان کوندوزنده افطار ایتمک جنایت
ایسه، نیت ایتمه مک دها بیوک جنایتدر. ایکی جنایتک اجتماعی — جزا
سقوطنه سبب اولماز.

مشکلدر، بر قاچ جهتن:

(۱) نیت ایتمه مک کفارتی اسقاط ایدر ایسه، کفارتک مشروعیتی عبث
اولور. زیرا افطار ایله جک آدم نیت ایتمزده کفارتدن قوتولور. کفارت ده نه
زجر معناسی قالور، نه تدارک فضیلتی.

(۲) کوکل ده متمکن ایمان قوتیه انسانک نیتی — عاقبت کفارت وجوبنه،
جزا ترتبیه سبب اولماز بیلور ایسه، اویله نیت تردد شائبه سندن پاک اولماز.

تېتىڭ خالصلىقى پاكلىقى ايچون هم ابتدا سنده هم دوامنده مجبوريت كىبى طارلق بولنماق البته لازمدر .

شو دقيقهده منعقد اولور نيت — بر قاچ ساعت صوڭ كفارت وجوبنه سبب اولور ايسه، اويله نيتىڭ انعقادنده عزم بولنماز، زيرا كله بيله جك حالئردن انسانىڭ خبرى يوقدر . اويله نيتىڭ دوامنده حسن اختيار قالماز، زيرا گويا كرهاً ادا قىلنور عملده حسن اختيار بولنمق ممكن دگلدر .

(۳) دىنىڭ اڭ بيوك ركنلرندە مساهله ايدر آدملره يول آچمق اولور . “شوگون نيت ايتمه مشم! .. بهانه سى اويله آدملر الله اڭ گوزل بر بهانه اولاييلور . “افطار ايديم، بر وقت قضا ايدر م! .. ديه بيله جك اويله انسانلر الله او گوزل بهانه غايت گوزل حيله اولور .

بز شو مسئله يي هم غريبدر ، هم مشكلدر ديدك ، اماملر امامى ابو حنيفه رضى الله عنه حضرتلرينه نسبت قىلنمق جهتيله، كتب فقيهه مزده ذكر قىلنمق جهتيله دگل . زيرا معناسى يوق مسئله لر ، بطلانى معلوم حيله لر بزم كتب فقيهه مزده طولودر . لو غر بل الفقه كيما يعدم السقط لما تحصل شىء فى الغرابيل .

بزم اعتقاد مزه كوره، روزه، نماز كىبى، فرضدر . هر فرضىڭ هر عملىڭ اڭ بيوك ركنى نيتدر . روزه نيت — روزه كىبى — فرضدر . انسان، مسلم اولمق صفتيله، هر فرضى اڭ خالص اڭ جدى اڭ پاك نيتيله ادا ايدر . هر عملده حسن اختيار بولنمق، مجبوريتدن بر اثر بولنماق اڭ مهم اڭ معتبر شرطدر .

بوڭا كوره، روزهده جز اولمق صفتيله كفارتىڭ مشروعتىنى ممكن دگلدر . روزه قالور ايسه، قضاسى واجب اولور . هر فرضىڭ قضاسى واجبدر . قضا وجوبى شارع كرىمىڭ اڭ بيوك مسامحه سيدر، غايت بيوك كرامتيدر . فرض ترك قىلنمىش ايكن، عهداً ترك قىلنماش ايسه، قضا — شرف ادايى تدارك ايدر . “شرف وقت فائت اولدى، تدارك قىلنماز! .. ديمك غايت كىمىڭ رحمت الهىيى تحجىر كىبى بر سوز اولور . * ۱۳

روزه فرضدر، فرضلغى غايت مؤكدر، روزه اسلاميتك اڭ بيوك بر ركنيدر. بونگله برابر روزهده رختلر غايت كيڭدر.

روزه وجودمى زحمتله مك ايچون دگل، بلكه رومى تريبه ايچون گوزل بر عبادتدر، غايت مفيد بر تدبير شرعيدر.

اسلاميتك اڭ بيوك فضيلتى، ديگر دينلرده بولنماز علويتى — همه حاجتلمزه وفاسيدر، اڭ كيڭ مساعده سيدر.

حقيقى مسلم — همه عبادتى اڭ بيوك نشاطله، كوكل طولو رغبتله ادا ايدر.

حقيقى دين — انسانك همه عبادتلىرىنى امين ايماننه امانت ايدر.

اسكل صنف من الاصناف دينهم ولى انا دين شرع الله فى القدم.

صوڭ سوز.

روزه مسئلهسى برهانيله برابر، بيلورم، دورت بش صحيفهده تمام اولاييله جك بر مسئلهدر.

لكن شو كتابم تاليفنه شروعدن قبل، بن مسئلهي صورت اجماليه سيله تصور ايتدم. اولاييلور فائدهلره رغبت ايدوب، بعض مسئلهلرده بر قدر

تفصيل ايتمگى او وقت مناسب كورمش ايدم. قلم آلمده، كتابده درج قيلنه جق مسئلهلرى على الاجمال سايدم. مهدي حقنده اهل علمك فكرلرينى،

اوز نظرمى بيان ايدنه جك اولمش ايدم. ياوروبيا علماسنك مهدي مسئلهسنه ياكلش فكرلرينى، بزم درويشلمزك خطا خياللرينى، اسلاميتك استقباليه

دائر كتب حديثده نقل قيلنه كلمش "فتن" حديثلرينك حقيقتلرينى بيان ايدوب، اوفاق ايسهده بنم ايچون اهميتى وار بر فائده آلاجق اولمش ايدم.

فقط شو ساعت او مسئلهي تفصيلاتيله يازمقدن يا بن عاجزم، ياخود كتابك حجمى مساعده ايتمه يور، ياخود زمين وزمان. لکن مأمول فائدهدن محروم

قالماق ايچون، بوراده فتوحات مكيهدن بر قاچ سطر نقل ايديم.

محيى الدين حضرتلرى فتوحات مكيهده (۳) نجى جلدنده (۳۶۴) نجى

صحيفهسنده ديمش:

“ان لله خليفة يخرج، يظهر من الدين ما هو الدين عليه في نفسه ما لو كان رسول الله صلى الله عليه وسلم لحكم به، يرفع المذاهب من الارض فلا يبقى الا الدين الخالص. اعداؤه مقلدة العلماء اهل الاجتهاد، لما يرونه من الحكم بخلاف ما ذهبت اليه ائمتهم. فيدخلون كرهاً تحت حكمه، خوفاً من سيفه ووصلته، ورغبة فيما لديه..”

٣ نجى جلدك (٣٧٤) نجى صحيفه سنده:

“واذا خرج هذا الامام المهدي فليس له عدو مبين الا الفقهاء خاصة. فانه لا يبقى لهم رياسته ولا امتيازاً عن العامة. بل لا يبقى لهم علم بحكم الاقليل. ويرتفع الخلاف من العالم في الاحكام بوجود هذا الامام. ولولا ان السيف بيد المهدي لافتمى الفقهاء بقتله. ولكن الله يظهره بالسيف والكرم. فيطمعون ويخافون، ويقبلون حكمه من غير ايمان، بل يضمرون خلافه ويعتقدون فيه اذا حكم فيهم بغير مذهبهم انه على ضلالة في ذلك الحكم لانهم يعتقدون ان زمان الاجتهاد قد انقطع، وما بقى في العالم مجتهد، وان الله لا يوجد بعد ائمتهم احداً له درجة الاجتهاد. واما من يدعى التعريف الالهي في الاحكام الشرعية فهو عندهم مجنون فاسد الخيال لا يلتفتون اليه. فاذا كان ذامال وسلطان انقادوا اليه في الظاهر رغبة في ماله، وخوفاً من سلطانه، وهم في الباطن كافرون به..”
شو سوزلري بورايه نقلدن مقصدم آكگلانمش اواسه كرك. بر كون قالفه جق مذهبلرك شريعت اسلاميه نسيبتلري ده كورنمش اواسه كرك.

حقيقت رجاليله زمان فقيهلرينك معامللري شويله ايدي، شويله اولاجق. لكن فقيهلرك او معامللري اهل حقيقتك عزملرينه خلل، حركتلرينه سكته ويوره بيله جك دگل!

اللهمك رحمت الهيه سندن اميد اوزمه مك، اللهمك خزينه لرندة وار شيلره طمع ايتمك، الده بولنور شيلره شكر ايتمك مؤمنك اك گوزل حايلدر.
اخلاص قاپولريني قاغار انسانلره — الله نور حقيقتي البته كشف ايذر.
اللهمك رحمت الهيه سي قدر كيكت، انسان قدر حريص، انسانك اراده سي

قدر کوچلی، اجتهادی قدر غالب، عمل قدر برکتلی، درست امل قدر مفید، مشغولیت قدر ثوابلی، فکر قدر تیز، عقل قدر مهتدی، قران کریم قدر جامع، اسلامیت قدر عالی، حقیقت قدر مطلوب، حق قدر جمیل، جمال قدر محبوب — بر شی بولنماز.

شو گوزلرک هر برینه بنده مفتون ایدم. ایمان مساعده سیله، امل قیاده سیله، قران کریمک دعوتنه اجابت ایدوب، بنده حرکت ایتدم.

اسلامیتی کلام جهلیاتلرنندن پاکله مک، شریعت مقدسه بی مذهب روایتلرنندن یوقاری طوتهق، قران کریمی مهجوریت زاویه سندن چیقارمق کبی مقصدلر بنم اڭ بیوک مقصدلرم ایدی.

لکن او مقصدلر انتخاب طریقله، اقتدار دعواسیله التزام قیلنمش مقصدلردن دگل ایدی. بلکه احوالک لسان بیانیه تعیین قیلنمش، اسلامیتک تلقیناتیه التزام قیلنمش، ایمان قوتیه التزام قیلنمش مقصدلر جمله سندن ایدی. عاجل احتیاج اڭ بیوک قاهر، اڭ بیوک سائقدر.

او مقصدلر اڭ بیوک مقصد دگل اڭ بیوک حاجت ایدی. حاجت بیوکلیگی، حرصک شدیدلیگی ضعیفلی ده قوی ایدر، روحسزله روح ویرور، تنبلله نشاط ویرور. حاجت دقیقه لرنده اضطرار ساعتلرنده هر انسان اقدام ایدر. یول اوزونلغنه وسیله لرک آغرلغنه التفات ایتمز. اضطرار حرکتی مقصده دائماً ایصال ایدر.

«ام من یجیب المضطر اذا دعاه ویکشف السوء.»

بنده او مقصدلره حرکتی اضطرار حرکتی ایدی. درست، استعدادمه نسبتله غایت آغر ایدی. لکن شو فانی حیاتک اڭ بیوک لدتی ده مقصد یولده تصادف ایدر آغرقلره غلبه ده در.

قران کریم ده ذکر قیلنمش ذی القرنین قصه سندن اڭ بیوک حصه شو اولسه کربک.

ان اللیب کذی القرنین شیتمه ما ینقضی سبب الا ابتغی سببا.

نبی محترم موسی حضرتلرینک الکهف سورهنده ذکر قیلنمش بیوک

عبرتلى غايىت گوزل قىسەسىندىن اڭ مەھم مەقسەد "لا ابرح حتى ابلغ مجمع البحرين او امضى حقبا" — "آتنا غداءنا لقد لقينا من سفرنا هذا نصبا" كىي آيت كرىمە ارڭ ارشادلىرى اواسە كرىك.

طلب يولنە چىقىمىش دە قايتىماش يىگىتلىرى، شاگردىك امليلە اوزون سفرى التزام ايتىمىش نىيەتلىرى، اڭ بىيوك ھەتتە فتوحات ھەم اصلاح قىدىلە ھەمە پىريوزىنى يورمىش عادى بىر بىندەيى قران كرىمىڭ اورنا سورەسىندە ذكر ايتىمىك دە شو مقصدلە اواسە كرىك. بىيوك جامىلەردە ھەر ھەفتە جماعت حضورىندە شو سورەيى جمىعەدن قىل تىلاوت ايتىمىك — مۇمىنلارڭ قىلبلىرىنە روح املى وىرىمىك ملاحظەسىلە مىسنون اولمىش اواسە كرىك.

مىلت بالالىرىنە، طلبەلەرە امل بىيوكلىگى، ھەمەت عاللىلىگى ھەر حال دە لازىم بىر.

درويش رومانلىرى، قىندىر استاذلىرى ئىندە تىرىپە قىلىنە كلىمىش مىلت بالالىرىندە اڭ ناقىص جەھەت امل يوقلىق، ھەمە دونىك، روحسىزلىق، اقدام كىملىك جەھەتلىرىدە. امل بىيوكلىگى — خىيالپىرورلىك دىگىلىرى، مەغرورىت دىگىلىرى. ايكى آرادە نىھايەسى يوق تىفاوت وارد.

صوڭ عصرلەردە — (۱) زاھىد قىيەلەرڭ، (۲) جاھىل مەفسىرلەرڭ، (۳) غافل مۇھىتلىرڭ، (۴) آلدار و اعظىلەرڭ، (۵) مكار مەداھلەرڭ، (۶) ساتلىق شاعىرلەرڭ، (۷) سورى قورت صوفىلەرڭ، (۸) مەداھن عاللىلەرڭ، (۹) طرىقت چى شىيخلىرڭ، (۱۰) فالچى دەعاخوانلىرڭ، (۱۱) بىنگىچى پىرلەرڭ، (۱۲) كلام سىفسىتەلرلە ھەمەلرى دىنلىرى ضائع اولمىش استاذلىرڭ، (۱۳) يالقاولق يوللىرىنە مال وقف ايدىر قىبر بىندەلرى واقىلەرڭ، (۱۴) اخلاق اسلامىيە مىسكىنلىك ذىللىك فىلسەفەسىنە دوندىمىش اوفاق قىلمىلەرڭ، (۱۵) ھەمە يالانلىرى اڭ مەھلىك بىطالتمى ھەر ھەفتە مومىنلەرە تىلقىن ايدىر مىنبرلەرڭ، (۱۶) وجودلىرى دەماغلىرى قىلبلىرى خراب ايدىر مەدرىسەلەرڭ، (۱۷) كوڭللىرە پاكلىك جانلەرە راحت، روحلەرە نىشاط وىرىمىك لازىم ايكىن، تىمامىلە عكسىنە خىدمەت ايدىر مىسجدلىرڭ، (۱۸) بىيوك فائىدەلەر ملاحظەسىلە وضع قىلىنىشىش مىشروعائى رىكنلىرى شارە رضاسى خىلافىندە يولسىز استىعماللارڭ ادالارڭ، (۱۹) عائلەلەردە ھىرمەردە دىن،

ادب اولمق صفتيله رعایه قیلنه کلمش حاللرک — شو اون طوقز یاده ز یاده سبیلرک تأثیر یله عالم اسلامیتده اخلاق اسلامیه تمایلله بوز ولوب یتدی. هر کمال ضد یله خلاف یله تفسیر قیلنوب، مهلك صفتلرک هر بری ایمان قوت یله فضیلت کبی تلقی قیلنور ایدی.

(۱) آیت کریمه لرده حدیثلرده مدح قیلنمش توکلی — عاجزلکله بطالتله تفسیر قیلوب، ملت اسلامیه یی مسکینلک فقیرلک اسپرلک بنده لک یوللرینه جبراً سوق ایتدی لر. حسابی یوق خزائن الهیه اللرنده ضائع اولدی. مسکنت اعانه سیله عزت بدلنه ذلت کلدی.....

(۲) ایمان ده اهمیتی یوق قضا و قدری ایمانک الک بیوک رکنلرندن حساب ایتدکن صوکل، قضا و قدری صوکل درجه خطا تفسیرلریله، اهل اسلامک کوکللرینی املدن، اللرینی عملدن، آیاقلرینی حرکتدن منع ایتدی لر. همه فسادک آناسی بطالتی «اللهاک حکملرینه راضی اولمق» کبی مزخرف تعبیرلرله تزیین قیلوب، ایمانک رکنی اولمق صفتیله کوستردیلر.....

(۳) فکرده حریتی، همده فکری کفر دیدیلرده، جاهلیتده قزلرینی قتل ایدر بدویلر کبی، اهل اسلامک عقللرینی فکزلرینی قتل ایتدی لر. جاهلیتک قزلرینی قتللری ذلتدن قاچمق داعیه سیله ایدی. اما عقللری قتل الک بیوک ذلتک الک قوی سببی اولدی. دماغک عطالتی اقتضاسیله روح اسلامیتی دهشتلی سکنه باصدی.....

(۴) کوزلرمزی جمالندن، قولاقلرمزی موسیقیدن گوزل غنالردن، اللرمزی گوزل صناعتلردن منع ایتدی لرده، قلبلرمز حسیات عالیهدن، مقدس الک لطیف شعورلردن محروم قالدی. گوزل هم نفیس شیلره رغبت ضعیفلشد کچه، کوکللرمز دون شیلره الفت ایدر اولدی. راحتمز یابطالتده یاسفاهتده آرار اولدق...

(۵) سلام طورمق، ذلت تزلری اوستنه مسکنت اللری قویوب اوطورمق، صوسمق، باشدن قوش اوچورماز قدر جانسز حرکتسز قالمق، کلور کیدر ساعتلرده رکوع سلاملری ویرمک، آیاق طوپراقلرینی قوللق باشی اوزرینه

آلمق كىبى اڭ اوفاق حاللرى ادب اشته شودر ديديلرده، اسلام بالالرينى مسكينك بنده لك روحيه تربيہ ايدر اولديلار. بالالرده همت، فعاليت، اقدام، نشاط اثرلرى قالمادى. هزت روحي تماميله سوندى.....

(۶) اوفاقلى تواضع، ذلتى صبر، رضاي طاعت، بوش بوغازلى فصاحت، شجاعتى جنون، حميتى حماقت، مهابتى كبر، عزتى تكبر، وسوسه ي احتياط، كرمى اسراف، صارانلى اقتصاد، مبادره ي عجز، تنبليگى تانى، منافسه ي حسد كىبى كوسترديلر. هر فضيلتى خلايله هر رذيله ي ضديله تفسير قىلوب، اخلاق اسلاميه ي بوزديلار، مهلك صفتلرڭ هر برينه مومنلرى عادتلنرديلر. اهل اسلام ده حس شرف قالمادى.

(۷) خاتون قز مسئله لرندۀ عائله حاللرنده اوزلرينڭ طبيعتلرينى، ضعيف تدبيرلرينى مقدس شريعتڭ كيڭ هم گوزل حكملرندن مقدم اعتبار ايتديلر. يا احترام يامرحمت طريقيه معامله لازم ايكن، احتقار هم شدت طريقليله خاتون قزله معامله ايدر اولديلار. خاتون خانه سيدهسى رجال شقيقهسى دگل، آش خانه خادمهسى رجال فراشى كىبى اعتبار قىلنور اولدى. هيئت اجتماعيه ده خاتون قزلرڭ وار قدر اهميتلرينه نظرلرى هر حال ده غيرت حيوانيه حسياتيله، سوء ظن كوزيله، تهمت يويله ايدى.

اعتبارسىز، امه لر كىبى احترامسىز حقوقسىز، خيانت ايدر كىبى اعتمادسىز قالمش خاتون قزلرڭ روحلرنڭ عزت، شرف حسياتى، طبيعتلرنڭ استقلال، حرريت امانت فضيلتى قالمادى.

مغلوبيت روحيه تربيہ قىلنه كلمش خاتون قزلرى « كورسهڭ، هجوم ايت!» اصوليله بسلنه كلمش ار ككلردن صاقلامق ايچون، خاتون قزلرى خانه ديوارلرى آراسنه مؤبد صورته حبس قىلمق، يوزلرينه پرده اورتماك تدبيرى اختراع قىلندى.

اڭ صوڭ در جهده ضعيف شو تدبير — خاتون قزلرى اڭ ذليل اڭ ضعيف مخلوق در جهسنه ايندردى. عقل سوندى، قلب اولدى، كوڭل ده حرريت، استقلال

امانت، عزت حسیاتی قالمادی. هم دینی هم ادبی تربیه دن خاتون قزلب محروم قالدی. عائله پا کلگی، خاتون قز عفتی یوز پرده سی کبی الڭ ضعیف بر تدبیر له صاقلامق ضرور اولور قدر دون در جهره ایندی. عفتڭ قیمتی بر قاچ پاره لك پرده قیمتی اولدی. عفت فضیلت اولمق شرفندن چیقدی. محبوسلك مستورلك قوتيله الزام قیلنور مکروه هم غایت ضعیف بر قید اولدی. یوزدن پرده یی بر اقمق، خانه دن آیاقله چیقمق نه قدر آسان نه قدر عادی بر حال ایسه، عفتی فدا ایتمک حرکتی ده او قدر عادی او قدر اهمیت سز، مسئولیت سز بر حرکت اولا بیلیمک قرارینه کلدی.

خاتون قز لرك یعنی آنالرك همه حال لری، احوال روحیه لری احوال عقلیه لری، بالالره کوچوب، اهل اسلام هر یرده هر جهتن تدنی ایتمدی. دین ضعیف لشدی، علوم، معارف، صنائع، سیاست عالمرنده اهل اسلامڭ ذره قدر اهمیتتی قالمادی.

بالالرده فعالیت هم روح یوقلمق، قلب ضعیفلك، عقل اوفاقلمق، عالم اسلامیت ده رجال یوقلمق، برسبیدن ناشی اولور متعدد اثر لر کبی، عائله ده خاتون قز لرك یعنی آنالرك حالمرندن ناشی اولمشدر.

ملت — آنا نسخه سی اولور. بالا — آنا آناسنڭ کمال لرینه قصور لرینه وارث اولور. یالکنز آنا آناسنڭ دگل، بلکه عائله ده نسلده ملت ده بولنور کمال لركڭ مهملرینی ده بالا حائز اولور.

“والبلد الطیب یخرج نباته باذن ربه. والذی خبث لایخرج الا نکدأً.”
کذلک نصر ف الآیات لقوم یشکرن. (الاعراف — ۵۸)

یعنی: پاک اصلدن، سنت الیمه حکمیه، پاک بالا کلور. اصل خبیث اولور ایسه، فائده سی یوق خار چیقار.

“فهب لی من الدنک ولیاً یرثنی ویرث من آل یعقوب.”
یعنی: بالا هم آتاسنده هم عائله ده نسلده بولنور حال لرك هر برینه وارث اولور. عائله ده بولنور ریاست روحی، ولایت قوتی بالالرده ظاهر اولور.

شو حال بر سنت الهيدر، بر عدل الهيدر، حكمت اقتضاسيله دوام ايدر، تخلف ايتمز بيوك بر قانون الهيدر. تاريخ مقدس ده نقل قيلنه كلور قصه، آنا آنا گناهييله بالالرى مواخذه قصهسى او بيوك قانونك غايت گوزل ترجمهسى اولسه كرك.

خاتون قزارك هيئت اجتماعيه ده حاللرى درجه لرى، آنالرك عائله ده اهميتلى اعتبارلى نصل هم نه قدر اولور ايسه، ملتك ملتلى آراسنده اعتبارى ده اهميتى ده اويله هم او قدر اولور.

«الجنة تحت اقدام الامهات.»

يعنى: ملتك سعادتى آنالرك محترملىگيله بيوكلىگيله اولور.

بنم نظرم ده ملت مزده وار قصور، او قصورك ده اسباب اجتماعيهسى شودر. «شورا» عدلرينك برنده، شوكونگى احوال اجتماعيه مرگ اسباب اجتماعيهسى حقنده غايت بيوك سوال عرض قيلنمش ايدى. خسته لگى خسته لرك اوزارندن سويله تور طيب كى، استاذ محترم رضا افندى حضرتلى، شبهه يوق، حكمت يويله حركت ايتدى.

بن مسائل اعتقاديده مسائل فقيهه ده دليل آرامق زحمتلىرىنى التزام ايديه بيلورم، اصابت شرفنده البته رغبت ايدرم اهل اجتهادك الك بيوكلىرينده مخالفت ايدرسه، ايدرم. لکن شورا صحيفه لرنده عرض قيلنمش مسئله كى اهميتى بيوك بر مسئله اجتماعيه عرض قيلنور ايسه، بن على العاده سكوت ايدرم. مسئله بيوكلىگى كوزم اوكنده تمثل ايدرده، بنى دهشت آلور. يازار قلملىرى اوقورم، جواب ويرور لسانلىرى طشكارم. خسته لك آچيق صورتك كورنور، اوقولرى ده بيوكلىرى ده ميدانه چيقار. بوندىن صوك بن ده سببلرىنى آرارم. بگا قالسه، بزده، ملت بالالرينك الك مهلك خسته لك — امل يوقلق، اقدام يوقلق، اميدسلك، همت دونلك، اوزلرينه اعتماد يوقلق خسته لك ليدر. هر برى ميراث اواقق طريقيه آنالردن بالالرينه كوچمش احوال روحيه در. زمان آنالرمزى اصلاح ايدر ايسه، بالالرى البته صاغ اولور.

استقبال مزه امید کوز یله نظر ایده یك. شو ساعت عقلمزی قلبمزی اوهامدن
 وسوسه لردن پاك قیلوب، اللرمزی آیاقلمزی تقلید قیودارندن آزاد ایده یك.
 قران کریمی حفظ ایدر. در جده مطالعه ایده یك، احادیث نبوییه تمامیله
 ضبط ایده یك. قران کریمک شارع کبیرک ارشاد یله حرکت ایدر ایسه ک، عالم
 مدنیت ده اهمیتی غائب اولمش شریعت اسلامییه ایحیا ایدرز، انشاء الله.
 طلبه لره بنم وصیتم شودر. اسلامیته الله نسخ ایتمه مش ایسه، هر وقت
 کامش ابوحنیفه لر، مالک لر، بخاری لر، مسلم لر بلکه دهاییوکلر البته دهاکلور.
 شو امید قران کریمک محقق بشارت یله تأمین قیلنمش گوزل امیددر.
 غرور دگلدر، خیال پرور لک دگلدر.

غرور اولاقچ ایسه، نه ضرر؟

عزت و پرور غرور — ذات و پرور اوفاق حقیقتلردن ملیون دفعه قیمت لیدر.
 اسلامیته سعت اصلیه سیله علویت قدسیه سیله کوسترمک املی بنی تحریک
 ایتدی. بنم اقتدار می بگا تنبیه ایده بیله جک ذوات بولنه بیلور ایسه ده، املمی
 رغبت می تحدید ایده بیله جک ذوات بولنماسه کرک.

انسان حرکت ایدر ایکن، اللهک نهایتی یوق خصوصیتی یوق «رحمت
 الهیه سی» خزینه لرینه کیدر ایکن، املیله رغبت یله کیدر، اقتدار یله دگل.

اهتدا — اقتدار اثری دگل، بلکه اجتهاد ثمره سیدر.

«والذین جاهدوا فینا لنه دینهم سبلنا. وان الله لمع المحسنین.»

فهرست

- ۲ — ۳. كتابك مقدمهسى
- ۴ — ۱۱. اجتهاد بقاسى، تقليد بطلانى
- ۱۵ — ۱۸. يىر يوزنده عمارت
- ۱۹ — ۲۲. آدم خلقتى حقنده كالمش حديثلر
- ۲۳ — ۲۷. حوا خلقتى حقنده اهل علمك نظرينى ابطال
- ۲۸ — ۳۴. عمارت حدودى، كيچه لرك كوندوزلرك تفاوتى
- ۳۴ — ۲۸. حقنده هيئت دن معلومات
۳۳. ذوالقرنين حقنده ملاحظه
- ۳۴ — ۳۵. } بش نماز وقتلىرى
- ۶۰ — ۶۳. }
۷۱. }
- ۳۵ — ۳۶. يىر يوزنده عمارت حدودى
- ۳۶ — ۳۷. طبيعت ده، حادثه لرنده بولنور جمال
- سحر قوياشيني كورو ايچون، فينله نديه
- ۳۸ — ۴۸. نهايتنه سياحت
- تون اون ايكى ده قوياشى كورو ساعتلرنده
- ۴۹ — ۵۲. كالمش تاثيرات
- نماز وقتلرنده اختلاف ايدر فقيهلر حقنده
- ۵۲ — ۵۳. فيلسوف ابوالعلا فكرى.
- ۵۳ — ۵۶. مشهور اوچ ساعت ده نمازدن نهيك حكمتى
- ديانتك منشالرى، عبادت ك اساسلرى، عبادتمزك
- ۵۷ — ۶۱. قيمتى، نماز وقتلرنده بشلك معناسى
۶۳. دجال قصه سيله نماز وقتلرينه استدلال

II

- عقلاڭ فېكرڭ قران كرېم نظرندە حرمتى علويتى، قران كرېم دە
 ذكر قېلىنمىش امە واحدە — كلمە سابقە تفسىرلەرى، دجال
 حدىتى حقندە ملاحظە
 ۶۴ — ۷۰
- شريعەت اسلاميە نظرندە روزەدن قصد قېلىنە بېلەجك
 مقصدلەر، رمضانڭ اهميتى
 ۷۲ — ۷۶
- روزە حقندە مستقل، لىكن بىرى مۇجمل، ديگىرى معين ايكى
 آيت كرېمە نزولنە سېببلەر، حكمتلەر
 ۷۶ — ۸۲
- شھود شھركڭ معناسى، اهل تفسيرڭ تفسيرىنى جرح
 مسائل شرعيەدە فېكرڭ حرىتى حقندە شاعرانە بر
 صحيفە لك بيان
 ۸۲ — ۸۳
- روزە آيت كرېمەلر يىنڭ تفسيرى
 قران كرېم دە روزە نيچون يالڭىز بر دفعە ذكر قېلىنمىش؟
 «مسائل ثلاث لاجواب لها» حوابلرى
 ۸۵ — ۸۷
- روزەدە تقدير حيلەلر يىنى ابطال
 استطاعت مسئلەسى، تىكلىف بما لا يطاق مسئلەسندە اهل
 كلامڭ اصوليونڭ فېكرلر يىنى ابطال
 ۹۰ — ۹۳
- عذر اولور سفر، مرض، مشقت بيانى
 وعلى الدين يطيقونه تفسيرندە اهل علمڭ سوزلر يىنى
 قطعى صورتدە ابطال
 ۹۳ — ۹۴
- نسخڭ دورت معناسى
 شريعەتلردە نسخڭ ضرورلىقى، قران كرېم آيتلرندە
 نسخڭ يوقلىقى
 ۹۷ — ۱۰۰
- ۱۰۶ — ۱۰۷
- ۱۰۸ — ۱۱۸

III

- دعوت اسلاميه ده اوچ مرتبه
 ۱۱۶ — ۱۱۴
- تلاوتی/نسخ مسئله سنده اهل علمك نظرلرینی ابطال
 ۱۲۰ — ۱۱۹
- قران کریم ده اعجاز جهتی — قران کریمك احاطه سیدر
 ۱۲۴ — ۱۲۱
- قیاس مسئله لرینی نیچون درج ایتدم؟
 ۱۲۵
- قیاس مسئله لری
 ۱۷۹ — ۱۲۶
- دلیلك برهانك اهمیتلری
 ۱۲۹ — ۱۲۶
- فن منطق ده وار اك بیوك قصور
 ۱۲۸ — ۱۲۷
- برهانك حقیقتی
 ۱۲۹
- برهان ده فقها ایله منطقونك اختلافی
 ۱۳۰ — ۱۲۹
- قران کریم ده ذکر قیلنور برهانلرک بیانی
 ۱۳۲ — ۱۳۰
- برهانك اساسی، برهانك اقسامی
 ۱۳۵ — ۱۳۳
- منطق قیاسیله اصول فقه قیاسی آراسنده بیوك فرق
 ۱۳۶ — ۱۳۵
- اصول فقه ده معتبر قیاسك حقیقتی، اقسامی، مثاللری
 ۱۳۸ — ۱۳۷
- حدودی تنصیف مسئله سنده اهل علمك مذهب لرینی
 ۱۳۹ — ۱۳۸
- ابطال
- “ولا تکرهوا فتیاتکم.. آیت کریمه سنك تفسیرنك مفسرلرک
 ۱۴۴ — ۱۳۹
- تفسیرلرینی آچیق صورت ده ابطال
- قیاسك رکنلری، شرطلری، اثبات قیلنه جق مسئله لری
 ۱۴۸ — ۱۴۵
- قیاس ده معتبر عله حقیقتی، اهل علمك اختلافی
 ۱۵۰ — ۱۴۸
- عله ده علیتی اثبات مسلک لری
 ۱۵۶ — ۱۵۰
- حکمت مجرده ایله تعلیل مسئله سی
 ۱۵۷ — ۱۵۶
- قیاسك حجه لگنده اهل علمك اختلافی
 ۱۵۷
- حجه لگی انکار ایدر طرفك دلیللری
 ۱۶۰ — ۱۵۷
- حجیتی انکار ایدر طرف ده اصابت نقطه سی
 ۱۶۱

- ۱۶۹ — ۱۶۱ قیاسی قبول ایدر طرفك دلیللری
- ۱۶۷ — ۱۶۵ شریعت اسلامیه تعلیماتی ایکی طریقله بیان قیلنور
- ۱۶۷ — ۱۶۶ خاتم النبیین معناسی
- ۱۷۰ قیاسی انکار ایدر طرفده بولنور خطالر
- ۱۷۱ قیاسی قبول ایدر طرفده بولنه بیلور خطالر
- ۱۷۴ — ۱۷۲ نصوص شرعیهدده وار کیکلک، نصوصك احاطهسی
- ۱۷۷ — ۱۷۴ اصولك دلیللرك انحصاری مسئلهسنده فقیهلرك
عمومنه اعتراض
- ۱۷۹ — ۱۷۸ قیاس مسئلهسنده اوزون بیانك خلاصهسی
- ۱۸۵ — ۱۷۹ افطار عذرلری
- ۱۹۲ — ۱۸۵ کفارت مسئلهسنده دورت مذهبك هر برینی جرح
جنایت قانونلری حقنده سنت نبویهدن استفاده
- ۱۹۱ — ۱۹۰ قیلنه بیلور ایکی بیوک اساس
- ۱۹۳ — ۱۹۲ رمضان روزهسنده قضا مسئلهسی
- ۱۹۵ — ۱۹۳ کفارت مسئلهسنده حنفیلرك مذهبنه قوتلی اعتراض
- ۱۹۶ — ۱۹۵ فرضلرده قضا نه وقت واجب اولور؟ قضا فضیلتده
ادا کبی اولو بیلورمی؟
- ۱۹۷ — ۱۹۶ صوگ سوز، حقیقت رجالیله زمان فقیهلرینك معاملهلری
- ۱۹۹ — ۱۹۷ طلبهله بر وصیت
- ۲۰۳ — ۱۹۹ شو کونگی حالرك سبیلری، شورا مجله علمیهسنك
بیوک سؤالنه جواب